

ገጽ ፩ ፡ ምዕራብ ፡ የተገኘ ፡ ።

የሚገኝ ፡ ሰዎች ፡ ።

ከተገኘ ፡ ምዕራብ ፡ ገንጠ ፡ ወልደ ፡ ቂርቆስ ፡
ተገኘ ፡ ።

የሚገኝ ፡ ሰዎች ፡ በገንጠ ፡ ገንጠ ፡ ገንጠ ፡ ።

አዲስ ፡ አበባ ፡ ለገንጠ ፡ ገንጠ ፡ ።

በአርባ ፡ ገንጠ ፡ ገንጠ ፡ ገንጠ ፡ ።

ቅምህርት፣ ዓይነት፣ ቢሆን፣ እንደሚሻል፣ ተመለከትሁ ። ለጊዜው፣ ትምህርተ፣ ሕፃናት፣ የምትበል፣ ትንሽ፣ የማንበቢያ፣ መጽሐፍ፣ ጽሬ፣ አሳተምሁ ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ የአግርኛን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ አሰብሁ ። ስለዚህም፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ የትምህርት፣ አካሄድ፣ ለማወቅ፣ ስል፣ በትርፍ፣ ጊዜያዊ፣ እንግሊዝኛ፣ ለመማር፣ አጣጣር፣ ጀመር ። በዚህ፣ ነገር፣ ከአስተማሪዎችም፣ ከተማሪዎችም፣ መልካም፣ እርዳታን፣ አግኝቼ፣ ነበር ።

ይ፡ ዓመት፣ ያህል፣ ቁዳቹ፣ የአግርኛውን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ ጀመርሁ፣ በአጻጽ፣ ጽፋም፣ የቋንቋው፣ ኃይል፣ እስከፈቀደልኝ፣ ድረስ፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ ትምህርት፣ አካሄድ፣ ለመከተል፣ ተጣጣርሁ ። ዳሩ፣ ግን፣ ቋንቋ፣ ለራሱ፣ ነፃነት፣ አለው ። ምንም፣ አንኳ፣ የአከፋፈልንና፣ የአካሄድን፣ ምሳሌ፣ ከሌላ፣ ብንከተል፣ አግርኛ፣ ለራሱ፣ ሌላ፣ ውሳኔ፣ ድንጋጌ፣ ብያኔ፣ የሚያስፈልገው፣ ሆነ ። ስለዚህም፣ የቋንቋውን፣ ባሕርይ፣ በመመርመርና፣ አግርኛውን፣ ከግዕዙ፣ ጋር፣ በማስማማት፣ ተጽፎ፣ የመጀመሪያው፣ ክፍል፣ አለቀ ። ወዲያው፣ በጥቁር፣ ስሌዳ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ በጥቂት፣ እየተጻፈ፣ ተማሪዎች፣ ይማሩበት፣ ጀመር ። አካሄዱ፣ ከአዲሱ፣ ዘመን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ጋር፣ ስለተመሳሰለ፣ በተማሪዎችም፣ ዘንድ፣ የተወደደ፣ ሆነ ። ያ፣ ሁሉ፣ መሰልገት፣ ቀረና፣ ተማሪዎቹ፣ አነሰን፣ ጨምርልን፣ እያሉ፣ ፋታ፣ የማይሰጡኝ፣ ሆነ ። በየቀኑ፣ የምሰጣቸውን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ተማሪዎቹ፣ በማጥኛ፣ ደብተራቸው፣ ላይ፣ እየጻፉ፣ እንደመጽሐፍ፣ አድርገው፣ ይቀጽሉት፣ ነበር ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ስዋሰው፣ ከጀነ፣ በሚበልጡ፣ ተማሪዎች፣ ዘንድ፣ ተጽፎ፣ ነበር ።

ከዚህ፣ በኋላ፣ ጅምሩን፣ ስዋሰው፣ ለክቡር፣ አዛኝ፣ ወርቅነህ፣ አሳየኋቸው ። ቀጥሎም፣ በሙጭ፣ ቋንቋ፣ የሚነገረው፣ የመጀመሪያው፣ ትምህርት፣ ሁሉ፣ ወደ፣ አግርኛ፣ በተረጎም፣ ኖሮ፣ ትምህርትን፣ ለማፋጠን፣ በረዳ፣ ነበር፣ ብዬ፣ ምኞቴን፣ ገለጥሁ ላቸው ። እሳቸውም፣ በዚህ፣ ነገር፣ ሲያስቡበት፣ ቁዳተው፣ ኖሮ፣ ከጽፎ፣ ዓመት፣ በፈት፣ ያስተረጎሙባቸውን፣ አንድ፣ የቁጥር፣ መጽሐፍና፣ አንድ፣ የዓለም፣ ጅምግራፊ፣ አሳዩኝ ። እኔም፣ ጅምግራፊውን፣ ተመልክቼ፣ በቶሎ፣ ታትሞ፣ ማስተማሪያ፣ እንዲሆን፣ ወተወት ኋቸው ። ዳሩ፣ ግን፣ በትልቁ፣ ጦርነት፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊው፣ ተለውጦ፣ ነበርና፣ እንደ፣ ገና፣ ለማረም፣ አስፈላጊ፣ ሆነ ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊውን፣ አዛኝ፣ ወርቅነህ፣ ሲያርሙ፣ እኔም፣ ያለ፣ ምንም፣ መለየት፣ በሥራው፣ እረዳቸው፣ ነበርና፣ ጅምግራፊውን፣ ለማጥኛት፣ የተመቻ፣ ጊዜ፣ ሆነልኝ ። የማረሙ፣ ሥራ፣ ከተፈጸመ፣ በኋላ፣ ጅምግራፊው፣ ታትሞ፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ወጣ ።

እኔም፣ የጀመርሁትን፣ ስዋሰው፣ ወዲያው፣ ለማሳተም፣ ምኞት፣ ነበረኝ፣ ዳሩ፣ ግን፣ ጊዜው፣ በይፈቅድ፣ ቁዳ ። በዚያን፣ ጊዜ፣ የጻፍሁት፣ ስዋሰው፣ ከኔ፣ ጋር፣ ሊኖር፣ ጠላት፣ በወረረን፣ ጊዜ፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ተሠረፈብኝ ። በዚህ፣ እያዘንሁ፣ ስኖር፣ አቦሌ፣ ዳፈራ፣ የሚበል፣ ቀድሞ፣ በተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ይማር፣ የነበረ፣ ልጅ፣ በዚያን፣ ጊዜ፣ ጽፎት፣ የነበረውን፣ አንድ፣ ግልባጭ፣ አገኘልኝና፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ሰጠኝ ። በዚህም፣ አቶ፣ አቦሌን፣ አመሰግንዋለሁ ። ከዚህ፣ በኋላ፣ የቀድሞውን፣ መውረት፣ አድርጌ፣ እንደገና፣ እያረምሁ፣ ጻፍሁት ።

ይህን፣ ስዋሰዌን፣ ስለ፣ «ተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣» መታሰቢያ፣ ጽሬዋለሁ ። ሥራውን፣ ወደፍጻሜ፣ ለማድረስና፣ ለማሳተም፣ የረዳኝን፣ የትምህርትና፣ የሥነ፣ ጥበብ፣ ሚኒስትር፣ ክቡር፣ አቶ፣ መኩንን፣ ደስታን፣ አመሰግናቸዋለሁ ። ዳግም፣ በሥራ ላገዙኝ፣ ወዳጆቹ፣ ሁሉ፣ ምስጋናን፣ አቀርባለሁ ።

ብላታ፣ መርስዔ፣ ጎዘን፣ ወልደ፣ ቂርቆስ ።

መግቢያ

ይህን ሰዎች ለማመለከት፣ ስዎችና ለአስተዳደራቸው ማስተዋወቅ፣ እንደ
ትሆን፣ ይህችን መግቢያ እጽፋለሁ ።

የሰዎችው አከፋፊል ።

ሰዎችው፣ በፀ፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ተከፍሎ፣ ይመደባል ። መግቢያው፣ «የን
ግግር፣ ክፍል ፤» ይኖራል። «አገብ፣» ይባላል ።

መጀመሪያው፣ ታላቅ፣ ክፍል ።

«የንግግር፣ ክፍል ፤» የተባለው፣ መጀመሪያው፣ ታላቅ፣ ክፍል፣ ከፍ፣ ላይ፣ ተከ
ፍሎ፣ የታላቅን፣ ንብረት፣ እያደራጀ፣ ይመድባል ።

ስምንቱ፣ ክፍሎች፣ «ስምንት-ተውላጠ፣ ስምንት-ቅጽል፣ ግሥ፣ ተውላጠ፣ ግሥ፣
መስተዋድድ፣ መስተዋድድ፣ ቃለ፣ አጋፍ፣ ተባለው፣ በአዲስ፣ ሙሳ፣ ተመድብዋል ።
ከነዚህ፣ ክፍሎች፣ በጸኛው፣ አገላ፣ የማይገኝ፣ ቃል፣ እንደሆነ፣ በግሥ፣ ተደንግጎ
አል ። «ግሥ፣ ቅጽል፣ ቃለ፣ አጋፍ ፤» የተባሉት፣ በግዕዝ፣ ሰዎችው፣ ያለውን፣ ስማቸ
ውን፣ እንደያዙ፣ ንብተዋል ። «ነባር፣ ዘር ፤» ይባላል። የነበሩት፣ አሁን፣ «ስምንት-ተባለው፣
ተሰይመዋል ። የቀሩት፣ አራቱ፣ ክፍሎች፣ ግን፣ በአዲስ፣ ስምንት፣ የተጻፉ፣ ናቸው ።

«ተውላጠ፣ ስምንት» የተባለው፣ በግዕዝ፣ ሰዎችው፣ «አጻፋ፣ ዝርዝር ፤» ተባለው፣
በአርባ፣ ቅምርና፣ በንኡስ፣ አገባብ፣ በደቂቅ፣ እርባታ፣ በሌላም፣ ክፍል፣ የሚገኘውና፣
እርሱን፣ የመሰለ፣ ሁሉ፣ ነው ። በግዕዝ፣ ዋና፣ ክፍል፣ ሆኖ፣ አይገኝም ። አሁን፣ ግን፣
ቃላት፣ በየወገናቸው፣ እንዲጠቀሙ፣ ስለተረገጡ፣ ራሱን፣ ችሎ፣ ስክፍል፣ ሆኖአል ።
- «ተውላጠ፣ ግሥ ፤» የተባለው፣ በግዕዝ፣ ሰዎችው፣ አብዛኛው፣ በንኡስ፣ አገባብና፣
በተረፈ፣ ግሥ፣ የሚገኘው፣ ነው ። «መስተዋድድ ፤» የተባለው፣ በግዕዝ፣ ሰዎችው፣
ደቂቅ፣ አገባብ፣ ከተባለው፣ ጋር፣ የተስማማ፣ ነው ። «መስተዋድድ ፤» የተባለውም፣
በግዕዝ፣ ሰዎችው፣ ዐቢይ፣ አገባብን፣ ይመስላል ።

በግዕዝ፣ ሰዎችው፣ የተለመዱት፣ ክፍሎች፣ (ዐቢይ፣ አገባብ፣ ንኡስ፣ አገባብ፣
ደቂቅ፣ አገባብ) በዚያው፣ በቀድሞው፣ ስማቸው፣ ጸንተው፣ ማሳደግ፣ ሰዎችን፣
እንዲገቡ፣ ታስቦበት፣ ነበር ። ዳሩ፣ ግን፣ ከአዲሱ፣ አላብ፣ ጋር፣ አብዛኛው፣ የማይገ
ጣጠም፣ ሆነና፣ ተትሏል ። ስለምን፣ ማለት፣ በአገባብ፣ ወሎ፣ አሁን፣ የንግግር፣ ክፍ
ሎች፣ የምንላቸው፣ ዘንቅ፣ ሆነው፣ በአንድነት፣ ተንገረዋል፣ አሁን፣ በየመደባ
ቸው፣ መለየት፣ አስፈላጊ ስለሆነ፣ ነው ።

ሁለተኛው፣ ታላቅ፣ ክፍል ።

«አገባብ ፤» የተባለው፣ ይኖራል፣ ታላቅ፣ ክፍል፣ ቃላት፣ በሀረፍተ፣ ነገር እና
ተገቡ፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የቃላት፣ አሰክን፣ የሚደረጁበት፣ ክፍል ። ነው ። በመግቢያው

ያው፡ ክፍል፡ ከተነገሩት፡ ከጅቱ፡ ክፍሎች፡ እየተጠቀሰ፡ ትርጓሜያቸውና፡ ሥርዓታቸው፡ በዐረፍተ፡ ነገርም፡ እንዴት፡ እንደሚሳኩ፡ ይነገርበታል። አገባቡ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ በሙሉ፡ ሆኖ፡ አልተፈጸመም። ይሁን፡ እንጂ፡ ወደፊት፡ አገባቡ፡ በሰፊ፡ ሆኖ፡ እንዲወጣ፡ ተስፋ፡ አለኝ።

ስለማጠቃለያ፡ ስለማላላት

ከቃላት፡ ውስጥ፡ ጽሕፈቱ፡ አንድ፡ ሆኖ፡ ሳለ፡ በመጠቃለያ፡ በመላላት፡ ድምፅ፡ የሚለይ፡ ነገር፡ አለ።

ምሳሌ፤ አስተማሪው፡ ተማር፡ አለኝ (አላላ፡)

እኔ፡ አንድ፡ መጽሐፍ፡ አለኝ (አጥብቅ፡)

እነሆ፡ በመጀመሪያው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ፡» ሳልቶ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ምግባር፡ ያመለክታል። በጃኛው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ፡» ጠብቆ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ወይም፡ የማግኘትን፡ ምግባር፡ ያመለክታል። ይህን፡ የመሰለ፡ ቃል፡ በጣም፡ ብዙ፡ ነው። ይህንንም፡ ለመወሰን፡ አስበን፡ በፊደሉ፡ ራሱን፡ የማጥበቂያ፡ ምልክት፡ (ይዘት) አድርገን፡ ነበር። ጻፋ፡ ግን፡ የፊደሉ፡ ቅርጽ፡ ከሁን፡ በፊት፡ በማተማያ፡ ቤት፡ ስለሌለ፡ አዲስ፡ ለማስቀረጽም፡ ጊዜው፡ ስላልፈቀደ፡ ቀርቷል። ስለዚህም፡ አስተማሪዎች፡ የሚጠብቀውንና፡ የሚላላውን፡ ቃል፡ ስይቶ፡ ለማስረጃት፡ ማስተዋልና፡ መመርመር፡ አለባቸው።

ስለቃላት፡ ውሳኔ

የአ፡ ፊደል፡ የተከተለውን፡ ቃል፡ አናገር፡ ራሱ፡ ተውጦ፡ እንደሚጠፋ፡ በሰዋስው፡ ውስጥ፡ በየስፍራው፡ ተነግሮአል። ከዚህም፡ የተነሣ፡ ሥረ፡ ቀለሙ፡ እየጠፋ፡ የቃላት፡ ውሳኔ፡ ከመፋለስ፡ ይደርሳል። ስለ፡ አ፡ ፊደል፡ በየስፍራው፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ውሳኔን፡ ማድረግ፡ ባላስቸገረም፡ ነበር። ጻፋ፡ ግን፡ የውሳኔ፡ ብዛት፡ ለተማሪ፡ ብርቱ፡ ሸክም፡ ይሆንበታል።

የተለመደውን፡ ንግግር፡ በዚያው፡ በልማዱ፡ ብቻ፡ ለመወሰን፡ ወይም፡ አሻሽሎ፡ ለመወሰን፡ ከሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳብ፡ ተሰምቶአል። ምን፡ ጊዜም፡ ቢሆን፡ ከሊቅ፡ የሚገኝ፡ አሳብ፡ ባለማስረጃና፡ ባለምክንያት፡ ስለሆነ፡ ሁሉም፡ በየክፍሉ፡ የተመሰገነ፡ ነው። ጻፋ፡ ግን፡ ብዙዎቹን፡ አሳቦች፡ መርምሮ፡ ጉብኤ፡ ሊቃውንት፡ በብያጌ፡ ሊወሰነው፡ የሚገባ፡ ነው።

የደራሲው፡ ምኞት፡ ቃላት፡ ሥረ፡ ነገራቸውን፡ ሳያፋልሱ፡ እንዲጻፉ፡ ነው። ይኸውም፡ «ያንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃለሁ፡» በማለት፡ ፈንታ፡ «የአንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃለሁ፡» እንዲባል፡ ማለት፡ ነው። ጻፋ፡ ግን፡ ይህ፡ ሁሉ፡ የሚጻፍው፡ ጉብኤ፡ ሊቃውንት፡ የሚስማማበት፡ ከሆነ፡ በኋላ፡ ስለሆነ፡ እስከዚያ፡ ድረስ፡ በሁለቱ፡ ዓይነት፡ ቢጻፍ፡ ከጻፍኛት፡ ሊቋቋረው፡ የሚችል፡ የለም።

የፊደላት፡ ተራ

ይህ፡ ሰዋስው፡ የተጻፈው፡ ተለምዶ፡ በቁየው፡ « ሀ ለ ሐ መ » በሚለው፡ የፊደል፡ ተራ፡ ነው። ነገር፡ ግን፡ « አ በ ገ ደ » በሚል፡ ተራ፡ እንዲነገር፡ አሳባቸውን፡ ያቀረቡ፡ ሊቃውንት፡ አሉ። ይኸውም፡ « አ በ ገ ደ » የፊደል፡ ጥንታዊ፡ መደቡ፡ ስለሆነ፡ የተወደደና፡ የተመሰገነ፡ አሳብ፡ ነው። ስለ፡ ፊደላት፡ ሥርዓት፡ ከደራሲው፡ የተጀመረ፡ ጽሕፈት፡ ነበረ። ይሁን፡ እንጂ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ ለመጨመር፡ ስላልደረሰ፡ ቄይቶአል።

በ፡ ፈደላት፡ ሥርዓት፡ ሊቅ፡ አሳብ፡ ቢላ፡ ወልድ፡ ከፍሌ፡ የጸላትን፡ መጽሐፍ፡ መመልከት፡ እስረላጊ፡ መሆን፡ ለእስተማሪዎች፡ እናስገንጠና።

ሰዋስውን፡ ለመጻፍ፡ የተመረጠው፡ ንግግር

ይህ፡ ሰዋስው፡ የተጻፈው፡ ከመምህራንና፡ ከሊቃውንት፡ አንደበት፡ ከሚሰማው፡ ንግግር፡ በአብዛኛው፡ ስፍራ፡ የተለመደውን፡ መሠረት፡ በማድረግ፡ ነው። በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከሌሎች፡ በቀር፡ ያልተማሩ፡ ባላገሮች፡ የሚናገሩበትን፡ ቋንቋ፡ መደበኛ፡ አላደረገውም። እነሆ፡ በያገሩ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ቃል፡ ይሰማል።

ያንድ፡ አገር፡ ባላገሮች፡ “ገብረ፡ መድከን፡ ሚሃኤል” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ አገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ሊቃውንቱ፡ ገብረ፡ መድከን፡ ሚካኤል፡ ይላሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ ባላገሮቹ፡ አይናገሩም። በሌላው፡ ሀገር፡ ደግሞ፡ ባላገሮቹ፡ “ጥቂት ወረቀት” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ ሀገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ምሁራኑ፡ “ጥቂት፡ ወረቀት” ቢሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ ባላገሮቹ፡ አይናገሩም። በየሌላውም፡ ወረዳ፡ ያልተማሩ፡ ጫዎች፡ የሚናገሩበት፡ አንዳንድ፡ የልማድ፡ ቋንቋ፡ መኖሩ፡ የተረገጠ፡ ነው። አሁን፡ የያገሩን፡ ጻዎች፡ ለመልቀም፡ አስፈላጊ፡ ስላልሆነ፡ ትተነዋል። ስለዚህም፡ ለዚህ፡ ሰዋስው፡ የተመረጠው፡ ቋንቋ፡ (በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከተመደበው፡ በቀር) በሊቃውንት፡ አንደበት፡ የተለመደው፡ ንግግር፡ ነው።

ፊደላትን፡ ስለማሻሻል

ፊደል፡ የቋንቋ፡ መሣሪያ፡ ነው። መሣሪያ፡ በየጊዜው፡ እንዲሻሻል፡ እንዲሳል፡ እንዲሰነገል፡ ፊደልም፡ እንደዚሁ፡ ጥሻሽሎ፡ ሊታደስ፡ የሚያስፈልግ፡ ነው። የአግርኛን፡ ፊደል፡ ለማሻሻል፡ ከብዙ፡ ሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳቦች፡ ቀርበዋል። የሁሉም፡ አሳብ፡ በአናጋሪ፡ ፊደል፡ (በዋዳ) ይነገር፡ በማለት፡ የተበበረ፡ ሆኖአል።

(ሀ) መደቡ፡ ግዕዝ፡ ወይም፡ ሳድስ፡ ሆኖ፡ በአ፡ ፊደል፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ አሳብ፡ ያቀረቡ፡ አሉ። ደግሞ፡ በአ፡ ፊደልና፡ በተመደቡ፡ በሌሎች፡ ፊደላት፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ የወሰኑ፡ አሉ። የሁሉም፡ አሳብ፡ የተመሰገነ፡ ነው። ይኸውም፡ ሲሆን፡ የፊደላቱ፡ ቅርጽ፡ « ሀ ለ ሐ መ » ወይም፡ አ ለ ለ ገ ደ ለ ሚላው፡ ቅርጽ፡ እንዲጻፍ፡ ወስነዋል።

(ለ) በአናጋሪ፣ ፊደል፣ እንዲነበብ፣ አስፈላጊ፣ ከሆነ፣ ፊደሉም፣ በአዲስ ሥርዓት፣ መጻፍ፣ ከልቀረ፣ ስሥራ፣ እንዲቀና፣ የሳቲን፣ ፊደል፣ እንቀበለው፣ ብለው፣ የሚሞኙ፣ አሉ።

ስለ አጎዝ።

አውሮፓውያን፣ ከዐረቦች፣ ወርሰው፣ በተሸሸለ፣ ቅርጽ፣ ያሰናፍቅ፣ የአጎዝ፣ ፊደል፣ ለሐላብ፣ የሚመች፣ ስለሆነ፣ በአጎራችን፣ የተለመደ፣ ሆኗል። ስለዚህም፣ ይህን፣ አጎዝ፣ ተጨማሪ፣ ፊደል፣ አድርገን፣ በዚህ፣ ሰዋሰው፣ ውስጥ፣ አስገባተናል። አጎዝም፣ ይህ፣ ነው። «1.2.3.4.5.6.7.8.9.0» የሰዋሰው፣ ተረ፣ ቁጥር፣ በዚህ፣ የአጎዝ፣ ፊደል፣ ተጽድክል።

መልመጃ።

በየክፍሉ፣ ወይም፣ በየምዕራፉ፣ መጨረሻ፣ ለትምህርት፣ ማሰለጫ፣ የሚሆኑ፣ ቃላት፣ ተጽፈዋል። “መልመጃ” ያልነው፣ በግዕዝ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ “ቅጽፋ” ወይም፣ “ክለላ”፣ የሚባለውን፣ የመሰለ፣ ነው። በየመልመጃው፣ ውስጥ፣ ለግዕዝኛ፣ የሚሆኑ፣ ምንባቦች፣ ተጨምረውበቃል። ከምንባቦቹም፣ በአንዳንዶቹ፣ ላይ፣ አቶ፣ አርአያ፣ ሥላሴ፣ ወረታ፣ ከሰበሰቡት፣ የመሳፍንት፣ ታሪክ፣ ባጭሩ፣ እየተጠቀሰ፣ ገብቶበቃል።

አስተማሪው፣ በየመልመጃው፣ የሚገኙትን፣ ጥያቄዎችና፣ ምሳሌዎች፣ መጨረሻ፣ አድርጎ፣ ሌላም፣ ማስረጃ፣ አያቀረበ፣ እንዲያስተምር፣ ሊሆን፣ ይገባዋል።

ምንጻረ፣ ቃል፣ (የቃል፣ ማሳጠሪያ)።

በዚህ፣ መጽሐፍ፣ በምንጻረ፣ ቃል፣ (በክፈል)፣ ተጽፈው፣ የሚገኙት፣ ከዚህ፣ ቀጥሎ፣ የተመለከቱት፣ ናቸው።

መዋ.	=	መስተዋድድ፣	ተ.ግ.	=	ተውሳክ፣ ግሥ፣
መዓ.	=	መስተጻምር፣	አጅ.	=	አስረጅ፣
ቁ.	=	ቁጥር፣	እ.ማ.	=	እንደ፣ ግለት፣
ቃ.አ.	=	ቃለ፣ አጋና፣	እን.	=	እንስት፣
ተ.ስ.	=	ተውላጠ፣ ስም፣	ዐ.ኃ.	=	ዐረፍቶ፣ ነገር፣
ተ.ባ.	=	ተባት፣	ገ.ግ.	=	ገቢር፣ ግሥ፣
ተገ.ግ.	=	ተገብር፣ ግሥ፣			

ደረሰው፡

ብላታ፣ መርሰኔ፣ ጎዘን፣ ወልደ፣ ቂርቆስ።

ተረጎሞ	አርእስተ፣ ነገር፣ (ማውጫ።)	ገጽ፣
—	መቅደም፣	፫
—	መግዚያ፣	፮
—	ምንጻረ፣ ቃል፣ (የቃል፣ ማሳጠሪያ)	፶
—	አርእስተ፣ ነገር፣	፲፩
	<u>መጀመሪያ፣ ቃላት፣ ክፍል፣</u>	
—	ምዕራፍ፣ ፩፣ የንግግር፣ ክፍሎች።	፲፮
1	ጠቅላላ፣ መግለጫ።	»
—	፩ኛ፣ መልመጃ፣ (የዕንቅፋት ሪፖርት፣ ምሳሌ።)	፳
—	ምዕራፍ፣ ፪፣ ስዋሰን።	፳፩
10	ክፍል፣ ፩፣ የስም፣ ዓይነቶች።	»
11	የተጻውያ፣ ስም።	፳፪
17	የወል፣ ስም።	፳፫
20	የጥቅል፣ ስም።	፳፬
21	የቁሳቀሱ፣ ስም።	»
23	የነገር፣ ስም።	፳፭
—	፪ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - የሸዋ፣ ባላባቶች።)	፳፮
25	ክፍል፣ ፪፣ የተፈጥሮ፣ ጸቃ።	፳፯
—	፫ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - የሸዋ፣ መሳፍንት።)	፴
28	ክፍል፣ ፫፣ ቁጥር፣ (አንድና፣ ብዙ።)	፴፪
—	፬ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - ነጋሚ፣ ክርስቶስ።)	፴፫
36	ክፍል፣ ፬፣ ሙያ።	፴፬
—	፭ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ ስብስታዎች።)	፴፭
45	ክፍል፣ ፭፣ የስምች፣ ዝርዝር፣ አፈታት።	፴፩
—	ምዕራፍ፣ ፮፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፫
47	መግለጫ።	»
49	ክፍል፣ ፮፣ የተውላጠ፣ ስም፣ ዓይነቶች።	»
50	(ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም።	»
53	ድርብ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፱
56	መዘክር፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፳
59	(ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፮
66	አጸፋ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፯
75	(ሐ) መጠይቅ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፪
—	፮ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - መርድ፣ አዝማች፣ አብዬ።)	፴፫
80	ክፍል፣ ፯፣ የተውላጠ፣ ስም፣ ዝርዝር፣ አፈታት።	፴፭

ተ.ቁ.ጥር	አርእስት፣ ነገር፣ (ማውጫ ለ)	ገጽ
—	ምዕራፍ፣ ሷ፣ ቅጽል፣	፶፯
81	መግለጫ፣	»
85	ክፍል፣ ሸ፣ የቅጽል፣ አመሠራረት፣	፶፯
97	ክፍል፣ ሸ፣ የቅጽል፣ ዓይነቶች፣	፷፫
98	(፩ኛ) የዓይነት፣ የግብር፣ ቅጽል፣	፷፬
—	የወገን፣ ቅጽል፣	»
100	የግብር፣ ቅጽል፣	፷፭
102	የዓይነት፣ ቅጽል፣	፷፮
103	(፪ኛ) የአኅገና፣ የመጠን፣ ቅጽል፣	»
104	የተወሰነ፣ አኅዝ፣	፷፯
108	ያልተወሰነ፣ አኅዝ፣	፷፰
110	(፫ኛ) አመልካች፣ ቅጽል፣	»
111	የተወሰነ፣ አመልካች፣	፷፱
112	ያልተወሰነ፣ አመልካች፣	»
113	ጠቃሽ፣ አመልካች፣	፸
114	አዛማጅ፣ ቅጽል፣	»
115	ክፍል፣ ፫፣ የግንዛዤ፣ ደንብ፣	፸፩
—	፯ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — መ.አ.አምሳይስና፣ አስፋ፣ ወሰን፣)	፸፪
—	ምዕራፍ፣ ሺ፣ ግሥ፣	፸፬
119	መግለጫ፣	»
122	ክፍል፣ ሸ፣ የግሥ፣ ጠባይና፣ ዓይነት፣	፸፭
123	ገቢር፣ ግሥ፣	»
125	ተገብሮ፣ ግሥ፣	»
126	ወላዎይ፣ ግሥ፣	፸፮
129	ተሻጋሪ፣ ግሥ፣	»
131	የማይሻገር፣ ግሥ፣	፸፯
132	ነባር፣ ግሥ፣	»
»	፰ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — መ.አ. ወሰን፣ ሰገድ፣)	፸፰
138	ክፍል፣ ፪፣ አሰማድ፣	፸፱
—	መግለጫ፣	»
142	የአሰማድ፣ ዓይነት፣	፹
148	የአሰማድ፣ ጠባይ፣	፹፩
151	የአሰማድ፣ በሰድ፣ መነሻ፣	፹፪
—	፱ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — ንጉሥ፣ ግሀል፣ ሥላሴ፣)	፹፫

ተ.ቁ.ጥር	አርእስት፣ ነገር፣ (ማውጫ ለ)	ገጽ
133	ክፍል፣ ፫፣ የግሥ፣ ረኣት፣	፹፬
—	፲ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — ኃይለ፣ መለኮት፣)	፹፭
172	ክፍል፣ ሸ፣ የአርባታ፣ መሪዎች፣	፹፮
173	የየዋህ፣ አርባታ፣ መሪዎች፣	»
176	የዝርዝር፣ አርባታ፣ መሪዎች፣	፹፱
187	መስተዋድዳውያን፣ የአርባታ፣ መሪዎች፣	፺፬
—	፲፩ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — መሳፍንት፣ በጎንደር፣)	፺፱
188	ክፍል፣ ፭፣ የግሥ፣ ስልት፣ ጊዜያት፣	፺፳
»	መግለጫ፣	»
191	(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ፣	፺፻
192	(ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣	»
193	(ሐ) አዋዎይ፣ አንቀጽ፣	፺፻፫
196	(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ፣	»
—	፲፪ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንብብ፣ — አጼ፣ ቴዎድሮስ፣)	፺፻፭
201	ክፍል፣ ሺ፣ የግሥ፣ አረባብ፣	፺፻፮
»	የመሆን፣ ግሥ፣ አርባታ፣	»
203	የመኖር፣ (የአለኝ፣ ግለት፣) ግሥ፣ አርባታ፣	፺፻፲
205	ክፍል፣ ሺ፣ የግሥ፣ መ.ሉ፣ አርባታ፣	፺፻፲፫
209	የግሥ፣ መፈለግ፣ የዋህ፣ አርባታ፣	፺፻፲፬
210	የግሥ፣ መፈለግ፣ ዝርዝር፣ አርባታ፣	፺፻፲፯
213	ሕገ፣ ወጥ፣ የሆኑ፣ ግሥች፣	፺፻፲፱
218	የግሥች፣ አስትግቡእ፣	፺፻፳፬
219	የማያቋርጥ፣ ግሥ፣	፺፻፳፭
220	ሥሉጥ፣ ግሥ፣	፺፻፳፮
221	ሰያፍ፣ ግሥ፣	»
222	የግለት፣ ግሥ፣	»
226	የግለት፣ ግሥ፣ የዋህ፣ አርባታ፣ በአዎንታና፣ በአሉታ፣	፺፻፳፻
—	፲፫ኛ፣ መልመጃ፣	፺፻፴፪
—	ምዕራፍ፣ ሺ፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣	፺፻፴፫
227	መግለጫ፣	»
228	የተውሳክ፣ ግሥ፣ ክፍሎች፣	፺፻፴፬
229	(ሀ) የዋህ፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣	»
230	(ለ) መጠይቅ፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣	፺፻፴፭
231	(ሐ) ከሶዝ፣ የሚገኝ፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣	፺፻፴፮

ተረጎሞ	አርእስተ ፡ ነገር ፡ (ማውጫ ።)	ገጽ
232	የማወቅደር ፡ ደረጃ ፡	የ፳፮
233	የተውሰከ ፡ ግሥ ፡ አመዳደብ ፡	»
—	፲፬ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፳፰
—	ምዕራፍ ፡ ፮ ፡ መስተዋድድ ፡	የ፳፱
238	መግለጫ ፡	»
239	የመስተዋድድ ፡ አመዳደብ ፡	የ፶
250	የመስተዋድድ ፡ ተሳቢዎች ፡	የ፶፫
—	፲፮ኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፶፬
—	ምዕራፍ ፡ ፳ ፡ መስተፃምር ።	የ፶፭
251	መግለጫ ፡	»
253	ወደረፍ ፡ መስተፃምር ፡	»
259	ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡	የ፶፰
—	፲፯ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፶፯
—	ምዕራፍ ፡ ፱ ፡ ቃለ ፡ አጋኖ ፡	የ፶፱
262	መግለጫ ።	»
263	የቃለ ፡ አጋኖ ፡ ዓይነቶች ፡	»
267	መጠይቃን ፡ ወይም ፡ ቃላት ፡ ጥያቄ ፡	የ፷፬
268	(1.) ራደላውያን ፡ መጠይቃን ፡	የ፷፭
271	(2.) ደምፃውያን ፡ መጠይቃን ፡	የ፷፮
—	፲፰ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፷፯
	<u>ውስተኛ ፡ ቃላት ፡ ክፍል ፡ አገባብ ።</u>	
272	ምዕራፍ ፡ ፲ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	የ፷፰
274	መግለጫ ፡	»
275	ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡	የ፷፱
277	ሐረግ ፡	የ፷
»	የፀረፍተ ፡ ነገር ፡ አመዳደብ ፡	የ፷፩
»	ነጠላ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	»
286	ነጠላ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገርን ፡ መተንተን ፡	የ፷፪
289	የመተንተን ፡ ሰሌዳ ፡	የ፷፫
290	ድርብ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	የ፷፬
291	ድርብርብ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	»
—	፲፱ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ክፍል ፡ አሀጉር ፡)	የ፷፭
—	ምዕራፍ ፡ ፲፮ ፡ የቃላት ፡ አገባብ ፡	የ፷፬
293	መግለጫ ፡	»

ተረጎሞ	አርእስተ ፡ ነገር ፡ (ማውጫ ።)	ገጽ
294	ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡	የ፷፱
299	የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡	የ፸፩
302	የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡	የ፸፪
304	ተውላጠ ፡ ስም ፡	»
307	ቅጽ ፡	የ፸፫
311	ተውሰከ ፡ ግሥ ፡	የ፸፬
313	ቅርብና ፡ ሩቅ ፡	የ፸፭
—	፲፱ኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፸፮
315	ምዕራፍ ፡ ፲፪ ፡ የቃላት ፡ መወራረስ ፡	»
316	ምዕራፍ ፡ ፲፫ ፡ የቃላት ፡ ዝርዝር ፡ አረቃት ፡	የ፸፱
»	መግለጫ ፡ (የአረቃት ፡ አርእስቶች ፡)	»
326	የአረቃት ፡ ምሳሌ ፡	የ፸፬
327	የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ከባለቤት ፡ ሲቀድም ፡	የ፸፭
—	ጾኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፸፮
—	ምዕራፍ ፡ ፲፫ ፡ ስለ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ነገሮች ፡	የ፸፯
328	ክፍል ፡ ፩ ፡ ባዕድ ፡ መነሻና ፡ ባዕድ ፡ መድረሻ ፡	»
331	ክፍል ፡ ፪ ፡ ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡	የ፸፯
334	ከውጭ ፡ ሀገር ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡	የ፸፮
335	ክፍል ፡ ፫ ፡ ነጥቦችና ፡ ምልክቶች ፡	የ፸፯
336	ክፍል ፡ ፬ ፡ የአማርኛ ፡ መዝሙር ፡	የ፸፰
338	የዜማ ፡ ስልት ፡	የ፸፱
339	የአማርኛ ፡ ዘረንደር ፡	»
340	የአማርኛ ፡ መዝሙር ፡	የ፸፲
341	የዜማ ፡ ምልክት ፡	የ፸፲፩
342	የግጥም ፡ ዓይነቶች ፡	የ፸፲፪
343	ስምና ፡ ወርቅ ፡	የ፸፲፫
344	የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡	የ፸፲፬
345	ምሳሌ ፡ (ተረት ፡)	የ፸፲፭
346	ስለ ፡ ጽሕፈት ፡	የ፸፲፮

የአግርኛ ስዋሰው ፡

መጽሐፍ ፡ ታላት ፡ ክፍል ፡

ፖሪቲክ ፡ ስ ፡ የገገገር ፡ ክፍሎች ፡

-1-

ጠቅላላ ፡ መግለጫ ፡

ሰው ፡ አባቡን ፡ በገገገር ፡ የሚገልጽባቸው ፡ ታላት ፡ በየወገን ፡ በየወገናቸው ፡ ሆነው ፡ ሲመደቡ ፡ በስምንት ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላሉ ፡

እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ፡

ጸኛ ፡ ስም ፡	ጸኛ ፡ ተውላክ ፡ ግም ፡
ጸኛ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡	ጸኛ ፡ መስተዋድድ ፡
ጸኛ ፡ ቅጽ ፡	ጸኛ ፡ መስተግምር ፡
ጸኛ ፡ ግም ፡	ጸኛ ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፡

-2-

ስም ፡ ግናቸውም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ሆኖ ፡ የሚጠራበትና ፡ ለአንዱ ፡ ነገር ፡ ወይም ፡ ለአንዱ ፡ ግደነት ፡ የተሰጠው ፡ ስም ፡ ስም ፡ ይባላል ፡

ምሳሌ ፡ አብርሃም ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ፈረስ ፡ መጽሐፍ ፡ ሕልም ፡

እነሆ ፡ አሁን ፡ በተሰጠው ፡ ግስረጃ ፡ «አብርሃም ፡» የሰው ፡ ስም ፡ ነው ፡ «አዲስ ፡ አበባ ፡» የከተማ ፡ ወይም ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «ፈረስ ፡» የአንድ ፡ ግደነት ፡ እንስሳ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «መጽሐፍ ፡» የዕቃ ፡ ስም ፡ ነው ፡ «ሕልም ፡» ረቂቅ ፡ የሆነ ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ፡

ስለዚህ ፡ መጠሪያ ፡ የሆነ ፡ ግናቸውም ፡ ቃል ፡ ስም ፡ ይባላል ፡ (ቁ ፡ 11-14. እይ ፡)

-3-

ተውላጠ ፡ ስም ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ፡

ምሳሌ ፡ እኔ ፡ አንተ ፡ እርሱ ፡ እርሷ ፡
አስረጅ ፡ እኔ ፡ እናቱን ፡ እወዳለሁ ፡ እርሷም ፡ ተወደኛለች ፡

እነሆ ፡ «እኔ ፡ እርሷ ፡» የሚለው ፡ ቃል ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ እንደገባ ፡ አስተውሏል ፡

ስለዚህም፡ በስም፡ ፈንታ፡ ተተክቶ፡ የሚገባ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ይባላል። ትርጓሜው፡ የስም፡ ምትክ፤ ወይም፡ የስም፡ ልዋጭ፡ ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ ተውላጣተ፡ ስም፡ ወይም፡ ተውላጠ፡ ስምች፡ ይባላል።

-4-

ቅጽል። ግድግዳ፡ ግብርን፡ መጠንንም፡ ለመግለጽ፡ በስም፡ ወይም፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ ቃል፡ «ቅጽል» ይባላል። ስሙ፡ እንደሚያመለክት፡ ቅጽል፡ ማለት፡ ቅጥያ፡ ወይም፡ ተጨማሪ፡ ማለት፡ ነው።

ምሳሌ። ጥቁር፡ ፈረስ፡ ብርቱ፡ ፈረስ፡ አጭር፡ ፈረስ።

እነሆ፡ ቅጽል፡ የተባሉት፡ ጥቁር፡ ብርቱ፡ አጭር፡ ናቸው። ፈረስ፡ የአንድ፡ እንስሳ፡ ስም፡ ነው። «ጥቁር» ፈረስ፡ ሲል፡ ግድግዳን፡ «ብርቱ፡ ፈረስ» ሲል፡ ግብርን፡ አጭር፡ «ፈረስ» ሲል፡ መጠኑን፡ የቅጽሉ፡ ቃል፡ ያስረዳል። ስለዚህም፡ በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ እየተቀጠለ፡ ግድግዳን፡ ግብርን፡ መጠኑን፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ «ቅጽል» ይባላል። (ቁ. 97-102 እይ።)

-5-

ግሥ። የግድረግንና፡ የመሆንን፡ ስሜት፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ጠቅላላ፡ ስሙ፡ ግሥ፡ ይባላል። ግሥ፡ የቃላት፡ ማሰሪያና፡ መሰብሰቢያ፡ ስለ፡ ሆነ፡ ቃላት፡ ያለ፡ ግሥ፡ እንደሚሰሙ፡ ሆነው፡ ለመሳካት፡ አይችሉም።

ምሳሌ። ወደደ፡ አሰበ፡ ሄደ፡ ተቀመጠ፡ ፈለገ።

አጅ. ያዕቆብ፡ ይማራል።

እነሆ፡ የግሥ፡ ቃል፡ የተባለው፡ ይማራል፡ ነው። «ያዕቆብ»፡ ብቻ፡ ብሎ፡ ቢቀር፡ ኖሮ፡ ያዕቆብ፡ ምን፡ እንደሆነ፡ ወይም፡ ምንን፡ እንዳደረገ፡ ለማወቅ፡ ባልተቻለም፡ ነበር፡ ነገር፡ ግን፡ የግሙ፡ ቃል፡ «ይማራል»፡ የተጨመረበት፡ እንደ፡ ሆነ፡ ያዕቆብ፡ ምን፡ እንዳደረገ፡ ለማወቅ፡ ይቻላል። የነገሩም፡ ኖራ፡ የተምላ፡ ሆኖ፡ ይገለጻል።

ስለዚህም፡ ንግግሮችን፡ የሚሰበስቡቸውና፡ የሚፈጽሟቸው፡ ቃል፡ ግሥ፡ ይባላል።

-6-

ተውላክ፡ ግሥ፡ ከግሥ፡ በፊት፡ እየገባ፡ የአንቀጽን፡ ጠባይ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ «ተውላክ፡ ግሥ» ይባላል። ትርጓሜው፡ በግሥ፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ ወይም፡ የሚደረግ፡

ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ ያሰኛል። ወይም፡ ተውላክ፡ ግሥች፡ ይባላል።

አጅ. ያዕቆብ፡ ትምህርትን፡ በጣም፡ ይወዳል። ወደትምህርት፡ ቤትም፡ ሁልጊዜ፡ ይሄዳል።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በተሰጠው፡ ማስረጃ፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ «በጣም፡ ሁልጊዜ»፡ ናቸው። በቀላሉ፡ ለመናገር፡ ብንፈልግ፡ ኖሮ፡ «ያዕቆብ» ትምህርትን፡ ይወዳል። ወደትምህርት፡ ቤትም፡ ይሄዳል። ማለት፡ በበቃ፡ ነበር፡ ነገር፡ ግን፡ የአንቀጽችን፡ ምግባር፡ ለመግለጽ፡ ሁለት፡ ተውላክተ፡ ግሥ፡ ተጨመሩ።

ስለዚህም፡ በአንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ የአንቀጹን፡ ምግባርና፡ ጠባይ፡ እያገኘ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ሁሉ፡ ተውላክ፡ ግሥ፡ ይባላል።

-7-

መስተዋድድ። በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ላይ፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ ወይም፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ እየተጫነ፡ የንግግርን፡ ገምድና፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ «መስተዋድድ» ይባላል። ትርጓሜውም፡ የሚያስማማ፡ ወይም፡ አስማሚ፡ ማለት፡ ነው። ብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ መስተዋድድን፡ ያሰኛል። ወይም፡ መስተዋድድች፡ ይባላል።

አጅ. ያዕቆብ፡ ከልጆቹ፡ ጋር፡ ወደ፡ ግብፊት፡ ሄደ።

እነሆ «ከ፡ ጋር፡ ወደ» መስተዋድድን፡ ናቸው። «ከ፡ ጋር» የተባለው፡ መስተዋድድ፡ ልጆቹ፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ከመካከል፡ አድርጎ፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ያዕቆብ፡ ከልጆቹ፡ ጋር፡ እንደሄደ፡ እንጂ፡ ብቻውን፡ እንዳልሄደ፡ እየገለጸ፡ የበታውን፡ ንብረት፡ ያመለክታል። «ወደ» የተባለውም፡ መስተዋድድ፡ ግብፊት፡ በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ ተጭኖ፡ ያዕቆብ፡ የሄደበትን፡ ስፍራ፡ ያመለክታል።

ስለዚህም፡ በስምና፡ በተውላጠ፡ ስም፡ ወይም፡ እነዚህን፡ መሰላው፡ በሚገኙ፡ ነገሮች፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ ንብቱ፡ የንግግርን፡ ገምድና፡ የሚያመለክት፡ ቃል፡ ሁሉ፡ «መስተዋድድ» ይባላል።

-8-

መስተዋድድ። በግሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ የአንቀጹን፡ ማሰሪያነት፡ የሚያስቀር፡ ስምን፡ የሚመስሉ፡ ነገሮችን፡ የሚያሟኖር፡ ቃል፡ «መስተዋድድ» ይባላል። ትርጓሜው፡ የሚያያይዝ፤ ወይም፡ አያያዥ፡ ማለት፡ ነው። በብዙ፡ ቀጥር፡ ሲሆን፡ መስተዋድድን፡ ያሰኛል። ወይም፡ መስተዋድድች፡ ይባላል።

አጅ. ያዕቆብና ጉሐንስ፣ ትምህርትን፣ ስለወደዱ፣ ወደ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ እየ
ፎቅ፣ ይሄዳሉ።

እነሆ፣ በዚህ፣ በሰዓሊነት፣ በረዳተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ ሦስት፣ መስተጻምራት፣ አሉ።
እነርሱም፣ ሩ፣ ስለ፣ እየ፣ ሩ፣ ሩ፣ ያዕቆብ፣ ጉሐንስ፣ በሚለው፣ ስም፣ መካከል፣
ጉባቶ፣ ሁለቱን፣ ስሞች፣ አያይዟል። ስለ፣ ወደዱ፣ በሚለው፣ ግሥ፣ ላይ፣ ተጭኖ፣
የአንቀጽንም፣ ማሰሪያነት፣ አስወግዶ፣ ምክንያት፣ ነጋሪ፣ ሆኖአል። ስለ፣ ስም፣ በሚለው፣
ግሥ፣ ላይ፣ ተጭኖ፣ የአንቀጽንም፣ ማሰሪያነት፣ አስወግዶ፣ ግብርን፣ አመልካች፣ ሆኖአል።

በዚህም፣ በማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ የአንቀጽን፣ ማሰሪያነት፣ የሚ
ያስቀር፣ ስሞችን፣ የሚያሟሩ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ መስተጻምር፣ ይባላል።

-9-

ቃል፣ አጋኖ፣ በአላብ፣ የሚሰማ፣ እንዳች፣ ነገር፣ በማጋነን፣ ድምፅ፣ የሚገለጽ
በት፣ ስልሎችም፣ ቃላት፣ ጋር፣ ገምጽናን፣ ሳያደርግ፣ በገዛ፣ ራሱ፣ የሚጠና፣ ቃል፣
ቃል፣ አጋኖ፣ ይባላል።

ምሳሌ፣ ሆይ፣ አይ፣ ጉድ፣ እህህ፣ እኮ።

አጅ. አምላኬ፣ ሆይ፣ አባባህ፣ ማረኝ፣ እህህ፣ ከቶ፣ ምን፣ ይሸለኝ፣ ይሆን?

በዚህም፣ ነገርን፣ በማጋነን፣ ድምፅ፣ የሚገለጽ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ቃል፣ አጋኖ፣
ይባላል።

፩ኛ፣ መልመኝ።

(ሀ) የንግግር፣ ክፍሎች፣ ስንት፣ ናቸው? ስማቸውን፣ ቁጠር፣ ስም፣ ማለት፣
እንደምን፣ ያለ፣ ነገር፣ ነው? ተውላጠ፣ ስምስ፣ እንደምን፣ ያለ፣ ነው? ጁ፣ ስሞች፣ ፱፣
ተውላጣተ፣ ስም፣ ጁ፣ ግሥች፣ ጸፍ፣ ከቀሩትም፣ ክፍሎች፣ ከያንዳንዳቸው፣ ሦስት፣
ቃላት፣ ጸፍ።

(ለ) ተውላጠ፣ ግሥ፣ ትርጓሜው፣ ምን፣ ማለት፣ ነው? መስተዋድድስ፣ መስተ
ጻምርስ፣ ምን፣ ማለት፣ ነው?

(ሐ) ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፉት፣ ቃላት፣ እየአንዳንዳቸው፣ በየትኛው፣ የንግግር፣
ክፍል፣ እንደሆኑ፣ እየሰየሁ፣ አመልክት።

ያዕቆብና፣ ውብሸት፣ አንድ፣ ቀን፣ በኩራ፣ አጠገብ፣ ሽር፣ ሽር፣ ሲሉ፣ በውኃው፣
ውስጥ፣ እንቀራረቶችን፣ አዩ፣ ውብሸት፣ ጨዋታን፣ ይወድ፣ ነበርና፣ እንግዲህ፣ በእን
ቀራረቶቹ፣ እንጨዋታቸው፣ አለ። ወዲያውም፣ ድንጋይ፣ አንሥቶ፣ ወረመረባቸው።

ትዕግሥተኛው፣ ያዕቆብ፣ ግን፣ በእንቀራረቶቹ፣ ላይ፣ ክፍ፣ ነገርን፣ አላደረገም።
ቀል፣ ባል፣ እንደራራ፣ እንዲህ፣ ብሉ፣ መስረው።

እንቀራረቶች፣ በዚህ፣ በቀዝቃዛና፣ በጉድጓዳ፣ ስፍራ፣ ሲኖሩ፣ ሥራቸውን፣
አያስታጉሉም። ሁለ፣ ላይ፣ እየተንጫጫ፣ በመገመገሚያው፣ እግዚአብሔርን፣ ይለምናሉ።
ንግግራቸውን፣ ብናውቅ፣ ኖር፣ ብዙ፣ ወረ፣ በሰማን፣ ነበር። ምናልባት፣ "ከዚህችን፣
መጥቶ፣ በኑርአችን፣ የሚያውከንን፣ አግድልን" ይሉ፣ ይሆናል። እንግዲህ፣ በውኃ
ታቸው፣ ስእግዚአብሔር፣ ነገረው፣ እንደያስቀሩን፣ ደንጊያ፣ ለንገረውርባቸውና፣
ልናስተግራቸው፣ አይገባንም። አለው።

ውብሸትም፣ ጠገኛ፣ ሆይ፣ እውነት፣ ነው፣ የእንቀራረቶችን፣ ነብረት፣ ምች፣ የበዛ
በት፣ አይመስለኝም። በዚህ፣ ላይ፣ ደግሞ፣ እኛ፣ ብናውከነቸው፣ ጨሽታቸው፣ ይበዛል። አለ።

ከዚህም፣ በኋላ፣ ሁለቱ፣ ጓደኞች፣ ደንጊያ፣ መወርወርን፣ ትተው፣ ወደ፣ ቤታ
ቸው፣ ተመለሱ።

ምሳሌ፣ ጁ፣ ስሞች።

ክፍል፣ ፩፣ የስም፣ ግደነቶች።

-10-

ሰው፣ ወይም፣ ሌላ፣ ነገር፣ የሚጠራበት፣ ቃል፣ ስም፣ ይባላል። ስም፣ ከዚህ፣
በታች፣ በተጻፉት፣ በጅ፣ ግደነቶች፣ ይመደባል።

- (ሀ) ፩ ፣ የተጸውዞ ፣ ስም ፣
- ፪ ፣ የወል ፣ ስም ፣
- ፫ ፣ የጥቅል ፣ ስም ፣
- ፬ ፣ የጭሳቀስ ፣ ስም ፣
- (ለ) ፭ ፣ የነገር ፣ ስም ፣

ከዚህም፣ የራተኞቹ፣ አራቱ፣ ክፍሎች፣ በገዛቸው፣ ሆኖ፣ የሚታይ፣ ነገር፣ የሚ
ጠራባቸው፣ ስሞች፣ ናቸው። የመጨረሻው፣ የነገር፣ ስም፣ የተባለው፣ ግን፣ በግደን፣
የማይታይ፣ ወይም፣ በእጅ፣ የማይታይ፣ ረቂቅ፣ የሆነ፣ ነገር፣ ወይም፣ ግብር፣ የሚጠራ
በት፣ ስም፣ ነው።

በዚህ፣ ውሳኔ፣ ስም፣ ብለን፣ የሰየምንው፣ ቃል፣ ሁሉ፣ በግዕዝ፣ ትምህርት፣
ነበር፣ ነገር፣ የሚባለው፣ ነው።

-11-

የተጸውያ፡ ስም።

የተጸውያ፡ ስም፡ የተባለው፡ ሰው፡ ወይም፡ ሌላ፡ ነገር፡ በተለይ፡ የሚጠራበትና፡ ተለይቶ፡ የሚታመቅበት፡ ሰው፡ ነው። እነሆ፡ ለምሳሌ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ በየግድኑ፡ ጽፈን፡ እናሳያለን።

- የሰው፡ ስም፡ - ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ መኩንን፡ የሺአመዬት፡
- የአገር፡ ስም፡ - አፍሪካ፡ ኢትዮጵያ፡ ሸዋ፡ ጅሩ፡
- የከተማ፡ ስም፡ - አዲስ፡ አበባ፡ ጎንደር፡ ሱዳን፡ ፓሪስ፡
- የተራራ፡ ስም፡ - መቅደላ፡ ራስ፡ ዳሸን፡ ጅባላ፡ ክሊግንጃር፡
- የወንዝ፡ ስም፡ - ዐባይ፡ ተከቢ፡ ሐዋሽ፡ ቀበና፡
- የባሕርኞችና፡ የኩራዎች፡ ስም፡ - ኤርትራ፡ ጣና፡ ዙዋይ፡ ሐረማያ።

-12-

የተጸውያ፡ ስም፡ በወል፡ ስምና፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ካልሆነ፡ በቀር፡ ብዛት፡ የለውም።

ምሳሌ፡ ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ ያለውን፡ ሰሎሞኖች፡ ምኒልክች፡ ብሎ፡ አንዱን፡ ሰው፡ ለማብዛት፡ አይቻልም። ነገር፡ ግን፡ በየወል፡ ስም፡ ደንብ፡ ሆኖ፡ «በኢትዮጵያ፡ የነገሡ፡ ምኒልክች፡ ሁለት፡ ናቸው፡ ቢል። ወይም፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ሰሎሞናዊ፡ ምኒልክዊ፡ ያለውን፡ ሰሎሞኖችን፡ ምኒልክዎችን፡ ብሎ፡ ቢያበዛ፡ አያስከለክልም።

-13-

በተጸውያ፡ ስም፡ ላይ፡ እየተደረሰ፡ የሚገቡ፡ ለወንድም፡ ለሴትም፡ የሚሆኑ፡ ድርጭት፡ ስሞች፡ አሉ። እነርሱም፡ የማዕርግ፡ ስምና፡ የአክብሮት፡ ስም፡ ናቸው።

(ሀ) የማዕርግ፡ ስም፡ ከቤተ፡ መንግሥት፡ ወይም፡ ከቤተ፡ ክህነት፡ በሹመት፡ የሚገኝ፡ ነው።

ምሳሌ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ ግራ፡ ጌታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው።

(ለ) የአክብሮት፡ ስም፡ የሚባለው፡ በሹመት፡ ሳይሆን፡ በረዳዳና፡ በልማድ፡ የሚደረግ፡ ሰያሚ፡ ነው። ለእርሱም፡ ላይ፡ ላይ፡ ስልት፡ አለው።

የአክብሮት፡ ስም።
ተባዕት፡ ጾታ፡ አቶ፡ ጌታ፡ የጌታ፡ ሊያ፡ ወይም፡ አይዋ፡
እንስት፡ ጾታ፡ ወይም፡ አመፍቴ፡ ኔኒሆይ፡ እንኩዩ፡

የተዘምዶ፡ ስም።

ተባዕት፡ ጾታ፡ አባባ፡ ጋሺ፡ አጉቲ።

እንስት፡ ጾታ፡ እማማ፡ እተዩ፡ አክስቴ።

-14-

ድርብ፡ ስሞች፡ በተጸውያ፡ ስሞች፡ ላይ፡ ተደርበው፡ ሲገቡ፡ ከፍላጎት፡ ከተጸውያ፡ ስም፡ ነው። ተጎጥሰው፡ ሲነገሩ፡ ግን፡ ከፍላጎት፡ ከወል፡ ስም፡ ይሆናል። የሚከተለውን፡ ተመልከት።

የማዕርግ፡ ስም፡ «አዲ» ምኒልክ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ነበሩ። (የተጸውያ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ «አዲ» ይባላል። (የወል።) የአክብሮት፡ ስም።

አቶ፡ «ብርሃን»፡ ባለቤቱን፡ «ወይዘሮ»፡ ተዋቦችን፡ ያከብራል። (የተጸውያ፡)

አቶ፡ የሚባል፡ ወንድ፡ ነው። «ወይዘሮ»፡ የምትባል፡ ሴት፡ ናት። (የወል፡)

-15-

በአግርኛ፡ ቋንቋ፡ የተጸውያ፡ ስም፡ ከስም፡ ከፍል፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ ከተውላጠ፡ ስምና፡ ከቅጽል፡ ከግሥና፡ ከሌሎችም፡ የንግግር፡ ከፍሎች፡ ጋር፡ እየተቀላቀለ፡ ወይም፡ ሳይቀላቀል፡ ይገኛል።

ከተውላጠ፡ ስም፡ «የኔ፡ ነሀ፡ አንተን፡ ይስጠኝ፤ እሱ፡ እንዳለ፤»...

ከቅጽል፡ «ላሩይ፤ ሥይም፤ መኩንን፤ ዐቢይ፤»...

ከግሥ፡ «ከበደ፤ ዘለቀ፤ አየለ፤ ድፋባቸው፤ ይጨነቁ፤ ይጋርዱ፤ ተዋቦች፤ ፈለቀች፤ አየለች፤»...

ከመስተዋድድ፡ «አንደ፤ ልቡ፤ በጋሻው፤ በረዳዳ፤ በፍርዳ፤»...

ከቃል፡ አጋኖ፡ አብዶ፡ ሆይ፤ አትሞችሆኖ፤»...

-16-

በዕለተ፡ ጥምቀት፡ ቀላውስት፡ የሚሰይሙት፡ የክርስትና፡ ስም፡ ግድኑ፡ ብዙ፡ ነው።

ሀ) የቅዱስን፡ ስም፡ በቁሙ፡ መጠሪያ፡ ይሆናል።

ምሳሌ፡ አብርሃም፡ ሊዋርዕ፡ ሚካኤል፡ አስቴር፡ ጣራ፡ እንደግለት፡ ነው።

ለ) ወልደ፣ ወለተ፣ ገብረ፣ ዓመተ፣ ተክለ፣ ኃይለ፣ . . . እዚህን፣ የመሰሉ፣ ቃላት፣ የቅዱሳንን፣ ስም፣ ዘርፍ፣ እያደረጉ፣ ተገጣጥመው፣ መጠሪያ፣ ይሆናሉ።

ምሳሌ፣ ወልደ፣ ግርያም፣ ወለተ፣ ሚካኤል፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ ዓመተ፣ ጻድቅ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ገብረ፣ ክርስቶስ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ እንደግለት፣ ነው።

ሐ) ልዩ፣ ልዩ፣ የሆኑ፣ የምስጢር፣ ቃላትን፣ በመመርመር፣ የተሰየሙ፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ስሞች፣ ይገኛሉ።

ምሳሌ፣ ሥምረተ፣ አብ፣ ስርጉተ፣ ግርያም፣ ሰዋስወ፣ ድንግል፣ አርአያ፣ ሥላሴ፣ አርአያ፣ የሐንበስ፣ እንደ፣ ግለት፣ ነው።

ስለዚህም፣ በዕለተ፣ ጥምቀት፣ የሚሰየሙት፣ የክርስትና፣ ስሞች፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ናቸው።

-17-

የወል፣ ስም፣

የወል፣ ስም፣ የተባለው፣ ዓይነቱ፣ አንድ፣ ሆኖ፣ የሚገኝ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የሚጠራበት፣ ስም፣ ነው።

ምሳሌ፣ ሰው፣ አገር፣ ተራራ፣ በሕር፣ ወንዝ፣ መጽሐፍ፣ መሬት፣ ዝግባ፣ ጎመን፣ ስንደ፣ ስንደዶ፣ በግ፣ አንበሳ፣ እንደግለት፣

እነሆ፣ ከላይ፣ እንደተጻፈው፣ ቃል፣ «ሰው»፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ በጠቅላላ፣ የሁሉ፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል። እንጂ፣ «ሰሎሞን፣ ምኒልክ»፣ እንደግለት፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የሚሰጥ፣ ልዩ፣ ስም፣ አይደለም።

አገር፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ ከዓለም፣ ክፍል፣ የሆኑ፣ ቦታዎች፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል። እንጂ፣ «ኢትዮጵያ፣ ግብጽ፣ ሸዋ»፣ እንደግለት፣ ላንድ፣ ቦታ፣ ብቻ፣ የተሰጠ፣ ልዩ፣ ስም፣ አይደለም።

አንበሳ፣ በተባለም፣ ጊዜ፣ ከአራዊት፣ ክፍል፣ የሆነ፣ በያገሩ፣ ያለው፣ አንበሳ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ ጠቅላላ፣ ስም፣ እንጂ፣ በተለይ፣ ሆኖ፣ ለምናየው፣ ለአንድ፣ አንበሳ፣ ብቻ፣ የሚሰጥ፣ ስም፣ አይደለም። እንግዲህ፣ ሌላውን፣ ሁሉ፣ በዚሁ፣ ምሳሌ፣ መመርመር፣ ነው።

-18-

ወል፣ ግለት፣ የጋራ፣ «የጋር»፣ ግለት፣ ስለሆነ፣ የወል፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ የጋርዎቻችን፣ ግለት፣ ነው። ለዚህም፣ ማስረጃ፣ ጻኛ፣ የሁሉ፣ ነው፣ ሲባል፣ «ጻኛ፣ የወል፣ ምስሰ፣ የመኻል»፣ ተብሎ፣ ይተረታል።

-19-

የወል፣ ስም፣ በነጠላና፣ በብዙ፣ ቁጥር፣ ሊነገር፣ ይቻላል።

ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ሰው፣	ሰዎች፣	ከተማ፣	ከተሞች፣
አገር፣	አገሮች፣	አንበሳ፣	አንበሶች፣
ወንዝ፣	ወንዞች፣	በግ፣	በጎች፣

የተደወደ፣ ስም፣ እንደ፣ የወል፣ ስም፣ ይሆናል። ይህንንም፣ በተ፣ ቁ፣ 12 ተመልከት።

-20-

የጥቅል፣ ስም።

የጥቅል፣ ስም፣ የሚባለው፣ ብዙው፣ የወል፣ ስም፣ ወደ፣ አንድ፣ ወገን፣ ተጠቅልሎ፣ የሚጠራበት፣ የግንባር፣ ወይም፣ የነገድ፣ ስም፣ ነው።

ምሳሌ፣ ፍጥረት፣ ሠራዊት፣ መንጋ፣ እንጨት፣ እህል፣ እንደግለት።

እነሆ፣ የፍጥረት፣ ዓይነቱና፣ ክፍሉ፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን። ነገር፣ ገን፣ ሁሉንም፣ በአንድ፣ ቃል፣ ለመናገር፣ ብንፈልግ፣ ፍጥረት፣ በግለት፣ ስብስብን፣ በዘጎብረት፣ እንናገራለን።

የእንስሳትም፣ ዓይነታቸውና፣ ስማቸው፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን። ነገር፣ ገን፣ አንድነት፣ ተቀላቅለው፣ በተሰማሩ፣ ጊዜ፣ በግ፣ ፈረስ፣ በሬ፣ ብሉ፣ በመጥፈት፣ ፈንታ፣ መንጋ፣ ብለን፣ በግንባር፣ ስማቸው፣ እንናገራለን።

በግ፣ ወይም፣ በሬ፣ መባል፣ በየሰፍራው፣ ያለ፣ በግና፣ በሬ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ የወል፣ ስም፣ ነው። መንጋ፣ የሚባለው፣ ስም፣ ገን፣ ለበግ፣ መይም፣ ለበሬ፣ ብቻ፣ ሳይሆን፣ እንስሳት፣ ሁሉ፣ በዘጎብረት፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ እንደሆነ፣ አስተውል።

-21-

የቋሳቀስ፣ ስም።

የቋሳቀስ፣ ስም፣ የሚባለው፣ ለሰው፣ አገልግሎት፣ የሚገባ፣ የቤት፣ ዕቃ፣ ነው። ከማናቸውም፣ ዓይነት፣ የተሠራ፣ ዕቃ፣ ወይም፣ ሌላ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ ለሰው፣ ጉዳይ፣ የሚገባ፣ ስሆን፣ ቋሳቀስ፣ ይባላል።

ምሳሌ፣ ለብስ፣ አልጋ፣ ወንበር፣ ጫማ፣ እንደግለት፣ ነው።

የቂሳቀስ ስም፣ የወል ስም፣ ይወራረሳሉ ልዩነታቸውም፣ የሚታወቀው፣ በአንጋገር፣ አገባብ፣ ብቻ፣ ነው። እንጂ፣ በተረፈ ልዩነት፣ የለባቸውም ።

ምሳሌ፣ ዓሣ፣ ጨው፣ ብረት፣ ሥጋ፣ ስንደ፣

(ሀ) የወል ስም	(ለ) የቂሳቀስ ስም
«ዓሣ» በባሕር ሙሉም ይኖራል ።	«ዓሣን» መብላት፣ በብልሃት፣ ነው ።
«ጨው» ከባሕር፣ ይነበራል ።	«ጨው» ወጥን፣ ያጣፍጣል ።
ከሥጋ፣ የተወለደ፣ «ሥጋ» ነው ።	«ሥጋን» የሚበላ፣ ይጠነክራል ።
አገራ፣ «ስንደን» ያበቅላል ።	«የስንደ» ዳቦ፣ ይጣፍጣል ።

እነሆ፣ ከዚህ በላይ፣ አንዳየነው፣ በ«ሀ» ክፍል፣ የተጻፉት፣ ሁሉ፣ ለሰው፣ ጉዳይ፣ ወይም፣ ለቤት፣ ጉዳይ፣ የሚገቡ፣ መሆናቸውን፣ ንግግሩ፣ አያመለክትምና፣ «ዓሣ፣ ጨው፣ ሥጋ፣ ስንደ፣» የተባሉት፣ የወል ስሞች፣ ናቸው ። በ«ለ» ክፍል፣ ግን፣ ለሰው፣ ጥቅም፣ እንደገቡ፣ ንግግሩ፣ ያመለክታልና፣ የቂሳቀስ ስሞች፣ ይባላሉ ።

ስለዚህም፣ የወልና የቂሳቀስ ስም ልዩነት፣ በአንጋገር፣ ምሥጢር፣ ብቻ፣ ነው ።

የነገር ስም

በዓይን፣ የማይታይ፣ በእጅ፣ የማይዳስስ፣ ባሕርይንና፣ ሥራን፣ የሚያመለክት ሃላፊ፣ ሁሉ፣ የነገር ስም፣ ወይም፣ የግብር ስም፣ ይባላል ።

ምሳሌ፣ ንጽሕፍ፣ ጤና፣ ኃጢአት፣ ድቅ፣ ወዳጅነት፣ ጠላትነት፣ አሳብ፣ ድምፅ፣ ብርሃን፣ ጨለማ፣ . . . ይህን፣ የመሰለ ሁሉ ።

የነገር ስሞች፣ በብዙ፣ የሚገኙት፣ ከግሥ፣ ክፍል፣ ነው ። ስለዚህም፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ግላውያን፣ ስሞች፣ ይባላሉ ። በቅኔ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ ገን፣ ጥራ፣ ዘር፣ አርእስት፣ የሚባሉት፣ ናቸው ። እነዚህም፣ ሁሉ፣ የግብር ስሞች፣ ናቸው ።

ምሳሌ፣ መረለግ፣ አረላለግ፣ ፍለጋ፣ ፍላጎት፣ መልበስ፣ አለባበስ፣ ልብስ፣ መልበጃ፣ እንደግለት፣ ነው ።

በእነዚህም፣ ሌላ፣ በቅጽል፣ ላይ፣ «ነት» የሚል፣ ትርፍ፣ ረደልን፣ እየጨመሩ ። የመሆንን፣ ስሜት፣ የሚገልጹ፣ የግብር ስሞች፣ አሉ ።

ምሳሌ፣	ቅጽል፣	የግብር ስም ።
ክፉ፣		ክፉነት ።
ጨካኝ፣		ጨካኝነት ።
በደለኛ፣		በደለኛነት ።

ይን፣ መልመኝ ።

(ሀ) የስም፣ ዓይነቶች፣ ስንት፣ ናቸው ። ? - ስማቸው፣ ግን፣ ግን፣ ይዳላል ። ? - የተጻውዎ ስም፣ ግለት፣ ምን፣ ግለት፣ ነው ። ? - የወል፣ ትርጓሜ፣ ምን ድር፣ ነው ። ? - የጥቅል ስም፣ የተባለበት፣ ምክንያት፣ ምንድር፣ ነው ። ? - የቂሳቀስ ስም፣ የተባለውስ ምን፣ ዓይነት፣ ነው ። ? - የነገር ስም፣ እንደት፣ ያለ፣ ዓይነት፣ ነው ። ?

ጌ፣ የተጻውዎ ስሞች፣ - ጌ፣ የወል ስሞች፣ ጻፍ ። ከቀሩትም፣ የስም፣ ዓይነቶች፣ ከያንዳንዳቸው፣ ጌ፣ ጌ፣ ታላትን፣ ጻፍ ።

(ለ) ከዚህ በታች፣ ከተጻፈው ምንባብ ስሞችን፣ በየዓይነታቸው፣ እየለየህ፣ አመልክት ። (ምንባብ፣ የግላዝ፣ ቃል፣ ነው ። ትርጓሜው፣ ማንበቢያ፣ ወይም፣ ግሉ በቢያ፣ ግለት፣ ነው ።)

ምንባብ ።

ከግራኝ፣ ሽብር፣ በኋላ፣ ሸዋ፣ በብዙ፣ በላባት፣ የተከረለ፣ አገር፣ ነበር ። ባላ ባቶቹም፣ አንድ፣ ዘር፣ አንድ፣ ወገን፣ ነበሩ ። በየአገሩ፣ የነበሩት፣ በላባቶች፣ ከዚህ በታች፣ ተመልክተዋል ።

በአንጠቢያ መርድ፣ አዝማች፣ ዘሚሳኤል ። - በአፍራታ፣ ወልደ፣ ገብርኤል ። - በግድም ለታ ። - በመንዝ፣ ከይሚ፣ እስከ፣ ጭግ፣ ግግ፣ ከርይ፣ እስከ፣ አንጃትላ፣ ባላምባራስ፣ ላሎ ። - በግሼ፣ አውላባቸስ ። - በደብ፣ ጌታቸው ። - በምሑድ፣ እዛኸ፣ መህደ ። - በመርሐፎቲ፣ ወልዱ ። - በሞረት፣ ጥፋ ። - በተጉለት፣ ይገባዋል ። - በወገኑ፣ ሕርያቸው ። - በሙልጋ፣ ቀይ፣ አብዬ፣ ጥቅር፣ አብዬ ። - በጠራ፣ ሊቁ፣ ወረቁ፣ ይባሉ፣ ነበር ።

እነዚህ ሁሉ፣ በየራሳቸው፣ በየወገናቸው፣ ይኖሩ፣ ነበር፣ እንጂ፣ በአንድ፣ አባጋዝ፣ ተጠቅልለው፣ አይገዙም፣ ነበር ። የሆነ፣ ሆኖ፣ ከጎን፣ ለሚመጡ፣ ባለጋራ፣ መልያየት፣ አልነበረም ።

ክፍል ፡ ፪ ፡ የተፈጥሮ ፡ ጾታ ።

የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ ያለው ፡ ፍጥረት ፡ ሁሉ ፡ ሰውም ፡ እንስሳም ፡ ቢሆን ፡ በባሕርይ ፡ የወንድነት ፡ ወይም ፡ የሴትነት ፡ መለዩ ፡ ይገኝበታል ። የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ የሌለባቸው ፡ ፍጥረታት ፡ ግን ፡ የወንድነትና ፡ የሴትነት ፡ መለዩ ፡ የለባቸውም ። እነዚህም ፡ ሁሉ ፡ በሰውነት ፡ ደንብ ፡ የተወሰኑ ፡ ስም ፡ አላቸው ።

(ሀ) በተፈጥሮ ፡ ባሕርይ ፡ ወንድ ፡ የሆነ ፡ ሁሉ ፡ <ጾታው ፡ ተባዕት ፤ > ነው ፡ ይባላል ። የወንድ ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ለ) በተፈጥሮ ፡ ባሕርይ ፡ ሴት ፡ የሆነ ፡ ሁሉ ፡ ጾታው ፡ <እንስት ፡ > ነው ፡ ይባላል ። የሴት ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ሐ) የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ የሌለው ፡ ፍጥረት ፡ ግን ፡ የወንድነት ፡ ወይም ፡ የሴትነት ፡ ባሕርይ ፡ የለውምና ፡ <ግብዝ ፡ > ጾታ ፡ ይባላል ። ነፃ ፡ የሆነ ፡ ወይም ፡ ከሁለቱ ፡ የተለየ ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ ነው ።

በግዕዝ ፡ ተባዕት ፡ እንስት ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ወደ ፡ ቅጽልነት ፡ ሲለወጥ ፡ ተባዕታይ ፡ እንስታይ ፡ ያሰኛል ፡ ተባዕታይ ፡ እንስታይ ፡ ማለት ፡ ከግዕዝ ፡ ቃል ፡ የተመዘገቡ ፡ ነው ። በአማርኛም ፡ ለከብቶች ፡ ብቻ ፡ ተባዕት ፡ እንስት ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። በአማርኛ ፡ ወንድ ፡ ሴት ፡ የሚባል ፡ ቃል ፡ በእንጨቶች ፡ ላይ ፡ ሲነገር ፡ ይኖራል ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ከሊቃውንት ፡ ወገን ፡ ወንድ ፡ ጾታ ፡ ሴት ፡ ጾታ ፡ ያሰኛል ፡ ብለው ፡ የበየኑ ፡ አሉ ። ደራሲውም ፡ ይህን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ ይቀበለዋል ።

(መ) የሕይወት ፡ ነፍስ ፡ ያለው ፡ ፍጥረት ፡ ስም ፡ ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ መሆኑን ፡ የማይለይ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ጾታው ፡ <የወል ፡ > ነው ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ፡ እንደማለት ፡ ያለ ፡ ነው ። ወል ፡ ማለት ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ቁ. 18 ፡ ተመልከት ።

ተባዕት ፡ ወይም ፡ እንስት ፡ ያልሆነ ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በወንድ ፡ ወይም ፡ በሴት ፡ አንቀጽ ፡ ቢጠራ ፡ አያስከለክልም ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እንደልማድ ፡ ሆኖ ፡ በወንድ ፡ ስም ፡ የሚጠራ ፡ ነገር ፡ አለ ።

ምሳሌ ፡ ነፋስ ፡ ነፈስ ፡ ገፍም ፡ ዘንግ ፡ ወንድ ፡ ደረቀ ፡ ውኃው ፡ ደፈረሰ ፡ ጎሕ ፡ ቀደደ ፡ መከር ፡ ደረሰ ፡ ገደል ፡ ተናደ ፡ ይባላል ።

እንደዚህም ፡ ደግሞ ፡ በሴት ፡ ስም ፡ የሚጠራ ፡ ነገር ፡ አለ ። ምሳሌ ፡ ጨረቃ ፡ ወጣች ፡ የአጥቢያ ፡ ኮከብ ፡ ታየች ፡ ኢትዮጵያ ፡ እጃቿን ፡ ወደ ፡ አግቢአብሔር ፡ ታደርሳለች ፡ ይባላል ።

ስምች ፡ በተባዕትና ፡ በእንስት ፡ ጾታ ፡ ሊገቡ ፡ ላይ ፡ ላይ ፡ ጠባይ ፡ አላቸው ። ጠባያቸውም ፡ (ሀ) ቃል ፡ ለሞጭ ፡ (ለ) ቅጽል ፡ ፈላጊ ፡ ተብሎ ፡ በሁለት ፡ አካሄድ ፡ ይመደባል ።

ቃል ፡ ለሞጭ ፡ የሚባለው ፡ ለወንድ ፡ ስም ፡ በተነገረው ፡ ቃል ፡ አንጻር ፡ ስለ ፡ ሴት ፡ ስም ፡ የሚነገረው ፡ ቃል ፡ ግብሩ ፡ አንድ ፡ ሁኖ ፡ ሳለ ፡ በፍጹም ፡ ላይ ፡ ሲሆን ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ወንድን ፡ አባት ፡ ብሎ ፡ በአንጻሩ ፡ ሴቲቱን ፡ እናት ፡ ይላል ። ይህም ፡ በፍጹም ፡ የተለየ ፡ ቃል ፡ እንደሆነ ፡ አስተውሎ ። በዚህ ፡ ዓይነት ፡ የሆኑ ፡ ቃላት ፡ ብዙ ፡ ሆኑ ፡ አይደሉም ።

ቅጽል ፡ ፈላጊ ፡ የሚባለው ፡ ወንድና ፡ ሴትን ፡ የማያስለይ ፡ ቃል ፡ ነው ። ጾታው ፡ የወል ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ፡ ሲባል ፡ ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ መሆኑን ፡ ለይቶ ፡ አያስታውቅም ። ሴቶችም ፡ ወንዶችም ፡ ሊጠሩበት ፡ ይቻላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፡ ለይቶ ፡ ለመናገር ፡ ያሰብን ፡ እንደሆነ ፡ <ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት > የሚል ፡ ቃል ፡ እየጨመርን ፡ ወንድ ፡ ልጅ ፡ ሴት ፡ ልጅ ፡ ወንድ ፡ አያት ፡ ሴት ፡ አያት ፡ ወንድ ፡ አስተማሪ ፡ ሴት ፡ አስተማሪ ፡ አያልን ፡ እንናገራለን ።

ልጅ ፡ ማናቸውም ፡ ሰው ፡ ሲሞት ፡ ወንድ ፡ ልጅ ፡ በይኖረው ፡ ርስቱ ፡ ለሴት ፡ ልጁ ፡ ይሰኛል ። (ዘጉል ፡ ሸ፩ ፡ ፳፱)

ስለዚህም ፡ ወንድንና ፡ ሴትን ፡ የማያስለይ ፡ ቃላት ፡ ቅጽል ፡ ፈላጊዎች ፡ ይባላሉ ። በአማርኛ ፡ ቋንቋ ፡ በዚህ ፡ ደንብ ፡ የሚገቡ ፡ ቃላት ፡ ብዙዎች ፡ ናቸው ።

እነዚህንም ፡ ሁሉ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እናመለክታለን ።
(ሀ) ቃል ፡ ለሞጭ ።

ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.	ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.	ተባ.ጾታ.	እን.ጾታ.
አፄ	አቲጌ	ወንድም	እጎት	ጎረምሳ	ኩረሳ
አቶ	ወይገሮ	አጎት	አክሰት	ሎሌ	ገረድ
ጌታ	እመቤት	ወንድ	ሴት	በሬ	ሳም
አባት	እናት	ባል	ሚስት	ወይፈን	ጊደር

ለ) ቅጽ ለፈላጊዎች

ስም	የሰ. ስ. ስ.	አገ. ስ. ስ.	ስም	የሰ. ስ. ስ.	አገ. ስ. ስ.
ላይ	ወገድ	ላይ	ገባር	ወገድ	ገባር
ግብር	ወገድ	ግብር	አገላ	ወገድ	አገላ
አገላ	ወገድ	አገላ	ወገድ	ወገድ	ወገድ
አገላ	ወገድ	አገላ	አገላ	ወገድ	አገላ
አገላ	ወገድ	አገላ	አገላ	ወገድ	አገላ

የላይ ስም

ሀ) የተፈጥሮ ጸታዎች ስንት ናቸው? ስንት ማን ማን ይባላሉ? ከተባደጉ ጸታ ሄ፣ ከአንስተኛ ጸታ ሄ፣ ከወል ጸታ ሄ፣ ስላት ጸታ ሄ።

ለ) ከዚህ በታች የተጻፈውን ቃል በየጸታው ለይተህ ተናገር

ላም	በሬ	አባት	ወይረን	ወረቀት
አገላ	ተከላ	አስተማሪ	ዘሆን	ወለማ
ግብር	ቸርት	አድት	ደመና	አውሎስ
ርግብ	ኃይል	አገት	ጅብ	አጥርስ
ሰማይ	ገባር	አክሲት	ጊታ	ወሐይ
ቀን	አናት	ወንድም	ጊደር	ፈረስ

ሐ) ከዚህ በታች ከተጻፈው ምንባብ ስምንት በየጸታቸው ለየለሁ ተናገር

ምንባብ

በግራፍ፣ ሽብር፣ ጊዜ፣ ከአይ፣ ልብ፣ ድንገል፣ ልጆች፣ አንደኛው፣ አቤቶ፣ ያዕቆብ፣ በሸቀ፣ ቀርቶ፣ ነበር፣ እርሱም፣ ገራም፣ ፋሲልገና፣ ሥግግር፣ ደወልደል፣ ገራም፣ ፋሲል፣ የሱስንጥስ፣ አባት፣ ነው፣ ገራም፣ ፋሲል፣ ሱስንጥስን፣ የወለደው፣ ከወገድ፣ በላባት፣ ከአርያቆስ፣ ልጅ፣ ከወይዘሮ፣ ሐሙስ፣ ነው።

ሥግግር፣ ቃል፣ የሸቀ፣ ሙሉናንት፣ አባት፣ ነው፣ የምስፍናው፣ ገዛት፣ የተጀመረውና፣ እየተላላም፣ የሚገነገረው፣ ከነጋሚ፣ ክርስቶስ፣ ወዲህ፣ ነው።

እነሆ፣ ከሥግግር፣ ቃል፣ ጅምር፣ ያሉትን፣ የሸቀ፣ ሙሉናንት፣ እንደ፣ ትውልዳቸው፣ ተረ፣ ጽፈናቸው።

ሥግግር፣ ቃል፣ ወረደ፣ ቃልን፣ ይወልዳል። — ወረደ፣ ቃል፣ ልብስ፣ ቃልን፣ ይወልዳል። ልብስ፣ ቃል፣ ከወይዘሮ፣ ስንበልት፣ ነጋሚን፣ ይወልዳል። — ነጋሚ፣ ስንበልትን፣ ይወልዳል። — ስንበልት፣ መርድ፣ አዝማች፣ አብዬን፣ ይወልዳል። መርድ፣ አዝማች፣ አብዬ (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ወረደ፣ ቃል፣) መርድ፣ አዝማች፣ አምሳይን፣ ይወልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ አምሳይ፣ ከወይዘሮ፣ ዕውቀት፣ መርድ፣ አዝማች፣ አስፋወሰን፣ ይወልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ አስፋወሰን (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ተዎደሮስ፣ መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድን፣ ይወልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ወልደ፣ ጊዮርጊስ) ከወይዘሮ፣ ዘንብ፣ ወርቅ፣ ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴን፣ ይወልዳል። — ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ኃይለ፣ መለከትን፣ ይወልዳል። — ኃይለ፣ መለከት፣ ከወይዘሮ፣ አጅግአየሁ፣ አይ፣ ምኒልክን፣ ይወልዳል።

የአረ፣ ምኒልክን፣ አልጋ፣ የያዙ፣ በፈት፣ የሌት፣ ለጃቸው፣ የወይዘሮ፣ ሸቀረገድ፣ ልጅ፣ አቤቶ፣ ሊያሱ፣ ናቸው። በኋላም፣ ሌቲቱ፣ ለጃቸው፣ ንግሥት፣ ዘውዲቱ፣ ምኒልክ፣ ናቸው።

የተወዳጅ፣ ንጉሣችን፣ የአይ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ ትውልድ፣ በንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ላይ፣ ሲደርስ፣ በአንደኛው፣ ዘርፍ፣ ይወርዳል።

ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ወይዘሮ፣ ተናኘ፣ ወርቅንና፣ ሌሎችንም፣ ይወልዳሉ። —

ወይዘሮ፣ ተናኘ፣ ወርቅ፣ የደባውን፣ በላባት፣ ደጃዝማች፣ ወልደ፣ ሚካኤልን፣ አግብተው፣ ለፀላ፣ ራስ፣ መኩንንን፣ ይወልዳሉ። — ለፀላ፣ ራስ፣ መኩንንም፣ ከወይዘሮ፣ የሺ፣ አመቤት፣ ንጉሠ፣ ነግሥት፣ ቀዳማዊ፣ አይ፣ ኃይለ፣ ሥላሴን፣ ወለዱ።

የአቤቱ፣ ግዛትህን፣ ለንጉሡ፣ ስጠው፣ ጽድቅህንም፣ ለንጉሡ፣ ልጅ።

* ልብስ፣ ቃል፣ የግራፍ፣ በግራፍ፣ እውጥ፣ ወረደ፣ ቃል፣ ስንበልትን፣ ወረደ፣ ስንበልት፣ ነጋሚን፣ ወረደ፣ የጊላ፣ ታላቅ፣ ይገኛል።

ክፍል ፣ ፣ ቁጥር

— 28 —

አንድ፣ ነገር፣ በነጠላው፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ያ፣ የተነገረው፣ ቃል፣ የአንድ፣ ቁጥር፣ ወይም፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ይበላል። በነጠላ፣ የተነገረውም፣ ያ፣ ቃል፣ በብዙነት፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ የብዙ፣ ቁጥር፣ ይበላል። ስለዚህም፣ በሰዋሰው፣ ደንብ፣ ማለት፣ በአንድ፣ ቃል፣ የተነገረ፣ ማለት፣ በብዙነት፣ የተነገረ፣ ማለት፣ ነው።

ቁጥር፣ በተባለው፣ ክፍል፣ የምናገኘው፣ ጥቅም፣ አንዱን፣ ቃል፣ ወደ፣ ብዙ፣ ተለውጦ፣ ግዩት፣ ነው።

— 29 —

ከስሞች፣ ክፍል፣ የተጻውሮ፣ ስም፣ ብዛትን፣ አደፈላጊም፣ ሁልጊዜ፣ በነጠላ፣ ብቻ፣ ይነገራል። ነገር፣ ግን፣ መደቡን፣ ለቅቆ፣ ከወል፣ ስም፣ መደብ፣ የገባ፣ አንደሆነ፣ በብዙ፣ መጠራት፣ አለበት።

ምሳሌ፣ በግብጽ፣ ፲፯፣ ፈርዖኖች፣ ነገሠዋል፣ ይበላል። በዚህ፣ ምሳሌ፣ የተጻፈው፣ የተጻውሮ፣ ስም፣ የነበረው፣ ፈርዖን፣ ወደ፣ ወል፣ ስም፣ ተለውጦ፣ እንደበዛ፣ አስተውል።

የወል፣ የቴላቀስ፣ የነገር፣ ስሞች፣ በነጠላም፣ በብዙም፣ ይነገራሉ።

ምሳሌ፣ ፈረስ፣ ፈረሶች፣ ቤት፣ ቤቶች፣ ብልሃት፣ ብልሃቶች፣ እንደሚለት፣ ነው።

— 30 —

የጥቅል፣ ስሞች፣ በነጠላ፣ ወይም፣ በብዙ፣ ይነገራሉ።

ምሳሌ ፣ መንጋ ፣ መንጎች ፣ ግንባር ፣ ግንባሮች ፣ ወራጭት ፣ ወራጭቶች ፣ እንደ ማለት ፣ ነው ። ዳሩ ፣ ግን ፣ የጥቅል ፣ ስሞች ፣ ውስጠ ፣ ብዛት ፣ ያላቸው ፣ ስለሆኑ ፣ ቃላቸው ፣ ወደ ፣ ብዙነት ፣ ሳይለወጥ ፣ በአንድ ፣ ወይም ፣ በብዙ ፣ ቃል ፣ ቢነገሩ ፣ አያስነውሩም ። ይህም ፣ እንደዚህ ፣ ነው ። መንጋ ፣ ግንባር ፣ የጥቅል ፣ ስም ፣ ነው ። መንጋው ፣ ወይም ፣ ግንባሩ ፣ ተሰበሰበ ፣ ቢል ፣ እንደዚህም ፣ ደግሞ ፣ መንጋው ፣ ወይም ፣ ግንባሩ ፣ ተሰበሰበ ፣ ቢል ፣ መንጎቹ ፣ ግንባሮቹ ፣ ካላለ ፣ ተብሎ ፣ አያስነክቁም ፣ ማለት ፣ ነው ።

—31—

ለብዙ፣ ቁጥር፣ መደቡ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ነው። ስለዚህም፣ ብዙ፣ ቁጥር፣ ሁልጊዜ፣ በነጠላው፣ ቁጥር፣ ይመሠረታል። ስሞችን፣ ብዙ፣ ለማድረግ፣ ስንፈልግ፣ በነጠላው፣ ስም፣ ላይ፣ የማብዛት፣ ቅጥያ፣ ምች፣ ወይም፣ ች፣ እያልን፣ እንደምራለን። የአጫማመሩም፣ ደንብ፣ እንደሚከተለው፣ ነው።

(ሀ) መድረሻው፣ ራብስ ፣ ሳድስ ፣ የሆነ፣ ቃል፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉን፣ ሳብዕ፣ አድርጎ፣ ች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል። ምሳሌ፣ ጌታ፣ ጌቶች፣ ሰው፣ ሰዎች፣ እንደሚለት፣ ነው።

(ለ) መድረሻው፣ ሳብዕ፣ የሆነ፣ ቃል፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል። ምሳሌ፣ በቅሎ፣ በቅሎች፣ መሰንቆ፣ መሰንቆች፣ እንደሚለት፣ ነው።

(ሐ) መድረሻው፣ ካዕብ፣ ማለት፣ ኃምስ፣ የሆነ፣ ቃል፣ መጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ምች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል።

ምሳሌ፣ ክፍ፣ ክፍቶች፣ ፊታውራሪ፣ ፊታውራሪዎች፣ ገበሬ፣ ገበሬዎች፣ እንደሚለት፣ ነው።

ከሌላውንት፣ ወገን፣ ርኬቶ በሚባል፣ ክፍል፣ ያሳየውን፣ ውሳኔ፣ የማይፈቅዱ፣ አሉ። እንዳሳዩትም፣ ክፍ፣ ክፍች፣ ፊታውራሪ፣ ፊታውራሪዎች፣ ገበሬ፣ ገበሬች፣ ያሰኛል፣ ብለው፣ ያውጃሉ። አንዳንዶቹ፣ ደግሞ፣ ማናቸውም፣ ስም፣ ብዙ፣ ሲሆን፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ምች፣ ይጨመርበት፣ ያስፈልጋል። ብለው፣ አንድ፣ ዓይነት፣ የሆነ፣ ውሳኔን፣ ያበጃሉ። ይኸውም፣ ክፍ፣ ክፍቶች፣ ፊታውራሪዎች፣ ጌታ፣ ጌታዎች፣ ገበሬ፣ ገበሬዎች፣ በቅሎ፣ በቅሎዎች፣ እንደሚለት፣ ነው። ይህ፣ ውሳኔ፣ በአንድ፣ ዓይነት፣ ደንብ፣ የተደነገገ፣ ስለሆነ፣ ስለሌላና፣ የሚሰማ፣ ነው።

(መ) የብዛት፣ ደንብ፣ በተውላጠ፣ ስምና፣ በግሥ፣ በኩል፣ ሲሆን፣ የላይኛውን፣ ውሳኔ፣ ሮች፣ ምች፣ የተባለውን፣ አይከተልም። ስነሮሱ፣ ልዩ፣ ደንብ፣ አላቸው።

ተውላጠ፣ ስም፣ በብዙ፣ ሲነገር፣ እኔ፣ የሚለው፣ እኛ፣ አንተ፣ የሚለው፣ እነአንተ፣ ይሆናል። በግሥ፣ በኩልም፣ የብዛትን፣ ምልክት፣ የሚለጥ፣ የእርባታ፣ መሪ፣ የሚባለው፣ ገርገር፣ ነውና፣ ከስፍራው፣ ስንደርስ፣ እንናገረዋለን። ቀ፣ የጽዳቅ፣ የጽደቅ፣ እይ።

-32-

ስዎች፣ ብዙ፣ የሚሆኑት፣ ውሳኔ፣ በዚህ፣ በታች፣ ተጽፎ፣ ይቃያል።

(ሀ) ደንበኛው፣ የአማርኛ፣ ቋንቋ፣ «ች» ወይም፣ «ዎች» እየተጨመረበት፣ ብዙ፣ ይሆናል። የሚከተሉውን፣ ተመልከት።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ብዙ	ብዙዎች	አማራ	አማሮች	ቤት	ቤቶች
ክፍ	ክፍዎች	ወይራ	ወይሮች	ስም	ስሞች
ኩሩ	ኩሩዎች	ጋላ	ጋሎች	ልጅ	ልጆች
ቀጣሪ	ቀጣሪዎች	ጌታ	ጌቶች	ፈረስ	ፈረሶች
አውንጋንጋ፣ ሰውንጋንጋ፣ እንዳይዎች		ገበሬ	ገበሬዎች	በቅሎ	በቅሎች
ፈረ	ፈረዎች	አንክሌ	አንክሌዎች	መሰንቆ	መሰንቆች
ፈቃድ፣ ፈቃድፈቃዎች		በሬ	በሬዎች	ማንቆ	ማንቆች

(ለ) አማርኛ፣ የወረሳቸው፣ አንዳንድ፣ የግዕዝ፣ ቃላት፣ እንደ፣ ግዕዝ፣ ደንብ፣ ይበዛሉ።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ሊቅ	ሊቃውንት	ነፍስ	ነፍሳት	ነቢይ	ነቢዮች
መልአክ	መላእክት	ንጉሥ	ንጉሥት	ጸድቅ	ጸድቃን
መኩንን	መኩንንት	መጽሐፍ	መጽሐፍት	ቃል	ቃላት
መምህር	መምህራን	ሐዋርያ	ሐዋርያት	ልዑል	ልዑላን

(ሐ) ፍጹም፣ ግዕዝ፣ ሳይሆን፣ ከግዕዝ፣ ጋር፣ ገምድና፣ ያለው፣ የአማርኛ፣ ቃል፣ እንደ፣ ግዕዝም፣ እንደ፣ አማርኛም፣ ሊበዛ፣ ይችላል።

ነጠላ	ብዙ
ቁስ	ቁሶች፣ ወይም፣ ቀሳውስት
መነኮሴ	መነኮሴዎች፣ ወይም፣ መነኮሳት
ገዳም	ገዳሞች፣ ወይም፣ ገዳማት
ደብር	ደብሮች፣ ወይም፣ እድብራት

(መ) አንዳንድ፣ ቃል፣ መደቡ፣ ግዕዝ፣ ሆኖ፣ ሳለ፣ ብዙቱ፣ በአማርኛ፣ ደንብ፣ ይሆናል።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
እግር	እግሮች	መሠረት	መሠረቶች	ልዩል	ልዩሎች
ገይጉ	ገይጎች	ጠረጴዛ	ጠረጴዎች	እገት	እገቶች
ፈረስ	ፈረሶች	ዳሕር	ዳሕሮች	ጸም	ጸሞች
እንበላ	እንበሎች	ቤተ-መንግሥት	ቤተ-መንግሥቶች	በሕርይ	በሕርዮች
ጸጉ	ጸጎች	መገኛ	መገኛች	ቤት	ቤቶች

-33-

ከዚህ፣ በላይ፣ በቀ. 32 «ለ» ይመለከትነውን፣ ውሳኔ፣ አንዳንድ፣ ሊቃውንት፣ አይፈቅዱትም፣ እንደ፣ አላባቸውም፣ ስዎች፣ ሁሉ፣ ወደ፣ ብዙነት፣ በተለወጡ፣ ጊዜ፣ ከግዕዝ፣ ሳይደባለቁ፣ በአማርኛው፣ ደንብ፣ ብቻ፣ እንዲበዙ፣ ይፈልጋሉ። ይኸውም፣ እንደሚከተለው፣ ነው።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ሊቅ	ሊቆች	ነፍስ	ነፍሶች	ነቢይ	ነቢዮች
መልአክ	መልአክች	ንጉሥ	ንጉሥች	ጸድቅ	ጸድቆች
መኩንን	መኩንኖች	መጽሐፍ	መጽሐፍች	ቃል	ቃሎች
መምህር	መምህሮች	ሐዋርያ	ሐዋርያዎች	ልዑል	ልዑሎች

ይህ፣ አላባቸው፣ አንድ፣ ውሳኔን፣ ብቻ፣ የሚያዝዝ፣ ስለመሆኑ፣ ለተማሪው፣ ድክምን፣ የሚያቀል፣ ሊሆን፣ በቻለ፣ ነበር። ነገር፣ ግን፣ የአማርኛ፣ ቋንቋችን፣ በግዕዝ፣ የተገጠና፣ ከግዕዝ፣ ጋር፣ የተሰበቀለ፣ ስለሆነ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ የግዕዝን፣ ደንብ፣ መክተቱ፣ የማይቀር፣ ነው።

-34-

ከግዕዝ፣ የተወረሱ፣ የብዙ፣ ቃላት፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ልማድ፣ ሆኖ፣ በጸያፍ፣ አበዛዝ፣ ይነገራሉ።

ምሳሌ፣ ጸድቃን፣ የሚለውን፣ ጸድቃኖች፣ መላእክት፣ የሚለውን፣ መላእክቶች፣ ከሆኖች፣ የሚለውን፣ ከሆኖች፣ ቀሳውስት፣ የሚለውን፣ ቀሳውስቶች፣ ኪሩብ፣ የሚለውን፣ ኪሩቤሎች፣ . . . አንደሚለት፣ ነው።

ይህን፣ የመሰለውን፣ የብዛት፣ ደንብ፣ ልማዳዊ፣ ጸያፍ፣ እንለዋለን።

— 35 —

ማናቸውንም፣ ነገር፣ በየወገኑ ጠቅልሎ ለመናገር፣ በሰፊሉ ጊዜ ለአንዱ ስም ላይ ፣ እንደ እየተዉመረ ፣ የብዙ ፣ ይሆናል ።

ምሳሌ፣ (ሀ) እን፣ በቀለ ፣ ወደ ፣ ተማሪ ፣ ቤት ፣ መው ።

(ለ) እን፣ እርሱ ፣ (እነርሱ ፣) ሰዋሰውን ፣ ይማራሉ ።

(ሐ) የትምህርት ፣ ጠላቶች ፣ እን፣ ስንጭና ፣ እን፣ ሀኪት ፣ ርቸው ።

በለዚህ ፣ ፣ እን ፣ የተባለው ፣ ቃል ፣ ወገን ፣ አብገር ፣ ወይም ፣ እንዳኝ ፣ አብገር ፣ ተባሎ ፣ ይጠራል ። እን፣ በእ ፣ ፊደል ፣ በቀር ፣ ሌሎቹ ፣ ፊደላት ፣ ሲከተሉት ፣ በነጥብ ፣ ቢከፈል ፣ ጸያፍ ፣ እያሰኝም ፣ የአ ፣ ፊደል ፣ ሲከተለው ፣ ግን ፣ በነጥብ ፣ አይከፈልም ። ምክንያቱም ፣ የአ ፣ ፊደል ፣ ድምፁን ፣ ለተከታዩ ፣ ጥሎ ፣ እርሱ ፣ ፊሉ ፣ መጥፋት ፣ ልማዱ ፣ ስለሆነና ፣ በዚያ ፣ ፈንታ ፣ የሚተካ ፣ ስለሆነ ፣ ነው ።

ጸኛ ፣ መልመኛ ።

(ሀ) በሰዋሰው ፣ ደንብ ፣ ስጦችን ፣ የምናበዛበት ፣ ክፍል ፣ ስሙ ፣ ማን ፣ ይባላል? ።
ጅ ነጠላ ፣ ስም ፣ ጅ የብዙ ፣ ስም ፣ ጸፍ ።

(ለ) ከዚህ ፣ በታች ፣ በነጠላነት ፣ የተጻፉትን ፣ ምላት ፣ ወደ ፣ ብዙነት ፣ በብዙነት ፣ የተጻፉትንም ፣ ወደ ፣ ነጠላነት ፣ እዙረቸው ።

ሀብት ፣	መሳፍንት ፣	ቋስ ፣	አገሮች ፣	ዳገት ፣
ሃይማኖት ፣	መላእክት ፣	በላባት ፣	ኪሩብ ፣	ገደል ፣
ሊቃውንት ፣	መዝሙር ፣	ቤተ መንግሥት ፣	ወንዝ ፣	ጥበብ ፣
ልብ ፣	ሥራ ፣	ተስፋ ፣	ዓይን ፣	ሚሮች ፣
ሕግ ፣	ርስት ፣	ችንክሮች ፣	ዛፍ ፣	ጽጋግ ፣
መንግሥታት ፣	ርግብ ፣	ኅዘን ፣	የትምህርት ቤቶች ፣	ፍየል ፣

(ሐ) ከዚህ ፣ በታች ፣ ከተጻፈው ፣ ምንባብ ፣ ስሞችን ፣ እየለየህ ፣ አመልክት ።
በነጠላ ፣ ቁጥር ፣ የተጻፈውን ፣ ወደብዙነት ፣ ለውጠው ።

ምንባብ ።

ነጋሚ ፣ ክርስቶስ ፣ የሚባል ፣ አንድ ፣ የሸዋ ፣ መስፍን ፣ ነበረ ። አንዳንድ ፣ ጊዜም ፣ ዘርፉ ፣ ቀርቶ ፣ ነጋሚ ፣ ተብሎ ፣ ይጠራል ። እርሱ ፣ በገጸጸጸጸጸ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ዓይኔ ፣ የምትባል ፣ ከተማውን ፣ መሠረተ ። በከተማውም ፣ አንድ ፣ ቤተ ክርስቲያን ፣ በእግዚአቲላ ፣ ግርማዎች ፣ ገጸጸጸጸ ፣ ገጸጸጸጸ ።

ከዚህም ፣ በኋላ ፣ ነጋሚ ፣ በምሥራቅና ፣ በደቡብ ፣ ያለውን ፣ አገር ፣ እያቀና ፣ ምድርን ፣ በገመድ ፣ እየለካ ፣ ለአገሪቱ ፣ ያከናወነ ፣ ገጸጸጸጸ ፣ መሠረትን ፣ በግብር ፣ እያደረገ ፣ ግብር ፣ ግንደበል ፣ ቋስ ፣ አወዳሽ ፣ እያለ ፣ መትክል ፣ የጀመረ ፣ ነጋሚ ፣ ክርስቶስ ፣ ነው ። ይዘላል ።

በግራኝ ፣ ምክንያት ፣ ሞናው ፣ ቤተ ፣ መንግሥት ፣ ከሸዋ ፣ አልሮ ፣ ወደ ፣ ጎንደር ፣ ተዛውሮ ፣ ነበር ። በዚያን ፣ ጊዜም ፣ የሸዋ ፣ መሳፍንት ፣ ከሞናው ፣ ቤተ ፣ መንግሥት ፣ ጋር ፣ የነበረውን ፣ ግንኙነት ፣ ይብዛ ፣ ይነስ ፣ እንጂ ፣ አልተውትም ፣ ነበር ። ስለዚህም ፣ ነጋሚ ፣ ክርስቶስ ፣ በአድያም ፣ ሰገድ ፣ እያሰ ፣ ጊዜ ፣ ወደ ፣ ጎንደር ፣ ተጠርቶ ፣ ሄዶ ፣ ሳለ ፣ በገጸጸጸጸ ፣ ዓ ፣ ም ፣ በዚያው ፣ ሞተና ፣ ፊት ፣ አቦ ፣ በሚባል ፣ ደብር ፣ ተቀበረ ። አልጋውንም ፣ ልጁ ፣ ስብስቱ ፣ ወረሰ ።

ክፍል ፣ ስ ፣ ሙያ ።

— 36 —

ስሞች ፣ ወይም ፣ ስሞችን ፣ መስለው ፣ የሚገኙ ፣ ቃላት ፣ በሀረፍተ ፣ ነገር ፣ ሙስጥ ፣ ተገጣጠመው ፣ በተነገሩ ፣ ጊዜ ፣ የቃሉን ፣ ንብረት ፣ የምናውቅበት ፣ ክፍል ፣ ሙያ ፣ ይባላል ። ይኸውም ፣ ስም ፣ (ሙያ) ስቀኔ ፣ ትምህርት ፣ ቤት ፣ የታወቀና ፣ የተለመደ ፣ ነው ።

— 37 —

የስሞች ፣ ሙያ ፣ እንደሚከተለው ፣ በ፣ ተመድቦአል ።

- (ሀ) ባለቤት ።
- (ለ) ተሳቢ ። $\begin{cases} \text{ተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ።} \\ \text{የመከተዋድድ ፣ ተሳቢ ።} \end{cases}$
- (ሐ) ዘርፍ ።

ባለቤት ፣ የሚባለው ፣ አንቀጽ ፣ የሚነገርለት ፣ ስም ፣ ነው ። ተሳቢ ፣ የሚባለውም ፣ ስለ ፣ አንቀጽ ፣ የሚነገረው ፣ ነገር ፣ ነው ። ዘርፍ ፣ የሚባለውም ፣ በባለቤት ፣ ወይም ፣ በተሳቢ ፣ ላይ ፣ ተጨምሮ ፣ የሚገባ ፣ ቃል ፣ ነው ።

የተሳቢ ፣ ዓይነቱ ፣ ሁለት ፣ ነው ። አንቀጽ ፣ ገቢር ፣ ሲሆን ፣ ለአንቀጽ ፣ ቀጥተኛ ፣ ተገኝ ፣ የሆነው ፣ ቃል ፣ ተጠቃሽ ፣ ወይም ፣ ርቀዕ ፣ ተሳቢ ፣ ይባላል ። ከመከተዋድድ ፣ ቃላት ፣ አንዳንዶቹን ፣ እያሰከተለ ፣ በገቢር ፣ ወይም ፣ በተገብሮ ፣ አንቀጽ ፣ የሚገዛው ፣ ቃል ፣ የመከተዋድድ ፣ ተሳቢ ፣ ይባላል ።

— 38 —

ባለቤትን ፣ ለማወቅ ፣ ብንፈልግ ፣ የተነገረውን ፣ የገሥ ፣ አንቀጽ ፣ ያዘን ፣ ማን? ወይም ፣ ምን? ብለን ፣ በመጠየቅ ፣ ባለቤቱን ፣ እናገኛለን ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ ደክመ ።

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተጻፈው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጹ ፡ ባለቤት ፡ ያዕቆብ ፡ ነው ።
(ደክመ) ፡ ባለው ፡ ነገሩን ፡ ያቆመ ፡ እንደሆነ ፡ ማን ? ወይም ፡ ምን ? ብሎ ፡ መጠየቅ ፡ አለ
ብን ፡ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ እገሌ ፡ ወይም ፡ ያዕቆብ ፡ የሚል ፡ መልስ ፡ ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

ስለዚህም ፡ አንቀጹ ፡ የተነገረለትን ፡ ስው ፡ ወይም ፡ ነገር ፡ የሚያስታውቀን ፡ ቃል ፡
ባለቤት ፡ ይባላል ። እንደ ፡ ግብሩ ፡ በሆነ ፡ ስም ፡ ጠሪ ፡ ወይም ፡ ተገዥ ፡ ሊባል ፡ በተ
ገባው ፡ ዘር ። ነገር ፡ ግን ፡ «ባለቤት» ፡ የተባለው ፡ ቃል ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ ተለ
ምዶ ፡ የኖረ ፡ ስለሆነ ፡ በዚህ ፡ አገንታኝታል ።

-39-

ስሞች ፡ በባለቤትነት ፡ የሚከተለውን ፡ ሙያ ፡ ይይዛሉ ።

የአንቀጽ ፡ ባለቤት ፡ { ስለ-ሞን ፡ ነገህ ፡ (አንቀጹ ፡ ተገብር ፡ ነው) ፡
ስለ-ሞን ፡ ቤተ-መቅደስን ፡ ወረ ፡ (አንቀጹ ፡ ገቢር ፡ ነው) }

ሰሚ ፡ ባለቤት ፡ { አገሩን ፡ ሀይ ፡ ስም ፡ ይቀደስ ፡ } ፡ እንዲሁ ፡ የደግሞ ፡ ለሆነ ፡ ያለፈገገል

-40-

ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ የተባለውን ፡ ለማወቅ ፡ ብንፈልግ ፡ የተነገረውን ፡ የግሥ ፡
አንቀጽ ፡ ይዘን ፡ ማንን ? ወይም ፡ ምን ? ብለን ፡ ስንጠይቅ ፡ ተሳቢውን ፡ ለማግኘት ፡
እንችላለን ። እንደዚህም ፡ የሚደረገው ፡ አንቀጹ ፡ ለቢ ፡ ወይም ፡ ገቢር ፡ የሆነ ፡ እንደ
ሆነ ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ የሴፍን ፡ መረቀው ።

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተጻፈው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጹ ፡ ተሳቢ ፡ የሴፍ ፡ ነው ።
ያዕቆብ ፡ መረቀ ፡ ብቻ ፡ ብሎ ፡ ነገሩን ፡ ቢያቆም ፡ ምን ? ወይም ፡ ማንን ? ብለን ፡ መጠ
የቅ ፡ ያስፈልገናል ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ እገሌን ፡ ወይም ፡ የሴፍን ፡ የሚል ፡ አንድ ፡ መልስ ፡
ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

ስለዚህም ፡ አንቀጹ ፡ የተነገረበትን ፡ ምክንያት ፡ የሚያስታውቀን ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡
ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ይባላል ። ተጠቃሽ ፡ የተባለውም ፡ ቃል ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተ
ለመደ ፡ ነው ።

-41-

ተጠቃሽ ፡ ተሳቢን ፡ ለማድረግ ፡ በስሞች ፡ ላይ ፡ የምንጨምረው ፡ ቃል ፡ «ን»
ነው ።

ስሞች ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንደ ፡ ተጻፈው ፡ በተጠቃሽ ፡ ሙያ ፡ ይውላሉ ።
ምሳሌ ፡ ውብሸት ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡)
ከቦደ ፡ የዱር ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ባለዘርፍ ፡ ተሳቢ ፡)
ዠሚንህ ፡ አርግ ፡ አንበሳን ፡ ገደለ ። (ባለቅድል ፡ ተሳቢ ፡)
በላይንህ ፡ መዝሙሩን ፡ ዘመረ ። (ዘመዳዊ ፡ ተሳቢ ፡)

-42-

የመስተዋድድ ፡ ተሳቢ ፡ የተባለውን ፡ ለማወቅ ፡ ብንፈልግ ፡ የተነገረውን ፡ አን
ቀጽ ፡ ይዘን ፡ ለማን ? ወይም ? ወይም ? ክየት ? እስክየት ? ከማን ? ጋር ? ብለን ፡ ስንጠ
ይቅ ፡ ምክንያቱን ፡ ለማግኘት ፡ እንችላለን ።

እነዚህንም ፡ ሁሉ ፡ የሚያዋህዱና ፡ የሚያስማሙ ፡ የመስተዋድድ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ።

ምሳሌ ፡ ያዕቆብ ፡ በረከቱን ፡ ለየሴፍ ፡ ሰጠ ፡ (ለ) ተቀባይ ።
ጥሩነህ ፡ ተቀባዮችን ፡ በአለንጋ ፡ ገረፋት (በ) ማድረጊያ ።
ጌታነህ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ። (ወደ) መገስገሻ ።
ከአብርሃም ፡ እስከ ፡ ዳዊት ፡ ሾፀ ፡ ትውልድ ፡ ነው ። ከ እስከ ፡ መነሻና ፡
መድረሻ ።

ያዕቆብ ፡ ከልጆቹ ፡ ጋር ፡ ተሰደደ ። (ከ ጋር) ተጫፋሪ ።
እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ «ተቀባዩ ፡ የሴፍ ፡ ማድረጊያው ፡ አለ
ንጋ ፡ መገስገሻው ፡ ቤት ፡ መነሻው ፡ አብርሃም ፡ መድረሻው ፡ ዳዊት ፡ ተጫፋሪው ፡ ልጆች ፡»
የሚለው ፡ ቃል ፡ ነው ።

-43-

ዘርፍ ፡ የሚባለው ፡ በባለቤት ፡ ወይም ፡ በተሳቢ ፡ ላይ ፡ እየተደረበ ፡ በመስተዋ
ድድ ፡ ተዛምዶ ፡ በለገንዘብን ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ «የ»ነው ።
በተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ የራሱን ፡ እያያዥ ፡ የን ፡ ውጤ ፡ የተሳ
ቢዎቹን ፡ መስተዋድድ ፡ ተሸክሞ ፡ ይጓዛል ።

ምሳሌ ፡ የሳሌል ፡ ቤት ፡ ፈረሰ ፡ (የባለቤት ፡ ዘርፍ ።)
ዳዊት ፡ የሳሌልን ፡ መንግሥት ፡ ወሰደ ። (የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ሌዲቅያስ ፡ ለፋርስ ፡ ንጉሥ ፡ ገዘረ ። (የተቀባይ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ኤልያስ ፡ በእሳት ፡ ስረገላ ፡ ፀረገ ። (የማድረጊያ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ጥላሁን ፡ ወደ ፡ ጌታውን ፡ ቤት ፡ ሄደ ። (የመገስገሻ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ያዕቆብ ፡ ከፈርዖን ፡ አገር ፡ ደረሰ ። (የመድረሻ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
ያዕቆብ ፡ ከግብጽ ፡ ስሞች ፡ ጋር ፡ ኖረ ። (የተጫፋሪ ፡ ተሳቢ ፡ ዘርፍ ።)
እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ የሳሌል ፡ ቤት ፡ ፈረሰ ፡ የሳሌልን ፡ መን

ግሥት፡ ወሰደ፡ በላጊዜ፡ ዘርፍ፡ አያያዝ፡ ምልክት፡ «የ» አልጠፋም ። በሌሎቹ፡ ላይ፡ ግን፡ «የ» ተውጦ፡ ጠፍቶ፡ የመስተቀድዱ፡ ቃል፡ ብቻ፡ እንደቆመ፡ አስተውሎ ። በጭሩም ፡ «ለየፋርስ፡ ንጉሥ፡ ገበረ ። በየአሳት፡ ስረገላ፡ ዐረገ ፤ ወደ፡ የጌታውን ፡ ቤት ፡ ሄደ ። ከየፈርዖን፡ አገር ፡ ደረሰ ። ከየግብጽ ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ኖረ ። » አይባልም ፡ ግለት ፡ ነው ።

-44-

ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ባለዘርፍ ፡ የሆኑ ፡ ቃላት ፡ በአጭርኛ ፡ ይገኛሉ ።

ምሳሌ ። ቤተ ፡ መንግሥት ፤ ቤተ ፡ ክርስቲያን ፤ ቤተ ፡ ክህነት ፤ ሥነ ፡ በዓል ፤ ቤተ ፡ መቅደስ ፤ እንደግለት ፡ ነው ። እነዚህም ፡ እንደገና ፡ ዘርፍ ፡ ሆነው ፡ በሚገቡበት ፡ ጊዜ ፡ የአግርኛውን ፡ ደንብ ፡ ይከተላሉ ። ይኸውም ፡ የቤተ ክርስቲያን ፡ ጉልላት ፡ የቤተ መቅደስ ፡ ሹም ፡ እንደግለት ፡ ነው ።

ጅኝ ፡ መልመጃ ።

(ሀ) ሰዎች ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ የሚመደቡበት ፡ ሙያዎች ፡ ስንት ፡ ናቸው ? ። ተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፤ ምን ፡ ዓይነት ፡ ነው ? ። የመስተቀድድ ፡ ተሳቢ ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ነው ? ። በለቤት ፤ ዘርፍ ፡ የተባሉት ፡ ቃላት ፡ ዓይነታቸው ፡ እንዴት ፡ ያለ ነው ? ።

(ለ) ከባለቤትና ፡ ከዘርፍ ፡ ጅ ፡ ጅ ፡ ቃላት ፡ ጻፍ ፡ በተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ ፤ ቃላት ፡ ጻፍ ። ከመስተቀድድ ፡ ተሳቢ ፡ ፤ ጅ ፡ ቃላት ፡ ጻፍ ።

(ሐ) ከዚህ ፡ ቦታች ፡ ከተጻፈው ፡ ምንበብ ፡ ላይ ፡ የሰዎችን ፡ ሙያ ፡ እየለየህ ፡ ተናገር ።

ምንበብ ።

በሸዋ ፡ ስብስትያኖስ ፡ የሚባል ፡ መስፍን ፡ ነበር ። የቅልም ፡ ስሙ ፡ ለቤት ፡ ይባላል ። በ፲፯፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አባቱ ፡ ነጋሚ ፡ ክርስቶስ ፡ ተንደር ፡ ላይ ፡ ቢሞት ፡ አልጋውን ፡ ወረሰና ፡ ወገኑንና ፡ በላገሩን ፡ ስብስቦ ፡ ስለ ፡ አባቱ ፡ ሞት ፡ ከአስልቀስ ፡ በኋላ ፡ «እንግዲህ ፡ ስሜ ፡ መርድ ፡ አዝማች ፡ ነውና ፤ መርድ ፡ አዝማች ፡ ብለህ ፡ ጥራኝ ፡ አልዘያ ፡ እቀጣለሁ ፡ » ብሎ ፡ ለሕዝቡ ፡ አስታወቀ ። ስምን ፡ መልክ ፡ ያውጣዋል ።

መርድ ፡ አዝማች ፡ ስብስትያኖስ ፡ ጋሎችን ፡ ወግቶ ፡ ካይፋት ፡ እስከጥቶአቸዋል ። መላ ፡ ግዛቱ ፡ ፲፭ ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ ነው ። ቆይቶም ፡ ልጁ ፡ አባይ ፡ ሸፈተበትና ፡ ጽላ ፡ ሚዳ ፡ በሚባለው ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ በ፲፯፻፶፬ ፡ ዓመተ ፡ ምሕረት ፡ በግንቦት ፡ ወር ፡ ተዋግቶአል ። በዚህም ፡ በውጊያው ፡ ላይ ፡ ስብስቱ ፡ ሞተ ፡ ይባላል ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ልጁ ፡ አባይ ፡ አልጋውን ፡ ወረሰ ።

ክፍል ፡ ጅ ፡ የሰዎች ፡ ዝርዝር ፡ አፈታት ።

-45-

በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘው ፡ ቃል ፡ በየወገን ፡ በየወገኑ ፡ ተለይቶ ፡ ሙያው ፡ እየተነገረ ፡ በተፍታታ ፡ ጊዜ ፡ ተዘርዝሮ ፡ ተፈታ ፡ ይባላል ። አሁንም ፡ የሰዎችን ፡ ዝርዝር ፡ አፈታት ፡ ስናመለክት ፡ ዓይነታቸውንና ፡ ቁጥራቸውን ፡ ጸታቸውንና ፡ ሙያቸውን ፡ ለይቶ ፡ መናገር ፡ ያስፈልጋል ።

-46-

ከዚህ ፡ በታች ፡ የተጻፈው ፡ ሠንጠረዥ ፡ ሰዎች ፡ በያንዳንዳቸው ፡ የሚዘረዘሩበት ፡ አርአክቶች ፡ ያመለክታል ።

ዓይነት ፡	ጸታ ፡	ቁጥር ፡	ሙያ ፡
የተደውዎ ፡ ስም ፡	ተባዕት ፡	ነጠላ ፡	ባለቤት ፡
የወል ፡ ስም ፡	እንስት ፡	ብዙ ፡	ተሳቢ ፡
የጥቅል ፡ ስም ፡	ግዑዝ ፡		ዘርፍ ፡
የቄላቀስ ፡ ስም ፡	የወል ፡		
የነገር ፡ ስም ፡			

ምሳሌ ፡ (ሀ) ልጆች ፡ ትምህርትን ፡ ይወዳሉ ።

«ልጆች» የወል ፡ ስም ፤ የወል ፡ ጸታ ፤ የብዙ ፡ ቁጥር ፤ ሙያ ፤ በለቤት ፤ በለቤት ነቱ ፤ ለአንቀጽ ፡ ይወዳሉ ፡ ነው ።

«ትምህርት» የነገር ፡ ስም ፤ ግዑዝ ፡ ጸታ ፤ ነጠላ ፡ ቁጥር ፤ ሙያ ፡ ተሳቢ ፤ ተሳቢ ነቱ ፡ የአንቀጽ ፡ ይወዳሉ ፡ ነው ።

ን ፡ የገቢር ፤ ወይም ፡ የርቀዕ ፡ ተሳቢ ፡ ምልክት ።

ይወዳሉ ፡ ገቢር ፡ አንቀጽ ፡

(ለ) የጥሩነህ ስም ስር፣ በወረቀት ፣ ተሸፍኖአል ።

«የ» መስተዋድድ ፣ ዘርፍ ፣ አያያዝ ፣ ጥሩነህ ፣ የሚባለውን ፣ ዘርፍ ፣ አያያዝአል ።

«ጥሩነህ» የተጸውያ ፣ ስም ፣ ተባብሮ ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ዘርፍ ፣ በመስተዋድድ ፣ የ ፣ ተያይዞ ፣ ለመጽሐፍ ፣ ዘርፍ ፣ ሆኖአል ።

«መጽሐፍ» የቂሳቀስ ፣ ስም ፣ ግዑዝ ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ባለቤት ፣ ባለቤትነቱ ፣ ለአንቀጽ ፣ ተሸፍኖአል ፣ ነው ።

«በ» መስተዋድድ ፣ ሙያው ፣ ማድረጊያ ፣ ወረቀት ፣ በሚለው ፣ ተሳቢ ፣ ላይ ፣ ገዥ ፣ ሆኖአል ።

«ወረቀት» የቂሳቀስ ፣ ስም ፣ ግዑዝ ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ተሳቢ ፣ በመስተዋድድ ፣ «በ» ተገዝቶ ፣ የማድረጊያ ፣ ተሳቢ ፣ ሆኖአል ።

«ተሸፍኖአል» ተገብሮ ፣ አንቀጽ ፣ ነው ።

(ሐ) ተዋበች ፣ መጽሐፍዋን ፣ ይዞ ፣ ከጓደኞቿዋ ፣ ጋር ፣ ወደ ፣ ትምህርት ፣ ቤት ፣ ሄደች ።

«ተዋበች» የተጸውያ ፣ ስም ፣ እንስት ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ባለቤት ፣ ባለቤትነቱ ፣ ለአንቀጽ ፣ ሄደች ፣ ነው ።

«መጽሐፍዋን» የቂሳቀስ ፣ ስም ፣ ግዑዝ ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ተሳቢ ፣ ተውሳክ ፣ ግሥ ፣ (በዝ ፣ አንቀጽ) ፣ «ይዛ» ስለአታል ።

«ይዛ» ተውሳክ ፣ ግሥ ፣ (በዝ ፣ አንቀጽ) ፣

«ከጓደኞቿዋ ፣ ጋር» የነገር ፣ ስም ፣ የወል ፣ ጸታ ፣ የብዙ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ተሳቢ ፣ በመስተዋድድ ፣ «ከ» ጋር ፣ ተገዝቶ ፣ የአንቀጽ ፣ ሄደች ፣ ተሳቢ ፣ ሆኖአል ።

«ወደ» መስተዋድድ ፣ ሙያው ፣ መገሰገሻ ፣ ትምህርት ፣ ቤት ፣ በሚለው ፣ ተሳቢ ፣ ላይ ፣ ገዥ ፣ ሆኖአል ።

«ትምህርት ፣ ቤት» የቂሳቀስ ፣ ስም ፣ ግዑዝ ፣ ጸታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያ ፣ ተሳቢ ፣ በመስተዋድድ ፣ «ወደ» ተገዝቶ ፣ የአንቀጽ ፣ «ሄደች» ተሳቢ ፣ ሆኖአል ።

ምዕራፍ ፣ ስ ፣ ተውላጠ ፣ ስም ።

-47-

መገለጫ ።

ተውላጠ ፣ ስም ፣ የሚባለው ፣ በስም ፣ ፈንታ ፣ እየተተካ ፣ የሚገባ ፣ ቃል ፣ ነው ። የተነገረውን ፣ ስም ፣ እንዳይደጋግም ፣ ለማድረግ ፣ ብንፈልግ ፣ በእርሱ ፣ ስፍራ ፣ ሌላ ፣ ቃል ፣ እንተካሰን ፣ ይህም ፣ ተተክቶ ፣ የሚገባው ፣ ቃል ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ ይባላል ። ትርጓሜው ፣ የስም ፣ ልዋጭ ፣ ወይም ፣ የስም ፣ ምትክ ፣ ማለት ፣ ነው ።

ምሳሌ ። «ገጣጥነት» የገጣጥነት ፣ መጽሐፍ ፣ ትውፊት ፣ በመጽሐፍም ፣ የገጣጥነት ፣ ትምህርት ፣ ታጠናለች ። በማለት ፣ ፈንታ ፣ «ገጣጥነት» መጽሐፍዋን ፣ ትውፊት ፣ በእርሱም ፣ ትምህርትዋን ፣ ታጠናለች ፣ ብለን ፣ እንናገራለን ።

እነሆ ፣ «የ» እርሱ ፣ ች ፣ በስምዎ ፣ በገጣጥነት ፣ በመጽሐፍ ፣ ስፍራ ፣ እንደ ፣ ተተክቶ ፣ አስተውሏል ።

-48-

ተውላጠ ፣ ስም ፣ በስም ፣ ስፍራ ፣ የሚገባ ፣ ስለ ፣ ሆነ ፣ የሰም ፣ እኩል ፣ መሰል ፣ ነው ። ስለዚህም ፣ ጸታውና ፣ ቁጥሩ ፣ ምትክ ፣ የሆነበትን ፣ ስም ፣ እንዲመስል ፣ ያስፈልጋል ።

ክፍል ፣ ሸ ።

የተውላጠ ፣ ስም ፣ ዓይነቶች ።

-49-

ተውላጠ ፣ ስም ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ በተጻፉት ፣ በደ ፣ ታላላቅ ፣ ክፍሎች ፣ ይከፈላል ። ሀ) ምድብ ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ ምሳሌ ፣ እኔ ፣ አንተ ፣ እርሱ ፣ ለ) አመልካች ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ ምሳሌ ፣ ይህ ፣ ያ ፣ ው ፣ ለ) መጠይቅ ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ ምሳሌ ፣ ግን ፣ ምን ፣ የት ፣ ከዚህም ፣ ሌላ ፣ ድርብ ፣ መዘክር ፣ አጸፋ ፣ አገናዘቢ ፣ የሚባሉ ፣ ንኡሳን ፣ ክፍሎች ፣ አሉ ፣ ሁሉም ፣ በየቦታቸው ፣ ይነገራሉ ።

-50-

(ሀ) ምድብ ፣ ተውላጠ ፣ ስም ።

ምድብ ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ የሚባለው ፣ ከሰነት ፣ ላይ ፣ ተመድበው ፣ በሚነገሩት ፣ ስም ፣ ስም ፣ እየተተካ ፣ የሚገባው ፣ ቃል ፣ ነው ።

ራሱ ፣ ተናጋሪ ፣ ሲሆን ፣ በጅም ፣ መደብ ፣ ያለ ፣ ሰው ፣ ይባላል ። ይኸውም ፣ «እኔ ፣ እኛ» የሚለው ፣ ነው ።

በአጠገብ ሆኖ የሚነጋገሩት ሲሆን በደኛ መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም አንተ፣ አንቺ፣ አርሰም፣ እነአንተ፣ የሚለው ነው ።

በሩቅ ሆኖ የሚነገርለት ወይም የሚነገርበት ግን በደኛ መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም አርሱ፣ አርሰቀ፣ እነርሱ፣ እርሳቸው፣ እነእርሳቸው የሚለው ነው ።

-51-

ምድቦች የተባሉት የነጻነት የሰዎች ምትኮች ከዚህ በታች በዝርዝር የተጻፉት ናቸው ። ከፊል፣ ቃል፣ ተባ፣ ማለት፣ ተበሰት፣ እን፣ ማለት፣ እንሰት፣ ማለት ነው ።

መደብ	ጾታ	ነጠላ	ብዙ	የአጠቃላይ ቃል	
				ነጠላ	ብዙ
ሶኛ	ተባ. እን.	እኔ፣	እኛ፣	አርሰም፣	እነአንተ፣
ደኛ	ተባ.	አንተ፣	እነአንተ፣	አርሰም፣	እነአንተ፣
	እን.	አንቺ፣	እነአንተ፣	አርሳቸው፣	እነእርሳቸው፣
፫ኛ	ተባ.	አርሱ፣	እነእርሱ፣	አርሳቸው፣	እነእርሳቸው፣
	እን.	አርሰቀ፣	እነእርሱ፣	አርሳቸው፣	እነእርሳቸው፣

-52-

ከዚህ በላይ በቁ፣ 51፣ እንደሚታየው አንተ፣ ብሉ፣ እነአንተ፣ አርሱ፣ ብሉ፣ እነእርሱ፣ ተብሉ፣ እንደተጻፈ አስተውል ።

የሐ፣ ፊደል፣ ሌላውን አናገር፣ ራሱ፣ ተውጦ፣ የሚቀር፣ ስለሆነ በተለመደው ንግግር እነርሱ፣ እነርሳቸው፣ ተብሎ ይጻፋል ። ነገር ግን የ ሐ ፣ ድምፅ ፣ ምንም እንኳን በንግግር ሊገለጽ የማያስፈልገው ቢሆን በጽሕፈት ጊዜ ሥርወ ፊደሉ እንዳይጠፋ ለማድረግ ደራሲው ያስብበታል ።

የአ፣ ፊደላት የሚቀሩበት ወይም የማይቀሩበት ውሳኔ በየደኛ ይገኛል ።

-53-

ድርብ፣ ተውላጣት ስም ።

ነገርን አስረግጦ፣ ለመናገር በስራለን ጊዜ ስለ አጽንዖት ነገር በምድቦች ተውላጣት ስም ላይ አየተደረብ የሚነገሩ ቃላት አሉ ። እነእርሱም፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ ቅል፣ ናቸው ። በሰዎች ደንብ ድርብ ተውላጣት ስም ተብለው ይጠራሉ ።

ድርቦች ተውላጣት ስም በዋናነት ተውላጣት ስም ደንብ እየተዘረዘሩ ይገባሉ ።

ምሳሌ፣ እኔ፣ ራሱ፣ አንተ፣ ራሱ፣ እኔ፣ በገዛ፣ እጅ፣ አንተ፣ በገዛ፣ እጅ ። እኔ፣ ለቅሌ፣ አንተ፣ ለቅልህ፣ . . . እንደሚለት ነው ።

-54-

«ቅሉ» ሳይዘረዝር አንተ፣ ቅሉ፣ እርሱ፣ ቅሉ፣ እያለ፣ በገዛ፣ ጊዜ፣ ከፍሉ፣ ከመስተጻምር፣ ነው፣ እንጂ፣ ከተውላጣት ስም አይደለም ። የትርጓሜውም ስሜት፣ ራሱን ሳይለቅ እንኳ ማለት ነው ።

ምሳሌ፣ «እኔ፣ ቅሉ» ወይም «እኔ፣ ራሱ፣ አንኳ» ቢል አንድ ነው ።

ከሌላውንት ወገን «እኔ፣ ቅሌ፣ አንተ፣ ቅልህ፣ እርሱ፣ ቅሉ፣ እርሰቀ፣ ቅልቀ፣ እኛ፣ ቅላችን፣ እነአንተ፣ ቅላችሁ» እነርሱ፣ ቅላቸው፣ እያለ፣ በገዛ፣ መደቦች ይዘረዘራል የሚሉ አሉ ። ነገር ግን ደራሲው የሚያጸናው የላይኛውን ውሳኔ ነው ።

-55-

ነገሩን በጣም ለማጠናከር በተፈለገ ጊዜ «እኔ፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ እርሱ፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ አንተ፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ እያለ፣ አየተደረሰበ ይገባል ። እንደዚህም ሲሆን እጽፍ፣ ድርብ፣ ተውላጣት ስም ይባላል ።

-56-

መዘክር፣ ተውላጣት ስም ።

የተዘነጋ ወይም ያልተረጋገጠ ነገርን ለማስታወስ በስም ፈንታ እያስገባን የምንነጋገርበት ቃል መዘክር ተውላጣት ስም ይባላል ። ትርጓሜው አስታዋሽ የሰዎች ምትኮች ማለት ነው ። ይህንን በሚከተለው አናሳያለን ።

ዓይነት	ጾታ	ነጠላ	ብዙ
የሰው ስም	ተባ.	እገሌ፣	እነእገሌ፣
	እን.	እገሌት፣	እነእገሌት፣
መዘክር	ተባ. አን.	አንተን፣	እነአንተን፣
	ግዑዝ.	እንትን፣	እንትኖች፣

ምሳሌ፣ «ያሌቆብ፣ መጥቶ ነበር፣ ለማለት አስቦ ሰለ ስሙ ስጊዜው የተዘነጋው እንደሆነ» «እገሌ» መጥቶ ነበር፣ ወይም «አንተን» መጥቶ ነበር፣ ባለፈው

ስሙን፣ እያሰላሰለ፣ ይናገራል። «እንተን፣» በማለት፣ ፈንታ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ «እንተና፣» ብሎ፣ በማጋነን፣ ይናገረዋል።

እንደዚሁም፣ ደግሞ፣ «መጽሐፍን፣ ስጠኝ፣» ለማለት፣ እስከ፣ ሳለ፣ ስሙ፣ ከአፋ፣ የጠፋበት፣ እንደሆነ፣ «እንትኑን፣» ስጠኝ፣ ይላል። የሚናገረው፣ ስለ፣ በታ፣ ሲሆን፣ ግን፣ «እንትና፣» ይላል፣ ይኸውም፣ ወደ፣ አንኮበር፣ እሄዳለሁ፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ወደ፣ «እንትና፣» እሄዳለሁ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው።

-57-

«እገሌ፣ የሚለው፣ ቃል፣ በምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ እየተመራ፣ ስሙ፣ ላልታወቀ፣ ሰው፣ ሁሉ፣ መዘክር፣ ሆኖ፣ ስለሚገባ፣ «እኔ፣ እገሌ፣ ነኝ፣ እንተ፣ እገሌ፣ ነህ፣ እርሱ፣ እገሌ፣ ነው።» . . . አያለ፣ በመሆን፣ አንቀጽ፣ ብቻ፣ በየቀኑም፣ መደቦች፣ ሊረባ፣ ይታላል።

በሌሎች፣ አንቀጾች፣ ግን፣ ሰሚ፣ በላይት፣ ሲሆን፣ በየኛው፣ መደብ፣ በትእዛዝ፣ አንቀጽ፣ ይነገራል።

ምሳሌ፣ «እገሌ፣ ወይም፣ አንተን፣ ጥምህርትን፣ አጥኛ» ይላል። በዚህም፣ ጊዜ፣ ቃል፣ አጋኖ፣ «ሆይ፣» ውስጠ፣ ታዋቂ፣ ሆኖ፣ ተሠውሮ፣ ቀርቶአል።

ሰሚ፣ በላይት፣ ያልሆነ፣ እንደሆነ፣ ግን፣ በየኛው፣ መደብ፣ በማንኛውም፣ አንቀጽ፣ ይነገራል። ይኸውም፣ «እገሌ፣ መጣ፣ እንተን፣ መጥቶ፣ ነበር፣ ወይም፣ ይምጣ» እንደማለት፣ ነው።

«እንተን፣ እነእንተን፣» በማለት፣ ፈንታ፣ «አንቶ፣ እነአንቶ፣» ተብሎ፣ የሚነገርበት፣ አገር፣ አለ። «አን» አንዳች፣ አጠገር፣ ነው። (ተ. ቁ. 35፣ እይ።)

-58-

ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ እንደሌላው፣ ስም፣ ሁሉ፣ ተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ ዘርፍ፣ የመስተዋድድ፣ ተገኘ፣ ይሆናል።

ተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ ሲሆን፣ እኔን፣ እንተን፣ አንቶን፣ . . . ይላል።

ዘርፍ፣ ሲሆን፣ የእኔ፣ የአንተ፣ የአንቶ፣ . . . ይላል።

የመስተዋድድ፣ ተገኘ፣ ሲሆን፣ ለእኔ፣ ለአንተ፣ ለአንቶ፣ . . . ይላል።

ሌሎችም፣ መስተዋድድን፣ በ፣ ወደ፣ ስለ፣ ከ-፣ ፖር፣ . . . እንደዚሁ፣ ይገባሉ።

-59-

(ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።

አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ በፊት፣ ወይም፣ በኋላ፣ ለሚነገረው፣ ስም፣ አጻፋ፣ የሚሆን፣ ቃል፣ ነው። በስተፊት፣ ወይም፣ በስተኋላው፣ የሚገኘውም፣ ስም፣ አጻፋ፣ ተቀባይ፣ ይባላል።

- 60 -

አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ አጻፋጭ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ተብሎ፣ ይጠራል። አጻፋ፣ በብዙ፣ ቃል፣ ይተረጎማል። በዚህ፣ ክፍል፣ ግን፣ ድጋሚ፣ ማለት፣ ነው።

-61-

በአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ክፍል፣ ከሚነገሩት፣ ቃላት፣ ዋናዎቹ፣ እነዚህ፣ የሚከተሉት፣ ናቸው።

ጾታ፣	ነጠላ፣		ብዙ፣	
	የቅርብ፣	የሩቅ፣	የቅርብ፣	የሩቅ፣
ተባ.	ይህ፣ (ይኸ)	ያ፤	እነዚህ፣ ወይም፣ እኒህ፣ (እነያህ፣)	እነዚያ፣ ወይም፣ እኒያ፣ (እኒያ፣)
እን.	ይህች፣	ያች፣	እሊህ፣	እሊያ፣
የወል.	ኛው፣	ኛው፣	ኞች፣	ኞች፣

ከዚህ፣ በላይ፣ የተጻፉት፣ ቃላት፣ አመልካች፣ ቅጽል፣ ወይም፣ አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ለመሆን፣ ይችላሉ። (ቁ 110-113፣ እይ)። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቀው፣ በአገባባቸው፣ ነው።

ስምን፣ ተከትለው፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ ከፍላጎት፣ ከአመልካች፣ ቅጽል፣ ነው። ስምን፣ ሳይከተሉ፣ በቂ፣ ሆነው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ ግን፣ ከፍላጎት፣ ከአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ይሆናል።

ምሳሌ። «ይህ» መጽሐፍ፣ የሙባሽት፣ ነው። (አመልካች፣ ቅጽል) የሙባሽት፣ መጽሐፍ፣ «ይህ» ነው። (አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።)

- 62 -

«ይህ፣ ያ» ከመስተዋድድን፣ ጋር፣ ሆነው፣ በተገነዘቡ፣ ጊዜ፣ የግዕዙ፣ ቃል፣ «ዘ» ጥንቃቄ፣ ስፍራውን፣ ሊፈልግ፣ ይታያል።

ምሳሌ። እንደዚህ፣ ለዚህ፣ በዚህ፣ ስለዚህ፣ እንደዚያ፣ ለዚያ፣ በዚያ፣ ስለዚያ፣ ከላይ፣ በቁ. 61፣ የተጻፈው፣ «ይህ፣ ያ» የሚለውም፣ ቃል፣ ወደብዙነት፣ ሲለወጥ፣ እነዚህ፣ እነዚያ፣ እንዳሰኘ፣ አስተውሉ።

አማርኛ፣ ከግዕዝ፣ የተወለደ፣ ስለሆነ፣ የግዕዙን፣ ቃል፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ጣልቃ፣ አስገብቶት፣ ይገኛል።

- 63 -

«ይህ፣ ያ» እነዚህ፣ እነዚያ፣ . . . » በተባሉት፣ አመልካች፣ ተውላጠተ፣ ስም፣ ላይ፣ በነጠላ፣ «ኛው» እየተጨመረባቸው፣ ይነገራሉ። በብዙ፣ ሲሆን፣ ግን፣

«ጥቅ» ያስኖሉ፣ ወይም፣ ያለምንም፣ ተጨማሪ፣ አጻፋ፣ ይሆናሉ፣ በዚህም፣ ጊዜ፣ የግ ረጋገጥን፣ ምግባር፣ ያመለክታሉ ።

ምሳሌ ። (ሀ) «ያኛው» መጽሐፍ፣ የውበሽት፣ ነው። (አመልካች፣ ቅጽል፣) የውበሽት፣ መጽሐፍ፣ «ያኛው»፣ ነው። (አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣)

(ለ) አጋዘኖችና፣ ላሞች፣ ሁሉም፣ እንስሳ፣ ናቸው ።

«እነዚያ»፣ ወይም «እነዚያኞች» (=አጋዘኖች)፣ የጥር፣ እንስሳ፣ ይበላሉ ።

እነዚህ፣ ወይም እነዚህኞች፣ (=ላሞች)፣ የቤት፣ እንስሳ፣ ይበላሉ ።

- 64 -

ሁለት፣ ነገሮች፣ ተጨናረው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የሩቁ፣ አጻፋ፣ ለፈተኛው፣ የቅ ርቡ፣ አጻፋ፣ ለኋለኛው፣ ስም፣ አመልካች፣ ይሆናል ።

ምሳሌ ። እኔ፣ ዜግንና፣ ቅኔን፣ ተምራክለሁ ። ይኸኛውን፣ (=ቅኔ) ከጎጃም፣ ያኛውን፣ (=ዜግ) ከቤገምድር፣ ተማርሁት ።

- 65 -

መድረሻውን፣ ሳድስ፣ ከሚያደርግ፣ ቃል፣ በቀር፣ የቀሩት፣ ቃላት፣ አንድ፣ ዓይ ነት፣ በሆነ፣ ነገር፣ በተነጻጻፋ፣ ጊዜ፣ «ው» የሚል፣ ቃል፣ ለዚያ፣ ለተነገረው፣ ስም፣ ተተክቶ፣ አጻፋ፣ ይሆናል ። መድረሻውን፣ ሳድስ፣ የሚያደርገውም፣ ቃል፣ ሳድሱ፣ ወደ፣ ክፍለነት፣ ይለወጣል፣ ወይም፣ ሳድሱ፣ ሳይለወጥ፣ አጻፋ፣ ይሆናል ።

ምሳሌ ። (ሀ) የቂላ፣ አየር፣ ከደጋው (=አየር) ይልቅ፣ ይቀዘቅዛል ።

(ለ) የጨረቃ፣ ብርሃን፣ እንደ፣ ዐሐዶ፣ (=ብርሃን) አይደለም ።

የፀሐይ፣ (=ብርሃን) ይሞቃል፣ የጨረቃው (=ብርሃን) አይሞቅም ።

- 66 -

አጻፋ፣ ተውላጠ፣ ስም ።

በግምች፣ ላይ፣ እየተጫኑ፣ የአርባታ፣ መሪ፣ የሚሆኑት፣ ቃላት፣ በግብራቸው፣ ግግውያን፣ አጻፎች፣ ይበላሉ ። ክፍላቸውም፣ ከአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ነው ።

እነዚህ፣ ቃላት፣ የባለቤት፣ ገርገር፣ የተሳቢ፣ አጻፋ፣ ተብለው፣ ይመደባሉ ። እንደ፣ ግብራቸውስ፣ ድርብ፣ ባለቤት፣ ድርብ፣ ተሳቢ፣ መባል፣ በተገባቸው፣ ነበር ።

ግግውያን፣ አጻፎች፣ በጠቅላላ፣ ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፉት፣ ናቸው ።

መደብ፣	ጸታ፣	የባለቤት፣ ገርገር፣		የተሳቢ፣ አጻፋ፣	
		ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
፩ኛ	ተባ. እን.	ሁ፣ ገ፣	ን፣	ኛ፣	ን፣
፪ኛ	{ተባ.	ሀ፣	(አ) ችሁ፣	ሀ፣	(አ) ችሁ፣
	{እን.	ሸ፣	(አ) ችሁ፣	ሸ፣	(አ) ችሁ፣
፫ኛ	{ተባ. እን.	(ክፍለ)	(አ) ችሁ፣	ም፣	(አ) ችሁ፣
	{ተባ.	ግፅዝ፣ ወይም፣	(ክፍለ)	ው፣	(አ) ችሁ፣
፬ኛ	{እን.	ፈብፅ፣	(ክፍለ)	(አ) ች፣	(አ) ችሁ፣
	{እን.	(አ) ች፣	(ክፍለ)	(አ) ች፣	(አ) ችሁ፣

ይህ፣ (.) ምልክት፣ በተደረገበት፣ መስመር፣ ላይ፣ የተጻፉት፣ ቃላት፣ በአካባ ርት፣ መንገድ፣ ለወገድ፣ ወይም፣ ለሌት፣ የሚነገሩ፣ ናቸው ።

በቅንፍ፣ ተከበው፣ የሚቃዩት፣ የ፣ (አ) ፈደላት፣ በሥርወ፣ ነገሩ፣ እያሉ፣ በንግ ግር፣ ለማድ፣ ተውጠው፣ የሚቀሩት፣ ናቸው ። ግፅዝ፣ ክፍለ፣ ፈብፅ፣ ተብሎ፣ ምልክት፣ የተደረገባቸውም፣ ስፍራዎች፣ የየግውን፣ መድረሻ፣ በመለወጥ፣ በቀር፣ አንደሌሎች፣ ልዩ፣ ፈደል፣ የሌላቸው፣ ቃላት፣ ናቸው ።

- 67 -

ግግውያን፣ አጻፎች፣ የግሥ፣ አርባታ፣ መሪ፣ በሚሆኑበት፣ በዚያው፣ ጊዜ፣ የአ ጻፋነት፣ ግብራቸውን፣ ይፈጽማሉ ። የባለቤት፣ ገርገር፣ ወይም፣ የተሳቢ፣ አጻፋ፣ የሚ ሆኑበትን፣ ግብር፣ ከዚህ፣ በታች፣ በያንዳንዱ፣ እየዘረዘርን፣ እንገልጻለን ።

- 68 -

የባለቤት፣ ገርገር ። ፈለግ፣ በሚል፣ አንቀጽ፣ እያረባን፣ እናላያለን ።

መደብ፣ ጸታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
፩ኛ	ተባ. እን.	ሁ፣ = እኔ፣ (ፈለግሁ፣)
፪ኛ	{ተባ.	ሀ፣ = አንተ፣ (ፈለግህ፣)
	{እን.	ሸ፣ = አንቺ፣ (ፈለግሽ፣)
፫ኛ	{ተባ.	(ግፅዝ፣ ይነገራል፣)
	{እን.	ኛ፣ = አርባጥ፣ (ፈለግኝ፣)

የባለቤት ፡ ዝርዝር ፡ የተባሉት ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ በመሆን ፡ ግሥ ፡ ላይ ፡ ሲረቡ ፡ ጥቂት ፡ አመል ፡ ይለውጣሉ ፤ እነእርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	የብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኝ ፡ = እኔ ፡ (ነኝ ፡)	ን ፡ = እኛ ፡ (ነን ፡)
ዪ ፡	ተባ. እን. ተባ. እን.	ሀ ፡ = አንተ ፡ (ነሀ ፡)	አቸዎ ፡ = እነአንተ ፡ (ናቸዎ ፡)
		ሸ ፡ = አንቺ ፡ (ነሸ ፡)	» » » »
		ዎ ፡ = እርሰዎ ፡ (ነዎ ፡)	» » » »
፫ ፡	ተባ. እን.	ው ፡ = እርሱ ፡ (ነው ፡)	(አ)ቸው ፡ = እነእርሱ ፡ (ናቸው ፡)
		(አ)ት ፡ = እርሷዋ ፡ (ናት ፡)	» » » »

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ያመለከትነው ፡ የመሆን ፡ አንቀጽ ፡ ርን፡፡ ብቻ ፡ መሆኑ ፡ ነው ። በእርሱም ፡ ላይ ፡ የእርባታ ፡ መሪዎች ፡ እንደተጨማሪ ባት ፡ አስተውሉ ።

የተሳቢ ፡ አጻፋ ።

የተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ ነገሩ ፡ አንድ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ ሁለት ፡ ዓይነቶች ፡ አሉት ። እነእርሱም ፡ በየግብራቸው ፡ (ሀ) የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ (ለ) የተቀባይ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ ይባላሉ ።

(ሀ) የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ «ሲሳን» በሚል ፡ አንቀጽ ፡ እያረባን ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኝ ፡ = እኔን ፡ (ረለገኝ ፡)	ን ፡ = እኛን ፡ (ረለገን ፡)
ዪኛ ፡	ተባ. እን. ተባ. እን.	ሀ ፡ = አንተን ፡ (ረለገህ ፡)	አቸዎ ፡ = እነአንተን ፡ (ረለገኩ ፡)
		ሸ ፡ = አንቺን ፡ (ረለገሽ ፡)	» » » »
		ዎ ፡ = እርሰዎን ፡ (ረለገዎ ፡)	» » » »
፫ኛ ፡	ተባ. እን.	(ው) ፡ = እርሱን ፡ (ረለገው ፡)	አቸው ፡ = እነእርሱን ፡ (ረለገዋቸው ፡)
		(አ)ት ፡ = እርሷን ፡ (ረለገሷት ፡)	» » » »

(ለ) የተቀባይ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ «ሲሳን» በሚል ፡ አንቀጽ ፡ እያረባን ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኝ ፡ = ለእኔ ፡ (ሰጠኝ ፡)	ን ፡ = ለእኛ ፡ (ሰጠን ፡)
ዪኛ ፡	ተባ. እን. ተባ. እን.	ሀ ፡ = ለአንተ ፡ (ሰጠህ ፡)	(አ) ቸዎ ፡ = ለእነአንተ ፡ (ሰጠኩ ፡)
		ሸ ፡ = ለአንቺ ፡ (ሰጠሽ ፡)	» » » »
		ዎ ፡ = ለእርሰዎ ፡ (ሰጠዎ ፡)	» » » »
፫ኛ ፡	ተባ. እን.	(ው) ፡ = ለእርሱ ፡ (ሰጠው ፡)	አ)ቸው ፡ = ለእነእርሱ ፡ (ሰጠዋቸው ፡)
		(አ)ት ፡ = ለእርሷ ፡ (ሰጠሁት ፡)	» » » »

በዚህ ፡ ሕግ ፡ የሚረቡ ፡ ግሥ ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ። እነእርሱም ፡ የመስጠትን ፡ ግብር ፡ የሚያሳዩት ፡ ብቻ ፡ ናቸው ። እንግዲህ ፡ ዝርዝሩን ፡ በግሥ ፡ ክፍል ፡ ተመልክት ፡ (ቁ. 172 እይ ።)

ግለሰብ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በፈ ፡ ተ. ቁ. የተጻፉት ፡ የተጠቃሽና ፡ የተቀባይ ፡ አጻፎች ፡ የረቡት ፡ ከጭቶ ፡ የእርባታ ፡ መደቦች ፡ በአንደኛው ፡ ፤ እርሱ ፡ በሚለው ፡ መደብ ፡ ብቻ ፡ እንደሆነ ፡ አስተውሉ ። የተራትም ፡ ፤ ተ. መደቦች ፡ እንደ ፡ ሕግ ፡ የው ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ይረባሉ ።

በቁ. 70 ፡ የተጻፉት ፡ አጻፎች ፡ ከመስተዋድድን ፡ ክፍል ፡ ፤ ለ ፡ (በ) ፡ እየተጨመሩ ፡ ሲሆኑ ፡ ይህ ረብራሎ ፡ ከእነእርሱም ፡ አብዛኞቹ ፡ ትራስ ፡ የሚሆናቸውን ፡ የአ ፡ ፈደ ፡ ላት ፡ እየዋጠና ፡ ድምጻቸውን ፡ እየወረሱ ፡ ይነገራሉ ።

- ጆኛ ፡ መደብ ፡ ፤ ለኝ ፡ ብኝ ፡ (እን ፡ ብን ፡) ፤ ይላል ።
- ዪኛ ፡ መደብ ፡ ፤ ለሀ ፡ ለሸ ፡ ለዎ ፡ ብሀ ፡ ብሸ ፡ ብዎ ፡ ብዎ ፡ ይላል ።
- ፫ኛ ፡ መደብ ፡ ፤ ለት ፡ ለት ፡ ባት ፡ ባት ፡ ላቸው ፡ ባቸው ፡ ይላል ።
- ለ ፡ የበ ፡ ፤ ለ ፡ የክ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናል ።

ፍላጎ ፡ ፤ ረለገኝ ፡ = ስለእኔ ፡ ወይም ፡ ስለኔ ፡ ብሎ ፡ ፤ ረለገ ።

ረለገብኝ ፡ = በእኔ ፡ ላይ ፡ ወይም ፡ እኔን ፡ ለመጥጣት ፡ ብሎ ፡ ፤ ረለገ ። የተረውንም ፡ ሁሉ ፡ በዚህ ፡ አካሄድ ፡ መመልከት ፡ ነው ።

- 73 -

እገናዛቤ ፡ አጻፋ ።

በሰሞኑ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ በለገንህብን ፡ የሚጠቅሱ ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ አገናዛቤ ፡ አጻፋ ፡ ይባላሉ ። ጥቂቶች ፡ ብቻ ፡ ሲለወጡ ፡ የቀሩት ፡ በፈ ፡ ተ ፡ ቁ ፡ የተጻፉት ፡ ፍቶው ። እነእርሱንም ፡ በሚከተለው ፡ እናላያለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ ተባ. አገ.	ዩ=የአኔ (ጌታዩ=የአኔ ፡ ጌታ)	አ) ችግ፡የእኛ (ጌታችን=የእኛ ፡ ጌታ)
፪ኛ ፡ ተባ.	ሀ=የአንተ (ጌታህ=የአንተ ፡ ጌታ)	አ) ችሀ=የእነአንተ=ጌታችሁ
	አገ.	=የእነአንተ ፡ ጌታ ፡)
፫ኛ ፡ ተባ.	ሸ=የአንቺ (ጌታሽ=የአንቺ ፡ ጌታ)	)
	አገ.	)
፬ኛ ፡ ተባ.	ዎ=የእርስዎ (ጌታዎ=የእርስዎ ፡ ጌታ)	አ) ጥው=የእነርሱ ፡ ጌታዎው ፡
	አገ.	=የእነርሱ ፡ ጌታ ፡)

- 74 -

በግሰዝ ፡ ቋንቋ ፡ « የ » የነበረው ፡ ቃል ፡ በአግርኛ ፡ « ዩ » ተብሎ ፡ ተለውጦ አል ። ይኸውም ፡ ቃል ፡ መድረሻው ፡ ሳድስ ፡ በሆነ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ራሱ ፡ ተውጦ ፡ ሳድሱን ፡ ኃምስ ፡ ያደርገዋል ።

ምሳሌ ፡ « ቤትዩ ፡ ፈረሰዩ ፡ » በግሰት ፡ ፈንታ ፡ (ቤት ፡ ፈረሰዩ ፡ ያላል ።

እንደዚህም ፡ ደግሞ ፡ በአ ፡ ፈደል ፡ የሚነሱት ፡ እገናዛቤዎች ፡ ድምፃቸውን ፡ ለተከታዮቻቸው ፡ እያወረሱ ፡ ተውጠው ፡ ይቀራሉ ።

ምሳሌ ፡ « ጌታአችን ፡ ፈረሰአችን ፡ በግሰት ፡ ፈንታ ፡ (ጌታችን ፡ ፈረሰችን ፡ ያላል ።

- 75 -

(ሐ) መጠይቅ ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡

መጠይቅ ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ የሚባለው ፡ አንዳች ፡ ነገር ፡ የሚጠየቅበት ፡ ቀል ነው ። « መጠይቅ ፡ » ከግሰዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ የሚያረጋግጥ ፡ ጠያቂ ፡ አረጋጋጥ ፡ ግሰት ፡ ነው ።

- 76 -

መጠይቅ ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ እነዚህ ፡ ፍቶው ።

« ግን ? ምን ? የቱ ? »

« ግን » ለሰው ፡ « ምን » ለነገር ፡ « የቱ » ለሰውም ፡ ለነገርም ፡ ጥያቄ ፡ መጠየቂያ ፡ ይሆናል ። ሁሉንም ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንዘረዝራቸዋለን ።

ዓይነት ፡	የሰው ፡ መጠየቅ ፡		የነገር ፡ መጠየቅ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ባለቤት ፡	ግን ?	እነግን ?	ምን ?	ምናች ?
ተሳቤ ፡	ግንን ፡ ግን ?	እነግን ፡ እነግን ?	ምንን ፡ ምን ?	ምናችን ?
እገናዛቤ ፡	የግን ?	የእነግን ?	የምን ?	የምናች ?
አግራጭ ፡	የቱ ?	የትኞች ?	የቱ ?	የትኞች ?

ከነዚህ ፡ ከተጻፉት ፡ ጥቂቶቹን ፡ በምሳሌ ፡ እንገልጻለን ።

ከሰግዬ ፡ ግን ፡ ወረደ ? ፡ . . . . . (የግሥ ፡ ባለቤት)

ምን ፡ ትላለህ ፡ . . . . . (የግሥ ፡ « አለ » ተሳቤ)

ነቢይ ፡ ስለግን ፡ ይናገራል ? . . . . . (የመስተዋድድ ፡ ተገዥ)

ያ ፡ የግን ፡ መጽሐፍ ፡ ነው ? . . . . . (እገናዛቤ)

ከእነዚህ ፡ ልጆች ፡ የቱ ፡ ይበልጣል ? . . . . . (አግራጭ)

- 77 -

« ምን » የመሆን ፡ አንቀጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ ፊደሉን ፡ ቀንሶ ፡ በጠበቀ ፡ ድምፅ ፡ ይነገራል ። ምንው ? (= ምን ፡ ነው ?)

ምሳሌ ፡ « ምንድን » ወይም ፡ « ምንድር » (= ምን ፡ ነገር) በስም ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ስለገባ ፡ በአመል ፡ ወደትጽል ፡ ያላባል ።

- 78 -

« ግን ? የቱ ? » እንደ ፡ አመልካች ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ « ኛው » ፡ እየተጨመረ ባቸው ፡ ግንኛው ? የትኛው ? ተብለው ፡ ይነገራሉ ፤ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ ጥብራቸው ፡ አግራጭነት ፡ ነው ።

- 79 -

« ምን » ፡ በግድገት ፡ አካላን ፡ ሲነገር ፡ የአንክር ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ምሳሌ ፡ ምን ፡ ሰነፍ ፡ ልጅ ፡ ነው ፡ ምን ፡ ልጅ ፡

ጸኛ ፣ መልመጃ ።

1. ተውላጠ፣ ስም፣ በስንቅ፣ ክፍሎች፣ ይከፈላል?

ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ እንደት፣ ያለ፣ ነገር፣ ነው?

(ሀ) የመጀመሪያውንና፣ የሁለተኛውን፣ መደብ፣ የስም፣ ምትክች፣ ንገረኛ ።

(ለ) የሶስተኛውን፣ መደብ፣ የስም፣ ምትክች፣ ጻፍ ።

2. ድርብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ ምን፣ ዓይነት፣ እንደሆነ፣ ተናገር፤

ክድርብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ፀ፣ ቃላት፣ ጻፍ፤

3. መዘከር፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምን፣ ዓይነት፣ እንደሆነ፣ ንገረኛ ።

ቃሉንም፣ በያንዳንዱ፣ ለይተህ፣ አስታውቀኝ፤

4. ከአመልክች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ክፍል፣ ፲፪፣ ቃላትን፣ ተናገር፤

(ሀ) <ይህ፣ ያ> የተባሉትን፣ በምሳሌ፣ አድርገህ፣ አስታውቀ ።

(ለ) ግሣውያን፣ አጻጻፍች፣ የተባሉትን፣ ቆጠራጥው ።

(ሐ) የባለቤት፣ ዝርዝር፣ ከተባሉት፣ ላይ፣ የግሥ፣ ቃላትን፣ እየጨመርህ፣ አርባ ።

(መ) የተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ አጻጻፍች፣ በተባሉት፣ ላይ፣ ፀ፣ የግሥ፣ ቃላትን፣ እየጨመርህ፣ አርባ ። የተቀበይ፣ ተሳቢ፣ አጻጻፍች፣ የተባሉትንም፣ በዘ፣ ግሥች፣ አርባጥው ።

5. አገናዛቢ፣ አጻፋ፣ ምን፣ ዓይነት፣ እንደሆነ፣ ግለጽ ።

በጅ፣ በሞች፣ ላይ፣ እየዘረዘርህ፣ ምሳሌ፣ ስጠኝ ።

6. መጠየቅ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የተባሉትን፣ ቀጠራጥው ። (ምን፣ ግን፣ የቀ፣)

እንደት፣ እንደሚገቡ፣ ፀ፣ ምሳሌ፣ ጻፍልኝ ።

7. ከዚህ፣ በታች፣ ከተጻፈው፣ ምንባብ፣ በተውላጠ፣ ስም፣ ደንብ፣ የሆኑትን፣

ቃላት፣ እየለየህ፣ አስታውቀ ።

ምንባብ ።

የስብስቲን፣ አልጋ፣ የወረሰ፣ ልጁ፣ መርድ፣ አጭግች፣ አብዬ፣ ነው ። እርሱ፣ ደጋ፣ ደጋውን፣ ለቤተ፣ ክርስቲያን፣ ርስት፣ እያደረገ፣ ቂላ፣ ቂላጭጅ፣ ለባላገርና፣ ለወታደር፣ እየሰጠ፣ አገሩን፣ ያቀናው፣ ጀመር ።

በዘመኑ፣ የነበሩት፣ የጎንደር፣ ንጉሥ፣ የአዲ፣ በካፋ፣ ልጅ፣ ላገግዌ፣ ኢያሱ፣ ነበሩ ። እናታጥው፣ አቴ፣ ምንትጥባ፣ የቶራ፣ በላባት፣ ልጅ፣ በለሆኑ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣

ቋረኛ፣ ኢያሱ፣ ይበላሉ ። እርሳቸውም፣ መኳንንቱንቸውን፣ ራስ፣ ወልደ፣ ልዑልንና፣ ራስ፣ ወዳጆን፣ የጦር፣ አዝማችች፣ አድርገው፣ ጦር፣ ላኩበት ።

መርድ፣ አዝማች፣ አብዬ፣ ዓይኔ፣ የምትባለውን፣ የነጋሣን፣ ከተማ፣ ምሽግ፣ አድርጎ፣ ቂያቸውና፣ ሁሉቴን፣ የጦር፣ አበጋዞች፣ ገጠማቸው ። ራስ፣ ወልደ፣ ልዑል፣ ድል፣ ሆኖ፣ ተማረከ ። ራስ፣ ወዳጆ፣ ግን፣ በጭንቅ፣ አመለጠ ።

በዚህ፣ ጊዜ፣ ብዙ፣ የጎንደር፣ ጭፍራ፣ ተማረከና፣ አገሩን፣ አጥለቀለቀው ። ከዚህ፣ በኋላ፣ የሸዋ፣ ቤተ፣ መንግሥት፣ የጎንደርን፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ተማረ፣ ይበላል ።

መርድ፣ አዝማች፣ አብዬ፣ ንጉሥ፣ ለመሆን፣ ምን፣ ማድረግ፣ እንደሚገባ፣ ምርክኞቹን፣ እየጠየቀ፣ ሥርዓቱን፣ ደንቡን፣ ይከዘብ፣ ጀመር ። መርድ፣ አዝማች፣ እንዲህ፣ አድርጎ፣ ሀያ፣ አምስት፣ ዓመት፣ ሃህል፣ እንደገዛ፣ ሞተና፣ በሐር፣ አምባ፣ ቀዳስ፣ ሚካኤል፣ ቤተ፣ ክርስቲያን፣ ተቀበረ ። ልጁ፣ አምሳያስ፣ አልጋውን፣ ወረሰ ።

ክፍል፣ ፪፣ የተውላጠ፣ ስም፣ ዝርዝር፣ አፈታት ።

ተውላጠ፣ ስም፣ እንደ፣ ስም፣ ተዘርዝር፣ ይፈታል ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ዓይነቱን፣ መደቡን፣ ጾታውን፣ ቁጥሩን፣ ሙያውን፣ ለይቶ፣ መናገር፣ ያስፈልጋል ።

ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፈው፣ ሠንጠረዥ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚዘረዘርበት፣ አርአስጥ፣ ያመለክታል ።

ዓይነት፣	መደብ፣	ጾታ፣	ቁጥር፣	ሙያ፣
ምድብ፣	ጸኛ፣	ተባባሪ፣	ነጠላ፣	ባለቤት፣
አመልክች፣	ጸኛ፣	እንስት፣	ብዙ፣	ተሳቢ፣
መጠይቅ፣	ጸኛ፣	የወል፣		ክርና፣
		ግዑዝ፣		አገናዛቢ፣
				አጻፋ፣

ምሳሌ፣ እኔ፣ እናቴን፣ አወዳለሁ፣ እርስዎም፣ ትወደኛለች ።

«እኔ» ምድብ፣ ተ.ስ. ጸኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ አወዳለሁ ።

«እናቴን»፣ (እናት፣ ዩ.ን) የወል፣ ስም፣ እንስት፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ ተሳቢ፣ ተሳቢነቱ፣ የአንቀጽ፣ አወዳለሁ ።

(ዬ) አመልካች፣ ተ.ሰ. ሸኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ አገናዛቢ፣ እናት፣ ከሚለው፣ ቃል፣ ጋር፣ ተስማምቶ፣ ሳይሱን፣ ኃምስ፣ አድርጎ፣ ውስጠ፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ በለገንዘቡን፣ ያመለክታል ። አናትዬ፣ በግለት፣ ፈንታ፣ እናቱ፣ ባለ ል ። (ን)፣ አመልካች፣ ቅጽ ለ፣ ነው ።

« እውላለሁ፣ » (=እውድ፣ አለ፣ ሁ) ግሥ፣ ገቢር ። አንቀጽ ።

« ሁ » አመልካች፣ ተ.ሰ. ሸኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ አገፋ፣ አጸፋነቱ፣ ለባለቤቱ፣ ለእኔ፣ ነው ።

« አርስዋም፣ » (=አርስዋ፣ ም) ምድብ፣ ተ.ሰ. ሸኛ፣ መደብ፣ አንስት፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ በለቤት፣ በለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ ትወደኛለች፣ ነው ።

« ትወደኛለች፣ » (=ትወደ፣ ች፣ አለች) ግሥ፣ ገቢር ። አንቀጽ ።
« ች » (=አኔን) አመልካች፣ ተ.ሰ. ሸኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ ተሳቢ፣ ተሳቢነቱ፣ የአንቀጽ፣ ትወድ፣ አለች፣ ነው ። የወደረሰውን፣ ፈደል፣ ግዕዝ፣ አድርጎ፣ የወደፊቱን፣ ፈደል፣ አን፣ ውጠ፣ ራሱ፣ ኛ፣ (ትወደኛለች) ተብሎ፣ በራሳብ፣ ተነግርክል ።

ምዕራፍ ፣ ፩ ፣ ቅጽ ለ

መግለጫ፣ በስምች፣ ወይም፣ በነገሮች፣ ላይ፣ እየተወሰነ፣ ትርጓሜያቸውን፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ቅጽ ለ፣ ይባላል ። በሀረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ እንዳች፣ ነገር፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ምን፣ ዓይነት? ስንት? የቱ? ወይም፣ የትኛው? የሚል፣ ጥያቄ፣ ይገኛል። ይሆናል ። ይህን፣ የጥያቄውን፣ ቃል፣ ለመምላትም፣ ሌላ፣ ቃል፣ አንድንወያርበት፣ ግድ፣ ይሆንብናል ። በዚህ፣ ጊዜ፣ እየወሰነ፣ የነገሩን፣ ትርጓሜ፣ የምንገልጽበት፣ ቃል፣ ቅጽ ለ፣ የሚባለው፣ ነው ።

ምሳሌ፣ መከፋፈል፣ ፈረስ፣ አለው ።

ጥ. ስንት? ም. አንድ፣ ፈረስ፣

ጥ. ምን? ዓይነት? ም. ጥቁር፣ ፈረስ ።

ጥ. የትኛው? ነው? ም. ይኸኛው፣ ፈረስ፣ ነው ።

እነሆ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የተነገሩት፣ «አንድ» (ይህ) ጥቁር ( ) ቅጽ ለች፣ ናቸው ። ስለ ፈረሱ፣ አኳኋን፣ ለተጠየቀውም፣ ጥያቄ፣ የሚያስፈልገውን፣ ትርጓሜ፣ እየገለጹ፣ እንዳስረዱ፣ አስተውል ።

ቅጽ ለ፣ በስም፣ ላይ፣ ተወያይቶ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ተከታይ፣ ወይም፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ይባላል ። ይኸውም፣ ጥቁር፣ ፈረስ፣ ነጭ፣ ልብስ፣ እንደግለት፣ ነው ። ስምን፣ ላይከተለ፣ ለባላቸው፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ግን፣ በቂ፣ ይባላል ። በቂ፣ መባሉም፣ ለሚነገረው፣ የግሥ፣ ቃል፣ በለቤት፣ ወይም፣ ተሳቢ፣ ሆኖ፣ ሲገባ፣ የሚችል፣ ስለሆነ፣ ነው ። ይኸውም፣ «ፈረሱ፣ ጥቁር፣ ነው፣ ከፋን፣ በክፍ፣ አትቃወሙት» እንደግለት፣ ነው ።

ቅጽ ለ፣ ውስጠ፣ የ፣ ግልጽ፣ የ፣ የሚባል፣ አመል፣ አለው፣ ውስጠ፣ የ፣ የሚባለው፣ ግብ፣ ያን፣ መስተገምሬን፣ (የ፣ የም፣ የሚ፣ የግ፣) በንባብ፣ ሳይወሰንበት፣ በምሥጢር፣ ባቻ፣ የሚገኙበት፣ ቃል፣ ነው ። ግልጽ፣ የ፣ የሚባለው፣ ግን፣ (የ፣ የም፣ የሚ፣ የግ፣) በዐቢይ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየገቡ፣ የሚገኙበት፣ ቃል፣ ነው ።

ምሳሌ ፣

ተከታይ፣ ቅጽ ለ	{ ጥቁር፣ ፈረስ፣ አለኝ፣ የጠቆረ፣ ፈረስ፣ አለኝ፣	{ (ውስጠ፣ የ፣) (ግልጽ፣ የ፣)
በቂ፣ ቅጽ ለ	{ ፈረሱ፣ ጥቁር፣ ነው፣ ፈረሱ፣ የጠቆረ፣ ነው፣	{ (ውስጠ፣ የ፣) (ግልጽ፣ የ፣)

«የ» ዘርፍ፣ አያያዥ፣ ሆኖ፣ የሚገባበት፣ ስም፣ ወይም፣ ነገር፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ቅጽ ለ፣ ይሆናል ። በንባብ፣ ዘርፍ፣ እየመሰለ፣ በምሥጢር፣ ግብርን፣ ያመለክታል ። ይህን፣ የመሰለ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ቅጽ ለ፣ ተብሎ፣ ተሰይሞክል ።

ምሳሌ ፣ «የገግግንህ፣ ቤት» ትልቅ፣ ነው፣ (ዘርፍ ፣)

«የገንብ፣ ቤት» ብዙ፣ ዘመን፣ ይኖራል ። (ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ቅጽ ለ፣)

እነሆ፣ «የሆግንህ፣ ቤት» የሚለው፣ ቃል፣ የቤቱ፣ ጌታ፣ ሆግንህ፣ መሆኑን፣ ስለሚያመለክት፣ ዘርፍ፣ ነው ። «የገንብ፣ ቤት» የሚለው፣ ግን፣ ቤቱ፣ የተገነባ፣ መሆኑን፣ ነው ። እንጂ፣ የቤቱ፣ ጌታ፣ ግንብ፣ መሆኑን፣ አያስረዳንም ። ስለዚህም፣ ይህን፣ የመሰለው፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ቅጽ ለ፣ ተብሎክል ።

ክፍል ፣ ፩ ።

የቅጽ ለ፣ አመሠራረት ።

ቅጽ ለ፣ ከስሞች፣ ላይ፣ ሊመሠረት፣ ይችላል ። እንደ፣ ግዕዝ፣ ደንብ፣ ዊ፣ በስሞች፣ ላይ፣ በተወሰነ፣ ጊዜ፣ የወገን፣ ወይም፣ የግብር፣ ቅጽ ለ፣ ይሆናል ። ተባ ጾታ

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ዊ ፡ በብዙ ፡ ቁጥር ፡ ወያን ፡ እን ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ዊት ፡ በብዙ ፡ ቁጥር ፡ ወያት ፡ ያሰኛል ፤ ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

ስም ፡	ተባ ፡ ጸታ ፡		እን ፡ ጸታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ያዕቆብ ፡	ያዕቆባዊ ፡	ያዕቆባውያን ፡	ያዕቆባዊት ፡	ያዕቆባውያት ፡
አስራኤል ፡	አስራኤላዊ ፡	አስራኤላውያን ፡	አስራኤላዊት ፡	አስራኤላውያት ፡
ኢትዮጵያ ፡	ኢትዮጵያዊ ፡	ኢትዮጵያውያን ፡	ኢትዮጵያዊት ፡	ኢትዮጵያውያት ፡
እንግሊዝ ፡	እንግሊዛዊ ፡	እንግሊዛውያን ፡	እንግሊዛዊት ፡	እንግሊዛውያት ፡
እንስሳ ፡	እንስሳዊ ፡	እንስሳውያን ፡	እንስሳዊት ፡	እንስሳውያት ፡
መጽሐፍ ፡	መጽሐፋዊ ፡	መጽሐፋውያን ፡	መጽሐፋዊት ፡	መጽሐፋውያት ፡
ብርሃን ፡	ብርሃናዊ ፡	ብርሃናውያን ፡	ብርሃናዊት ፡	ብርሃናውያት ፡

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ የቅጽ ፡ ደንብ ፡ በተጻፈው ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ። በሌሎቹ ፡ ስሞች ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ።

የወገን ፡ ቅጽ ፡ በአገርኛ ፡ ደንብ ፡ ሲነገር ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናል ።

(ሀ) መድረኻው ፡ ከሰብ ፡ ወይም ፡ ሳብሰ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ይ፣ እየተጨመረ በት ፡ የወገን ፡ ስም ፡ ይሆናል ።

(ለ) መድረኻው ፡ ሣልስ ፡ ወይም ፡ ራብሰ ፡ ወይም ፡ ሳድስ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ የመድረኻ ፡ ፊደሉን ፡ ወደ ፡ ኃምስነት ፡ ለውጦ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ።

(ሐ) መድረኻው ፡ ኃምስ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ግን ፡ ምንም ፡ ሳይለወጥ ፡ ያው ፡ ፊሉ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ። ይህንንም ፡ ሁሉ ፡ በሚከተለው ፡ እናመለክታለን ።

የቦታ ፡ ስም ።	ወገን ፡ ቅጽ ።
ክዕብ ፡	የኧ፣ (—የየኧ ፡ ስው ፡)
ጅሩ ፡	ጅሩ፣ (—የጅሩ ፡ ስው ፡)
ወሎ ፡	ወሎ፣ (—የወሎ ፡ ስው ፡)
ሲጻም ፡	ሲጻም፣ (—የሲጻም ፡ ስው ፡)
አሩሴ ፡	አሩሴ ፡ (—የአሩሴ ፡ ስው ፡)
ላስታ ፡	ላስቲ ፡ (—የላስታ ፡ ስው ፡)
ሸዋ ፡	ሸዌ ፡ (—የሸዋ ፡ ስው ፡)
ፋማ ፡	ፋሚ ፡ (—የፋማ ፡ ስው ፡ ወይም ፡ ዜማ ፡)
ቡልጋ ፡	ቡልጌ ፡ (—የቡልጋ ፡ ስው ፡)
ወግዳ ፡	ወግዶ ፡ (—የወግዳ ፡ ስው ፡)

ኃምስ ፡	መራቤቲ ፡	መራቤቲ ፡	(—የመራቤቲ ፡ ስው ፡)
	ሰላሌ ፡	ሰላሌ ፡	(—የሰላሌ ፡ ስው ፡)
	አጋሚ ፡	አጋሚ ፡	(—የአጋሚ ፡ ስው ፡)
ላድስ ፡	ገሼ ፡	ገሼ ፡	(—የገሼ ፡ ስው ፡)
	ሆላንድ ፡	ሆላንድ ፡	(—የሆላንድ ፡ ስው ፡)
	ዋረት ፡	ዋረቲ ፡	(—የዋረት ፡ ስው ፡)
	ተጉለት ፡	ተጉለቲ ፡	(—የተጉለት ፡ ስው ፡)
	ጎንደር ፡	ጎንደሪ ፡	(—የጎንደር ፡ ስው ፡)
ጎጃም ፡	ጎጃሜ ፡	(—የጎጃም ፡ ስው ፡)	

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በአገርኛ ፡ ደንብ ፡ የተጻፈው ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ በብዛት ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ስም ፡ ደንብ ፡ ይበዛል ። ይህም ፡ ጎንደሪ ፡ ጎንደርች ፡ እንደግለት ፡ ነው ። አመልካች ፡ ቅጽ ፡ ሳይጨመርበት ፡ በተነገረ ፡ ጊዜም ፡ ሁሉንም ፡ ጸታ ፡ ያስተባባራል ። ይኸውም ፡ አገሪ ፡ ጎንደሪ ፡ ነው ። እንዲሁ ፡ ጎንደሪ ፡ ናት ፡ ያሰኛል ፡ ግለት ፡ ነው ። ገር ፡ ገን ፡ አመልካች ፡ ቅጽ ፡ የተጨመረበት ፡ እንደሆነ ፡ ጎንደሪው ፡ ጎንደሪይት ፡ እያለ ፡ ተባባሪ ፡ እንስት ፡ ጸታውን ፡ ይለያል ።

የቦታ ፡ ስም ፡ ወገን ፡ ቅጽ ፡ ለማድረግ ፡ በተፈለገ ፡ ጊዜ ፡ ስሙ ፡ የአገርኛውን ፡ ወይም ፡ የግዕዝን ፡ ደንብ ፡ የማይከተል ፡ ሊሆን ፡ በዘርፍ ፡ እያያዘ ፡ ይነገራል ።

ምሳሌ ፡ —ከፈ ፡ ወይም ፡ ከፋዊ ፡ ብሉ ፡ በመናገር ፡ ፈንታ ፡ የብፋ ፡ ስው ፡ ሊባል ፡ ይቻላል ፡ ግለት ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ ሆና ፡ ሲገባ ፡ ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ወገን ፡ ቅጽ ፡ ተባብሮ ፡ ይጠራል ።

የቦታ ፡ ስም ፡ (እንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ የተቀለ ፡ ስም ፡) ና ፡ የግራ ፡ ታል ፡ በተጨማሪ በት ፡ ጊዜ ፡ ጸንቶን ፡ ወይም ፡ የግርግር ፡ ለማድረግ ፡ ባህላ ፡ ያመለክታል ። መድረኻው ፡ ከሰብ ፡ ሣልስ ፡ ኃምስ ፡ ሳድስ ፡ ሳብሰ ፡ የሆነ ፡ ታል ፡ ሁሉ ፡ ፊደሉ ፡ ሳይለወጥ ፡ ና ፡ ይጨመርበታል ። መድረኻው ፡ ራብሰ ፡ የሆነ ፡ ታል ፡ ግን ፡ የመድረኻ ፡ ፊደሉ ፡ ሳድስ ፡ ሆኖ ፡ ና ፡ ይጨመርበታል ።

	<u>ምሳሌ ፤</u>		
ከሰብ ፡	{ የጁ ፡ የጁኛ ፡ (=የየጁ ፡ ንግግር ፡ ወይም ፡ በህል ፡ ሀገር ፡)		
	{ ጅሩ ፡ ጅሩኛ ፡ (=የጅሩ ፡ » » »)		
ግለሰብ ፡	አሩሲ ፡ አሩሲኛ ፡ (=የአሩሲ ፡ » » »)		
	{ አግራ ፡ አግርኛ ፡ (=የአግራ ፡ ነገድ ፡ ቋንቋ ፡)		
ራብሶ ፡	{ ወለጋ ፡ ወለጋኛ ፡ (=የወለጋ ፡ ንግግር ፡ ወይም ፡ በህል ፡ ሀገር ፡)		
	{ ጋላ ፡ ጋልኛ ፡ (=የጋላ ፡ ነገድ ፡ ቋንቋ ፡)		
	{ ከምባታ ፡ ከምባታኛ ፡ (=የከምባታ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
ታምብ ፡	{ ሱግሌ ፡ ሱግልኛ ፡ (=የሱግሌ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
	{ አደራ ፡ አደርኛ ፡ (=የአደራ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
	{ አገው ፡ አገውኛ ፡ (=የአገው ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
ሳድስ ፡	{ እንግሊዝ ፡ እንግሊዝኛ ፡ (=የእንግሊዝ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
	{ ዐረብ ፡ ዐረብኛ ፡ (=የዐረብ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
	{ ጎንደር ፡ ጎንደርኛ ፡ (=የጎንደር ፡ ባህል ፡ ወይም ፡ ንግግር ፡)		
ሳብሶ ፡	ሲዳሞ ፡ ሲዳሞኛ ፡ (=የሲዳሞ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		
	ወላሞ ፡ ወላሞኛ ፡ (=የወላሞ ፡ ሕዝብ ፡ ቋንቋ ፡)		

ቅጽል ፡ ከወል ፡ ስም ፡ ከቋላቱ ፡ ስም ፡ ሲገኝ ፡ ይችላል ። ቅጥያ ፡ የሚሆኑ ጥቅም ፡ ልደላት ፡ ና፤ ም ፡ ግ ፡ ናቸው ። እነአርሱም ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ አካላት ፡ እየገቡ ፡ በሕርድ ፡ ወይም ፡ ግብርን ፡ ወይም ፡ ወገንነትን ፡ ያመለክታሉ ።

<u>ምሳሌ ፤ ስም ፡</u>	<u>ቅጽል ፡</u>
ተራራ ፡	ተራራግ ፡ ወይም ፡ ተራራም ፡ (=ተራራ ፡ የበዛበት ፡ አገር ፡)
ድንጋይ ፡	ድንጋይግ ፡ ወይም ፡ ድንጋይም ፡ (=ድንጋይ ፡ የበዛበት ፡ ስፍራ ፡)
ቂላ ፡	ቂላኛ ፡ (=በቂላ ፡ የሚኖር ፡)
ደጋ ፡	ደጋኛ ፡ (=በደጋ ፡ የሚኖር ፡)
ከተማ ፡	ከተማኛ ፡ (=የከተማ ፡ ባህል ፡)
ፈረስ ፡	ፈረስኛ ፡ (=ፈረስን ፡ መጋለጥ ፡ የሚያውቅ ፡)
ጦር ፡	ጦርኛ ፡ (=የጦርን ፡ ሥራ ፡ የሚያውቅ ፡)
ወንጀል ፡	ወንጀልኛ ፡ (=ወንጀልን ፡ የሠራ ፡ ሰው ፡)

በወል ፡ ስም ፡ ከቁል ፡ የሚነገሩ ፡ የአካላት ፡ ስምችና ፡ ሌሎች ፡ አንዳንድ ፡ ነጥቦች ፡ ጌ ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ እየተጨመረበት ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡ እየገለጹ ፡ አመልካች ፡ ቅጽል ፡ ይሆናሉ ።

<u>ምሳሌ ፤ ስም ፡ ቅጽል ፡</u>
ራስ ፡ ራስጌ ፡ (=በራስ ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ በራስ ፡ አጠገብ ፡ ያለ ፡)
እጅ ፡ እጅጌ ፡ (=በእጅ ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ በእጅ ፡ አጠገብ ፡ ያለ ፡)
አንገት ፡ አንገትጌ ፡ (=በአንገት ፡ በኩል ፡ የሚገኝ ፡)
ወገብ ፡ ወገብጌ ፡ (=በወገብ ፡ በኩል ፡ ያለ ፡)
ዳር ፡ ዳርጌ ፡ (=በዳር ፡ በኩል ፡ የሆነ ፡)
እነዚህ ፡ ቃላት ፡ በምሥጢር ፡ የበታ ፡ ቅጽሎች ፡ ስለሆኑ ፡ ከዚህ ፡ ተናግረናቸዋል ። ሌላው ፡ ስፍራቸውም ፡ በተውሰከ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ ነው ።

ቅጽል ፡ ከነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ይመሠረታል ። አብዛኛው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ መሠረቱ ፡ ከግሥ ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ ከነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የሚገኘውም ፡ ቅጽል ፡ ግሣዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ ተከታይ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ሊገባ ፡ ይችላል ። ተከታይ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ግለት ፡ እንደት ፡ እንደሆነ ፡ ተ ፡ ቁ ፡ 82 ፡ ተመልከት ።

ከአርአስት ፡ ላይ ፡ ሲመሠረት ፡ — መገደል ፡ ብሎ ፡ መገደያ ፡ መገረፍ ፡ ብሎ ፡ መገረፍያ ፡ ግንበብ ፡ ብሎ ፡ ግንበቢያ ፡ ይላል ። ይኸውም ፡ በታን ፡ ወይም ፡ ሶታን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

ከጥራ ፡ ዘር ፡ ላይ ፡ ሲመሠረት ፡ — ክፋት ፡ ብሎ ፡ ክፋተኛ ፡ ወይም ፡ ክፋትም ፡ ነገር ፡ ብሎ ፡ ነገረኛ ፡ ቁመት ፡ ብሎ ፡ ቁመታም ፡ ብርሃን ፡ ብሎ ፡ ብርሃናዊ ፡ ይላል ። ይኸውም ፡ በሕርድን ፡ ግብርን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

ቅጽል ፡ ከግሥ ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ። ውስጠ ፡ የ ፤ ድጋፍ ፡ ፈላጊ ፡ ሳድስ ፡ ቅጽል ፡ መስተግምሬዊ ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ይከፈላል ። ውስጠ ፡ የ ፤ እና ፡ ድጋፍ ፡ ፈላጊ ፡ ቅጽል ፡ የወንድንና ፡ የሴትን ፡ ጾታ ፡ ለይተው ፡ አያስታውቁም ፤ የቀሩት ፡ ግን ፡ እየለዩ ፡ ያስታውታሉ ።

(ሀ) ውስጠ ፡ የ ፡ የሚባለው ፡ ቅጽል ፤ አስተግሪ ፤ ፈላጊ ፤ ጸሐፊ ፤ አጥግቂ ፤ ገዳይ ፤ ነጋሽ ፤ ጥቁር ፤ ቀይ ፤ . . . ይህን ፡ የመሰለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ። ግሥ ፡ በአዕማድ ፡ መን

፪ኛ፡ የአገዛዥ ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ለ

- (ሀ) የተወሰነ ፡ አገዛዥ ፡ አንድ ፡ ሁለት ፡ ሶስት ፡ አንደኛ ፡ ሁለተኛ . . .
- (ለ) ያልተወሰነ ፡ አገዛዥ ፡ አያሌ ፡ ጥቂት ፡ ሁሉ ፡ . . .

ቅጽ ለገንዘብ ፡ ለግንኙነት ፡ ስንት ፡ ወይም ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ተብሎ ፡ ይጠየቃል ።

፫ኛ ፡ አመልካች ፡ ቅጽ ለ

- (ሀ) የተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ይህ ፡ ያ ፡ ይህኛ ፡ . . .
- (ለ) ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ሙ ፡ ቀ ፡ ይ፡ ተ፡ . . .
- (ሐ) ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ ነ ፡
- (መ) አዛዥ ፡ ቅጽ ለ ፡ የ ፡ የም ፡ . . .

ቅጽ ለገንዘብ ፡ ለግንኙነት ፡ የትኛው ፡ ወይም ፡ ማንኛው ፡ ተብሎ ፡ ይጠየቃል ።

በአመልካች ፡ ቅጽ ለ ፡ ክፍል ፡ በተነገሩት ፡ ቃላት ፡ አብዛኞቹ ፡ በተውላጠ ፡ ስም ፡ ክፍል ፡ የተነገሩት ፡ ናቸው ፡ (ቁ 59-65 ፡ እይ ፡) በለዚህም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ አመልካች ፡ ቅጽ ለ ፡ በመባል ፡ ፈንታ ፡ የተውላጠ ፡ ስም ፡ ቅጽ ለ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

፩ኛ ፡ የዓይነት ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ

(ሀ) የወገን ፡ ቅጽ ለ

የወገን ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ በተጻውያ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ዋ ፡ የሚል ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ እየተጨመረበት ፡ ወይም ፡ መድረሻውን ፡ ኃምስ ፡ እያደረገ ፡ ወገንነትን ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ። ይኸውም ፡ ኢትዮጵያዊ ፡ ያዕቆባዊ ፡ ጎንደራ ፡ ሸዌ ፡ እንደግለት ፡ ነው ። (ቁ. 85-86)

ኛ ፡ የሚል ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ በተጻውያ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ በተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ቋንቋን ፡ ወይም ፡ ያገርን ፡ ባህል ፡ ያመለክታል ። ይኸውም ፡ አማርኛ ፡ ፓልኛ ፡ ጎንደርኛ ፡ እንደግለት ፡ ነው ። በአንዳንድ ፡ የወል ፡ ስሞች ፡ ላይ ፡ ሲጨመር ፡ ግን ፡ ስፍራን ፡ አመልካች ፡ ይሆናል ። ይኸውም ፡ ቂለኛ ፡ ደገኛ ፡ . . . እንደግለት ፡ ነው ።

በዘርፍ ፡ ደንብ ፡ እየገቡ ፡ ወገንን ፡ ወይም ፡ መኖሪያን ፡ የሚገልጹ ፡ የወል ፡ ስሞች ፡ ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ቅጽ ለ ፡ ተብሎ ፡ በወገን ፡ ቅጽ ለ ፡ ክፍል ፡ ይገለጻል ። ምሳሌ ፡ የወርቅ ፡ ሰዓት ፡ (ከወርቅ ፡ ወገን ፡ የተወራ) የአንኮበር ፡ ሰው ፡ (በአንኮበር ፡ የሚኖር ፡) የወንዝ ፡ ዓጣ ፡ (ከወንዝ ፡ የተገኘ ፡)

(ለ) የግብር ፡ ቅጽ ለ

የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ የተነገረው ፡ ነገር ፡ በምን ፡ አካላት ፡ እንዳለ ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ የባሕርይ ፡ ቅጽ ለ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ በቺ ፡ አካላት ፡ ይመደባል ።

(ሀ) ፡ ደንበኛው ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ ከገሥ ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ፤ ይኸውም ፡ ደግ ፡ ክፍ ፡ መልካም ፡ መጥር ፡ ክፍ ፡ . . . የሚለው ፡ ነው ።

(ለ) ፡ ከተጻውያ ፡ ስም ፡ በተር ፡ በሌላው ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ኛ ፡ ያ ፡ ግ ፡ ግ ፡ ግ ፡ ግ ፡ የሚል ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ እየተጨመረበት ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ ይሆናል ።

(ቁ. 90-91 እይ ።)

ኛ ፡ (=የሆነ ፡ ወይም ፡ ያለበት) ፡ ባልሃተኛ ፡ አመለኛ ፡ ወረኛ ፡ . . .

ኛ ፡ (=የሆነ ፡ ወይም ፡ ያለበት) ፡ ውሸታም ፡ ቅዝታም ፡ ድንጋያም ፡ . . .

ግ ፡ (=ያለበት ፡ ወይም ፡ የሞላበት) ፡ ድንጋያግ ፡ ተረፈግ ፡ ውሀግ ፡ . . .

ጊ ፡ የሚጨመርበት ፡ ቃል ፡ በቅጽ ለ ፡ በተውላክ ፡ ግም ፡ ክፍል ፡ ይገለጻል ። ይኸውም ፡ እጅጊ ፡ ራስጊ ፡ ጻርጊ ፡ . . . እንደግለት ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ አጠገባዥ ፡ የሚገልጽ ፡ ነው ።

(ሐ) አንዳንድ ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ ድጋፍ ፡ ቃል ፡ እየተደረገለት ፡ ይገለጻል ። ይኸውም ፡ ለባብሮ ፡ ለፍራፈት ፡ ለውፋ-አበድ ፡ . . . እንደግለት ፡ ነው ። (ቁ. 93)

(ለ) እይ ።)

መልካችን ፡ የሚያመለክቱ ፡ ቃላት ፡ በግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ ክፍል ፡ ሆነው ፡ ይገለጻሉ ። እነሱም ፡ በደጊው ፡ ቃል ፡ የሚነገሩት ፡ ቅጽ ለ ፡ ቅጽ ፡ ባዕ። አስተኔ ፡ . . . ናቸው ።

(ሀ) በደጊው ፡ ቃል ፡ የሚነገሩት ፡ አብዛኞቹ ፡ የዓይነት ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡ ናቸው ። እነርሱም ፡ መድረሻዎችን ፡ ላድስ ፡ አድርገው ፡ በደጊ ፡ ወይም ፡ በቺ ፡ ፈደላት ፡ ይገኛሉ ።

ምሳሌ ፡ ፡ ቂል ፡ ጥኝ ፡ ቀይ ፡ ነጭ ፡ ጅል ፡ ቅጠል ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ቂል ፡ ቂል ፡ ጥኝ ፡ ጥኝ ፡ ቀይ ፡ ቀይ ፡ ነጭ ፡ ነጭ ፡ ጅል ፡ ጅል ፡ ቅጠል ፡ ቅጠል ፡ እንደግለት ፡ ሁሉ ፡ ነው ።

(ለ) ባዕ። በወል ፡ ስም ፡ በነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ ይገባል ። ትርጓሜውም ፡ መሰል ፡ ወይም ፡ መሳይ ፡ ግለት ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ጥቂትነትን ፡ ስለሚያመለክት ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ለ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ አስተማሪው ፡ ወርቅ ፡ ብጤ ፡ ሰዓት ፡ አለው ።

አስተማሪው ፡ ሰነፍ ፡ ብጤ ፡ ነው ።

የውብሽት ፡ ፈረስ ፡ ጥቁር ፡ ብጤ ፡ ነው ።

ውብሽት ፡ የኔ ፡ ብጤ ፡ ተማሪ ፡ ነው ።

በሰጥኔ ፡ ውስጥ ፡ ልብስ ፡ ብጤ ፡ አለኝ ።

በስንደው ፡ ውስጥ ፡ እንክርዳድ ፡ ብጤ ፡ አለበት ።

የግብር ፡ ቅጽ ለ

የመጠን ፡ ቅጽ ለ

(ሐ) አስተኔ ፡ በማንኛውም ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ ይገባል ። ትርጓሜው ፡ የሚመስል ፡ ወይም ፡ ያለበት ፡ ማለት ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ብሀ ፡ አስተኔ ፡ መሬት ፡ አታክልትን ፡ ያፋፋል ።

ፈረሱ ፡ ቀይ ፡ አስተኔ ፡ ነው ።

- 102 -

(ሐ) የዓይነት ፡ ቅጽ ለ

የዓይነት ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ የተነገረው ፡ ነገር ፡ የሚታወቅበትን ፡ ምልክት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ጥቁር ፡ ቀይ ፡ ነጭ ፡ ረጅም ፡ አጭር ፡ ትልቅ ፡ ትንሽ ፡ . . . ይህን ፡ የመሰለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ።

አስተውል ፤ ትልቅ ፡ ትንሽ ፤ ረጅም ፡ አጭር ፡ . . . የዓይነት ፡ ቅጽ ለ-ች ፡ ናቸው ፡ እንጂ ፡ የመጠን ፡ አይባሉም ። የዓይነትን ፡ ቅጽ ለ ፡ ለማግኘት ፡ ጥያቄው ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ? ወይም ፡ እንዴት ፡ ያለ ፡ ? የሚል ፡ ነው ። የመጠንን ፡ ቅጽ ለ ፡ ለማግኘት ፡ ግን ፡ ጥያቄው ፡ ስንት ፡ ? ወይም ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ? የሚል ፡ ነው ። ልዩነቱን ፡ በዚህ ፡ ልትረዳው ፡ ትችላለህ ።

- 103 -

ይኛ ፡ የአኅዝና ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ለ

የአኅዝ ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ በተራ ፡ ወይም ፡ በመድበል ፡ ሆኖ ፡ ቁጥሩ ፡ ልዩ ፡ የሚታወቅበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ይኸውም ፡ « አንድ ፡ ሁለት ፡ ሶስት ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

መጠን ፡ ማለትም ፡ ብዙ ፡ ወይም ፡ ጥቂት ፡ የሆነውን ፡ ነገር ፡ በመድበል ፡ የሚያስታውቅ ፡ ስለሆነ ፡ ወደ ፡ አኅዝ ፡ ደርበን ፡ መድበነዋል ። ይኸውም ፡ « ሁሉ ፡ አያሌ ፡ ነጠላ ፡ እጥፍ ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

የአኅዝ ፡ ቅጽ ለ ፡ (ሀ) የተወሰነ ፡ (ለ) ያልተወሰነ ፡ ተብሎ ፡ በሁለት ፡ መደቦች ፡ ይመደባል ።

- 104 -

(ሀ) የተወሰነ ፡ አኅዝ ።

የተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ የሚባለው ፡ እርግጠኛውን ፡ ቁጥር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በታች ፡ በአኅዝና ፡ በዝርዝር ፡ የተጻፈው ፡ ቃል ፡ መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ።

፩ ፡ አንድ

፪ ፡ ሁለት

፫ ፡ ሶስት

፬ ፡ አራት

፭ ፡ አምስት

፮ ፡ ስድስት

፯ ፡ ሰባት

፰ ፡ ስምንት

፱ ፡ ዘጠኝ

፲ ፡ ዐሥር

፲፩ ፡ ዐሥረ ፡ አንድ

፳ ፡ ሀያ

፷ ፡ መላላ

፸ ፡ አርባ

፹ ፡ አምሳ

፺ ፡ ስላ

፻ ፡ ሰባ

፷፫ ፡ ስማንያ

፷፯ ፡ ዘጠኛ

፻፲ ፡ መቶ

፲፱ ፡ ሚሊዮን . . . . .

- 105 -

መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ የብዙ ፡ ሆኖ ፡ ስለ ፡ በልግድ ፡ የነጠላ ፡ ስም ፡ ቅጽ ለ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፤ ፳፭ ፡ ፈረስ ፡ ገዛሁ ፤ (= ፳፭ ፡ ፈረሶችን ፡ ገዛሁ ፤)

፫ ፡ ቤት ፡ አለኝ ፤ (= ፫ ፡ ቤቶች ፡ አለኝ ፤)

፫ ፡ ልጅ ፡ ወልጃለሁ ፤ (= ፫ ፡ ልጆችን ፡ ወልጃለሁ ፡)

ይሁን ፡ እንጂ ፡ በነገር ፡ ስምና ፡ በቂላቀህ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የብዙ ፡ ቀጥር ፡ ስነጠላ ፡ ስም ፡ ቢቀጽል ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ።

ምሳሌ ፤ አምስቱን ፡ እንደራራ ፡ ሁለቱን ፡ ዓሳ ፡ እንሥቶ ፡ ያዘ ።

ሁለት ፡ ልብስ ፡ ያለው ፡ አንዱን ፡ ለሌላው ፡ ይስጥ ፤

እስራኤል ፡ በግብጽ ፡ ፱፻፱ ፡ ዓመት ፡ ኖሩ ።

ከአዲስ ፡ አበባ ፡ እስከ ፡ አክሱም ፡ ፲፩ ፡ ቀን ፡ ያስገዛል ።

- 106 -

በመደበኛው ፡ ቀጥር ፡ ላይ ፡ «ኛ ፡ ያ ፤» የሚል ፡ ባዕድ ፡ መድረሻ ፡ ሲጨመርበት ፡ ሕገኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ አንደኛ ፡ ሁለተኛ ፡ ሶስተኛ ፡ . . . . . ወይም ፡ አንድያ ፤ ሁለትያ ፤ ሶስትያ ፤ . . . . . እንደማለት ፡ ነው ። አንደኛ ፤ ሁለተኛ ፤ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጀመሪያ ፡ ዳግመኛ ፤ ተብሎ ፡ ይቆጠራል ። ሕገኛን ፡ ቀጥር ፡ በዝርዝር ፡ ሳይሆን ፡ በእ

ጎዝ ፈደል ስመጻፍ በተረፈ ጊዜ ፣ የሚል ሥልጣን ለሌሎች ይሰጣል ።

ቀዳማዊ ጳጳሳዊ ፣ የሚለው የግዕዝ ስጦት ለሌሎች ስለሌላ ማለት ነው ።

- 107 -

በመደበኛው ስጦት ላይ ለሌሎች የሚሉ ሥልጣን ለሌሎች ስለሌላ ማለት ነው ።

የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

የመቀነስ ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

- 108 -

(ሰ) ያልተወሰነ ስጦት

ያልተወሰነ ስጦት የሚለው በመደበኛው ስጦት ላይ ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

እንደ እነዚህ ያሉት ስጦት የተነገረውን ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

- 109 -

ይህ ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

- 110 -

የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት

እንደ እነዚህ ያሉት ስጦት የተነገረውን ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

ግናቸውም ስጦት በተለይ ተረጋግጦ ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

በእርግጥ የሥልጣን ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

- 111 -

(ሀ) የተወሰነ ስጦት

የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

የሌሎች ስጦት (ሀ) የተወሰነ ስጦት	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት
ተባ. ይህ	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት
እን. ይህች	

ተባ. እን.	እነዚህ	እነዚያ	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት
	እነዚህ		
እን.	እሊህ	እሊያ	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት

የመስተዋድህ ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

የሌሎች ስጦት (ለ) የተወሰነ ስጦት	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት	
ተባ. እንደዚህ	እንደዚያ	
እን. እንደዚች (እንደዚህች)		
ተባ. እን.	እንደዚህ	የተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት

- 112 -

(ለ) ያልተወሰነ ስጦት

ያልተወሰነ ስጦት ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

ተባ. ለሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ፣ የሌሎች ስጦት ለሌሎች ስጦት ።

ምሳሌ ስ፡ « አንበሳው ፡ አገግ ፡ »

ዮ ፡ ወይም ፡ የው ፡ « ጌትዮው ፡ ተቂጣ ፡ »

ከሶብ ፡ ፈደል ፡ « ወንዙ ፡ ደረረሰ ፡ »

አንድ ፡ « አንድ ፡ ይረድድ ፡ አንድ ፡ ይቀድ ፡ »

ማናቸውም ፡ « ቀን ፡ ሲደርስ ፡ ማናቸውም ፡ ይረዳል ። »

ማንኛውም ፡ ወይም ፡ ማንም ፡ « ማንም ፡ ሊረድድብኝ ፡ አይችልም ፡ »

ሴላ ፡ « በሴላ ፡ ቀን ፡ እመጣለሁ ፡ »

ዋ ፡ ደቱ ፡ « ከተማዋ ፡ ወይም ፡ ከተማደቱ ፡ ተደረጁኝ ፡ »

ዮ ፡ የዋ ፡ « ሴትዮዋ ፡ የልብሱን ፡ ዘርፍ ፡ የጻፈሁ ፡ እንደሆነ ፡ እድናለሁ ፡ »

ባላ ፡ አሰባች ፡ »

ማናቸው ፡ ማናቸደቱ ፡ ማንኛው ፡ ማንኛደቱ ፡ ከፈቱ ፡ ቃላት ፡ ማናቸደቱ ፡ (ማንኛውም) ፡ ትበልጣለች ፡ »

- 113 -

(ሐ) ጠቃሽ ፡ አመልካች ።

ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ የሚባለው ፡ « ? » ነው ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ለገዢ ፡ አንቀጽ ፡ ተገዥ ፡ የሚሆነውን ፡ ተላላጅ ፡ ያመለክታል ።

ምሳሌ ፡ ልጆች ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

እነሆ ፡ ጌ ፡ ተላላጅ ፡ ጠቅሶ ፡ እንዲመለከተ ፡ አስተውሎ ።

- 114 -

(መ) አዛማጅ ፡ ቅጽል ።

አዛማጅ ፡ ቅጽል ፡ የሚባለው ፡ መስተጻምሩ ፡ የ ፡ እየሰበው ፡ ግሥ ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ የሚዛመድበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መስተጻምራዊ ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 93 (መ) እይ)

በኅላፊ ፡ አንቀጽ ፡ የ ፡ በአሁንኛ ፡ በትንቢት ፡ የም ፡ በስተ ፡ መነሻ ፡ ይወድቁበታል ። በእ ፡ ፈደል ፡ የሚነሣ ፡ ግሥ ፡ ሲሆን ፡ መስተጻምሩ ፡ ራብፅ ፡ ይሆናል ፡ ደ ፡ በለበትም ፡ ስፍራ ፡ ግለሰብ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ኅላፊ ፡ ያመነ ፡ የተጠመቀ ፡ ይዳን ።

የሁንና ፡ ትንቢት ፡ (የምታደርገውን ፡ ፈጥህ ፡ አድርግ ።
የሚሞት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ።
የማስተምርህን ፡ ስማኝ ።

ክፍል ፡ ቪ ፡ የግንጸጸር ፡ ደንብ ።

- 115 -

አንድ ፡ ነገር ፡ ከሌላው ፡ ጋር ፡ በተነጻጸረ ፡ ጊዜ ፡ አንደኛውን ፡ አብልጦ ፡ ወይም ፡ አሳንሶ ፡ ለመናገር ፡ ስንፈልግ ፡ የመስተዋድድ ፡ ክፍል ፡ የሆነውን ፡ «ከ-ይልቅ ፡ » እና ፡ ከተውሳከ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ የሆኑትን ፡ «እጅግ ፡ በጣም ፡ » በየቅጽሉ ፡ ላይ ፡ እየጨመርን ፡ ለማባላለጥ ፡ እንችላለን ። ቅጽሉ ፡ በደረሙ ፡ ቃል ፡ ሲነገር ፡ አማራጭ ፡ ይባላል ። ግንጸጸር ፡ በግለት ፡ ፈንታ ፡ ማባላለጥ ፡ ያሰኛል ፡ የሚሉ ፡ አሉ ። ደራሲው ፡ ግን ፡ አሳቡን ፡ በዚህ ፡ ያጸናዋል ።

- 116 -

«ከ-ይልቅ ፡ » ተነጻጸሪውን ፡ ቃል ፡ በመካከል ፡ አድርጎ ፡ ይገባል ። ከማናቸውም ፡ ግይነት ፡ ቅጽልና ፡ ስም ፡ ጋር ፡ እየተዛመደ ፡ አባላዊ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ውብሽትና ፡ ጌታሁን ፡ ይማራሉ ።

ከውብሽት ፡ ይልቅ ፡ ጌታሁን ፡ ትጉህ ፡ ነው ።

ውብሽት ፡ ከትምህርት ፡ ይልቅ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳል ።

«ከ» ብቻውን ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ለያንጸጸር ፡ አብላጭ ፡ መባሉ ፡ ቀርቶ ፡ አማራጭ ፡ ይባላል ። (ቁ. 118 ፡ እይ ።)

- 117 -

«እጅግ ፡ በጣም ፡ » የተባሉት ፡ ቃላት ፡ ለየራሳቸው ፡ ተለይተው ፡ ሲገቡ ፡ አባላጭች ፡ ይሆናሉ ። «እጅግ ፡ » ለሚለው ፡ የመጠን ፡ ቅጽሎች ፡ «በጣም ፡ » ለሚለው ፡ የግንጸጸር ፡ የግብር ፡ ቅጽሎች ፡ ይስማሙታል ።

«እጅግ ፡ በጣም ፡ » ተብሎ ፡ በአንድነት ፡ ሲገባ ፡ አባላዊ ፡ ሆኖ ፡ በፈ ፡ ደረጃ ፡ ይነገራል ። የመጀመሪያው ፡ ደረጃ ፡ ተነጻጸሪ ፡ ሁለተኛው ፡ ደረጃ ፡ አብላጭ ፡ ስስተኛውም ፡ አባላዊ ፡ ይባላል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ ሰሌዳ ፡ ተመልከት ።

ተነጻጸሪ ፡	አብላጭ ፡ ደረጃ ።	አባላዊ ፡ ደረጃ ።
ብዙ ፡	እጅግ ፡ ብዙ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡
ጥቂት ፡	እጅግ ፡ ጥቂት ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቂት ፡
ረጅም ፡	እጅግ ፡ ረጅም ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ረጅም ፡
ጥቁር ፡	በጣም ፡ ጥቁር ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቁር ፡
ክፉ ፡	በጣም ፡ ክፉ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ክፉ ፡
ብልሃተኛ ፡	በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡
ድንጋያማ ፡	በጣም ፡ ድንጋያማ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ድንጋያማ ፡

የቀጽል፣ ቃል፣ ተደጋግጦ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ አግራጭ፣ ይበላል ።
 ምሳሌ፣ ትጉህ፣ ትጉህ፣ ተግራ፣ ጠንክር፣ ይግራል ። ሰነፍ፣ ሰነፍ፣ ይግግጣል ።
 የወይን፣ ፍረ፣ ጥቅር፣ ጥቅር፣ ይጠጥጣል ። ቀይ፣ ቀይ፣ ይከመድሳል ።
 (ከ) ባቻውን፣ ገብቶ፣ አግራጭ፣ ሲሆን፣ እንደጊዜተለው፣ ሆኖ፣ ይገባል ።
 ከመጥት፣ መሰንበት፣ ይሸላል ።
 ከመልካም፣ ሸቱ፣ መልካም፣ ስም፣ ይሸላል ።

ገገ፣ መልመጃ ።

- (ሀ) — ቀጽል፣ እንደት፣ ያለ፣ ቃል፣ ነው ?
 ቀጽልን፣ ለግገንት፣ እንደት፣ ተብሎ፣ ይጠየቃል ?
 ቀጽል፣ ብቻውን፣ ሆኖ፣ ሲነገር፣ ግን፣ ይባላል ?
 በስም፣ ላይ፣ ተጨምሮ፣ ሲነገርበ፣ ግን፣ ይባላል ?
 በቂ፣ ግለት፣ ምን፣ ግለት፣ ነው ?
- (ለ) — ቀጽል፣ ከምን፣ ከምን፣ ላይ፣ ይመራታል ?
 ከስም፣ ላይ፣ እንደት፣ እንደጊዜ፣ አስረዳኝ ።
 ከግሥ፣ ከፍልጥ፣ እንደት፣ እንደጊዜመራት፣ አስረዳኝ ።
- (ሐ) — የቀጽል፣ ኃይቶች፣ በንት፣ ናቸው ?
 የኃይነትና፣ የግብር፣ ቀጽል፣ የግላገላው፣ እንደት፣ ያለ፣ ነው ?
 የአገዛዥና፣ የመጠን፣ ቀጽል፣ አመልካች፣ ቀጽል፣ የግላገላው፣ እንደት፣
 ያለ፣ ነው ? ከኃይነቱ፣ ጅ፣ ጅ፣ ቃላት፣ ላኛ ።
- (መ) — የግላገላው፣ ደረጃ፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ ኃይነቱን፣ እየለየህ፣ ንገረኝ ?
 ከኃይነቱም፣ ጅ፣ ጅ፣ ቃላት፣ ግላገላው፣ ደረጃ፣ አስረዳኝ ።
- (ሙ) — ከዚህ፣ በቃች፣ ከተጻፉት፣ ምንጻቦች፣ ቀጽሎችን፣ እየለየህ፣ በየከግጥሙ፣
 አስታውቅ ።
 በነጻል፣ ቀጥር፣ የሆነውን፣ ቀጽሎች፣ ሠጥኑ፣ ለግላገላው፣ ከቃላቱ ጋር፣
 እያስግግህ፣ አንጻር ።

ገገ ጻፏች ።

ገገ፣

መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አምሳይ፣ የመርድ፣ አገጣጥሞች፣ አብራ፣ ልጅ፣ ነው ። በምስጥ
 ናም፣ ከነጋግ፣ ገገ፣ ገገ፣ ቀጥር፣ ይሆናል ።

እርሱ፣ ከአባቱ፣ የበለጠ፣ ጀግና፣ ነበር፣ ይባላል ። ከአባቱ፣ ከተማ፣ ከሐር፣ አምባ፣ ተነጋ
 ሥቶ፣ ሂደኛ፣ አንኮበር፣ የግላገላውን፣ ከተማ፣ ቁረቁረ ። ከገገገገ፣ አስከ፣ ገገገገ፣
 ኃ፣ ም፣ ሸጥን፣ በምስጥና፣ ሸገ፣ ኃመት፣ ገዛ ።

በዘመት፣ አያሌ፣ ወሰት፣ የግላገላው፣ ከራስ፣ ወልደ፣ ልዑል፣ ጋራ፣ ተግርክ፣ የነ
 በረው፣ ሸረተበት ። ነገር፣ ግን፣ ባላገር፣ ተሰብስቦ፣ ያዘኛ፣ ሰጠው ። አምሳይ፣ በግጥ፣
 ደግ፣ ሰው፣ ስለሆነ፣ ያገሩ፣ አገዛዥ፣ ጥር፣ አምሳይ፣ ያለው፣ ነበር ። ሸገ፣ ኃመት፣ ከዝ፣
 በኋላ፣ ሸጥን፣ ጥተኛ፣ አንኮበር፣ ላይ፣ በወራው፣ በቅዱስ፣ ጊዮርጊስ፣ ሴተ፣ ክርስ
 ቲያን፣ ተቀበረ ። ምስጥናውንም፣ ልጅ፣ መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ ወረሰ ።

ገገ፣

መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ የአባቱን፣ የአምሳይነትን፣ አልጋ፣ መርሱ፣ ከገገ
 ገገ፣ አስከገገ፣ ኃ፣ ም፣ ድረስ፣ ሸገ፣ ኃመት፣ ያህል፣ ሸጥን፣ በምስጥና፣ ገዛ ። እርሱ፣
 በግጥ፣ የተግረ፣ ቅኔ፣ አዋቂም፣ ነበር ። በዚያን፣ ዘመን፣ ተነሥተው፣ የነበሩት፣ የሊ
 ትቶጽ፣ ባላባቶች፣ ሁሉም፣ ቅኔ፣ አዋቂዎች፣ ነበሩ፣ ይባላል ። ስጥጥጥንም፣ ከዚህ፣
 ቀጥለን፣ እናነግራለን ።

በንገደር፣ አሌ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ በትግሬ፣ ደግገግግግ፣ ወልደ፣ ገብርኤል፣
 በገገግ፣ ራስ፣ ሪይሉ፣ በላስታ፣ ደግገግግግ፣ በተቀ፣ በሸጥ፣ መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣
 ወሰን፣ ናቸው ። ከዚህ፣ ሁሉ፣ በቅኔ፣ እውቀት፣ የተመሰገኑ፣ ነበሩ ።

መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ በአባቱ፣ አልጋ፣ ከተቀመጠ፣ በኋላ፣ ሰበት፣
 ኃመት፣ ያህል፣ በአንኮበር፣ ሆኖ፣ ወዲያ፣ ወዲህ፣ ሰይጣ፣ በእውቀትና፣ በረሊጥ፣ ብዙ፣
 አገር፣ አቅንቷል ። በኋላም፣ የንገደሩ፣ አሌ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ከላይ፣ የተጨረገ፣
 የሊቅቶጽ፣ ባላባቶች፣ አስከትተው፣ ወደ፣ ሸጥ፣ ዘመቱበት ። ዳሩ፣ ገን፣ ገና፣ ወሎ፣
 ላይ፣ ሲደርሱ፣ ታከቱና፣ ዝቅጥቅጥ፣ አሉ ። የወሎንም፣ ጋላ፣ አልፈው፣ ሸጥ፣ ላይ፣
 ከመርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ ጋራ፣ ለመቀጋት፣ እንደግዴላካላም፣ ተረዳትና፣
 በየአገገራቸው፣ ተመለሱ ። ወዲያው፣ ቃላት፣ ራስ፣ ግሊ፣ ሸጥ፣ ቁጥጥርና፣ ሁሉንም፣
 ግትንትን፣ አደረጋቸው ።

መርድ፣ አገጣጥሞች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ ብዙ፣ አባታት፣ ክርስቲያናት፣ ተክሏል ። ብዙ፣
 ንጥትም፣ አቀንቷል ። ከዚህም፣ በኋላ፣ በገገገገ፣ ኃ፣ ም፣ ገዳር፣ ሸገ፣ ቀን፣ ጥተኛ፣
 በወራው፣ በአንኮበር፣ ግርግር፣ ሴተ፣ ክርስቲያን፣ ተቀበረ ።

ጥዕራፍ ፡ ሄ ፡ ገሥ ፡

—||—
—119—

መገለጫ

አንዳች ፡ ነገርን ፡ ለመናገር ፡ ወይም ፡ ለመጻፍ ፡ የረዘመን ፡ አንደሆነ ፡ አድራጊው ፡ ምንን ፡ እንዳደረገ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንደተደረገ ፡ ለንግግር ፡ ገድ ፡ ይሆንብናል ፡ ስለዚህም ፡ ገሥን ፡ የንግግር ፡ መፈጸሚያ ፡ አድርገን ፡ እንወያራለን ፡ የገሥ ፡ ቃል ፡ በተወሰነ መረጃ ፡ ጊዜ ፡ የንግግር ፡ አሳብ ፡ ሙሉ ፡ ይሆንና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ፡

—120—

የንግግር ፡ መፈጸሚያና ፡ ማሠራያ ፡ አድርገን ፡ የምንወያራው ፡ ቃል ፡ « ገሥ » ወይም ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ፡ ገሥ ፡ ጠቅላላ ፡ ስሙ ፡ አንቀጽ ፡ የውስጥ ፡ ስሙ ፡ ነው ፡

አንቀጽ ፡ መበሉ ፡ በር ፡ መወሰን ፡ መክልከያ ፡ እንደሆነ ፡ ቃላትም ፡ በርሱ ፡ ይወሰኑበታልና ፡ ስለዚህ ፡ ነው ፡ አንቀጽ ፡ ከግዕዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ትርጓሜውም ፡ በር ፡ ግለት ፡ ነው ፡

ገሥ ፡ መበሉ ፡ በለ ፡ ብዙ ፡ ጓዝ ፡ ባለ ፡ ብዙ ፡ ሠራዊት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ፡ ገሥ ፡ የብዛትን ፡ ነገር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ «ሰማይ ፡ ከነግሡ ፡ ምድር ፡ ከነልብሱ» ፡ ተብሎ ፡ ይተረታል ፡ ከሌላውንት ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ የግዕዝ ፡ ቃል ፡ ይዘው ፡ ገሥ ፡ ግለት ፡ ገለጋኝ ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ የሚተረጉሙ ፡ አሉ ፡ አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ «ግስንግስ» ፡ ያለውን ፡ አማርኛ ፡ ይዘው ፡ ጓዙ ፡ ብዙ ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ይተረጉማሉ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ምሥጢር ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ነው ፡

—121—

የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በግልጽ ፡ ለማሰማትና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ለማድረግ ፡ ስንፈልግ ፡ አጅግ ፡ በያንስ ፡ ስ ፡ በለዌትና ፡ ስ ፡ ገሥ ፡ ለፍሩን ፡ ያስፈልጋል ፡

አጅ ፡ ውሻ ፡ ጮኸ ፡ ዝናም ፡ ዘነመ ፡ አባት ፡ ልጁን ፡ ቀጣ ፡

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተሰጠው ፡ ማስረጃ ፡ «ውሻ ፡ ዝናም ፡ አባት» የተባሉት ፡ ሰዎች ፡ ብቻቸውን ፡ ተነግረው ፡ ቢሆን ፡ ናር ፡ ምንን ፡ እንዳደረጉ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንደተደረጉ ፡ ለማወቅ ፡ በልተቻለም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ገን ፡ የገሥ ፡ ቃል ፡ «ውሻ ፡ ዝነመ ፡ ቀጣ» ፡ ሲወሰድባቸው ፡ ድርጊታቸው ፡ ወይም ፡ ሁኔታቸው ፡ ተገልጿል ፡ ይታወቃል ፡

ክፍል ፡ ስ ፡ የገሥ ፡ ጠባይና ፡ ዓይነት ፡

—122—

(ጵ) የገሥ ፡ ጠባዮች ፡

ገሥ ፡ ስ ፡ ጠባዮች ፡ አሉት ፡ እነርሱም ፡ ገቢር ፡ ተገብር ፡ ወላዋይ ፡ ናቸው ፡

—123—

ገቢር ፡ ገሥ ፡

ገቢር ፡ ገሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ (ወይም ፡ ቀጥታ ፡ ተሳቢ) የሚያሻ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የሚታወቀው ፡ በቃሉ ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ን ፡ የሚል ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሲወሰድበት ፡ ነው ፡ (በ124 ፡ ቁ. (ሀ ፡ ለ) ፡ ተመልክት) ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጠባይ ፡ ገቢር ፡ ነው ፡ ይባላል ፡ ን ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሲሆን ፡ በቀጽል ፡ ክፍል ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ ተብሎ ፡ እንደተመደበና ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ግለት ፡ እንደሆነ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ በ113 ፡ ቁ. አሳይተናል ፡

—124—

ተሳቢው ፡ በለዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቀጽል ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፍ ፡ ወይም ፡ በቀጽሉ ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. ሐ ፡ ተመልክት) ፡ እንደዚህ ፡ ደግሞ ፡ ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቀጽሉ ፡ ለራሱ ፡ በለዘርፍ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፉ ፡ በተሰጠው ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. መ ፡ ተመልክት) ፡

- አጅ ፡
- (ሀ) ጻዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ ፡
  - (ለ) ጮኸን ፡ ልብሱን ፡ ቀደደ ፡
  - (ሐ) ያዕቆብ ፡ ሸቀን ፡ ነገድ ፡ ወለደ ፡
  - (መ) አብርሃም ፡ የኢየሩሳሌምን ፡ ንጉሥ ፡ መልክዲደቅን ፡ አገኘው ፡

—125—

ተገብር ፡ ገሥ ፡

ተገብር ፡ ገሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የማያሻው ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ተገብር ፡ ገሥ ፡ ያለምንም ፡ ተሳቢ ፡ ይነገራል ፡ (አስረጅ ፡ ሀ ፡ ተመልክት) ፡ ጻሩ ፡ ገን ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢን ፡ (ቀጥታ ፡ ያልሆነ ፡ ተሳቢን) ፡ ለማግኘት ፡ ይችላል ፡ (አስረጅ ፡ ለ. ሐ ፡ ተመልክት) ፡ ይኸውም ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ በመስተቀድድ ፡ የሚገዛ ፡ ቃል ፡ ነው ፡

- አስረጅ ፡
- (ሀ) ያዕቆብ ፡ አረጅ ፡
  - (ለ) ያዕቆብ ፡ ወደ ግብጽ ፡ ወረደ ፡
  - (ሐ) ሰሎሞን ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ላይ ፡ ነገሠ ፡

-126-

ወላቀይ፣ ገሥ ።

ወላቀይ፣ ገሥ፣ የሚባለው፣ አንቀጽ፣ በገቢርም፣ በተገባርም፣ ለግሰር፣ (ለሙቀብ) የሚችል፣ የሆነ፣ እንደሆነ፣ ነው ።

አጅ፣ ሙብሽት፣ ወደ፣ አገሩ፣ ሄደ ። ወይም፣ አገሩን፣ ሄደ ።

ሙብሽት፣ ወደ፣ ቤተ፣ ገበ፣ ወይም፣ ቤተን፣ ገበ፣ ይላል ።

ገሩ፣ ገን፣ ይህ፣ ውሳኔ፣ የሚጣሰበት፣ ምክንያት፣ ስላለ፣ የሚከተለውን፣ ተ. ቁ. 127፣ እይ ።

-127-

ወላቀይ፣ ገሥ፣ የተባለውን፣ ውሳኔ፣ ከሊቃውንት፣ ወገን፣ የማይተባሉ፣ አሉ ። ምክንያቱም፣ ይህ፣ ነው ። (ሙብሽት፣ አገሩን፣ ሄደ፣ በባሉ፣ ጊዜ፣ ገን፣ ክፍሉ፣ ከሙስተዋድድ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከተጠቃሽ፣ አመልካች፣ አይደለም ። ገርዳሚውም፣ ወደ፣ ግለት፣ ይሆናል፣ ባለው፣ ይወስናሉ ። ደራሲውም፣ ይህን፣ ውሳኔ፣ ያመለካል ።

-128-

(ዩ) የገሥ፣ ዓይነቶች ።

ገሥ፣ በጅ፣ ታላላት፣ ዓይነቶች፣ ተመድቦ፣ ይነገራል ። እነርሱም፣ ተሻጋሪ፣ ገሥ፣ የማይሻገር፣ ገሥ፣ ነባር፣ ገሥ፣ ይባላሉ ።

እነዚህም፣ ፣ ዓይነቶች፣ በቅኔ፣ ጉምህርት፣ ቤት፣ ገቢር፣ ተገባር፣ በተባለው፣ ክፍል፣ ተጠቅልለው፣ ይነገሩ፣ ነባር ። ባሁኑ፣ ውሳኔ፣ ገን፣ የተለየ፣ ነገር፣ አለ ። ለዩነት ገም፣ በሚከተለው፣ መመልከት፣ ነው ።

-129-

ተሻጋሪ፣ ገሥ ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ ሳይቀር፣ ወደ፣ ተደራጊው፣ ያለፈ፣ እንደሆነ፣ ገሡ፣ ተሻጋሪ፣ ይባላል ። ጠባይ፣ ገቢርነት፣ ነው ።

አጅ፣ አባት፣ ልጁን፣ አስተማረ ።

ዳዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ ።

-130-

ተሻጋሪ፣ ገሥ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ድርብ፣ ተሰቢን፣ ይዞ፣ ይገኛል ። በዚህም፣ ጊዜ፣ የገቢሩ፣ ያልከት፣ ገን፣ በመጀመሪያው፣ ተሰቢ፣ ላይ፣ ብቻ፣ ይሆንና፣ ከዘኛው፣ ላይ፣ ይቀራል ። ምሥጢሩ፣ ሲመረመር፣ ገን፣ የመስተዋድድ፣ ቃል፣ ውስጠ፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ የጉደለ፣ ነው ።

አስረጅ፣ አስተማሪ፣ ልጁን፣ ለዋሰው፣ አስተማሪ፣ (—ለልጁ፣ ለዋሰውን፣ አስተማረ ።)

ኢየሱስ፣ ውኃን፣ ጠጅ፣ አደረገ ። (—ውኃን፣ ጠጅ፣ እንዲሆን፣ አደረገ ።)

-131-

የማይሻገር፣ ገሥ ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ ወደሌላ፣ ሳያልፍ፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ የሚቀር፣ ሲሆን፣ ገሡ፣ የማይሻገር፣ ይባላል ።

ገቢርነት፣ ወይም፣ ተገባርነት፣ ይሰማል ።

አጅ፣ ሙብሽት፣ ልብሱን፣ ለበሰ ።

ሰሎጥን፣ ሙንገሥትን፣ ወረሰ ።

ያዕቆብ፣ አርጅቶ፣ ሞተ ።

ሙብሽት፣ ወደ፣ ቤተ፣ ሄደ ።

-132-

ነባር፣ ገሥ ።

አንድ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ ሙሉ፣ እርባታ፣ የሌላቸው፣ ግሦች፣ በግብራቸው፣ ነባር፣ ገሥ፣ ተባለው፣ ይጠራሉ ። ነባር፣ ግለት፣ ወዲያ፣ ወዲህ፣ የማይል፣ ተቀማጭ፣ ግለት፣ ነው ። እነዚህም፣ ግሦች፣ እንደሌሎቹ፣ ሁሉ፣ በአሰማድ፣ ተዘርዝረው፣ ስለማይረቡ፣ ነባር፣ ተባለው ። እንደነዚህ፣ ያሉት፣ ግሦች፣ ብዙ፣ አይደሉም ። ቀንጥጭም፣ (ሀ) የመሆን፣ ገሥ፣ (ለ) የመኖር፣ ገሥ፣ ናቸው ።

-133-

የመሆን፣ ገሥ፣ ነው፣ ነባር፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል፣

የመኖርም፣ ገሥ፣ አለ፣ ኖረ፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል ።

አለ፣ የሚለው፣ ቃል፣ ላልቶ፣ ሲነበብ፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ያመለክታል ።

ይኸውም፣ እግዚአብሔር፣ ብርሃን፣ ይዞን፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው ። ጠብቆ፣ ሲንቡብ፣ ግን፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ይገልጻል ። በዚህ፣ ተራራ፣ ለአብ፣ የሚሰማቅበት፣ ጊዜ፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው ።

-134-

ከዚህ፣ በላይ፣ የተነገሩት፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሦች፣ በአንቀጽነታቸው፣ ራሳቸውን፣ ችለው፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ ። ይኸውም፣ ነባር፣ ነባር፣ ነባር፣ ነባር፣ አለሁ፣ አለሁ፣ አለች፣ አለች፣ . . . እንደማለት፣ ነው ። ደግሞ፣ ረዳት፣ ሆነው፣ በብዙ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተደረቡ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናሉ ። (ቁ. 135 136 እይ ።)

— 135 —

የመሆን ግሥ፣ ነበረ፣ መድረሻውን ላድሰ፣ አድርጎ፣ ነበር፤ ተብሎ፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይገባል። ይኸውም፣ መጥቻ፣ ነበር፤ መጥተህ፣ ነበር፤ መጥቶ፣ ነበር፤ . . . እንደግለት፣ ነው።

— 136 —

የመኖር ግሥ፣ «አለ» በነጠላ፣ ቁጥር፣ በጅኖ፣ መደብኛ፣ በጅኖ፣ መደብ፣ በእንስት፣ ጾታ፣ (መጥቻአለሁ፣ መጥታለች፣ ብሎ) ከሚለውጥ፣ በቀር፤ በሌሎች፣ ላይ፣ መድረሻውን ላድሰ፣ አድርጎ፣ አል፣ ተብሎ፣ ይገባል። ይኸውም፣ መጥተህ፣ አል፤ መጥተህ፣ አል፤ መጥቶ፣ አል፤ መጥተን፣ አል፤ መጥቻ፣ አለሁ፤ መጥተው፣ አል፤ ይላል፣ ግለት፣ ነው።

— 137 —

አ የተጠራውን ፈጣሪ፣ አናገር፣ ድምፁን፣ አውርሶ፣ መታጠቅ፣ ለማድ፣ ነው። ስለዚህም፣ ከዚህ፣ በላይ፣ በ136 ቁ. ያመለከትናቸው፣ ቃላት፣ «መጥቻለሁ፣ መጥተሃል፣ መጥተሃል፣ መጥቷል፣ መጥታለች፣ መጥተናል፣ መጥታችኋል፣ መጥተዋል፣» ተብለው፣ ይጻፋሉ።

ጅኖ፣ መልመኛ

- (ሀ) — ግሥ፣ ስንት፣ ጠባቶች፣ አሉት? ግሥ፣ ግለት፣ ምን፣ ግለት፣ ነው?
- በገቢር፣ ግሥ፣ የሚነገር፣ ጅ ፀረፍተ፣ ነገር፣ ጻፍ።
- በተገባር፣ ግሥ፣ የሚነገር፣ ጅ ፀረፍተ፣ ነገር፣ ጻፍ።
- የማይሻገር፣ ግሥ፣ እንዴት፣ ያለ፣ ዓይነት፣ ነው? ?
- ከማይሻገር፣ ግሥ፣ ጅ፣ ቃላትን፣ ተናገር።
- ከተሻገረ፣ ግሥ፣ ጅ፣ ቃላትን፣ ተናገር።
- ወላዋይ፣ ግሥ፣ እንዴት፣ እንደሆነ፣ በምሳሌ፣ አስረጻ።
- ነበር፣ ግሥ፣ የተባሉትን፣ ቃላት፣ ቆጥረህ፣ አስታውቅ።

(ለ) — ከዚህ፣ በቃች፣ ከተጻፈው፣ ምንበብ፣ ግጥኖችን፣ በየጠባያቸውና፣ በየኃይሉ ታቸው፣ እየለየህ፣ አስታውቅ።

ምንባብ

መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ በአባቱ፣ በመርድ፣ አዝማች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ ህመን፣ አበጋዝ፣ ሆኖ፣ በውሳኔነት፣ ይገዛ፣ ነበር። አባቱ፣ ሲሞቱ፣ አልጋውን፣ ያዘ። ስውየውም፣ ኃይለኛና፣ ስመ፣ ጥር፣ ጀግና፣ ነበር፣ ይባላል። በጋሻው፣ ብዙ፣ አገሮችን፣

አቀንቷል። ከተማውን፣ ከፍ፣ ያለ፣ ስፍራ፣ አይቶ፣ ቀንዲ፣ ላይ፣ አደረገው። ያጤ፣ ዘርዐ፣ ያዕቆብ፣ ከተማ፣ የነበረውን፣ ደብረ፣ ብርሃንን፣ እንደገና፣ የመሠረተ፣ እርሱ፣ ነው። ደብረ፣ ሊባዓስንና፣ ሌሎችንም፣ አብያተ፣ ክርስቲያናት፣ ለመሥራት፣ አስጀምሮ፣ ነበር።

መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ አንድ፣ ጊዜ፣ እዝቡን፣ ሰበሰባና፣ ስሜን፣ ራስ፣ ብለህ፣ ጥራኝ፣ አለዚያ፣ እቀጣሃለሁ፣ ብሎ፣ አስገደደው። ከዚህ፣ በኋላ፣ ራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ እየተባለ፣ ያጠራ፣ ጀመር። እያደረገም፣ ኃይል፣ ተሰማውና፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ለመዝመት፣ አስቦ፣ በዚያ፣ ዘመን፣ ወደነበረው፣ ወደ፣ ራስ፣ ጉግዛ፣ እነሆ፣ መምጣቱ፣ ነውና፣ ድልድል፣ ስፍራ፣ ይዘህ፣ ጠብቀኝ፣ ብሎ፣ ላከበት፣ ይባላል። ነገር፣ ግን፣ መኳንንቶቹ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ መዝመትን፣ አልወደዱምና፣ በአንድ፣ ጠንቋይ፣ ምክር፣ ብርቱውን፣ አሳቡን፣ አደከሙት። ለዝልም፣ አይተው፣ ሰኔ፣ ጅ፣ ቀን፣ (ሰኞ) ፲፰፻፳፭፣ ዓ.ም. በጅ፣ በባሪያው፣ እጅ፣ አስገደሉትና፣ ባቀናው፣ ከተማ፣ በቀንዲ፣ ተቀበረ። ራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ የግዛቱ፣ ዘመን፣ ፪፣ ዓመት፣ ተመንፈቅ፣ ያህል፣ ነው። — ከዚህ፣ በኋላ፣ ልጁ፣ ግህለ፣ ሥላሴ፣ በዙፋኑ፣ ተተክ።

ክፍል ፣ ፪ ፣ አዕማድ ።

— 138 —

መግለጫ

አዕማድ፣ የሚባሉት፣ ለግሥ፣ አርባታ፣ መነሻ፣ መቋቋሚያ፣ የሚሆኑት፣ ግሥች፣ ናቸው። በነጠላ፣ ቁጥር፣ ዐምድ፣ ይባላል። በብዙ፣ ቁጥር፣ ግን፣ አዕማድ፣ ወይም፣ ዐምዶች፣ ያሰኛል። የዐምድ፣ ትርጓሜው፣ ምሰሶ፣ ግለት፣ ነው። ምሰሶ፣ ቤትን፣ አጽንቶ፣ እንዲያቆመው፣ በነዚህም፣ ግሥች፣ አንቀጾች፣ ይቋቋሙባቸዋልና፣ በዚህ፣ ምሳሌ፣ ተሰይሟል።

— 139 —

የአዕማድ፣ ደንበኛ፣ ቁጥራቸው፣ ጅ፣ ነው። አነርሱም፣ አድራጊ፣ አስደራጊ፣ አደራራጊ፣ ተደራራጊ፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። ከነዚህም፣ አደራራጊና፣ ተደራራጊ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ድርብ፣ ዐሥድ፣ ይዘው፣ ይገኛሉ። እንዲሁም፣ ሲሆን፣ አዳራጊ፣ ተደራራጊ፣ የሚባሉ፣ ዘመናም፣ የሆኑ፣ ሌሎች፣ ፪፣ አዕማድ፣ ይጨመሩባቸውና፣ የአዕማድ፣ ቁጥር፣ እስከ፣ ፮፣ ይደርሳል።

— 140 —

ማናቸውም፣ ግሥ፣ የአዕማድን፣ ደንብ፣ በሙሉ፣ ወይም፣ በከፊል፣ መፈጸም፣ አለበት።

አዕማድ፡ በገረግ፡ ሙደብ፡ በሚነገረው፡ ተባብሮ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ በሆነው፡ በገላጊ፡ የገሥ፡ ቃል፡ ይነገራሉ፡ ይኸው፡ ገደል፡ አስገደል፡ አገዳደል፡ አጋደል፡ ተገደል፡ ተገዳደል፡ ተጋደል፡ አገደግለት፡ ነው፡ የገሥቶ ሥር፡ በገሥብ፡ አገቀጽ፡ አገደሆነ፡ ወደፊት፡ እንደገረዋለን፡ እንደ፡ ሕጉ፡ ዲሆን፡ አዕማድም፡ በገሥብ፡ አገቀጽ፡ ሊነገሩ፡ በተገባ፡ ነበር፡ ይኸውም፡ ሙገደል፡ ግስገደል፡ ግገዳደል፡ ግጋደል፡ ሙገዳደል፡ ሙጋደል፡ አገደግለት፡ ነው፡ ዳሩ፡ ግን፡ በግዕዙ፡ ትምህርት፡ በገላጊ፡ የገሥ፡ ቃል፡ እየተነገሩ፡ በሌተለመዱ፡ አሁንም፡ በዚያው፡ ልግድ፡ ተጽፏል።

የአዕማድ፡ ዓይነት።

አዕማድ፡ ጽንግን፡ ድኩማን፡ ተብለው፡ በደ፡ ዓይነት፡ ይመደባሉ። ጽንግን፡ የሚባሉት፡ ከጅ፡ እስከ፡ ጌ፡ ሙደብ፡ ለመድረሱ፡ የሚችሉት፡ ናቸው። ድኩማን፡ የሚባሉትም፡ ከጅ፡ ሙደብ፡ በታች፡ የሚቀሩት፡ ናቸው።

ከጽንግን፡ ዓምዶች፡ ገደል፡ ፈለገ፡ ግል፡ ገባ፡ ከድኩማን፡ ዓምዶች፡ ዘንግ፡ ተኛ፡ በተባሉት፡ ግሥች፡ የአመዳደባቸውን፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን።

የግሡ ሥር	አድራጊ	አስደራጊ	አደራራጊ	አዳራጊ	ተደራጊ	ተደራራጊ	ተዳራጊ
ሙገደል	ገደል	አስገደል	አገዳደል	አጋደል	ተገደል	ተገዳደል	ተጋደል
ሙፈለግ	ፈለገ	አስፈለገ	አፈላለገ	አፋለገ	ተፈለገ	ተፈላለገ	ተፋለገ
ሙግል	አግለ	አስግለ	አግግለ	—	ግለ	ተግግለ	—
ሙተው	ተው	አስተው	—	—	ተተው	—	—
ሙዝነም	አዝነ	አስዝነ	—	—	ዝነ	—	—
ሙተኛት	—	አስተኛ	—	—	ተኛ	—	—

አዕማድ፡ ሙነኸቸውን፡ በግዕዝ፡ በራብዕ፡ በኃምሳ፡ በሳብዕ፡ ፈደል፡ ያደርጋሉ። ይኸውም፡ ገደል፡ ግለ፡ ጌደ፡ ቀመ፡ አገደግለት፡ ነው። ሙድረኸቸውንም፡ በግዕዝና፡ በራብዕ፡ ፈደል፡ ያደርጋሉ። ይኸውም፡ ፈለገ፡ ገባ፡ አገደግለት፡ ነው።

አዕማድ፡ ከደ፡ እስከ፡ ጌ፡ በሆኑ፡ ፈደላት፡ ይነገራሉ። ይኸውም፡ አየ፡ ፈለገ፡ ተረጉሙ፡ አፈገፈገ፡ አጉረመረመ፡ አገደግለት፡ ነው።

ከአዕማድ፡ ወገን፡ በደ፡ ፈደል፡ ብቻ፡ የሚነገር፡ የለም። ዳሩ፡ ግን፡ ሻ፡ የሚል፡ አድራጊ፡ ዐምድ፡ በደ፡ ፈደል፡ ብቻ፡ ሊነገር፡ ይገኛልና፡ ከርሱ፡ በቀር፡ ነው።

ሻ፡ ስለሚለው፡ ግሥ፡ ነገር፡ አንዳንድ፡ መምህራን፡ ና፡ የመጣህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደሆነ፡ ሻ፡ የፈለገህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ነው። ይላሉ። እኛ፡ ግን፡ ከ፡ ና፡ ጋራ፡ አናንጻጽረውም። ሻ፡ ለፈለገህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ከመሆኑ፡ በላይ፡ ራሱን፡ የቻለ፡ ድኩም፡ ዐምድ፡ ነው። እንግልጥ፡ ምክንያቱም፡ ና፡ በጅቱ፡ መደቦች፡ ሊዘረዘር፡ አይችልም። ሻ፡ ግን፡ ሻው፡ ሻህ፡ ሻሻ፡ ሻች፡ ሻ፡ እያለ፡ በጅቱ፡ መደቦች፡ እየገባ፡ በጅቱም፡ ጊዜያቶች፡ ሊረባ፡ ስለሚችል፡ ነው።

የቃልን፡ ሞክሼነት፡ ለመለየት፡ እሻ፡ ተብሎ፡ ይጠራ፡ ብለው፡ የሚባይት፡ መምህራን፡ አሉ። ምክንያቱም፡ እሻ፡ ሲል፡ ግሥ፡ ሻ፡ ሲል፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይሆናል፡ ብለው፡ የሚከተለውን፡ ማስረጃ፡ ያቀርባሉ።

- (ሀ) መጻሕፍትን፡ እሻ፡ መርምር። (ግሥ፡)
- (ለ) የሰናፍጭ፡ ምግብ፡ ሆድን፡ ሻ፡ ያደርጋል። (ተውሳክ፡ ግሥ፡)

ይህንን፡ ብያኔ፡ ደራሲው፡ አይቃወመውም።

የአዕማድ፡ ጠባይ።

የአዕማድ፡ ጠባያቸው፡ ገባር፡ ወይም፡ ተገብሮ፡ ነው። የገባር፡ ጠባይ፡ ያላቸው፡ ዐምዶች፡ አድራጊ፡ አስደራጊ፡ አደራራጊ፡ አዳራጊ፡ ናቸው። የተገብሮ፡ ጠባይ፡ ያላቸውም፡ ተደራጊ፡ ተደራራጊ፡ ተዳራጊ፡ ናቸው። ዳሩ፡ ግን፡ ይህ፡ አዋጅ፡ የሚጣስበት፡ ጊዜ፡ አለ። እርሱንም፡ በአገባብ፡ ክፍል፡ ይመለከታል።

ከአዕማድ፡ ውስጥ፡ አድራጊ፡ ወይም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ እርእስተ፡ አለማድ፡ ተብለው፡ ይጠራሉ። በነጠላ፡ ቁጥር፡ ርእሰ፡ ዐምድ፡ ያሰኛል። ትርጓሜው፡ የአዕማድ፡ ራስ፡ ወይም፡ ሥር፡ ግለት፡ ነው።

—150—

አድራጊና፣ ተደራጊ፣ ዐምዶች፣ የአዕማድ፣ ራሶች፣ መበላቸው፣ ማናቸውም፣ ግሥ፣ በባዕድ፣ መነሻ፣ ረዳትነት፣ ከነሱ፣ ስለሚመሠረት፣ ነው። አድራጊና፣ ተደራጊ፣ ዐምዶች፣ ግን፣ በዕድ፣ መነሻ፣ አይኹም።

አድራጊ፣ ዐምዶ፣ መሠረት፣ ሲሆን፣ ተደራጊውን፣ ከዘያው፣ ከርሱ፣ ያስገኛል። ይኸም፣ ገደለ፣ ብሎ፣ ተገደለ፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው። ተደራጊ፣ ዐምዶም፣ መሠረት፣ ሲሆን፣ አድራጊውን፣ ከርሱ፣ ያስገኛል። ይኸም፣ መጣ፣ ብሎ፣ አመጣ፣ አንደግለት፣ ሁሉ፣ ነው።

—151—

በዕድ፣ መነሻ፣

አርእስተ፣ አዕማድ፣ ከሚሆኑት፣ ግሥች፣ በቀር፣ ለአዕማድ፣ ሁሉ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ አላቸው። እነአርሱም፣ አ፣ አስ፣ አስተ፣ ተ፣ ናቸው። በ፣ አ፣ ፊደል፣ የሚነግ፣ ግሥ፣ ሲገጥማቸውም፣ ራብዕ፣ ይሆናሉ። ይኸውም፣ አስ፣ አስታ፣ ታ፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው። አስተ፣ የሚለው፣ በዕድ፣ መነሻ፣ በጥቂቶች፣ ግሥች፣ ላይ፣ ብቻ፣ ይገኛል።

	{	የአድራጊ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ ይሆናል፣ አጅ፣ መጣ፣ ብሎ፣ አመጣ፣ ይላል።	
አ	{	የአድራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ አፈለገ፣ ይላል።	
	{	የአድራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ አፋለገ፣ ይላል።	
አስ	{	የአስደራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ አስፈለገ፣ ይላል።	
አስተ	{	የአድራጊ፣ » » » » አወቀ፣ ብሎ፣ አስተዋወቀ፣ ይላል።	
	{	የተደራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፈለገ፣ ይላል።	
ተ	{	የተደራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፈለገ፣ ይላል።	
	{	የተዳራጊ፣ » » » » ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፋለገ፣ ይላል።	

—152—

ጥንት፣ ቀለግቸው፣ በ፣ አ፣ በ፣ ተ፣ የሚጀመር፣ የአዕማድ፣ ሥሮች፣ (=አድራጊ፣ ተደራጊ)፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ አ፣ ተ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ እንዳይባሉ፣ እወቅ። አ፣ ወይም፣ ተ፣ ጥንተ፣ ቀለም፣ የሚሆኑባቸው፣ የአዕማድ፣ ሥሮች፣ (አርእስተ፣ አዕማድ)፣ በጣም፣ ብዙዎች፣ ናቸው። እነሆ፣ ለምሳሌ፣ ጥቂቶችን፣ እንጽፋለን።

አ	{	አየ፣ አወቀ፣ አስበ፣	{	አድራጊ፣ ርእሰ፣ ዐምዶ፣
	{	አስበ፣ አመለጠ፣ አፈጠጠ፣	{	ተደራጊ፣ ርእሰ፣ ዐምዶ፣
ተ	{	ተረጎመ፣ ተለመ፣ ተወ፣ ተከሰ፣	{	አድራጊ፣ ርእሰ፣ ዐምዶ፣
	{	ተነግ፣ ተረራ፣	{	ተደራጊ፣ ርእሰ፣ ዐምዶ፣

አ፣ ተ፣ ጥንተ፣ ቀለም፣ የሚሆኑአቸውን፣ ግሥች፣ በልዩ፣ ምልክት፣ ለመሠሰን፣ እይቻልም፣ የሚሸለውም፣ ምክር፣ ቃላቱን፣ በተለይ፣ ማጥናት፣ ወይም፣ በመዝገብ፣ ቃላት፣ መመልከት፣ ብቻ፣ ነው።

በኛ፣ መልመጃ።

- (ሀ) የግሥ፣ አዕማድ፣ ስንት፣ ናቸው? = ፈለገ፣ እገኛ፣ ተቀመጠ፣ ረገመ፣ መረቀ፣ በተባሉት፣ ግሥች፣ አዕማድን፣ እየዘረዘርህ፣ ተናገር። ርእሰ፣ አዕማድ፣ የተባሉት፣ እነማን፣ ናቸው? ርእሰ፣ ዐምዶ፣ ከሆነው፣ ከአድራጊ፣ መደብ፣ ጾ ግሥችን፣ ለምሳሌ፣ አምጣ። ርእሰ፣ ዐምዶ፣ ከሆነው፣ ከተደራጊ፣ መደብ፣ ጾ ግሥችን፣ ለምሳሌ፣ አምጣ።
- (ለ) ከዚህ፣ በታች፣ ከተጻፈው፣ ምንባብ፣ አዕማድን፣ በየመደባቸው፣ እየለየህ፣ ተናገር። በምንባብ፣ የሚገኘውን፣ ግሥ፣ በአዕማድ፣ ደንብ፣ እየዘረዘርህ፣ ተናገር።

ምንባብ።

የራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ ልጆች፣ አቤቶ፣ በኩሩና፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ነበሩ። ሥላቄ፣ አቤቶ፣ በኩሩ፣ አበጋዝነት፣ ተሾሞ፣ በመርሐቤቲ፣ ቁላ፣ ይኖር፣ ነበር። ራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ በሞተ፣ ጊዜ፣ ወደ፣ ቁንዱ፣ እወጣለሁ፣ ብሎ፣ በነግ፣ የጅሩ፣ ጋላ፣ መንገድ፣ አሳጥቶ፣ አስቀረው። ስለዚህም፣ ታናሹ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ከሰላ፣ ድንጋይ፣ ተጠርቶ፣ መጣና፣ በአባቱ፣ በራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ ዙፋን፣ ላይ፣ ተቀመጠ። ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ወዲያው፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ ተብለው፣ ይጠሩ፣ ጀመር። ሸማግሌዎቻችን፣ እንኳ፣ ሲሟወቁ፣ «በታላቁ፣ ንጉሥ፣ በሣህለ፣ ሥላሴ፣ ጊዜ፣ እንዲህ፣ ሆነ፣ እንዲህ፣ ተደረገ፣» አያሉ፣ የሆነውን፣ ሁሉ፣ ይተርክሉ። የራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ የሚልም፣ ደብዳቤ፣ ተገኝቷል። ደግሞ፣ «ዝ፣ መጽሐፍ፣ ዘራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ ዝ፣ ከበሮ፣ ዘራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ።» የሚል፣ በየአድባራቱ፣ በየስፍራው፣ ይገኛል።

ሣህለ፣ ሥላሴ፣ በአንኮበር፣ ላይ፣ የቀዳስ፣ ሚካኤልን፣ ቤተ፣ ክርስቲያን፣ አሳንጸው፣ አንገለገለና፣ ደብረ፣ ብርሃንን፣ ከተማ፣ አድርገው፣ ይኖሩ፣ ነበር። በዘመናቸው፣ ስመ፣ ጥሩዎች፣ ጀግኖች፣ እነ፣ አቶ፣ መተኮ፣ እነ፣ ቋንቋሬ፣ በቡ፣ እንደነበሩ፣ ይተረክል። ሣህለ፣ ሥላሴ፣ በሕዝባቸው፣ ዘንድ፣ የተወደዱ፣ ነበሩ። ሸሹ፣ ዓመት፣ ያህል፣ እንደዘቡ፣ ታመሙና፣ አልጋቸውን፣ ለትንሹ፣ ልጃቸው፣ ስኃይለ፣ መለኮት፣ አውርሰው፣ ደብረ፣ ብርሃን፣ ላይ፣ ጥቅምት፣ ፲፪፣ ፲፰፣ ፱፣ ዓ፣ ም፣ ዐረፋ፣ ሩ፣ ሙ፣ ልጃቸው፣ ኃይለ፣ መለኮት፣ እንኮበር፣ ወስደው፣ በቀዳስ፣ ሚካኤል፣ ቤተ፣ ክርስቲያን፣ አስቀበሩባቸው።

ክፍል ሀ፣ የግሥ ረዳት

-153-

የግሥ ረዳት፣ የሚባሉት፣ በግዛ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተጫኑ፣ ከዋናው፣ ግሥ፣ ጋር፣ ተቀላቅለው፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ የሚሆኑት፣ ቃላት፣ ናቸው። እነርሱም፣ በጠቅላላ፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሥ፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። ማናቸውም፣ ግሥ፣ በአድራጊና፣ በተደራጊ፣ ወይም፣ በገበያና፣ በተገብሮ፣ የተመደበ፣ ነው፣ ብለናል። ስለዚህም፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሥ፣ በማለት፣ ፈንታ፣ የመደረግና፣ የማድረግ፣ ግሥ፣ ቢባል፣ በቀና፣ ነበር። ዳሩ፣ ግን፣ ምሥጢሩን፣ በመመልከት፣ መሆን፣ መኖር፣ ተብሎ፣ ተሰይሟል።

-154-

የመሆን፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ ሩጫ፣ ነበር፣ ሆነ፣ አለ፣ (ላልቶ)፣ የመረ፣ ቁየ፣ አገኘ፣ የሚባሉትን፣ ቃላት፣ በየስልቱ፣ ይዘ፣ ይገኛል። በግዕዝ፣ ከዊን፣ በዊኖት፣ ይላል።) ማናቸውም፣ ተደራጊ፣ ግሥ፣ በምሥጢር፣ የመሆን፣ ግሥ፣ ወገን፣ ነው።

-155-

የመኖር፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ ሩጫ (ጠብቆ) ነበረ፣ የሚባሉትን፣ ቃላት፣ ይዘ፣ ይገኛል።

መኖር፣ የሚባለው፣ ቃል፣ በሁለት፣ ትርጓሜ፣ ይፈታል። አለኝታን፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለትን፣ የሚገልጽ፣ ሲሆን፣ ነበር፣ ግሥ፣ ነው፣ በግዕዝ፣ በ፣ ነው። ሲዘረዘርም፣ ብዩ፣ ብክ፣ ብኪ፣ ቦቱ፣ ... ይላል። በ፣ መኖር፣ ሲሆን፣ ሩጫ፣ በ፣ ገበ፣ አለበ፣ ይላል። የዚህም፣ ትርጓሜው፣ ከመኖር፣ ወደ፣ አለመኖር፣ ወይም፣ ከመገኘት፣ ወደ፣ አለመገኘት፣ ማለት፣ ነው።

መኖር፣ የሚባለው፣ ቃል፣ የኑሮን፣ ወይም፣ የሕይወትን፣ ምግባር፣ የሚገልጽ፣ ሲሆን፣ ራሱን፣ የቻለ፣ ተደራጊ፣ ግሥ፣ ይሆናል። በግዕዝ፣ ሐይጫ፣ ሐይዎት፣ ወይም፣ ሀልዎ፣ ሀልዎት፣ የሚለው፣ ነው። ሀልዎ፣ ሀልዎት፣ ከነበሩ፣ ግሥ፣ ጋራ፣ የሚሰማማዎት፣ ጊዜያት፣ አለና፣ በጥንቃቄ፣ መመልከት፣ ያስፈልጋል።

-156-

በመሆንና፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ ራሳቸውን፣ ችለው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ ግሥች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። እንደሌላውም፣ ግሥ፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ። በጎላፊ፣ በዝ፣ ወይም፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ ግን፣ ረዳቶች፣ ይባላሉ። ጎላፊ፣ በዝና፣ ትንቢት፣ በዝ፣ ምን፣ እንደሆነ፣ ወደፊት፣ በስፍራው፣ ያገለገሉ። (ቁ. 181-185 አይ)

-157-

ነው።

ነው። ለመሆን፣ ግሥ፣ የአቡን፣ ጊዜያት፣ ነው። ሥረ፣ ነገሩ፣ ነ፣ ነው። የእርባታ፣ መሪዎች፣ ሩጫ፣ ሀ፣ ሸ፣ ም፣ ች፣ ው፣ ን፣ አች፣ አሞ፣ እየተጨመሩበት፣ በርቱም፣ መደቦች፣ በአቡን፣ ጊዜያት፣ ይረባል። እነሆ፣ በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንዴት፣ እንደሚረባ፣ ከዚህ፣ በቃች፣ እናመለክታለን።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ		
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	
ሸኛ	የወል	ነኛ	ነን	አይደለውም	አይደለንም
ዪኛ	ተባ	ነሀ	ናችሁ	አይደለህም	አይደላችሁም
	አን	ነሸ	»	አይደለሽም	»
፫ኛ	ተባ	ነው	ናሞ።	አይደለም	አይደሉም
	አን	ነች (ናት)	»	አይደለችም	»

-158-

ነበረ።

ነበረ፣ ለመሆን፣ ወይም፣ ለመኖር፣ ግሥ፣ ረዳት፣ ይሆናል። በመሆን፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ረዳት፣ ሆኖ፣ ሲነገር፣ መድረሻውን፣ ሳይሰ፣ አድርጎ፣ ሩባር፣ ተብሎ፣ ይገባል፣ በጎላፊ፣ ወይም፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ ይረባል። በጎላፊ፣ በዝ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ የሩቅ፣ ጎላፊ፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ ሲገቡ፣ አዋዋይ፣ እንቀጽ፣ ይሆናል። በጎላፊ፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ ሲገባ፣ እንደሚከተው፣ ይሆናል።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ		
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	
ሸኛ	የወል	መጥፎ፣ ነበር	መጥጥ፣ ነበር	አልመጠውም፣ ነበር	አልመጠንም፣ ነበር
ዪኛ	ተባ	መጥፍ፣ ነበር	መጥጥፍ፣ ነበር	አልመጠህም፣ ነበር	አልመጥጥፍም፣ ነበር
	አን	መጥፍ፣ ነበር	»	አልመጠሽም፣ ነበር	»
፫ኛ	ተባ	መጥፍ፣ ነበር	መጥፍ፣ ነበር	አልመጠም፣ ነበር	አልመጠንም፣ ነበር
	አን	መጥፍ፣ ነበር	»	አልመጠችም፣ ነበር	»

የተለመደውን፣ ንግግር፣ በመከተል፣ መጥቼ፣ ነበር፣ ያለውን፣ በአሉታ፣ አልመጣሁም፣ ነበር፣ ብለን፣ ጽረኛል ። ጻፋ፣ ግን፣ በጎጃም፣ አግርኛ፣ ከላይ፣ የተጻፉት፣ አሉታዎች፣ «አልመጥቼም፣ ነበር፣ አልመጥተሁም፣ ነበር፣ .....» ተብለው፣ ሲነገሩ፣ ይሰማሉ ። ይኸውም፣ ቃል፣ መጥቼ፣ ነበር፣ ከሚለው፣ ከሥረ፣ ነገሩ፣ ጋር፣ የተሰማማ፣ ስለ፣ ሆነ፣ መልካም፣ ውሳኔ፣ መሆኑ፣ አይጠረጠርም ። የመጣሁ፣ አሉታ፣ አልመጣሁም፣ ሊሆን፣ የተገባ፣ ነው ። የመጥቼ፣ ነበር፣ አሉታም፣ አልመጥቼም፣ ነበር፣ ቢል፣ ትክክለኛ፣ መንገድ፣ ነው ።

—159—

በትንቢት፣ በገ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናል ።

መደብ፣ ጾታ፣	አዎንታ፣		አሉታ፣	
	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጾኛ፣ የወል፣	እመጣ፣ ነበር፣	እንመጣ፣ ነበር፣	አልመጣም፣ ነበር፣	አንመጣም፣ ነበር፣
ጾኛ፣ ተባ፣	ትመጣ፣ ነበር፣	ትመጡ፣ ነበር፣	አትመጣም፣ ነበር፣	አትመጡም፣ ነበር፣
	እን፣	ትመጧ፣ ነበር፣	አትመጧም፣ ነበር፣	»
ጾኛ፣ ተባ፣	ይመጣ፣ ነበር፣	ይመጡ፣ ነበር፣	አይመጣም፣ ነበር፣	አይመጡም፣ ነበር፣
	እን፣	ትመጣ፣ ነበር፣	አትመጣም፣ ነበር፣	»

—160—

ነበረ፣ በረዳትነት፣ ሲገባ፣ የግሥ፣ አመሉን፣ ሳይተው፣ ይረባል፣ የሚሉ፣ አሉ ። ይኸውም፣ «መጥቼ፣ ነበርሁ፣ መጥተሁ፣ ነበርሁ፣ መጥተኸ፣ ነበርኸ፣ .....» አልመጣሁም፣ ነበርሁ፣ አልመጣሁም፣ ነበርሁ፣ አልመጣኸም፣ ነበርኸ፣ .....» ያሰኛል፣ ማለት፣ ነው ። ይህ፣ ንግግር፣ ምንም፣ እንኳ፣ የተለመደ፣ ቢሆን፣ ደረሱው፣ የላይኛውን፣ ውሳኔ፣ (ቁ. 159) በመምረጥ፣ ያጸናዋል ።

—161—

ነበረ፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ሲነገር፣ የእርባታ፣ መሪዎች፣ «ኛ፣ ሀ፣ ሽ፣ ው፣ ት፣ ን፣ አችሁ፣ አኞሙ» እየተጨመሩበት፣ በኅላፊ፣ ጊዜያት፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይረባል ። እነሆ፣ በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንደት፣ እንደሚረባ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናመለክታለን ።

መደብ፣ ጾታ፣	አዎንታ፣		አሉታ፣	
	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጾኛ፣ የወል፣	ነበረኝ፣	ነበረን፣	አልነበረኝም፣	አልነበረንም፣
ጾኛ፣ ተባ፣	ነበረህ፣	ነበረችሁ፣	አልነበረህም፣	አልነበረችሁም፣
	እን፣	ነበረኸ፣	አልነበረኸም፣	»
ጾኛ፣ ተባ፣	ነበረው፣	ነበረችው፣	አልነበረውም፣	አልነበረችውም፣
	እን፣	ነበረት፣	አልነበረትም፣	»

—162—

ሆነ ።

ሆነ፣ መወረቱ፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ነው ። ራሱን፣ ችሎ፣ እንደ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይረባል ። በረዳትነት፣ መልክ፣ ሲገባ፣ በትንቢት፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተመጨረ፣ በቁም፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ ይረባል ።

ይኸውም፣ ይመጣል፣ ሆነ፣ ትመጣለች፣ ሆነ፣ ትመጣለህ፣ ሆነ፣ ይመጣሉ፣ ሆነ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ሆነ፣ ምክንያትን፣ ሰጭ፣ ነው፣ እንጂ፣ ዋና፣ ረዳት፣ አይደለም ። ምክንያቱም፣ እነሆ፣ ወይም፣ ስለ፣ በሚል፣ አገቡ፣ የሚተካ፣ ስለሆነ፣ ነው ። ማሰሪያው፣ የጥያቄ፣ ወይም፣ የአንክሮ፣ አንቀጽ፣ ነው ።

አስረጅ፡—ውብሸት፣ ይማግጣል፣ ሆነ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይሻላል ?

(=እነሆ፣ ውብሸት፣ ማገጠ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይሻላል ?)

(=ውብሸት፣ ስለማገጠ፣ (ወይም፣ የሚማግጥ፣ ስለሆነ) ምን፣ ማድ

ረግ፣ ይሻላል ?)

—163—

ይሆናል ።

ይሆናል፣ በትንቢት፣ አንቀጽነት፣ በሁለት፣ ወገን፣ ያገለግላል ፣ ለደንበኛው፣ ግሥ፣ ለመሆን፣ ትንቢት፣ አንቀጽ፣ ነው ።

ሰነፍሩ፣ ግሥ፣ ለመሆንም፣ ትንቢት፣ አንቀጽ፣ ነው ። በነርሱም፣ መካከል፣ ልዩነቱ፣ ሊታወቅ፣ አይቻልም ።

የግሥ፣ ረዳት፣ ሲሆን፣ በኅላፊና፣ በትንቢት፣ በገ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ ይገባል ። ይኸውም፣ መጥቶ፣ ይሆናል፣ ይመጣ፣ ይሆናል፣ እንደማለት፣ ነው ። በዚህ፣ ጊዜ፣ አጠራጣሪ፣ አንቀጽ፣ ተብሎ፣ ይጠራል ።

—164—

አለ፣ (በማጥበቅ፣ ድምፅ ።)

አለ፣ በማጥበቅ፣ ድምፅ፣ ሲነገር፣ ጃኛ፣ በመሆን፣ ግሥ፣ ይኛ፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ይገባል ።

(ጃኛ) በመሆን፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ሲነገር፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናል ።

(ሀ) የእርባታ፣ መሪዎች፣ ሁ፣ ሀ፣ ሽ፣ ች፣ ን፣ አችሁ፣ አኞሙ ። እየተጨመሩ

በት፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይረባል ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ስመሆን፣ ግሥ፣ የቅርብ፣ ጊዜያት፣ ይሆናል ። በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንደሚከተለው፣ ይረባል ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለኝ ፡	የለሁም ፡	የለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አላችሁ ፡	የለሁም ፡	የላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	የለም ፡	የሉም ፡
	{ አን. አለች ፡	»	የለችም ፡	»

- 165 -

(ለ) የግሥ ፡ ረገት ፡ ሲሆን ፡ በጎሳፊና ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ላይ ፡ ተቋና ፡ እየገባ ፤ በሶስቱም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ፡ በጎሳፊ ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ያደርገዋል ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ ወይም ፡ ትንቢት ፡ ያደርገዋል ። መደረሻውን ፡ ለድስ ፡ አድርጎ ፡ «አል ፡» ተብሎ ፡ በአንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ይነገራል ። ይኸንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡		የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	መተግለሉ = መተግለሉ ፡	መተግለሉን = መተግለሉን ፡	እመጠለሉ = እመጠለሉ ፡	እንመጠለሉን ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. መተህእሉ = መተህእሉ ፡	መተህእሉን ፡	ትመጠለሉ = ትመጠለሉ ፡	ትመጠለሉን ፡
	{ አን. መተህእሉሽ = መተህእሉሽ ፡	»	ትመጠለሉሽ = ትመጠለሉሽ ፡	ትመጠለሉሽን ፡
፫ኛ ፡	{ ተባ. መተህእሉ ፡	መተህእሉ ፡	ይመጠለሉ ፡	ይመጠለሉ ፡
	{ አን. መተህእሉሽ ፡	»	ትመጠለሉሽ ፡	ትመጠለሉሽ ፡

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ አርባታ ፡ በአዎንታ ፡ መደብ ፡ ነው ። በአሉታም ፡ ሲረባ ፡ «አል መጣሁም ፡ አል መጣም ፡ . . . » ያሰኛል ። «አል መጣኞም ፡ አል መጣኞም ፡» የሚለው ፡ የገጃዎች ፡ አግርግጥ ፡ ለሥረ ፡ ነገሩ ፡ የተመዘኛ ፡ የተሰማግ ፡ ነው ። አስተውሎ ፡ የአ ፡ ፊደል ፡ እናጋሪ ፡ ከመሆኑ ፡ የተነሳ ፡ መጥቶአል ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጥቷል ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ።

- 166 -

(ዩኛ) በመኖር ፡ ግሥ ፡ (ወይም ፡ በአሰኛታ ፡ ግሥ ፡) ሲነገር ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናል ። የአርባታ ፡ መደቦች ፡ «ኛ ፡ ሀ ፡ ሽ ፡ ው ፡ ት ፡ ን ፡ አችሁ ፡» አካው ፡ እየተጫኑ ፡ በት ፡ በጥቁም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ።

እነሆ ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እናመለክታለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለኝ ፡	አለኝ ፡	የለኝም ፡	የለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አላችሁ (=አለአችሁ) ፡	የለሁም ፡	የላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለው ፡	አላቸው (=አለአቸው) ፡	የለውም ፡	የላቸውም ፡
	{ አን. አላት ፡	»	የለሁም ፡	»

- 167 -

አለ ፡ (በማላላት ፡ ድምፅ ፡)

አለ ፡ በመላላት ፡ ድምፅ ፡ ሲነገር ፡ በሁለት ፡ ዓይነቶች ፡ ይተረጎማል ። ሁለቱም ፡ ዓይነቶች ፡ በምስጢር ፡ እንጂ ፡ በጽሕፈት ፡ አይለያዩም ።

የመኖርን ፡ ምግባር ፡ ሲገልጽ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ አድራጊ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ። ትርጓሜው ፡ ተናገረ ፡ ማለት ፡ ነው ። በጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ እንደሌለው ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ የራሱን ፡ በዝ ፡ ይዘ ፡ ይረባል ።

(ሀ) በአሁን ፡ ጊዜያት ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እናመለክታለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለኝ ፡	አላለሁም ፡	አላለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አለአችሁ (አላችሁ) ፡	አላለሁም ፡	አላላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	አላለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	አላለም ፡	አላሉም ፡
	{ አን. አለች ፡	»	አላለችም ፡	»

(A) በጎሳሬ ጊዜያት ለንደሚከተለው በአዎንታና በአሉታ ይረባል ።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ	
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ጸኛ የወል	ብዬ አለሁ (ብያሁ)	በለን አል (በለናል)	አላሁም	አላለንም
ጸኛ	+ብ.	በለሁ አል (በለሃል)	አላሁም	አላላችሁም
	አን.	በለኸ አል (በለኸል)	»	»
ጸኛ	+ብ.	በለ አል (በሏል)	አላለም	አላሉም
	አን.	በላአለች (በላለች)	»	»

በጎሳጦች አግርኛ በአሉታው ጊዜ አልብሎም አልብደም አልብሎም አልብላሁም . . . ተብሎ ይነገራል ። ይኸውም ሥረ ነገሩን የተከተለና የተሰማገ ስለሆነ ጸያፍ ሊባል አይቻልም ።

አለ የመሆንን ምግባር የሚገልጽ ሲሆን ረዳት ግሥ ይበላል ። በዚህም ጊዜ ከግብር ተውሳክተ ግሥ ለዚህ የተመደቡትን ቃላት ይዞ ይገባል ። ለምሳሌ ፡ ግሥ ፣ ቁጭ ፣ ዱብ ፣ ገዝ ፣ እነዚህን የመሰሉ ብዙ ተውሳክተ ግሥ አሉ ። እነሱም ፣ ብቻቸውን ሲነገሩ ምንም ስሜት የላቸውም ። ከሌሎችም ግሥ ፣ ጋር ፣ ዝምድና የላቸውም ። ግሥ አለ በተጨማሪም ጊዜ ግን ስሜታቸውን አያገሉ ፣ ማሰሪያ አንቀጽ ይሆናሉ ።

አስረጅ ፡ ግሥ ፣ አለ ፣ ዝም ፣ ብሏል ፣ ዝም ፣ ብሎ ፣ ነበር ፣ ዝም ፣ ይላል ፣ ዝም ፣ ማለት ፣ ዝም ፣ ብሎ ፣ ለንደሚለት ነው ። እንደ ግሥ ደንብ በሙሉ ሊረቡ ይችላሉ ።

ጀመረ ።

ጀመረ ፡ በግሥነቱ ሲነገር አድራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ ጀመርሁ ፣ ጀመርህ ፣ ጀመርሽ ፣ ጀመረ ። ለያለ አንደሌላው ግሥ ሁሉ በየቀሀም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ።

በረዳትነት ሲገባ ግን መድረሻውን ሰድስ ፣ ስድስ ፣ ጀመር ፣ ተብሎ ይነገራል ። በትንቢት በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ ይገባል ። ይኸውም ፣ ለመጣ ፣ ጀመር ፣ ትመጣ ፣ ጀመር ፣ ትመጠ ፣ ጀመር ፣ ይመጣ ፣ ጀመር ፣ እንደማለት ነው ።

በዚህ ጊዜ ክፍሉ ከመሆን ግሥ ነው ። ይመጣ ፣ ጀመር ፣ ወይም ፣ ይመጣል ፣ ሆነ ፣ ቢል ፣ ምሥጢሩ ፣ ጅ ፣ ወገን ነው ።

አንዳንድ ምሳሌዎች ፡ የግሥ ፣ ደንብ ፣ ላይለቅ ፣ ረዳት ፣ ይሆናል ፣ ብለው ይወሰናሉ ። ይኸውም ፣ አመጣ ፣ ጀመርሁ ፣ ትመጣ ፣ ጀመርህ ፣ ትመጠ ፣ ጀመርሽ ፣ ይመጡ ፣ ጀመሩ . . . ። ይላል ፣ እንደማለት ነው ።

ቂየ ።

ቂየ ፡ በግሥነቱ ሲነገር ተደራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ ቂየሁ ፣ ቂየህ ፣ ቂየሽ ፣ ቂየ . . . ። ለያለ አንደሌላው ግሥ ሁሉ በየቀሀም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ።

በረዳትነት ሲገባ ግን በጎሳሬው በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ ይገባል ፣ እንደ ግሥነቱ ደንብ ይረባል ። ይኸውም ፣ መጥቶ ፣ ቂየ ፣ ሄደ ፣ ቂየች ፣ እንደማለት ነው ። በዚህ ጊዜ ፣ ምሥጢሩ ከመሆን ግሥ ይዛመዳል ። የሆነ ሆኖ ይህ ቋንቋ የሚነገረው በጥቂቶች አገሮች ፣ ላይ ፣ ብቻ ነው ።

አገሃ ።

አገሃ ፡ በግሥነቱ ሲነገር አድራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ አገሃሁ ፣ አገሃህ ፣ አገሃሽ ፣ አገሃ ፣ ለያለ አንደሌላው ግሥ ሁሉ በየቀሀም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ። በረዳትነት ሲገባ ግን በጎሳሬው በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ እንደ ግሥነቱ ደንብ ይረባል ። በምሥጢር የመሆንን ምግባር ያመለክታል ።

አስረጅ ፡ ብርሃን ፣ መጽሐፍን ፣ ለማምጣት ፣ ቢሄድ ፣ ጠፍቶ ፣ አገሃው ፣ (=አጣው ።) ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ አገሃው ፣ (=አጣው ፣ ወይም ፣ ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ ቂየው ፣ ፣ ሳያገኘው ፣ ቀረ ።)

እነሆ ከዚህ በላይ የተሰጡት ማሰሪያዎች የማግኘትንና የመቁየትን ምግባር የሚገልጹ አይደሉም ። ብርሃን ፣ መጽሐፍን ፣ ለማምጣት ፣ ቢሄድ ፣ ጠፍቶ አገሃው ፣ ባለ ጊዜ ማጣቱን ነው ። አንጂ ከጠፋበት በኋላ ፣ ማግኘቱን ፣ አያስረዳም ። እንደዚህም ደግሞ ፣ ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ አገሃው ፣ ወይም ፣ ሄደ ፣ ቂየው ፣ ባለ ጊዜ ፣ ሳያገኘው ፣ መቅረቱን ነው ። አንጂ ከሄደ በኋላ ፣ ማግኘቱን ወይም መቁየቱን አያመለክትምና ። አገሃ ፣ ቂየ ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ መበላቀው ፣ ስለዚህ ነው ።

ጥንታዊ ጥንታዊ

ሀ—የግሥ ረዳት ፣ የሚባሉት ፣ እነማን ፣ ናቸው ?

የመኖር ፣ ግሥ ፣ እንደት ፣ እንደሆነ ፣ አስረዳኝ ።

የመሆን ፣ ግሥ ፣ ምን ፣ ዓይነት ፣ እንደሆነ ፣ ንገረኝ ።

የግሥ ረዳቶች ፣ እንደት ፣ እንደሚረቡ ፣ ምሳሌን ፣ ስጠኝ ።

«አሰ» የሚለው ፣ ቃል ፣ በመጥበቅና ፣ በመላላት ፣ ድምፅ ፣ ሲነገር ፣ ልዩነትን ፣

በምሳሌ ፣ እያደረገህ ፣ ንገረኝ ።

ለምሳሌ ፣ ያቀረብሃቸውን ፣ የግሥ ፣ ረዳቶች ፣ ሁሉ ፣ ወደ ፣ አሉታ ፣ አዙራቸው ።

አምንታና ፣ አሉታ ፣ እንደት ፣ እንደሆነ ፣ በምሳሌ ፣ ተናገር ።

ለ—ከዚህ ፣ በታች ፣ ከተጻፈው ፣ ምንበብ ፣ የግሥ ፣ ረዳቶችን ፣ እየለየህ ፣ አመልክት ።

በአምንታ ፣ የተጻፈውን ፣ ወደ ፣ አሉታ ፣ ለውጠው ። በአሉታ ፣ የተጻፈውንም ፣ ወደ ፣ አምንታ ፣ እየለወጥህ ፣ አሳይ ።

ምንበብ

ግህለ ፣ ሥላሴ ፣ ከሞቱ ፣ በኋላ ፣ ልጃቸው ፣ ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ወዲያው ፣ አልጋውን ፣ ወርሰው ፣ በሰላም ፣ ይዘቱ ፣ ጀመር ፣ ወዲያውም ፣ በሕዝብ ፣ አፍ ፣ አጤ ፣ ኃይሉ ፣ መባል ፣ ተለመደ ። ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ለነጋሣ ፣ ክርስቶስ ፣ ጃኛ ፣ ትውልድ ፣ ይሆናሉ ።

በነገሡ ፣ በጃኛው ፣ ዘመን ፣ ወደ ፣ አሩሲ ፣ ዘምተው ፣ ኖሮ ፣ ብርቱ ፣ ጦርነት ፣ አግኝቷቸው ፣ ነበር ፣ ይባላል ። ወዲያውም ፣ በዚያው ፣ ዘመን ፣ ቋረኛው ፣ ደጃች ፣ ከሣ ፣ አባ ፣ ታጠቅ ፣ ጎጃም ፣ ላይ ፣ ትንሽ ፣ ራስ ፣ ዓሊን ፣ ድል ፣ አድርገዋቸው ፣ ነበርና ፣ ሸሽተው ፣ ወደ ፣ ሸዋ ፣ ሲመጡ ፣ ደረ ፣ ላይ ፣ ሞቁዲህ ፣ የተባለ ፣ ባላባት ፣ አግኝቶ ፣ አስረዳቸው ።

ኃይለ ፣ መለኮትም ፣ ይህን ፣ ስሙና ፣ ግሥግሠው ፣ ሄደው ፣ ሞቁዲህን ፣ አሥረው ፣ ራስ ፣ ዓሊን ፣ ይዘው ፣ ተመልሰዋል ።

ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ለበ ፣ ሰፊ ፣ ጀግና ፣ በሌላምሮ ፣ ነበሩ ፣ ይባላል ። ስለዚህም ፣ አባታቸው ፣ ግህለ ፣ ሥላሴ ፣ ታላቁ ፣ ልጅ ፣ አቶ ፣ ሰይፍ ፣ እያሉ ፣ አልጋውን ፣ ለኃይለ ፣ መለኮት ፣ ሰጥተው ፣ ሞቱ ።

እንደዚህ ፣ አድርገው ፣ ሰአገራቸው ፣ እየተከላከሉ ፣ ሲኖሩ ፣ በነገሡ ፣ በጃኛው ፣ ግመት ፣ አይ ፣ ቴዎድሮስ ፣ ሸዋን ፣ ሊጠጉ ፣ መጡ ። ኃይለ ፣ መለኮትም ፣ ደብረ ፣ በግዕድ ፣ በሚባል ፣ ስፍራ ፣ ላይ ፣ በደንገት ፣ ታመው ፣ ላዳር ፣ ስ ፣ ቀን ፣ 1899 ፣ ዓ ፣ ም ፣ ሞቱ ፣ በዚህ ፣ ጊዜ ፣ የሸዋ ፣ ሰው ፣ ሁሉ ፣ የኃይለ ፣ መለኮትን ፣ ልጅ ፣ ምኒልክን ፣ ይዘ ፣ ሸሸ ፣ እኔ ፣ ቴዎድሮስ ፣ ግን ፣ የኃይለ ፣ መለኮትን ፣ መቃብር ፣ ደብረ ፣ በግዕድ ፣ አይተው ፣ ወደ ፣ አንኮበር ፣ ተመለሱ ። ኋላም ፣ የሸዋ ፣ ሕዝቧ ፣ መከረና ፣ የባላባቱን ፣ ልጅ ፣ እኔ ፣ ምኒልክን ፣ ይዘ ፣ ለእኔ ፣ ቴዎድሮስ ፣ ግባላቸው ፣ እኔ ፣ ቴዎድሮስም ፣ ምኒልክን ፣ ይዘው ፣ ወደ ፣ ቤገምድር ፣ ተመለሱ ።

ክፍል ፣ ፣ የእርባታ ፣ መሪዎች ።

- 172 -

የእርባታ ፣ መሪዎች ፣ የሚባሉት ፣ በየዋህ ፣ እርባታና ፣ በዝርዝር ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ በመድረሻ ፣ ወይም ፣ በመነሻ ፣ ላይ ፣ እየተጨመሩ ፣ ግሥ ፣ የሚረባባሩት ፣ ቃላት ፣ ናቸው ።

የእርባታ ፣ መሪዎች ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ (ሀ) በመድረሻ ፣ ላይ ፣ የሚገቡት ፣ «ሀ ፣ ሀ ፣ ሽ ፣ ግዕዝ ፣ ወይም ፣ ራብፅ ፣ ፈደል ፣ ች ፣ ን ፣ አችሁ ፣ አቸው ፣ ናቸው ። (ለ) በመነሻ ፣ ላይ ፣ የሚገቡት ፣ «እ ፣ ት ፣ የ ፣ እን ፣ » ናቸው ። የላይኞቹ ፣ በግላሬ ፣ አንቀጽ ፣ ይገባሉ ። የታችኞቹ ፣ በትንቢት ፣ አንቀጽ ፣ ላይ ፣ ይገባሉ ።

ሀ ፣ የተባለው ፣ የእርባታ ፣ መሪ ፣ በዝርዝር ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ ወደግዕዝነት ፣ ሲለወጥ ፣ ሽ ፣ ይሆናል ። ይኸውም ፣ ፈለግህ ፣ ብሎ ፣ ፈለግሽኝ ፣ ይላል ፣ ማለት ፣ ነው ። ሀ ፣ የግዕዝነት ፣ ድምፅ ፣ ለለጠፋ ፣ ሽ ፣ የሚል ፣ ፈደል ፣ በቅርቡ ፣ ዘመን ፣ ተፈጥሮአታል ። አንዳንድ ፣ ጊዜም ፣ ዐረቢውን ፣ ጎን ፣ ይወርሳል ። ይኸውም ፣ ፈለግኋችሁ ፣ ይላል ፣ ማለት ፣ ነው ።

- 173 -

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ።

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ፣ ባለቤትን ፣ ስለሚያመለክቱ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ የባለቤት ፣ ዝርዝር ፣ ይባላሉ ፣ (ቁ. 68 ፣ እይ ።) በመሆን ፣ ግሥ ፣ ላይ ፣ ሲሆን ፣ መሪዎቹ ፣ ጥቂት ፣ ይለወጣሉ ። ይኸውም ፣ «ኝ ፣ ሀ ፣ ሽ ፣ ሙ ፣ ት ፣ ን ፣ አችሁ ፣ አቸው ፣ » ይላል ፣ ማለት ፣ ነው ። (ቁ. 157 ፣ እይ ።)

የዋህ ፣ ማለት ፣ ቀላል ፣ ወይም ፣ ገር ፣ ማለት ፣ ነው ። በዚህ ፣ መደብ ፣ የሚነገረው ፣ እርባታ ፣ ቀላል ፣ ስለሆነ ፣ የዋህ ፣ ተብሎአል ። የዋህ ፣ እርባታ ፣ በኋላ ፣ ተውላጣተ ፣ ስም ፣ መደብ ፣ ይገባል ። እርባታ ፣ ለዝርዝር ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ፣ ይሆናል ። (ቁ. 177—እይ ።)

- 174 -

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ፣ በመድረሻ ፣ ላይ ፣ እየተጨመሩ ፣ ሲገቡ ፣ እረባባሩት ፣ እንደሚከተለው ፣ ነው ። ይኸውም ፣ «መፈለግ ፣ » በሚለው ፣ ግሥ ፣ እያረባን ፣ በአምንታም ፣ በአሉታም ፣ እናሳለን ።

መደብ ፣ ጾታ ፣	ምንታ ፣		አሉታ ፣	
	ሀ ፣	ሽ ፣	ሀጠላ ፣	ሽዘት ፣
ሸ፣	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም
	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም
ሸ፣	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም
	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም
ሸ፣	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም
	ሀ	ሽ	አሉ-ሀጠላ-ሀም	አሉ-ሀጠላ-ሽም

- 179 -

በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ የእርባታ፣ መሪዎች ።

የእርባታ፣ መሪዎች፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ ገብተው፣ ይገኛሉ ። መድረሻው፣ ግዕዝ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ ሁሉ፣ ዓይነቱ፣ አንድ፣ ነው ። እርሱንም፣ «ረገግ»፣ በሚለው፣ አድራጊ፣ ዐምድ፣ እናሳያለን ። መድረሻው፣ ራብዕ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ ገን፣ በመድረሻው፣ ላይ፣ ተ፣ የሚለው፣ ባዕድ፣ ፊደል፣ ይጨመርበታል ። ይህንንም፣ «ገባ»፣ በሚለው፣ ተደራጊ፣ ዐምድ፣ እየአረባን፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናሳያለን ። (ቁ. 180 እይ ።)

- 180 -

ንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ ከግብር፣ ስም፣ ስልሆን፣ ከዚህ፣ በታች፣ እንደተጻፈው፣ በስም፣ ደንብ፣ ይዘረዘራል ። መዘርዘሪያውም፣ የዋህ፣ እርባታ፣ ብቻ፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	መረገግ፣	መረገገኝ፣	መግባቱ፣	መግባታችን፣
ጸኛ፣	ተባ. መረገግ፣	መረገገኛሁ፣	መግባትህ፣	መግባታችሁ፣
	እን. መረገገኝ፣	»	መግባትሽ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. መረገግ፣	መረገገኛው፣	መግባቱ፣	መግባታቸው፣
	እን. መረገገግ (ጸ)	»	መግባትዋ (ጸ)	»

- 181 -

ቦዝ፣ አንቀጽ፣ በኅላፊውም፣ በትንቢትም፣ እንደ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይነገራል ። በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እንደተጻፈው፣ ነው ። (ቁ. 182 እይ 1)

- 182 -

ኅላፊ፣ ቦዝ፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	ረገግ፣	ረገገኝ፣	ገብኛ፣	ገብተን፣
ጸኛ፣	ተባ. ረገግ፣	ረገገኛሁ፣	ገብተህ፣	ገብታችሁ፣
	እን. ረገገኝ፣	»	ገብተሽ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. ረገግ፣	ረገገኛው፣	ገብቶ፣	ገብተው፣
	እን. ረገገግ ።	»	ገብታ፣	»

- 183 -

ኅላፊ፣ ቦዝ፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ። ይህንንም፣ መረገግ፣ በሚለው፣ ግሥ፣ እናሳያለን ።

ዝርዝር፣ እርባታ ።

የዋህ፣	ነጠላ፣ ቁጥር ።					ብዙ፣ ቁጥር፣			
	ጸኛ፣ መ።		ጸኛ፣ መደብ፣		ጸኛ፣ መደብ፣		ጸኛ፣ መ።	ጸኛ፣ መ።	ጸኛ፣ መደብ፣
	የወል፣ ጸ	ተባ. ህ	እን. ህ	ተባ. ሙት	እን. ሙት	የወል፣ ጸ	የወል፣ ጸ	የወል፣ ጸ	
ረገግ፣	—	ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	—	ረገገኛሁ፣	ረገገኛው፣	
ረገግ፣	ረገገኝ፣	—	—	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኝ፣	—	ረገገኛሁ፣	
ረገገኝ፣	—	—	—	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኝ፣	—	ረገገኛሁ፣	
ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኝ፣	ረገገኛሁ፣	ረገገኛው፣	
ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኝ፣	ረገገኛሁ፣	ረገገኛው፣	
ረገግ፣	—	ረገገኝ፣	ረገገኝ፣	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	—	ረገገኛሁ፣	ረገገኛው፣	
ረገገኛው፣	ረገገኛው፣	—	—	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኛው፣	—	ረገገኛው፣	
ረገግ፣	ረገገኛው፣	ረገግ፣	ረገገኝ፣	ረገገኛው፣	ረገገኛት፣	ረገገኛው፣	ረገገኛሁ፣	ረገገኛው፣	

የኅላፊ፣ ቦዝ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ በዐቢይ፣ አንቀጽነት፣ ገብቶ፣ ማሰሪያ፣ ሲሆን፣ ረገግ፣ አሁ፣ ረገግ፣ ነበር፣ ረገግ፣ ይሆናል፣ አያለ፣ ረገግ፣ እየገኘ፣ እየገኘ፣ ይነገራል ።

- 184 -

ትንቢት፣ ቦዝ፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	አረግ፣	አንረግ፣	አገባ፣	አንገባ፣
ጸኛ፣	ተባ. ትረግ፣	ትረግ፣	ትገባ፣	ትገባ፣
	እን. ትረግ፣	»	ትገባ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. ይረግ፣	ይረግ፣	ይገባ፣	ይገባ፣
	እን. ትረግ፣	»	ትገባ፣	»

የትንቢት፣ ቦዝ፣ የዋህ፣ እርባታ፣ በዐቢይ፣ አንቀጽነት፣ ገብቶ፣ ማሰሪያ፣ ሲሆን፣ አረግ፣ ነበር፣ አረግ፣ ይሆናል፣ አያለ፣ ረገግ፣ እየገኘ፣ እየገኘ፣ ይነገራል ።

- 185 -

ትንቢት፣ ቦዝ፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ። ይህንንም፣ መረገግ፣ በሚለው፣ ግሥ፣ ዘርዘርን፣ እናሳያለን ።

የቃህ፡	ዝርዝር ፡ አርባታ ፡					
	ት ጠ ላ ፡ ቁ ጥ ር ፡			የ ባ ዙ ፡ ቁ ጥ ር ፡		
	ጸኛ ፡ መገዳ ፡	ጸኛ ፡ መደብ ፡	ጸኛ ፡ መደብ ፡	ጸኛ ፡ መገዳ ፡	ጸኛ መደብ ፡	ጸኛ መደብ ፡
አረባ፡	—	አረባ፡	አረባ፡	አረባ፡	—	አረባ፡
ተረባ፡	ተረባ፡	—	—	ተረባ፡	ተረባ፡	—
ተረባ፡	ተረባ፡	—	—	ተረባ፡	ተረባ፡	—
ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡
ተረባ፡	ተረባ፡	ተረባ፡	ተረባ፡	ተረባ፡	ተረባ፡	ተረባ፡
አንረባ፡	—	አንረባ፡	አንረባ፡	—	አንረባ፡	አንረባ፡
ተረባ፡	ተረባ፡	—	—	ተረባ፡	ተረባ፡	—
ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡	ይረባ፡

የትንቢት ፡ በዝ ፡ አርባታ ፡ በዐቢይ ፡ አንቀጽት ፡ ገብቶ ፡ ማሰሪያ ፡ ሲሆን ፡ እራሱ ፡ ነበር ፡ እራሱ ፡ አሁን ፡ እራሱ ፡ ይሆናል ፡ . . . እያለ ፡ ረዳትን ፡ እየያዘ ፡ ይነገራል ፡ በአዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ሲገባ ፡ እራሱ ፡ ዘንድ ፡ እንደራሱ ፡ ልረባ፡ . . . እያለ ፡ ይዘረዘራል ፡

ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ በየቃህ ፡ አርባታ ፡ ጊዜ ፡ መነሻውን ፡ በጸኛ ፡ መደብ ፡ « ለ ፡ እን ፡ » በጸኛ ፡ መደብ ፡ « ይ ፡ ት ፡ » ፡ እያደረገ ፡ ያለ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ ይነገራል ፡ ይኸውም ፡ « ለረባ፡ እንደረባ፡ ይረባ፡ ይረባ፡ ትረባ፡ » አንደማለት ፡ ነው ፡ በጸኛ ፡ መደብ ፡ መነሻ ፡ ወይም ፡ መድረሻ ፡ ሳይኖረው ፡ ይነገራል ፡ ይኸውም ፡ « ረባ፡ ረባ፡ ረባ፡ » አንደማለት ፡ ነው ፡

ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንደሌላው ፡ ሁሉ ፡ በዝርዝር ፡ አርባታ ፡ ይረባል ፡ የአርባታ ፡ መሪዎቹም ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ የተናገሩት ፡ « ኘ ፡ ሀ ፡ ሸ ፡ ሰ ፡ ት ፡ ለት ፡ ገን ፡ አችሁ ፡ ለቸው ፡ » ናቸው ፡ « (ቁ. 176 እይ) ፡ አዘራዝሩም ፡ ለረባ፡ ለረባ፡ . . . እያለ ፡ ስለሆነ ፡ አካሄዱ ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ እንደተነገረው ፡ አኳኑን ፡ ነው ፡ « (ቁ. 183 እይ) ፡

መስተቀድዳውያን ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡

ከመስተቀድድ ፡ ክፍል ፡ የሆኑት ፡ « ለ ፡ በ ፡ » በዝርዝር ፡ አርባታ ፡ ደንብ ፡ እየገቡ ፡ ሲረቡ ፡ ለ ፡ የባት ፡ በ ፡ የክፉ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናሉ ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ በየስፍራው ፡ በጸፍኛቸው ፡ ዝርዝር ፡ አርባታዎች ፡ በሁሉም ፡ ሊገቡ ፡ ይችላሉ ፡ « (ቁ. 177-186 እይ) ፡

ለ ፡ ዝርዝር ፡ አርባታ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ቃሉ ፡ « ለኘ ፡ ለሀ ፡ ለሸ ፡ ለት ፡ ለት ፡ ለን ፡ ለችሁ ፡ ለቸው ፡ » ይሆናል ፡ ይኸውም ፡ ለረባ፡ ለሀ ፡ ለሸ ፡ ለት ፡ ለት ፡ ለት ፡ ለት ፡ ነው ፡

በ ፡ ዝርዝር ፡ አርባታ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ቃሉ ፡ « ብኝ ፡ ብሀ ፡ ብሸ ፡ በት ፡ በት ፡ ብን ፡ ብችሁ ፡ ብቸው ፡ » ይሆናል ፡ ይኸውም ፡ ለረባ፡ ብሀ ፡ ለሸ ፡ ለት ፡ ለት ፡ ነው ፡

ገጽ ፡ መሪዎች ፡

- (ሀ) የአርባታ ፡ መሪዎች ፡ የሚባሉት ፡ እንዴት ፡ ያሉ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ? የቃህ ፡ አርባታ ፡ በስንት ፡ መደብ ፡ ይረባል ? የየቃህ ፡ አርባታ ፡ መሪዎች ፡ እነማን ፡ ናቸው ? ዝርዝር ፡ አርባታ ፡ በስንት ፡ መደብ ፡ ይረባል ? የዝርዝር ፡ አርባታ ፡ መሪዎች ፡ እነማን ፡ ናቸው ?
- (ለ) በዝርዝር ፡ አርባታ ፡ ጊዜ ፡ የተሳበኑትን ፡ ምግባር ፡ የሚያመለክቱት ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡ ስንት ፡ ናቸው ? እነሱስ ፡ እነማን ፡ ናቸው ? የተቀባይነትን ፡ ምግባር ፡ የሚያመለክቱት ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡ ስንት ፡ ናቸው ? እነሱስ ፡ እነማን ፡ ናቸው ? መስተቀድዳን ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡ እነማን ፡ ናቸው ? በ ፡ እንዴት ፡ ሆኖ ፡ ይገባል ? ለ ፡ የምን ፡ መፍቻ ፡ (መተርጉሚያ) ይሆናል ፡
- (ሐ) የየቃህ ፡ የዝርዝር ፡ አርባታ ፡ መሪዎች ፡ በኃላፊ ፡ በትንቢት ፡ በትእዛዝ ፡ በጠዋ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እንዴት ፡ እንደሚገቡና ፡ እንደሚዘረዘሩ ፡ « ወደደ ፡ አስተማሪ » በሚባሉት ፡ ግጥም ፡ አስረዳኝ ፡ የቃህን ፡ አርባታ ፡ በየቀም ፡ መደቦች ፡ እያረባህ ፡ እስከ ፡ ፳ ፡ ቁጥር ፡ አድርሰው ፡ ዝርዝሩንም ፡ አርባታ ፡ በየቀ ፡ መደቦች ፡ እያረባህ ፡ እስከ ፡ ፶፩ ፡ ቁጥር ፡ አድርሰው ፡
- (መ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፈው ፡ ምንባብ ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡ የሆኑትን ፡ እየለየህ ፡ አስቃውቀ ፡ የቃህን ፡ አርባታና ፡ ዝርዝሩን ፡ አርባታ ፡ እየለየህ ፡ ጸፍ ፡ በአዎንታ ፡ የተጻፈውን ፡ አንቀጽ ፡ ወደ ፡ አሉታ ፡ ለውጠው ፡

ምን በብ ፡

የጎንደር ፡ ቤተ ፡ መንግሥት ፡ ወደከመ ፡ በኋላ ፡ ዘመን ፡ ያስነሣቸው ፡ ሰዎች ፡ በመንግሥቱ ፡ ላይ ፡ ሠልጥነው ፡ መሳፍንት ፡ እየተባሉ ፡ ነገሥታቸውን ፡ በረቃዳቸው ፡ እያነገሩ ፡ እየሻሩ ፡ ይገዙ ፡ ነበር ፡ ከረዳሚ ፡ መንግሥት ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ፡ በኋላ ፡

ታላቁ ፡ ራስ ፡ ዓለፍ ፡ ተከታዮቻቸው ፡ ገዥ ፡ ዓመት ያህል ፡ ገዝተዋል ። ከዚያም ፡ በኋላ ፡ የታላቁ ፡ ዓለ ፡ የአገት ፡ ልጅ ፡ ራስ ፡ ጉግሣ ፡ አልጋውን ፡ ወረሰ ። እርሱም ፡ ከገዥዎቹ ለስከ ፡ ገዥዎች ፡ ዓፄ ፡ ዘመን ፡ በመስጠት ፡ የገዛነው ። የራስ ፡ ጉግሣ ፡ ልጆች ፡ ራስ ፡ ይማምና ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ ራስ ፡ ዶሪ . . . ናቸው ።

ራስ ፡ ጉግሣ ፡ ስምት ፡ ልጁ ፡ ራስ ፡ ይማም ፡ ወርሶ ፡ ደ ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ ገዝቶአል ። ከዚያም ፡ በኋላ ፡ ወንድሙ ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ የራስ ፡ ይማምን ፡ አልጋ ፡ ወርሶ ፡ ደ ፡ ዓመት ፡ ገዝቷል ። በእርሱም ፡ ላይ ፡ የሰሜኑ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ እንደወትሮው ፡ ተነሥቶ ፡ ሸፈተና ፡ እንደዚህ ፡ ካብ ፡ በሚባል ፡ አገር ፡ ላይ ፡ መርነት ፡ ገጠመው ። ደጃች ፡ ውቤ ፡ ድል ፡ ሆነና ፡ ተያዘ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ወትሮ ፡ ድል ፡ መሆን ፡ ብቻ ፡ ሲሆንበት ፡ ጊዜ ፡ ተመረረና ፡ ለራስ ፡ ማርዬ ፡ ሎሌ ፡ ሆኖ ፡ ተቀመጠ ።

በዚያ ፡ ዘመን ፡ ደጃች ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ የሚባል ፡ የአጋሚ ፡ ገዥ ፡ ኃይል ፡ አግኝቶ ፡ በጋሎችም ፡ ላይ ፡ በርትቶ ፡ አልገዛም ፡ ብሎ ፡ ነበር ። ስለዚህም ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስን ፡ ለመውጋት ፡ ዘመተ ። ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ እዋጋለሁ ፡ እንጂ ፡ አልሸገም ፡ ብሎ ፡ በደብረ ፡ ዐባይ ፡ በኩል ፡ ተከዘ ፡ ወይም ፡ ማይ ፡ እስላም ፡ በሚባል ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ ገጠመውና ፡ ተዋጉ ። ራስ ፡ ማርዬ ፡ ድል ፡ አድርጎ ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ተማርኮ ፡ ሳለ ፡ ደጃች ፡ ሐንስ ፡ የሚባል ፡ የሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ልጅ ፡ አዘንግቶ ፡ ግዳይ ፡ የሚጥል ፡ ወታደር ፡ መስሎ ፡ እየሮከረ ፡ ከራስ ፡ ማርዬ ፡ ዘንድ ፡ ቀረበና ፡ አረር ፡ በተለጉው ፡ ነፍጥ ፡ ራስ ፡ ማርዬን ፡ ግምባሩን ፡ ፈጥሮቆ ፡ ጣለው ። የራስ ፡ ማርዬ ፡ አሸከሮች ፡ ደጃች ፡ ሐንስን ፡ ወዲያው ፡ ተቀራምተው ፡ ገደሉት ። በነጋራም ፡ ደጃች ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ተደበደበ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የራስ ፡ ማርዬ ፡ ወንድም ፡ ራስ ፡ ዶሪ ፡ በአልጋው ፡ ተቀመጠ ። ራስ ፡ ዶሪ ፡ እዴ ፡ ሰሎሞንን ፡ በጎንደር ፡ እንግሥ ፡ ሶስት ፡ ወር ፡ ያህል ፡ እንደገዛ ፡ ወዲያው ፡ ሞተ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ከራስ ፡ ጉግሣ ፡ ወንድም ፡ ከደጃች ፡ አሉላ ፡ የተወለደው ፡ ትኩ ፡ የሚባል ፡ ሰው ፡ ትንቹ ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ተብሎ ፡ አልጋውን ፡ ያዘ ። እርሱም ፡ በጎንደር ፡ የአዴ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስን ፡ ልጅ ፡ እዴ ፡ የሐንስን ፡ አንግሥ ፡ እናቱን ፡ ከአዴ ፡ የሐንስ ፡ ጋር ፡ አጋብቶ ፡ እቴጌ ፡ መንን ፡ አሰኝቶ ፡ ይገዛ ፡ ጀመር ። አሁንም ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ የትግሬውና ፡ የሰሜኑ ፡ ገዥ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ሸፍቶ ፡ ተነሣና ፡ ወደ ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ዘመተ ። እኒህም ፡ ሁለቱ ፡ መሳፍንት ፡ ደብረ ፡ ታቦር ፡ ላይ ፡ ገጥመው ፡ ተዋጉ ። ነገር ፡ ግን ፡ በክ ፡ ወገን ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ድል ፡ ሆኖ ፡ ተያዘ ። በክ ፡ ወገንም ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ድል ፡ የሆነ ፡ መስለውና ፡ ሸሸቶ ፡ ወደ ፡ ዋድላ ፡ ተፈተሰከ ። ሆኖም ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ አንሰራርቶ ፡ ወደ ፡ አልጋው ፡ እስኪመለስ ፡ ድረስ ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ የተባለ ፡ ስሙ ፡ ጥር ፡ ጀግና ፡ ደጃች ፡ ውቤ ነና ፡ አልጋን ፡ ጨብጦ ፡ ቁየና ፡ ለራስ ፡ ዓለ ፡ አስረከበ ።

የትግሬውና ፡ የሰሜኑ ፡ ገዥ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ በየጊዜው ፡ ይሸፍኑ ፡ የነበረበት ፡ ምክንያት ፡ ጋሎች ፡ የማይገርቡትን ፡ አልጋ ፡ ይዘው ፡ በመጥራታቸው ፡ ተቈርቁሮ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ለሰብአት ፡ እንዲመቸኝ ፡ ብሎ ፡ እጹሱን ፡ አቡን ፡ ሰላማን ፡ ይዞ ፡ ተነሥቶ ፡ ነበር ። በዚህ ፡ ቀን ፡ እጹሱ ፡ አቡን ፡ ሰላማ ፡ በዓለጋዝ ፡ እጅ ፡ ተያዘው ፡ ነበር ። እንዲህ ፡ አድርጎ ፡ አልጋን ፡ መረለግ ፡ ለገዢዎች ፡ ልግ ፡ ያቸው ፡ ነው ።

ራስ ፡ ዓለ ፡ ከተመለሰ ፡ በኋላ ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ ያቁየውን ፡ እሥረኛ ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ፈትቶ ፡ ለቀቀው ፡ የሰሜንም ፡ በላገር ፡ ውሎ ፡ የደጃች ፡ ውቤን ፡ ወንድም ፡ ደጃች ፡ መርሶን ፡ ይዞ ፡ ሸፍቶ ፡ ነበርና ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ወደ ፡ አልጋው ፡ አላሰደርሰም ፡ ብሎ ፡ እንገራጠጠ ። ነገር ፡ ግን ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ እንደገና ፡ ጦር ፡ አስከትቶ ፡ ሄደና ፡ ደጃች ፡ መርሶን ፡ ወግቶ ፡ ድል ፡ ነሥቶ ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ከሸመቱ ፡ መለሰው ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ በጎጃም ፡ ደጃች ፡ ብሩ ፡ ገሹ ፡ አልገዛም ፡ ብሎ ፡ ፀመፀና ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ወደ ፡ ጎጃም ፡ ዘምቶ ፡ ሳለ ፡ አባ ፡ ታጠቅ ፡ ደጃች ፡ ከሣ ፡ (ኋላ ፡ አዴ ፡ ቱዎድሮስ ፡ የተባሉት) ፡ በራስ ፡ ዓለ ፡ ላይ ፡ ሸፍቶ ፡ ራስ ፡ ዓለን ፡ ለመውጋት ፡ ወደ ፡ ጎጃም ፡ ገመገመ ። ራስ ፡ ዓለም ፡ ድል ፡ ሆኖ ፡ ወደ ፡ ሸዋ ፡ ሸሸቶ ፡ አመለጠ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የመሳፍንት ፡ ዘመን ፡ ተፈጸመ ፡ ይባላል ።

ነፍል ፡ ክ ፡ የገም ፡ ስልት ። ጊዜያት ።

መግለጫ

ገም ፡ አራት ፡ ስልቶች ፡ አሉት ፡ እነርሱም ፡

- (ሀ) ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡
- (ለ) ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡
- (ሐ) አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡
- (መ) ገሱስ ፡ አንቀጽ ፡

ተባለው ፡ ይጠራሉ ። በግዕዝ ፡ ሰዋሰው ፡ ማሰሪያ ፡ ለመሆን ፡ የሚችል ፡ ገም ፡ ሁሉ ፡ በጠቅላላው ፡ ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ በዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ክፍል ፡ ሆኖ ፡ ይነገራል ። አሁን ፡ ግን ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ ለብቻው ፡ ሆኖ ፡ ተመድቦአል ፡ ምክንያቱንም ፡ በአገባብ ፡ መመልከት ፡ ነው ። አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡ የተባለውም ፡ በግዕዝ ፡ ሰዋሰው ፡ ዘንድ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ የሚነገረው ፡ ነው ።

ገምች ፡ የሚረቡባቸው ፡ ጊዜያቶች ፡ ሶስት ፡ ናቸው ።

ግላፈ ፡ ጊዜያት ፡ ያለፈውን ፡ ነገር ፡ የሚያመለክት ፡ ወደደ ፡ ፈለገ ፡ . . . እ ፡ ግ ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ አሁን ፡ የተደረገውን ፡ የሚያመለክት ፡ ይወድዳል ፡ ይፈልጋል ፡ . . . እ ፡ ግ ፡

ትንቢታዊ ፡ ጊዜያት ፡ ወደፊት ፡ የሚሆነውን ፡ የሚያመለክት ፡ ይወድዳል ፡ ይፈልጋል ፡ . . . እ ፡ ግ ፡

እነዚህ ፡ ደግሞ ፡ የቀርብ ፡ የሩቅ ፡ . . . የሚያሰኝ ፡ ንኡስ ፡ ክፍል ፡ አላቸው ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ በመሆንና ፡ በአለኝ ፡ ግሥ ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ በሌሎቹ ፡ ግሥች ፡ ልዩነት ፡ የሰውም ፡ ከላይ ፡ እንደተጻፈው ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ ቃል ፡ ይነገራል ።

-190-

ጸታ ፡ — መደብ ፡ ፡ ቀጥሮ ።

ግሥ ፡ እንደ ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ ተባዕትና ፡ አንስት ፡ ጸታ ፡ የነጠላና ፡ የብዙ ፡ ቀጥር ፡ አለው ። ደግሞም ፡ እንደ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ፣ ፡ መደቦች ፡ አሉት ። እነርሱም ፡ ጃኛ ፡ ዩኛ ፡ ፣ ፡ ይባላሉ ።

ምሳሌ ፡ ፈለግሁ ፡ ፈለግህ ፡ ፈለግሽ ፡ ፈለገ ፡ ፈለገች ፡ ፈለገን ፡ ፈለጋችሁ ፡ ፈለጉ ፡ ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

-191-

(ሀ) ዐቢይ ፡ አንቀጽ ።

ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ለቃላት ፡ ግሰሪያና ፡ መፈጸሚያ ፡ የሚሆን ፡ ቃል ፡ ነው ። እነሆ ፡ በቺቱ ፡ ጊዜያቶች ፡ አንድነት ፡ አንድሚገባ ፡ መፈለግ ፡ በሚል ፡ ግሥ ፡ በገቢርና ፡ በተገብሮ ፡ በቺተኛ ፡ መደብ ፡ ተባ ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቀጥር ፡ አያረባን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እናሳያለን ።

ግላፈ ፡ ጊዜያት ፡	ገቢር ፡ ግሥ ፡	ተገብሮ ፡ ግሥ ፡
የቀህ ፡ ግላፈ ፡	ፈለገ ፡	ተፈለገ ፡
የቅርብ ፡ ግላፈ ፡	ፈለገአል ፡	ተፈለገአል ፡
የሩቅ ፡ ግላፈ ፡	ፈለገ ፡ ነበር ፡	ተፈለገ ፡ ነበር ፡

የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

የቀህ ፡	ይፈልግአል ፡	ይፈለጋል ፡
የቅርብ ፡	ሲፈልግ ፡ ነው ፡	ሲፈለግ ፡ ነው ፡

የቅርብ ፡ ትንቢት ፡ በተወሰነ ፡ አካሄድ ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ መደቦችን ፡ የለውም ።

-192-

ለ) ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ።

የግዝዝን ፡ ምግባር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ። እነርሱም ፡ እንደ ፡ ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ለቃላት ፡ ግሰሪያ ፡ ይሆናል ።

የአሁን ፡ ጊዜያት ፡	ይፈልግ ፡	ይፈለግ
ትንቢታዊ ፡ ጊዜያት ፡	እንዲፈልግ ፡ ይሁን ፡	እንዲፈልግ ፡ ይሁን ፡

ዋነኛው ፡ ትእዛዝ ፡ በአሁን ፡ ጊዜያት ፡ በዩኛው ፡ መደብ ፡ የሚነገረው ፡ ነው ፡ ይኸውም ፡ «ፈልግ ፡ ተፈለግ ፡ » የሚል ፡ ነው ።

-193-

(ሐ) አዋቀይ ፡ አንቀጽ ።

አዋቀይ ፡ አንቀጽ ፡ የተባለው ፡ ሙሉታን ፡ ምክንያትን ፡ ምኞትን ፡ ጸጸትን ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ። በግዕዙ ፡ ሰዋሰው ፡ «ዘንድ ፡ አንቀጽ ፡ ወይም ፡ ሣልሳይ ፡ » ተብሎ ፡ ይጠራል ። አሁን ፡ ግን ፡ በአዲስ ፡ ሙሉ ፡ አዋቀይ ፡ አንቀጽ ፡ ብለን ፡ ሰይ መንዋል ።

-194-

አዋቀይ ፡ አንቀጽ ፡ «ምክንያታዊ ፡ ተምኔታዊ ፡ » ተብሎ ፡ በሁለት ፡ አካሄድ ፡ ይበረሳል ።

«ምክንያታዊ ፡ » የተባለው ፡ ምክንያትን ፡ ይሰጣል ፡ እንጂ ፡ ግሰሪያ ፡ ለመሆን ፡ አይችልም ። ስንድ ፡ ለ ፡ እንደ ፡ ቢ ፡ ኖሮ ፡ የሚያሰኝ ፡ ቃላት ፡ በትንቢታዊ ፡ በዝ ፡ ከ ፡ (የ-እንደሆነ) ፡ በግላፈ ፡ ጊዜያት ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ ሲገቡ ፡ ምክንያት ፡ ገላጭች ፡ ይሆናሉ ። ይኸውም ፡ «ይፈልግ-ዘንድ ፡ እንዲፈልግ ፡ ሲፈልግ ፡ ቢፈልግ ፡ ኖሮ ፡ ከፈለገ ፡ የፈለገ ፡ እንደሆነ ፡ እያለ ፡ ይረባል ፡ ግለት ፡ ነው ።

-195-

«ተምኔታዊ ፡ » የተባለውም ፡ የሚከተለው ፡ ነው ። (ሀ) በግላፈ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ በ ፡ የሚል ፡ ፊደል ፡ በስተ ፡ መነሻ ፡ ሲጨመርበት ፡ ግሰሪያ ፡ ይሆናል ። አዋቀይ ፡ መስተግምር ፡ ቢ ፡ ቢ ፡ -ኖሮ ፡) ምክንያታዊ ፡ አዋቀይ ፡ ሆኖ ፡ 'ይከተለዋል ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የጸጸትን ፡ ወይም ፡ የምኞትን ፡ ምግባር ፡ ያመለክታል ። ይኸውም ፡ በፈለገ ፡ ነበር ፡ በገባ ፡ ነበር ፡ ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ። (ለ) በትንቢት ፡ በዝ ፡ ላይ ፡ «ነበር ፡ » የሚል ፡ የግሥ ፡ ረዳት ፡ እየተጨመረበት ፡ ይነገራል ። ይኸውም ፡ ይፈልግ ፡ ነበር ፡ ይገባ ፡ ነበር ፡ ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

-196-

(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ ።

በንኡስ ፡ አንቀጽ ፡ ክፍል ፡ የሚነገሩት ፡ «አርእስት ፡ በዝ ፡ አንቀጽ ፡ ግግዳ ፡ ቅጽል ፡ ከር ፡ ናኖው ።

አርእስት ፡ የተባለው ፡ መነሻው ፡ ሁልጊዜ ፡ «መ» በሚል ፡ ፊደል ፡ የሚጀመር ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። ግሥ ፡ ከእርሱ ፡ ስለሚመሠረት ፡ አርእስት ፡ ተብሎ አል ። ምሳሌ ፡ መፈለግ ፡ መግባት ፡ መሆን ፡ መኖር ፡

አርእስት፡ በግብር፡ የነገር፡ ስም፡ ነው፡ ብለናል ። ይሁን፡ እንጂ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ስለሌለው፡ በዚህ፡ መንገድ፡ ልዩ፡ ጠባይ፡ አለው ።

ምሳሌ፡... መግዛት፡ መፈለግ፡... የሚለው፡ ቃል፡... መግዛቶች፡ መፈለጎች፡ ተብሎ፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ አይለወጥም ። በምሥጢር፡ አርእስትን፡ የሚመስል፡ ሳቢ ዘር፡ የሚባል፡ ቃል፡ አለ ። እርሱም፡ አፈላለግ ፤ አገባብ፡ እንደማለት፡ ያለ፡ ነው ። ሳቢ ዘር፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ ሊለወጥ፡ ይችላል፡ ይኸውም፡ አፈላለጎች፡ አገባቦች፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

ባዝ፡ አንቀጽ፡ በኅላፊና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ ይነገራል ።
ምሳሌ ። ፈልጎ፡ ገብቶ ፤ . . . (ኅላፊ፡ ባዝ)

ይፈልግ ፤ ይግባ ፤ . . . (ትንቢታዊ፡ ባዝ)፡
ባዝ፡ አንቀጽ፡ ከላይ፡ እንደተጻፈው፡ ብቻውን፡ ሲነገር፡ አንዳች፡ የንግግር፡ ስሜት፡ አይገለጽበትም ። ነገር፡ ግን፡ ከግሥ፡ ረዳቶች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ ኅላፊውም፡ ትንቢቱም፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ (ወቢይ፡ አንቀጽ፡) ይሆናል ። (ቁ. 153 አይ ።) ኅላፊ፡ ባዝ፡ ያለ፡ ግሥ፡ ረዳት፡ ከሌሎች፡ ግሥች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ የጊዜው፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይሆናል ። ይህንንም፡ ሁሉ፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናስረዳለን ።

ምሳሌ ፤ (ሀ) ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።
ፈልጎአል ፤ ፈልጎ፡ ነበር፡ ገብቶአል፡ ገብቶ፡ ነበር ።
ይፈልግአል ፤ ይፈልግ ፤ ነበር፡ ይገባል ፤ ይገባ፡ ነበር ።
(ለ) ተውሳክ፡ ግሥ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።
ተማሪ፡ መጽሐፉን፡ ፈልጎ፡ አገኘ ።
ተማሪውን፡ ከቤት፡ ገብቶ፡ አየሁት ።

«ግሣዊ፡ ቅጽል፡» በየዋህ፡ ኅላፊ፡ ጊዜያት፡ «የ» በአሁንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ «የም፡ የሚ፡» የሚል፡ መስተፃምራዊ፡ አገባብ፡ እየተጨመረበት፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው ። በግሰገ፡ ስዋሰው፡ ማለት፡ ቅጽል፡ ሳይሆን፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

ምሳሌ ። የፈለገ፡ የገባ፡ የሆነ፡ የነበረ ፤ . . . (ኅላፊ፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡)
የሚፈልግ ፤ የሚገባ፡ የምሆን፡ የምኖር ፤ . . . (ትንቢታዊ፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡)

«ዘር፡» የሚባለው፡ ከግሥ፡ ከፍል፡ የሚገኘው፡ ወይም፡ ግሥን፡ የሚያስገኝው፡ የግብር፡ ስም፡ ነው ።

ምሳሌ ፤ ፍለጋ፡ ፍላጎት፡ ሁኔታ፡ አለኝታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ።

ገፃኛ፡ መልመኝ ።

(ሀ) የግሥ፡ ስልቶች፡ ስንት፡ ናቸው ?
ወቢይ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
ዋነኛው፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደምን፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
አዋቂይ፡ አንቀጽና፡ ንኡስ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ቃላት፡ ናቸው ?
ለነዚህ፡ ለተጻፉት፡ ጥያቄዎች፡ ለያንዳንዳቸው፡ ፩፡ ፩፡ ምሳሌ፡ አምጣ ።

(ለ) አርእስት፡ የተባለውን፡ በምሳሌ፡ ንገረኝ ።
ኅላፊ፡ ባዝና፡ ትንቢታዊ፡ ባዝ፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ « መረቀ ፤ ረገመ ፤ ገደለ »
በሚል፡ ግሥ፡ አስረዳኝ ። በወቢይ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ « ኅላፊ ፤ የአሁንና፡ ትንቢት ፤ » የተባሉትን፡ ጊዜያቶች፡ በነዚህ፡ ግሥች፡ እያረባህ፡ አስረዳኝ ።
ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ዘር፡ የሚባለውን፡ በምሳሌ፡ አስረዳኝ ።

(ሐ) ከዚህ፡ ባህሪያት፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ፀተን፡ የነገር፡ ስልቶችና፡ ቦታን፡ ጊዜያቶች፡ እየለየህ፡ በየወገኑ፡ አመልክት ።

ምንባብ፡

ከመሳፍንት፡ ዘመን፡ በኋላ፡ አልጋውን፡ የያዙ፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ናቸው ። አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ የቀድሞ፡ ስማቸው፡ ከሣ፡ ይባላል፡ ነበር ። የትንሽ፡ ራስ፡ ዓሊን፡ ልጅ፡ ወይዘሮ፡ ተዋበችን፡ አግባታው፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ በታች፡ በተራ፡ ወታደርነት፡ ሲኖሩ፡ በኑርአቸው፡ ተመረሩና፡ ሸፈቱ ።

አማታቸው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ዘምተው፡ ሳሉ፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ እናት፡ ከእቴጌ፡ መነን፡ ጋር፡ ተዋጉ ። እቴጌ፡ መነንን፡ ድል፡ አደረጉዋቸውና፡ ወዲያው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወዳሉበት፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ገመገሙ ። ጦርነት፡ ገጥመው፡ ከተዋጉ፡ በኋላ፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ድል፡ ሆኑና፡ ሸሹተው፡ ወደ፡ ሸዋ፡ ገቡ ።

ቋረኛው፡ ከሣ፡ አባ፡ ታጠቅ፡ በያገሩ፡ እየተዋጉ፡ አገር፡ ሲያሳምኑ፡ ፪ ዓመት፡ ያህል፡ ቁዩ ። በ፲፱፻፵፮፡ ዓ፡ ም፡ ወደ፡ ሸዋ፡ መጥተው፡ የሸዋን፡ ባለአልጋ፡ ምኒልክን፡ (በኋላ፡ አጼ፡ ምኒልክ፡ የተባሉትን) አግኝተው፡ ይዘው፡ ተመለሱ ። አጼ፡ ምኒልክ፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ የ፲፪፡ ዓመት፡ ልጅ፡ ነበሩ፡ ይባላል ። ከዚያም፡ በኋላ፡ አባ፡ ታጠቅ፡ ከሣ፡ ወደ፡ ስሜን፡ ሄደው፡ ደጃች፡ ውጬን፡ ወግተው፡ ስሜን፡ ላይ፡ በዳላሉ፡ በአፁን፡ ሰላማ፡ እጅ፡ ተቀብተው፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ተብለው፡ ነገሙ ።

የአዲ፣ ቴዎድሮስ፣ የመጀመሪያ፣ አላባቸው፣ መላ፣ ኢትዮጵያን፣ አሰማቸው፣ ሽፍታንና፣ ወንበደን፣ አጥፍተው፣ ለመግዛት፣ ነበር፣ ይበላል ። በኋላ፣ ግን፣ በሕዝብ፣ ጠባይ፣ ተመረጠና፣ የፈተኛው፣ አላባቸው፣ አየጉደለ፣ ሄደ ። ከዚህም፣ በኋላ፣ ሊቃውንታና፣ ሕዝቡ፣ አሊረው፣ ከባድ፣ ሰው፣ ጋር፣ አጣሉአቸው ። መኳንንቱና፣ በላገራም፣ በያለበት፣ ከታየው ። በመጨረሻም፣ ሰር፣ ርባርባ፣ ፍጥር፣ የሚባል፣ የእንግሊዝ፣ የጦር፣ አበጋዝ፣ የሀንድ፣ ወታደሮችን፣ ይዘ፣ መጥቶ፣ ከበባቸው ። እርሳቸውም፣ ብቻ ሆኑት፣ እንደተሩ፣ አይተው፣ ወደ፣ መቅደላ፣ ገቡ ። በዚያም፣ የተቃላቸውን፣ ያህል፣ ከተከላከሉ፣ በኋላ፣ ጦሩ፣ ገፍቶ፣ ቢደርስባቸው፣ አልግረከም፣ ብለው፣ በገዛ፣ እጃቸው፣ ሕይወታቸውን፣ አላልፈው፣ ሞቱ ። ስለ፣ አዲ፣ ቴዎድሮስ፣ ታሪክ፣ ከፍ፣ ያለ፣ መጽሐፍ፣ ይገኛ፣ ይሆናል ።

ከአዲ፣ ቴዎድሮስ፣ ሞት፣ በኋላ፣ የላከታው፣ በላባት፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ አዲ፣ ተባለው፣ አልጋውን፣ ያዙ ። እርሳቸውም፣ ቀድሞ፣ ከአዲ፣ ቴዎድሮስ፣ በታች፣ በተገኙት፣ ለሉ፣ ወሉ፣ ላይ፣ በተደረገው፣ ጦርነት፣ ጀግንነታቸውን፣ ስላሳዩ፣ ተመስገነው፣ ታፍረው፣ ይኖሩ፣ ነባር ። አዲ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ተወላጅነታቸው፣ ነገደ፣ ዛጌ፣ ከሚባለው፣ በአገው፣ ላከታ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከሰሎሞን፣ ዘር፣ አድደለም ። ስለዚህም፣ ጎጃምች፣ በየጊዜው፣ አንገዛም፣ እያሉ፣ ስለአወኩአቸው፣ ወደ፣ ጎጃም፣ ዘምተው፣ ነበር ። በዚያም፣ ድል፣ አድርገው፣ ደጃች፣ ተድላን፣ ይዘው፣ አገሩን፣ ለራስ፣ አዳል፣ ሰጥተው፣ ተመለሱ ። ርዓመት፣ ያህል፣ እንደገዙ፣ በትግራይ፣ አባ፣ በዝብዝ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ ተነሡባቸውና፣ ወደ፣ ትግራይ፣ ዘመቱ፣ በውጊያውም፣ ላይ፣ ድል፣ ሆነው፣ ተያዙና፣ አባ፣ ሰላማ፣ በሚባል፣ ስፍራ፣ ታሰረው፣ ሞቱ ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ አዲ፣ ዮሐንስ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ተባለው፣ ፲፰፣ ዓመት፣ ገዙ ። ከርሳቸውም፣ ቀጥሎ፣ የሸዋው፣ ንጉሥ፣ አዲ፣ ምኒልክ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ተባለው፣ ፳፻፣ ዓመት፣ ገዙ ። የእነዚህ፣ የሁለቱ፣ ታላላቅ፣ ነገሥታት፣ ታሪክ፣ በሌላ፣ መጽሐፍ፣ ከፍ፣ እያለ፣ ተጽፎ፣ ይገኛል ።

ከፍል 2፣ የግሥ፣ አረባብ ።

— 201 —

የመሆን፣ ግሥ፣

የመሆን፣ ግሥ፣ አርባታ፣ የሚከተለው፣ ነው ። እርባታውም፣ በሁለት፣ እኩሄድ፣ ይመደባል ። ስኞት፣ ሁኔታን፣ ያመለክታል ። ይተኛውም፣ በስፍራው፣ ላይ፣ መገኘትን፣ ወይም፣ መኖርን፣ ያመለክታል ።

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ ።

1. የአሁን፣ ጊዜያት፣

ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
አይ፣ ነኝ፣	አይ፣ አኛ፣ ነን፣	አይ፣ አሁ፣	አይ፣ አኛ፣ አለን፣
አንተ፣ ነህ፣	አንተ፣ ነህ፣	አንተ፣ አለህ፣	አንተ፣ አለህ፣
አንቺ፣ ነሽ፣	አንቺ፣ ነሽ፣	አንቺ፣ አለሽ፣	አንቺ፣ አለሽ፣
እርሱ፣ ነው፣	እርሱ፣ ነው፣	እርሱ፣ አለ፣	እርሱ፣ አለ፣
እርሷም፣ ነች(ናት)	እርሷም፣ ነች(ናት)	እርሷም፣ አለች፣	እርሷም፣ አለች፣

ግስገንዘቢያ፣

የአግርኛ፣ ግሥ፣ እኔ፣ አንተ፣ ... የሚለው፣ ተውሳጠ፣ ግሥ፣ ሳይጨመርበትም፣ ሊረባ፣ ይችላል ።

2. ጎሳ፣ ጊዜያት

ነበርሁ፣	ነበርን፣	ነበርሁ፣	ነበርን፣
ነበርህ፣	ነበርህ፣	ነበርህ፣	ነበርህ፣
ነበርሽ፣	ነበርሽ፣	ነበርሽ፣	ነበርሽ፣
ነበረ፣	ነበሩ፣	ነበረ፣	ነበሩ፣
ነበረች፣	ነበረች፣	ነበረች፣	ነበረች፣

3. ትንቢታዊ፣ ጊዜያት ።

አሆናለሁ፣	አሆናለህ፣	አሆናለሁ፣	አሆናለህ፣
ትሆናለህ፣	ትሆናለህ፣	ትሆናለህ፣	ትሆናለህ፣
ትሆናለሽ፣	ትሆናለሽ፣	ትሆናለሽ፣	ትሆናለሽ፣
ትሆናለሁ፣	ትሆናለሁ፣	ትሆናለሁ፣	ትሆናለሁ፣
ትሆናለች፣	ትሆናለች፣	ትሆናለች፣	ትሆናለች፣

(ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣

ሉን፣	እንሁን፣	ሉን፣	እንሁን፣
ሁን፣	ሁን፣	ኑር፣	ኑር፣
ሁኝ፣	ሁኝ፣	ኑሪ፣	ኑሪ፣
ይሁን፣	ይሁን፣	ይኑር፣	ይኑር፣
ትሁን፣	ትሁን፣	ትኑር፣	ትኑር፣

(ሐ) አዋቀድ ፣ አንቀጽ ።

፩— ምክንያታዊ ፣ አዋቀድ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆን ፣ ኖሮ ፣	አ	ብንሆን ፣ ኖሮ ፣	አ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣	አ	ኖረን ፣ ቢሆን ፣
ዳ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ኖረህ ፣ ቢሆን ፣	ዳ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣
ዳ	ብትሆኝ ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ብትሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣	ዳ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣
ደ	ቢሆን ፣ ኖሮ ፣	ደ	ቢሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ደ	ኖሮ ፣ ቢሆን ፣	ደ	ኖሮ ፣ ቢሆን ፣
ደ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ደ	ብትሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ደ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣	ደ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆን ፣	አ	ብንሆን ፣	አ	ብኖር ፣	አ	ብንኖር ፣
ዳ	ብትሆን ፣	ዳ	ብትሆኑ ፣	ዳ	ብትኖር ፣	ዳ	ብትኖሩ ፣
ዳ	ብትሆኝ ፣	ዳ	ብትሆኑ ፣	ዳ	ብትኖሪ ፣	ዳ	ብትኖሩ ፣
ደ	ቢሆን ፣	ደ	ቢሆኑ ፣	ደ	ቢኖር ፣	ደ	ቢኖሩ ፣
ደ	ብትሆን ፣	ደ	ብትሆኑ ፣	ደ	ብትኖር ፣	ደ	ብትኖሩ ፣
አ	እሆን ፣ ዘንድ ፣	አ	እንሆን ፣ ዘንድ ፣	አ	እኖር ፣ ዘንድ ፣	አ	እንኖር ፣ ዘንድ ፣
ዳ	ትሆን ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖር ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ዳ	ትሆኝ ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖሪ ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ደ	ይሆን ፣ ዘንድ ፣	ደ	ይሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ደ	ይኖር ፣ ዘንድ ፣	ደ	ይኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ደ	ትሆን ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትኖር ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣

ማስገንዘቢያ ። ከዚህ በላይ የተጻፈው ፣ ምክንያታዊ ፣ አዋቀድ ፣ «እንድ ፣ ል» የሚል ፣ ሆኖ ፣ እየተጨመረበት ፣ ይረባል ። ይኸውም ፣ እንደሆነ ፣ ልሆን ፣ እንደኖር ፣ ልኖር ፣ . . . ይላል ። ማለት ፣ ነው ።

ዳ ፣ ተምኔታዊ ፣ አዋቀድ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆንሁ ፣ ነበር ፣	አ	ብሆንን ፣ ነበር ፣	አ	ብኖርሁ ፣ ነበር ፣	አ	ብኖርን ፣ ነበር ፣
ዳ	ብሆንህ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብሆንህን ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርህ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርህን ፣ ነበር ፣
ዳ	ብሆንሽ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብሆንሽን ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርሽ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርሽን ፣ ነበር ፣
ደ	ብሆን ፣ ነበር ፣	ደ	ብሆኑ ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖረ ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖሩ ፣ ነበር ፣
ደ	ብሆንች ፣ ነበር ፣	ደ	ብሆኑ ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖረች ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖሩ ፣ ነበር ፣

ማስገንዘቢያ ። ከዚህ በላይ የተጻፈው ፣ እርባታ ፣ «ነበር» የሚለው ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ ላይጪ መርበትም ፣ ብቻውን ፣ ይነገራል ። ይኸውም ፣ «ብሆንሁ ፣ ብኖርሁ ፣ ያለኛል ፣ ማለት ፣ ነው ።

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	እሆን ፣ ነበር ፣	አ	እንሆን ፣ ነበር ፣	አ	እኖር ፣ ነበር ፣	አ	እንኖር ፣ ነበር ፣
ዳ	ትሆን ፣ ነበር ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖር ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣
ዳ	ትሆኝ ፣ ነበር ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖሪ ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣
ደ	ይሆን ፣ ነበር ፣	ደ	ይሆኑ ፣ ነበር ፣	ደ	ይኖር ፣ ነበር ፣	ደ	ይኖሩ ፣ ነበር ፣
ደ	ትሆን ፣ ነበር ፣	ደ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ደ	ትኖር ፣ ነበር ፣	ደ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣

(መ) ፣ ንኡስ ፣ አንቀጽ ።

አርአዕት ።

መሆን ፣ መኖር ፣

በዝ ፣ አንቀጽ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

ሆኖ ፣ ኖሮ ፣

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	እሆን —	አ	እንሆን —	አ	እኖር —	አ	እንኖር —
ዳ	ትሆን —	ዳ	ትሆኑ —	ዳ	ትኖር —	ዳ	ትኖሩ —
ዳ	ትሆኝ —	ዳ	ትሆኑ —	ዳ	ትኖሪ —	ዳ	ትኖሩ —
ደ	ይሆን —	ደ	ይሆኑ —	ደ	ይኖር —	ደ	ይኖሩ —
ደ	ትሆን —	ደ	ትሆኑ —	ደ	ትኖር —	ደ	ትኖሩ —

ግግዳ ፣ ቅጽል ።

ኅላፊ ፣ ጊዜያት ። — የነበርሁ ፣ የነበርህ ፣ እያለ . . . ይረባል ።
የአሁን ፣ ጊዜያት ። — የአልሁ ፣ የአለህ ፣ እያለ . . . ይረባል ።
ትንቢታዊ ፣ ጊዜያት ። — የምሆን ፣ የምትሆን ፣ የምኖር ፣ የምትኖር . . . እያለ ፣ ይረባል ።

ዘር ።

ሁኔታ ፣ አኳኋን ፣ መሆን ። ፡ ፡ ኑር ፣ አደኗር ፣ መኖር ።

የመሆን ፣ ግሥ ፣ ሕገ ፣ ወጥ ፣ ነው ። ክፍሉም ፣ ከተደራጊ ፣ ዐምድ ፣ ስለሆነ ፣ ከላይ እንደተጻፈው ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ብቻ ፣ ይረባል ፣ እንጂ ፣ ዝርዝር ፣ እርባታ ፣ የለውም ።
«ሆን ፣ ነበረ ፣» የሚባሉት ፣ ግሥ ፣ በነበር ፣ ግሥ ፣ «በመሆን ፣» ውስጥ ፣ ጣልቃ ፣ ገብተው ፣ እንደተነገሩ ፣ አስተውል ። ነገር ፣ ግን ፣ በግሥነት ፣ ደንባቸው ፣ ተለይተው ፣ ሲነገሩ ፣ ልዩነት ፣ እንዳላቸው ፣ ማወቅ ፣ የሚያስፈልግ ፣ ነው ። በአገባብ ፣ ተመልክት ።

የመኖር (ወይም የአለኝ ግለት) ግሥ ።

የመኖር ግሥ ፣ የሚከተለው ነው ። የመኖር ግሥ ፣ ሁለት ፣ ዓይነት ፣ ትርጓሜ ፣ አለው ፣ አንደኛው ፣ በቦታው ፣ ላይ ፣ የመኖርን ፣ ወይም ፣ የመገኘትን ፣ ምግባር ፣ የሚያመለክተው ፣ ነው ። የእርሱም ፣ መደቡ ፣ ከመሆን ፣ ግሥ ፣ ስለሆነ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ በቀ ፣ 202 ፣ አረብኛ ፣ አሳይተኛል ፣ አሁን ፣ ግን ፣ በልዩ ፣ መደብ ፣ የምንጸፈው ፣ የመኖር ግሥ ፣ የሚገኝ ፣ ወይም ፣ የአለኝ ፣ ግለት ፣ ምግባር ፣ የሚገለጽበት ፣ ነው ፣ ልዩነቱን ፣ በየስልቱ ፣ መመርመር ፣ ነው ።

(ሀ) ዐቢይ ፣ አንቀጽ ።

1. የአሁን ፣ ጊዜያት ።

ነጠላ	ብዙ
አ— አለኝ ፣	አ— አለን ፣
ዳ— { አለህ ፣ አለሽ	ዳ— አላችሁ ፣
ር— { አለው ፣ አላት ፣	ር— አላቸው ፣

2. ግላፈ ፣ ጊዜያት ።

አ— ነበረኝ ፣	አ— ነበረን ።
ዳ— { ነበረህ ፣ ነበረሽ ፣	ዳ— ነበራችሁ ።
ር— { ነበረው ፣ ነበረት ፣	ር— ነበራቸው ።

3. ትንቢታዊ ፣ ጊዜያት ።

አ— ይኖረኛል ፣	አ— ይኖረኛል ፣
ዳ— { ይኖርሃል ፣ ይኖርሽል ፣	ዳ— ይኖራችኋል ፣
ር— { ይኖረዋል ፣ ይኖራታል ፣	ር— ይኖራቸዋል ፣

(ለ) ትእዛዝ ፣ አንቀጽ ።

አ— ይኑረኝ ፣	አ— ይኑረን ፣
ዳ— { ይኑርህ ። ይኑርሽ ፣	ዳ— ይኑራችሁ ፣
ር— { ይኑረው ፣ ይኑራት ፣	ር— ይኑራቸው ፣

ግስገስዘቢያ ፣ አንዲኖረኝ ፣ ይሁን ፣ እንዲኖርህ ፣ ይሁን ፣ እያለም ፣ ይረባል ።

(ከ) አዋቂ ፣ አንቀጽ ።

ከ— ምክንያታዊ ፣ አዋቂ ።

1. ግላፈ ፣ ጊዜያት ።

	ነጠላ	ብዙ
አ ፣	ኖረኝ ፣ ቢሆን ፣	አ ፣ ኖርን ፣ ቢሆን ፣
ዳ ፣	{ ኖርህ ፣ ቢሆን ፣ ኖርሽ ፣ ቢሆን ፣	ዳ ፣ ኖርአችሁ ፣ ቢሆን ፣
ር ፣	{ ኖርት ፣ ቢሆን ፣ ኖርአት ፣ ቢሆን ፣	ር ፣ ኖርአቸው ፣ ቢሆን ፣

2. የአሁን ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ ፣	ቢኖረኝ ፣	አ ፣ ቢኖረን ፣
ዳ ፣	{ ቢኖርህ ፣ ቢኖርሽ ፣	ዳ ፣ ቢኖራችሁ ፣
ር ፣	{ ቢኖረው ፣ ቢኖራት ፣	ር ፣ ቢኖራቸው ፣
አ ፣	ይኖረኝ ፣ ዘንድ ፣	አ ፣ ይኖረን ፣ ዘንድ ፣
ዳ ፣	{ ይኖርህ ፣ ዘንድ ፣ ይኖርሽ ፣ ዘንድ ፣	ዳ ፣ ይኖራችሁ ፣ ዘንድ ፣
ር ፣	{ ይኖረው ፣ ዘንድ ፣ ይኖራት ፣ ዘንድ ፣	ር ፣ ይኖራቸው ፣ ዘንድ ፣

ግስገስዘቢያ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ የተጻፈው ፣ ምክንያታዊ ፣ አዋቂ ፣ ልንድ ፣ ለ፣ የሚል ፣ ቃል ፣ እየተጨመረበት ፣ ይረባል ። ይኸውም ፣ እንዲኖረኝ ፣ ቢኖረኝ ፣ . . . ይላል ፣ ግለት ፣ ነው ።

ከ— ተምኔታዊ ፣ አዋቂ ።

1. ግላፈ ፣ ጊዜያት ።

ጸጸትና ምኞት ፣	አ ፣	በኖረኝ ፣ ነበር ፣	አ ፣ በኖረን ፣ ነበር ፣
	ዳ ፣	{ በኖረህ ፣ ነበር ፣ በኖረሽ ፣ ነበር ፣	ዳ ፣ በኖራችሁ ፣ ነበር ፣
	ር ፣	{ በኖረው ፣ ነበር ፣ በኖራት ፣ ነበር ፣	ር ፣ በኖራቸው ፣ ነበር ፣

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት =

		<u>ነጠላ</u>	<u>ብዙ</u>
ጸጸትና ምንጭት	ሸ ዩ ፫	ይኖረኝ፣ ነበር፣	ሸ ይኖረን፣ ነበር፣
		ይኖርህ፣ ነበር፣ ይኖርሽ፣ ነበር፣	ዩ ይኖራችሁ፣ ነበር፣
		ይኖረው፣ ነበር፣ ይኖራት፣ ነበር፣	፫ ይኖራቸው፣ ነበር፣

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ፣

አርእስት =

መኖር፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት፣

በዝ፣ አንቀጽ፣

1. ጎላፊ፣ ጊዜያት፣

ነበር፣ ኖሮ =

ሸ	ይኖረኝ		ሸ	ይኖረን
ዩ	ይኖርህ		ዩ	ይኖራችሁ
	ይኖርሽ			፫
፫	ይኖረው		፫	ይኖራቸው
	ይኖራት			

ግግዊ፣ ቅጽል =

ጎላፊ፣ ጊዜያት፣ — የነበረኝ፣ የነበረህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል =

የአሁን፣ ጊዜያት፣ — የአለኝ፣ የአለህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል =

ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፣ — የሚኖረኝ፣ የሚኖርህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል =

ዘርፍ፣ ላቢዘር =

አለኝታ፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት = መኖር፣ ንብረት =

የመኖር፣ ግሥ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ እንደተጻፈው፣ በየቀኑ፣ እርባታ፣ ብቻ፣ ይረባል፣ እንጂ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ የለውም፣ በንብብ፣ ተግባርን፣ ሲመስል፣ በምሥጢር፣ ገቢር፣ ነው፣ « መያዝ፣ ማግኘት » የሚባሉት፣ ግሥች፣ ይዛመዱታል፣ እንደ፣ ልማድ፣ ሆኖ፣ ገቢርን፣ ሳይስብም፣ ይነገራል፣ እንጂ፣ መሳብ፣ ይገባው፣ ነበር፣ በግዕዙም፣ ሳቀሰው፣ « በ፣ አልበ » የሚለው፣ የመኖር፣ ግሥ፣ በዱሮ፣ ጊዜ፣ ገቢርን፣ ይስብ፣ ነበር፣ ይባላል፣ ይኸውም፣ « ሐመር፣ ሐዳስ፣ ዝአልብኪ፣ ነውረ » በማለቱ፣ ይታያል።

ክፍል፣ 2፣ የግሥ፣ ሙሉ፣ እርባታ =

— 205 —

ግሥችን፣ በየወገናቸው፣ ለማርባት፣ እንዲመች፣ የሚከተሉት፣ ግሥች፣ አለቀች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ።

- 1) መፈለግ፣ — መድረሻው፣ ገአዝ፣ ለሆነ፣ ግሥ፣ (ለ፣ ከሚሆን፣ በቀር።)
- 2) መክፈል፣ — መድረሻው፣ “ለ” የሚል፣ ግዕዝ፣ ፊደል፣ ለሆነ፣ ግሥ።
- 3) መግባት፣ — መድረሻው፣ ራብ፣ ለሆነ፣ ለማናቸውም፣ ግሥ።
- 4) መከተል፣ — በመነሻው፣ ተ፣ የሚል፣ ፊደል፣ ለሚገኝበት፣ ግሥ።
- 5) ማወቅ፣ — መነሻው፣ አ፣ ፀ፣ ለሆነ፣ ግሥ።
- 6) መውደድ፣ — በደጊም፣ ለሚነገር፣ ግሥ።

— 206 —

በደጊም፣ የሚነገር፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ ሸኛው፣ ቀለም፣ ጠብቆ፣ ሸኛው፣ ተውጦ፣ ይነገራል። ይኸውም፣ ወደደ፣ ብሎ፣ ይወዳል፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው። ይሁን፣ እንጂ፣ በአሕፈት፣ ላይ፣ የማጥበቂያ፣ ምልክት፣ ገና፣ ስላልተደነገገ፣ ፊደሉ፣ ሳይጉድል፣ እንዲጻፍ፣ ወስነናል።

ምሳሌ፣ የመውደድ፣ ግሥ፣ ትንቢቱን፣ ይወዳል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይወድዳል፣ ማለት፣ የመኖር ስብ፣ ግሥ (ትንቢቱን)፣ ይፈላል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይፈስላል፣ ማለት፣ የተሻለ፣ ይሆናል።

— 207 —

መድረሻው፣ “ለ” የሆነ፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ሙሉጥ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ የ፣ የሚል፣ ባዕድ፣ መነሻን፣ ሲያበጅ፣ ይገኛል፣ ይኸውም፣ ገድያለሁ፣ ገድያለሽ፣ ገድዬ፣ . . . ይላል፣ ማለት፣ ነው።

መድረሻው፣ ራብ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ የ “ተ” ፊደል፣ ይጨመርበታል። ይኸውም፣ መግባት፣ መብላት፣ ገብቶ፣ በልቶ፣ « ይላል፣ ማለት፣ ነው።

በመነሻ፣ «ተ» የሚገኝበት፣ ግሥ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ “ተ” ይዋጣል። ይኸውም፣ ይከተላል፣ ይቀመጣል፣ ይላል፣ እንጂ፣ ይትከተላል፣ ይትቀመጣል፣ አይልም፣ ማለት ነው። ይህ፣ ሙሳይ፣ ለመላው፣ አይደለም። “ተኛ፣ ተለመ፣ ተረጉመ” የሚባሉት፣ ግሥች፣ ይተኛል፣ ይተልማል፣ ይተረጉማል፣ ሲያሰኙ፣ ይገኛሉ።

— 208 —

የግሥ፣ እርባታ፣ ምንም፣ አንኳ፣ በአንዳንድ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ ለየነት፣ በሆረው፣ መደቡ፣ አንድ፣ ዓይነት፣ ነው።

እነሆ፣ « መፈለግ፣ የሚለውን፣ ግሥ፣ በሙሉ፣ እርባታ፣ በየቀኑም፣ በዝርዝርም፣ እያረባን፣ እንገልጻለን፣ የቀህ፣ እርባታ፣ የምንለው፣ እኔ፣ አንተ፣ . . . በሚያሰኘው፣ የእርባታ፣ መራ እየተመራ፣ በቀላሉ፣ የሚረባው፣ ነው። ይኸውም፣ እፈልጋለሁ፣ ትፈልግክለህ፣ . . . የሚለው፣ ነው። (ቁ. 209፣ እይ.) ዝርዝር፣ እርባታ፣ የሚባለውም፣ እኔን፣ አንተን፣ . . . የሚያሰኝ፣ የተላበ፣ አጻፋ፣ በሚጨመርበት፣ የእርባታ፣ መራ እየተመራ፣ በሰፊው፣ የሚዘረዘረው፣ ነው። ይኸውም፣ « እፈልገዋለሁ፣ ይፈልገኛል፣ . . . የሚለው፣ ነው። (ቁ. 210፣ እይ.)

የግሥ፣ መፈለግ፣ የዋህ፣ አርባታ፡

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ፡

1. ጎሳፈ፣ ጊዜያት፡

የዋህ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግሁ፡

ዪ - ፈለግህ፡
ፈለግሽ፡

ቮ - ፈለግ፡
ፈለግኝ፡

የቅርብ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግህልሁ፡

ዪ - ፈለግህአል፡
ፈለግሽአል፡

ቮ - ፈለግአል፡
ፈለግሽአል፡

ብዙ፡
ስ - ፈለግን፡

ዪ - ፈለግአችሁ፡

ቮ - ፈለጉ፡

ስ - ፈለግንአል፡

ዪ - ፈለግአችሁአል፡

ቮ - ፈለገውአል፡

ግስገንዘቢያ = አ፣ ተውጦ፣ ፈለግሃል፣ ፈለግሃል፡... እየተባለም፣ ይነገራል፡

የሩቅ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግህ፡

ዪ - ፈለግህ፡
ፈለግሽ፡

ቮ - ፈለግህ፡
ፈለግሽ፡

ስ - ፈለግህ፡

ዪ - ፈለግህ፡

ቮ - ፈለግህ፡

2 የአሁንና፣ የትንቢት፣ ጊዜያት፡

የቅርብ = ስ - ለፈለግህ፡

ዪ - ለትፈለግህ፡
ለትፈለግህ፡

ቮ - ለፈለግህ፡
ለትፈለግህ፡

ስ - ለትፈለግህ፡

ዪ - ለትፈለግህ፡

ቮ - ለፈለግህ፡

የዋህ = ስ - አፈለግህልሁ፡

ዪ - ትፈለግህልህ፡
ትፈለግህልህ፡

ቮ - ይፈለግህልህ፡
ትፈለግህልህ፡

ስ - እንፈለግህልህ፡

ዪ - ትፈለግህልህ፡

ቮ - ይፈለግህ፡

ግስገንዘቢያ = (ሀ) አ፣ ተውጦ፣ እፈለግህልሁ፣ ትፈለግህልሁ፡... እየተባለ፣ ይነገራል፡

(ለ) የጥርጥር፣ ምግባር፣ በግንገርባት፣ ጊዜያት፣ አፈለግ፣ ይሆናል፡
ትፈለግ፣ ይሆናል፣ ትፈለግ፣ ይሆናል፣ እያለ፣ ይረባል፡

(ሐ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፡

1. የአሁን፣ ጊዜያት፡

የዋህ፣ ጎሳፈ = ስ - ለፈለግ፡

ዪ - ፈለግ፡
ፈለግህ፡

ቮ - ይፈለግ፡
ትፈለግ፡

ብዙ፡
ስ - እንፈለግ፡

ዪ - ፈለግ፡

ቮ - ይፈለግ፡

2. ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፡

ስ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

ዪ - እንደትፈለግ፣ ይሁን፡
እንደትፈለግ፣ ይሁን፡

ቮ - እንዲፈለግ፣ ይሁን፡
እንደትፈለግ፣ ይሁን፡

ስ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

ዪ - እንደትፈለግ፣ ይሁን፡

ቮ - እንዲፈለግ፣ ይሁን፡

(ሐ) አዋዋይ፣ አንቀጽ፡

ስ - ምክንያታዊ፣ አዋዋይ፡

1. ጎሳፈ፣ ጊዜያት፡

የዋህ፣ ጎሳፈ = ስ - ብፈለግ፣ ነር፡

ዪ - ብትፈለግ፣ ነር፡
ብትፈለግ፣ ነር፡

ቮ - ቢፈለግ፣ ነር፡
ብትፈለግ፣ ነር፡

ስ - ብንፈለግ፣ ነር፡

ዪ - ብትፈለግ፣ ነር፡

ቮ - ቢፈለግ፣ ነር፡

ግስገንዘቢያ፣ «ናር»፣ የግንገርባት፣ ረዳቱ፣ ግሥ፣ ቀርቶ፣ ብቻውንም፣ ይነገራል፡

ገራል፡ ይኸውም፣ «ብፈለግ፣ ብትፈለግ፣... ይላል፣ ግለት፣ ነው፡
በዚህም፣ ጊዜ፣ ክፍሉ፣ ከትንቢታዊ፣ ጊዜያት፣ ይሆናል፡

የሩቅ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ዪ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡
ፈለግሽ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ቮ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡
ፈለግሽ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ስ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ዪ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ቮ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

(ሐ) አዋቀድ ፡ አንቀጽ ፡ (ላጣቂ ፡)

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ውለተኛ ፡	ሸ — አረልግ ፡ ዘንድ ፡	ሸ — አንረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ይረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ይረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
ጥንተኛ ፡	ሸ — አንዲረልግ ፡	ሸ — አንድንረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡
	ዘ — አንዲረልግ ፡	ዘ — አንዲረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡

ግስገንዘቢያ ፡ «አንድ ፡ ስማለት ፡ ፈንታ ፡ «ላላ» ፡ ቃል ፡ አየተጨመረ ፡ አንድዚያው ፡ ይረባል ። ይኸውም ፡ «ረልግ ፡ ለትረልግ ፡ ለትረልግ ፡ . . . ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

ዘ ፡ — ተግኝታዊ ፡ አዋቀድ ፡

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ።

ጸጸት ፡	ሸ — በረልግሁ ፡ ነበር ፡	ሸ — በረልግን ፡ ነበር ፡
ወይም ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡
ጥንተኛ ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡
	ዘ — በረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — በረልግች ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግች ፡ ነበር ፡

2. ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ጸጸት ፡	ሸ — አረልግ ፡ ነበር ፡	ሸ — አንረልግ ፡ ነበር ፡
ወይም ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡
ጥንተኛ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — ይረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ይረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡

ግስገንዘቢያ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ የተነገረው ፡ ቃል ፡ «ነበር» ፡ የሚለውም ፡ ላይጨመረበት ፡ «በረልግሁ ፡ በረልግህ ፡ . . . ይላል ፡ ይረባል ። ይኸውም ፡ በጎሳፊ ፡ ወይም ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ እየገባ ፡ ጸጸትንና ፡ ጥንተኛን ፡ የሚገልጽ ፡ ነው ።

(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ ።

አርእስት ።

መረልግ ።

በገ ፡ አንቀጽ ።

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት

	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ሸ —	ረልግ	ሸ — ረልግ
ዘ —	ረልግህ	ዘ — ረልግህ
ዘ —	ረልግህ	ዘ — ረልግህ
ዘ —	ረልግ	ዘ — ረልግ
ዘ —	ረልግ	ዘ — ረልግ

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	አረልግ	ሸ — አንረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ
ዘ —	ይረልግ	ዘ — ይረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ

ግግግ ፡ ቅጽ ።

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	የረልግሁ ፡	ሸ — የረልግን ፡
ዘ —	የረልግህ ፡	ዘ — የረልግህ ፡
ዘ —	የረልግህ ፡	ዘ — የረልግህ ፡
ዘ —	የረልግ ፡	ዘ — የረልግ ፡
ዘ —	የረልግች ፡	ዘ — የረልግች ፡

ግስገንዘቢያ ፡ የረቀቅ ፡ ጎሳፊ ፡ ሲሆን ፡ «ረልግ ፡ ነበር ፡ ረልግህ ፡ ነበር ፡ አያል ፡ ይረባል ።

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	የረልግ	ሸ — የረልግ
ዘ —	የረልግህ	ዘ — የረልግህ
ዘ —	የረልግህ	ዘ — የረልግህ
ዘ —	የረልግ	ዘ — የረልግ
ዘ —	የረልግች	ዘ — የረልግች

(መ) ገሉስ ፡ አንቀጽ ። (ለጣቂ) :

ውስጠ ፡ ዩ ፡

ነጠላ ፡   ብዙ ፡
መፈለጊያ ፡   መፈለጊያዎች ፡

ዘርፍ ፡ ለባ.ዘር ፡

ፍለጋ ፡   ፍለጋዎች ፡
ፍላጎት ፡   ፍላጎቶች ፡
አፈላለግ ፡   አፈላለጎች ፡

- 210 -

የግሥ ፡ መፈለግ ፡ ዝርዝር ፡ እርባታ ።

የአጣጥብ ፡ ስድስት ፡ ዝርዝር ፡ እርባታው ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በላይ ፡ በቁ. 209 ፡ በየዋህ ፡ እርባታ ፡ የጸፍናቸው ፡ ቃላት ፡ እንደገና ፡ ዝርዝር ፡ አጻፋ ፡ አየ ተዉራሪባቸው ፡ ይረባሉ ። ይህንንም ፡ በፀረፍተ ፡ ነገር ፡ እየሞላን ፡ ለማስረፍት ፡ ስንል ፡ ተውላጠ ፡ ስዎችን ፡ በላቤትና ፡ ተላቢ ፡ እያደረግን ፡ ጽፈናል ፡ ተቶ ፡ 211 ፡ እይ ።

የ ፡ አ ፡ ፊደል ፡ ድምፁን ፡ ስተከታዩ ፡ አውርዶ ፡ አርሱ ፡ ራሱ ፡ እንደሚታጣ ፡ በየስፍራው ፡ ተናግረናል ። ስለዚህም ፡ በሚከተለው ፡ እርባታ ፡ በእንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ «አ» እየተዋጠ ፡ መጻፉን ፡ አስተውል ። ይኸውም ፡ «አፈለጋቸው አስሁ» ሊባል ፡ የሚገባው ፡ ቃል ፡ እፈለጋቸዋለሁ ። እየተባለ ፡ ተጽደክል ፡ ግለት ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፡ አ ፡ ሳይዋጥ ፡ በጻፍም ፡ ሥረ ፡ ነገሩ ፡ እንዲሁ ፡ ነውና ፡ ጻፍ ፡ አያሰኝም ።

የ ፡ ሀ ፡ ፊደል ፡ የግዕዝነት ፡ ድምፁ ፡ በልግድ ፡ ጠፍቶ ፡ እንደቀረ ፡ ካሁን ፡ በፊት ፡ ተናግረናል ። (ተ ፡ ቁ ፡ 172 አይ ።) ስለዚህም ፡ የእርባታ ፡ መረው ፡ ሀ ፡ ግዕዝ ፡ አናጋሪ ፡ ድምፅ ፡ በተከተለው ፡ ጊዜ ፡ ከ ፡ ወደመዘን ፡ ይለወጣል ። ይኸውም ፡ «ፈለገህ» የሚለው ፡ ቃል ፡ ሲዘረዘር ፡ «ፈለግኸኝ» ፡ ፈለግኸው ፡ . . . ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

- 211 -

ዝርዝር ፡ እርባታው ።

የላቤት ፡ ተ.ቦ.	ተባቢ ፡ ተ.ቦ.	ወዘደ ፡ አንቀጽ ።				ትእዛዝ ፡ ለንቀጽ ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡
		ግ ላ ፊ ፡ ጊ ጼ ያ ት ፡			የአሁን ፡ የትገቢት ፡ ጊዜያት ፡	
		ጥዋህ ፡ ግላፊ ፡	ጥቅርብ ፡ ግላፊ ፡	የሩቅ ፡ ግላፊ ፡		
አ ፡	እኔን ፡	—	—	—	—	—
	አንተን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
	አንድን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
	እርሱን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
	እርሷን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
	እኛን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
	እናንተን ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡	ፈለግሁ ፡
አንተ ፡	እኔን ፡	ፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸኛል ፡	ፈለግኸኝ ፡ ነበር ፡	ትፈለግሁ ፡	ፈለግኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈለግኸው ፡	ፈለግኸዋል ፡	ፈለግኸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግሁ ፡	ፈለግው ፡
	እርሷን ፡	ፈለግኸት ፡	ፈለግኸታል ፡	ፈለግኸት ፡ ነበር ፡	ትፈለግሁ ፡	ፈለግት ፡
	እኛን ፡	ፈለግኸን ፡	ፈለግኸናል ፡	ፈለግኸን ፡ ነበር ፡	ትፈለግሁ ፡	ፈለግን ፡
	እናንተን ፡	ፈለግኸዋቸው ፡	ፈለግኸዋል ፡	ፈለግኸዋቸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸዋሁ ፡	ፈለግኸው ፡
አንቀጽ ፡	እኔን ፡	ፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸኛል ፡	ፈለግኸኝ ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈለግኸው ፡	ፈለግኸዋል ፡	ፈለግኸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸው ፡
	እርሷን ፡	ፈለግኸት ፡	ፈለግኸታል ፡	ፈለግኸት ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸት ፡
	እኛን ፡	ፈለግኸን ፡	ፈለግኸናል ፡	ፈለግኸን ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸኝ ፡	ፈለግኸን ፡
	እናንተን ፡	ፈለግኸዋቸው ፡	ፈለግኸዋል ፡	ፈለግኸዋቸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግኸዋሁ ፡	ፈለግኸዋቸው ፡
እርሱ ፡	እኔን ፡	ፈለግኝ ፡	ፈለግኛል ፡	ፈለግኝ ፡ ነበር ፡	ይፈለግኛል ፡	ይፈለግኝ ፡
	አንተን ፡	ፈለግህ ፡	ፈለግሃል ፡	ፈለግህ ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለግህ ፡
	አንድን ፡	ፈለግኹ ፡	ፈለግኹል ፡	ፈለግኹ ፡ ነበር ፡	ይፈለግኹል ፡	ይፈለግኹ ፡
	እርሱን ፡	ፈለግኩ ፡	ፈለግኩል ፡	ፈለግኩ ፡ ነበር ፡	ይፈለግኩል ፡	ይፈለግኩ ፡
	እርሷን ፡	ፈለግክት ፡	ፈለግክታል ፡	ፈለግክት ፡ ነበር ፡	ይፈለግክታል ፡	ይፈለግክት ፡
	እኛን ፡	ፈለግኩን ፡	ፈለግኩናል ፡	ፈለግኩን ፡ ነበር ፡	ይፈለግኩናል ፡	ይፈለግኩን ፡
	እናንተን ፡	ፈለግኩዋቸው ፡	ፈለግኩዋል ፡	ፈለግኩዋቸው ፡ ነበር ፡	ይፈለግኩዋቸው ፡	ይፈለግኩዋቸው ፡

ባለቤት ጥ. ቦ.	አዋቂ ገንቀጽ (አጣቂ)					
	ገንቀጽ ገደብ			ገንቀጽ ገደብ		
	ገላጭ ገደብ	የአጠቃላይ ገንቀጽ ገደብ	ገላጭ ገደብ	የአጠቃላይ ገንቀጽ ገደብ	ገላጭ ገደብ	የአጠቃላይ ገንቀጽ ገደብ
አርባ	እኔ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንተ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንቁን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባዎን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
አገ	እኔ	—	—	—	—	—
	አንተ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንቁን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባዎን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛ	—	—	—	—	—
	እኛን	—	—	—	—	—
	እኛን	—	—	—	—	—
አገን	እኔ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንተ	—	—	—	—	—
	አንቁን	—	—	—	—	—
	አርባ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባዎን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛ	—	—	—	—	—
	እኛን	—	—	—	—	—
	እኛን	—	—	—	—	—
አገር	እኔ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንተ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አንቁን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	አርባዎን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ
	እኛን	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ	የተሰጠው ገንቀጽ

ማስገንዘቢያ፣ ምክንያታዊ፣ አዋቂ፣ አንቀጽ፣ በጎላፊው፣ ጊዜያት፣ «የር» የሚለው፣ ረዳት፣ ግሥ፣ ሳይጨመርበትም፣ ይነገራል። ይኸውም፣ ብረት፣ ብረት፣ ብረት፣ ለገሥ፣ ይረባል። ማለት፣ ነው። «አንድ» በሚለውም፣ ፈንታ፣ «ለ» ተተክቶ፣ አንድ ይሆናል። ይረባል። ይኸውም፣ ለረባል፣ ለረባል፣ ይላል። ማለት፣ ነው።

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ

ከንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ አንድላው፣ ሁሉ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ አለው፣ (ቁ፣ 181-185 እይ) ግጥሞች፣ ቅጽጽ፣ አንድ ይሆናል፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ይረባል።

እርሻት፣ ግን፣ የነገር፣ ስም፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ በአገሪቱ፣ አጻፋ፣ ብቻ፣ ይዘረዘራል። ይኸውም፣ መረጃ፣ መረጃ፣ መረጃ፣ ይላል። ማለት፣ ነው። ቁ. 179-180፣ እይ)

- 212 -

ከዚህ፣ በላይ፣ በየዋህና፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ የተጻፈው፣ ግሥ፣ «መረጃ» ሕገኛ፣ ይባላል። አንድ፣ እርሻ፣ ሆነው፣ ወይም፣ ከዋቂት፣ ጥቂት፣ ልዩነት፣ በቀር፣ እርሻ፣ መስለው፣ የሚረቡ፣ ግሥችም፣ ሕገኛች፣ ይባላሉ። በእርሻ፣ አካሄድ፣ ለመርባት፣ የግዴታ፣ ግሥች፣ ግን፣ ሕገ፣ ወጠት፣ ይባላሉ።

- 213 -

- ሕገ፣ ወጥ፣ የሆኑ፣ ግሥች፣ በአራት፣ አካሄድ፣ ይለያሉ።
- (ሀ) በአዕማድ፣ ላይ፣ ቃላቸውን፣ ይለውጣሉ።
- (ለ) በንኡስ፣ አንቀጽቸው፣ ላይ፣ በዕድ፣ ፈጽሞ፣ ያመጣሉ።
- (ሐ) በቦዝ፣ አንቀጽቸው፣ ላይ፣ ፈጽሞቸውን፣ ይለውጣሉ፣ ወይም፣ ያገድላሉ።
- (መ) በእርባታ፣ ላይ፣ አዲስ፣ ቃልን፣ ይወልዳሉ።

- 214 -

በአዕማድ፣ ላይ፣ ቃላቸውን፣ የሚለው፣ ግሥች፣ በዙዎች፣ አይደሉም። ከእርሻም፣ ላይ፣ ጥቂቶቹ፣ ከዚህ፣ ቀጥሎ፣ የተጻፉት፣ ናቸው።

ምሳሌ፣ «አለ» ላልቶ፣ ሲነገር፣ የመሆኑን፣ ምግብ፣ እየተለዘ፣ በተደራጊነት፣ ዐምድ፣ የግሥ፣ ረዳት፣ ይሆናል። የእርሻ፣ አስደራጊ፣ «አሰና» ይላል። አንድ ይሆናል፣ ደግሞ፣ «ሆነ» ተደራጊ፣ ዐምድ፣ ነው። የእርሻ፣ አድራጊ፣ «አደረገ» የሚባለው፣ ግሥ፣ ስለሆነ፣ አዲስ፣ ቃል፣ መገኘቱን፣ አስተውሎ።

አጅ፣ ዝም፣ አለ፣ ዝም፣ አሰና፣ ድል፣ ሆነ፣ ድል፣ አደረገ፣ እያለ፣ ይረባል።

— 215 —

በንኡስ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ በዕድ፡ ፈጽላን፡ የሚያመጡ፡ ግሥት፡ ብዙዎች፡ ናቸው፡ በአዕማድ፡ ደንቡ፡ መድረሻው፡ ራብዕ፡ የሆነ፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ በንኡስ፡ አንቀጽ፡ የተፈጸመ፡ ይገኛል፡፡ መድረሻው፡ ግዕዝ፡ የሆነ፡ አንዳንድ፡ ግሥ፡ እንደዚሁ፡ ሲሆን፡ ይገኛል፡፡

አጅ፡ «ገበ፡ በላ፡ ቀረ፡ ቄየ፡» የሚለው፡ የግሥ፡ ዐምድ፡ በአርእስቱ፡ «መግባት፡ መብላት፡ መቅረት፡ መቋቋም፡» በግሥ፡ በዙ፡ «ገብቶ፡ በልቶ፡ ቀርቶ፡ ቄይቶ፡» ይላል፡፡ እንደዚሁ፡ ደግሞ፡ መንሸው፡ ተ፡ የሆነ፡ አንዳንድ፡ የግሥ፡ ዐምድ፡ በአርእስቱ፡ በትንቢታዊ፡ በዙ፡ ላይ፡ ተ፡ ይጠፋ-በታል፡፡ ይኸውም «ተከተለ፡ ተቀመጠ፡» የሚለው፡ ግሥ፡ «መከተል፡ መቀመጥ፡» ወይም፡ እከተል፡ እቀመጥ፡ ይላል፡፡ ግለት፡ ነው፡፡ በዚህ፡ በሰጠው፡ አሰሪ፡ «መከተል፡ መቀመጥ፡ እከተል፡ እቀመጥ፡» ለልተባለምና፡ ተ፡ እንደጠፋ፡ አስተውሏል፡፡

— 216 —

በዐገ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ፈጽላቸውን፡ የሚለው፡ ወይም፡ የሚያገኙት፡ ግሥ፡ ጥቂቶች፡ ናቸው፡፡

አጅ፡ የግለት፡ ግሥ፡ ግላ፡ በዙን፡ ብሎ፡ ይላል፡፡
የመተው፡ ግሥ፡ ግላ፡ በዝን፡ ትቶ፡ ይላል፡፡

— 217 —

በአርባታ፡ ላይ፡ አዳስ፡ ቃልን፡ የሚወልድ፡ የመምጣት፡ ግሥ፡ ነው፡፡ ይኸውም፡ በትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ በዳኛው፡ መደብ፡ ና፡ ነዩ፡ ኑ፡ ሲል፡ ይገኛል፡፡ ግለት፡ ነው፡፡

— 218 —

የግሥት፡ አስተግቦአ፡፡

ከዚህ፡ በታች፡ የተሰጠው፡ ግሥት፡ በአርእስት፡ ደንባቸው፡ ተጽፎል፡፡ «አስተግቦአ፡» ከግዕዝ፡ የመጣ፡ ቃል፡ ነው፡፡ ትርጓሜው፡ ስብሰባ፡ ወይም፡ የተሰበሰበ፡ ግለት፡ ነው፡፡

ይህ ( ) ምልክት፡ የሚገኝባቸው፡ ግሥት፡ በአድራጊ፡ ወይም፡ በተደራጊ፡ ዐምድ፡ ሲነገሩ፡ የሚችሉት፡ ናቸው፡፡ ምሳሌ፡ «መፈለግ፡» የሚለው፡ ቃል፡ የኛው፡ ፈጽላ፡ ለ፡ ጠብቆ፡ ሲነገር፡ የአድ

ራጊው፡ የፈለገ፡ ዐምድ፡ ይሆናል፡፡ ይኛው፡ ፈጽላ፡ ለ፡ ጠብቆ፡ ሲነገር፡ የተደራጊው፡ የተፈለገ፡ ዐምድ፡ ይሆናል፡፡

*መሰረት፡ መልቀም፡	*መላክ፡ መልፋት፡	መሄድ፡ ማለት፡
*መመለስ፡ መምሰል፡	መሣል፡ መምታት፡	መሆን፡ ማመን፡
*መረጠጥ፡ መርጠብ፡	መረቅ፡ መርታት፡	መቆም፡ ማረስ፡
*መሰገሰገ፡ መሰረቅ፡	*መሳም፡ መስማት፡	*መሾም፡ ማሰብ፡
*መሸመት፡ መቀበር፡	መሻክር፡ መቀማት፡	መዞር፡ ማሸት፡
*መቀደስ፡ መቅመስ፡	*መቃም፡ መትጋት፡	*መርክር፡ ማቀፍ፡
*መብትን፡ መብረድ፡	*መባረክ፡ መብሳት፡	መተለም፡ ማበድ፡
*መነቅነቅ፡ መንገር፡	*መናቅ፡ መንቃት፡	*መተርጉም፡ ማነቅ፡
*መከመር፡ መከበድ፡	*መካድ፡ መላላት፡	*መተኩስ፡ ማክት፡
*መወርወር፡ መውደድ፡	*መዋዋ፡ መራራት፡	*መተው፡ ማወቅ፡
*መዘመር፡ መዘፈን፡	*መዛት፡ መሳሳት፡	መከተል፡ ማዘን፡
*መደመር፡ መደከም፡	*መዳመጥ፡ መታታት፡	መሰማራት፡ ማደር፡
*መገደ፡ መገደል፡	*መጋት፡ መናኘት፡	መቀመጥ፡ ማገም፡
*መጠርጠር፡ መጥረግ፡	*መጣፋጥ፡ መቋየት፡	መቀየም፡ ማጠብ፡
*መጨመር፡ መጭመቅ፡	*መጫር፡ መጫጫት፡	መቀማጠል፡ ማጨድ፡
*መፈለግ፡ መፍረስ፡	*መፋቅ፡ መፋፋት፡	መገረም፡ ማፈር፡

— 219 —

የግዳጅጥ፡ ግሥ፡፡

በአድራጊ፡ ዐምድ፡ አንዳንድ፡ ጊዜም፡ በተደራጊ፡ ዐምድ፡ ክፍል፡ የሚነገር፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ ሃላ፡ ማድረግን፡ ምግባር፡ እየገለጸ፡ በቆተም፡ የግሥ፡ ስልቶች፡ እየገባ፡ በሙሉ፡ እርባታ፡ ይረባል፡፡ በተሰበሰቡ፡ ላይ፡ የክፈል፡ አገባብ፡ ከ፡ በሚገኝበት፡ ጊዜም፡ የመምረጥንና፡ የማሸሸልን፡ ጠባይ፡ ያመለክታል፡፡ (ሀ) ከመድረሻው፡ በፊት፡ ያለውን፡ ፈጽላ፡ በደጊም፡ ያናግራል፡፡ (ዎሳሌውን፡ ከዚህ፡ በታች፡ (ሀ) በሚለው፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ ተመልክት)፡፡ (ለ) ግሡ፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚመራ፡ ሲሆን፡ ተውሳክ፡ ግሡ፡ በደጊም፡ ቃል፡ ይነገራል፡፡ (ዎሳሌውን፡ ከዚህ፡ በታች፡ (ለ) በሚለው፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ ተመልክት)፡፡

- (አስተማሪ፡ ተማሪውን፡ ያስተማምራል፡፡
- (ተማሪው፡ ትምህርቱን፡ ያማማራል፡፡
- (ሀ) ብልህ፡ ልጅ፡ የአስተማሪውን፡ እርአያ፡ ያከታተላል፡፡
- (አስተማሪ፡ ከተማሪዎች፡ መካከል፡ ያጠና፡ ያጠናውን፡ ይመራርጣል፡፡

(ለ) $\left\{ \begin{array}{l} \text{ውብሽት፣ በልንጅራውን፣ ሲያይ፣ ሳቅ፣ ሳቅ፣ ይላል ።} \\ \text{እናት፣ ልጅዋን፣ ሳም፣ ሳም፣ ታደርጋለች ።} \\ \text{ትምህርትን፣ ለማጥናት፣ ቸል፣ ቸል፣ አትበል ።} \\ \text{ልጆች፣ በመስክ፣ ሳይ፣ ቁጭ፣ ቁጭ፣ ይላሉ ።} \end{array} \right.$

— 220 —

ሥሉጥ ፣ ግሥ ።

ሥሉጥ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ ከግንኛውም ፣ ግሥ ፣ እየተሰማ ፣ የሚገባና ፣ የሚነገር ፣ ቃል ፣ ነው ።

አጅ. መምሰል ፣ መፍቀድ ፣ መጀመር ፣ መረለግ ፣ መሸት ፣ መቻል ፣ መግባት ፣ . . . ናቸው ። ከሁን ፣ በፊት ፣ የግሥ ፣ ረዳቶች ፣ የተባሉትም ፣ በግብራቸው ፣ ሥሉጥን ፣ ናቸው ።

— 221 —

ሰያፍ ፣ ግሥ ።

ሰያፍ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ እንደ ፣ ግሥ ፣ ደንብ ፣ በመደብና በጾታ ፣ በቁጥር ፣ ሳይወሰን ፣ ማሰሪያ ፣ የሚሆንና አሰይፎ ፣ የሚናገሩበት ፣ አንቀጽ ፣ ነው ። ሰያፍ ፣ ማለት ፣ ቀጥ ፣ በቀጥ ፣ ያልሆነ ፣ ማለት ፣ ነው ።

ሰያፍ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ እርሱ ፣ የሚነገርበትን ፣ ትንቢታዊ አንቀጽ ፣ ወርሶ ፣ ይገኛል ። ከመድረሻው ፣ በፊት ፣ የሚገኘውንም ፣ ራብውን ፣ ፊደል ፣ ባቷ ፣ ደ፣ . . . እያሰኘ ፣ ወይም ፣ ራብውን ፣ ሳድስ ፣ አድርጎ ፣ ዋ ፣ የሚል ፣ ፊደልን ፣ እየወሰደ ፣ ይነገራል ። ይኸውም ፣ ያሏል ፣ «ይወደል ፣ ይታጠባል ፣ ይመለከታል ፣ ወይም ፣ ይልዋል ፣ ይወድዋል ፣ ይታጠብዋል ፣ ይመለከትዋል ።» ያሰኛል ፣ ማለት ፣ ነው ። በምሥጢርም ፣ ከመሆን ፣ ግሥ ፣ ጋር ፣ የተመሳሰለ ፣ ነው ።

ምሳሌ ፣ 1. ይወደል ፣ ከልብ ፣ ይታጠባል ፣ ከክንድ ።
 2. እውቀትን ፣ ለማስፋት ፣ መጸሕፍትን ፣ ይመለከታል ።
 እነሆ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ ለምሳሌ ፣ የተሰጠው ፣ ቃል ፣ በመሆን ፣ ግሥ ፣ ቢለወጥ ፣ እንደሚከተለው ፣ ይሆናል ።

1. ሲወድዱ ፣ ከልብ ፣ ነው ፣ ሲታጠቡም ፣ ከክንድ ነው ።
 2. እውቀትን ፣ ለማስፋት ፣ መጸሕፍትን ፣ መመልከት ፣ ነው ።
 በደኛ ፣ መደብ ፣ የሚነገረውም ፣ አንቀጽ ፣ ሰያፍ ፣ ለመሆን ፣ ይችላል ።

— 222 —

የ ማለት ፣ ግሥ ።

ግሥ ፣ አለ ፣ ላልቶ ፣ በተነገረ ፣ ጊዜ ፣ የመናገርን ፣ ምግባር ፣ እንደሚገልጽ ፣ ከሁን ፣ በፊት ፣ እስታውቀናል ፣ (ቁ. 167 እይ ።)

የማለት ፣ ግሥ ፣ ከሌሎቹ ፣ ሁሉ ፣ ተለይቶ ፣ በቃላት ፣ ሳይ ፣ ልዩ ፣ ኃይል ፣ አለው ። በግዕዙ ፣ ሰዋስው ፣ ይቤ ፣ የሚባለው ፣ ግሥ ፣ ነው ።

— 223 —

ዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ የቃላት ፣ ማሰሪያና ፣ መረጃ ማያ ፣ ስለሆነ ፣ በሌላ ፣ አንቀጽ ፣ ሊገዛ ፣ አይችልም ። የማለት ፣ ግሥ ፣ ግን ፣ ዐቢይ ፣ አንቀጽን ፣ እንደ ፣ ተሰቢ ፣ አድርጎ ፣ ሲገዛው ፣ ይገኛል ። ይህንንም ፣ በሚከተለው ፣ ተመልከት ።

ምሳሌ ፣ «ሆነ ፣ — መጣ ፣ — መሸ ፣ — ገባ ፣ — ፈለገ ፣ — እነዚህ ፣ ሁሉ ፣ በዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ ክፍል ፣ ያሉ ፣ ማሰሪያዎች ፣ ናቸው ። ከነርሱ ፣ ሁለቱ ፣ ወይም ፣ ሶስቱ ፣ ቃላት ፣ በወረዳተ ፣ ነገር ፣ ተገጣጥመው ፣ ቢነገሩ ፣ ሁሉም ፣ የየራሳቸውን ፣ ምግባር ፣ ይገልጻሉ ፣ እንጂ ፣ አንደኛው ፣ አንቀጽ ፣ ሌላውን ፣ ተገዢ ፣ ለያደርገው ፣ አይችልም ።

አጅ ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ መሸ ፣ መጣ ፣» ተብሎ ፣ ቢነገር ፣ መጣ ፣ የሚለው ፣ አንቀጽ ፣ ለወረዳተ ፣ ነገሩ ፣ አንዳች ፣ ስሜቱን ፣ አያተርፍለትም ። ዳሩ ፣ ግን ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ መሸ ፣ አለ ፣» የተባለ ፣ እንደ ፣ ሆነ ፣ ግሥ ፣ አለ ፣ «መሸ ፣» የሚለውን ፣ አንቀጽ ፣ ተሰቢ ፣ አድርጎ ፣ ሀረፍተ ፣ ነገሩን ፣ የተሟላ ፣ ያደርገዋል ። ትርጓሜውም ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ እንደመሸ ፣ (ወይም ፣ መሸ ፣ ማለትን ፣) ተናገረ ፣» ማለት ፣ ነው ።

— 224 —

የማለት ፣ ግሥ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ በምግባር ፣ የጥቅስ ፣ ወይም ፣ የትች ፣ ግሥ ፣ ተብሎ ፣ ይጠራል ። በአዕማድም ፣ ደንብ ፣ ግሥ ፣ አለ ፣ አድራጊ ፣ መደብ ፣ ነው ። ተደራጊውም ፣ ተባለ ፣ ያሰኛል ።

— 225 —

የማለት ፣ ግሥ ፣ እንደ ፣ ሌላው ፣ ግሥ ፣ ሁሉ ፣ በየዋህና ፣ በገርገር ፣ እርባታ ፣ በሙሉ ፣ ይረባል ። የእርባታውንም ፣ አካላት ፣ ለማሳየት ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ብቻ ፣ በአዎንታና ፣ በአሉታ ፣ እየረባን ፣ እንገልጻለን ፣ (ቁ. 226 ፣ እይ ።)

የማለት ፣ ግሥ ፣ መነሻ ፣ ፊደሉ ፣ አ ፣ ስለሆነ ፣ መነሻው ፣ እየታጣ ፣ የሚነገርበት ፣ ጊዜ ፣ አለ ። ደግሞ ፣ መድረሻው ፣ ለ ፣ ስለሆነ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ የ ፣ ወደመሆን ፣ ይለወጣል ።

የግለት፡ ገሥ፡ የዋህ፡ እርባታ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ የተጻፈው፡ ነው።

(ሀ) ዐቢይ፡ አንቀጽ።

የአዎንታ፡ እርባታ። የዋህ፡ ጎሳ። የአሉታ፡ እርባታ፡

ጎሳ፡ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ - አላሁ፡	አላን፡	፩ - አላላሁም፡	አላላንም፡
ዘ - አላህ፡	አላችሁ፡	ዘ - አላላህም፡	አላላችሁም፡
፫ - አለ፡	አሉ፡	፫ - አላለም፡	አላሉም፡
፫ - አለች፡	አሉች፡	፫ - አላለችም፡	አላሉችም፡
የቅርብ፡ ጎሳ።			
፩ - ብያላሁ፡	ብላን፡	፩ - አላብያሁም፡	አላብያንም፡
ዘ - ብላሃ፡	ብላችኋል፡	ዘ - አላብላህም፡	አላብላችሁም፡
፫ - ብላ፡	ብላዋ፡	፫ - አላብላም፡	አላብላውም፡
፫ - ብላች፡	ብላችሁ፡	፫ - አላብላችም፡	አላብላችሁም፡
የሩቅ፡ ጎሳ።			
፩ - ብዩ፡ ነበር፡	ብላን፡ ነበር፡	፩ - አላብዩም፡ ነበር፡	አላብላንም፡ ነበር፡
ዘ - ብላህ፡ ነበር፡	ብላችሁ፡ ነበር፡	ዘ - አላብላህም፡ ነበር፡	አላብላችሁም፡ ነበር፡
፫ - ብላ፡ ነበር፡	ብላው፡ ነበር፡	፫ - አላብላም፡ ነበር፡	አላብላውም፡ ነበር፡
፫ - ብላች፡ ነበር፡	ብላችሁ፡ ነበር፡	፫ - አላብላችም፡ ነበር፡	አላብላችሁም፡ ነበር፡

ግለንገዘቢያ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በቅርብና፡ በሩቅ፡ ጎሳ፡ በአሉታ፡ የተጻፈውን፡ የግይቀበሉ፡ አሉ፡ እንደ፡ አላባቸውም፡ በየዋህ፡ ጎሳ፡ የተጻፈውን፡ አሉታ፡ ይወስናሉ።

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ (ለጣቂ፡)

የአዎንታ፡ እርባታ፡ የአሉታ፡ እርባታ፡

ነጠላ፡ ብዙ፡ ነጠላ፡ ብዙ፡

2. የአሁንና፡

የትንቢት፡ ጊዜያት።

፩ - አላላሁ፡	አላላን፡	፩ - አላላም፡	አላላንም፡
ዘ - ትላላህ፡	ትላላችሁ፡	ዘ - አትላም፡	አትላንም፡
፫ - ይላ፡	ይላሉ፡	፫ - አይላም፡	አይላንም፡
፫ - ትላላች፡	ይላሉች፡	፫ - አትላም፡	አይላንም፡

(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ።

፩ - ለበላ፡	እንበላ፡	፩ - አለበላ፡	አንበላ፡
ዘ - በላ፡	በላሉ፡	ዘ - አትበላ፡	አትበላሉ፡
፫ - ይበላ፡	ይበላሉ፡	፫ - አይበላ፡	አይበላሉ፡
፫ - ትበላ፡	ይበላሉች፡	፫ - አትበላ፡	አይበላሉ፡

(ሐ) አዋዋይ፡ አንቀጽ፡

፩-ምክንያታዊ፡ አዋዋይ፡

1. ጎሳ፡ ጊዜያት።

፩ - ብላ፡ ነር፡	ብንላ፡ ነር፡	፩ - ባላላ፡ ነር፡	ባንላ፡ ነር፡
ዘ - ብትላ፡ ነር፡	ብትላሉ፡ ነር፡	ዘ - ባትላ፡ ነር፡	ባትላሉ፡ ነር፡
፫ - ባላ፡ ነር፡	ባላሉ፡ ነር፡	፫ - ባይላ፡ ነር፡	ባይላሉ፡ ነር፡
፫ - ብትላ፡ ነር፡	ባትላሉ፡ ነር፡	፫ - ባትላ፡ ነር፡	ባትላሉ፡ ነር፡

ግለንገዘቢያ ፣ ነር፡ የሚለው፡ ረዳቱ፡ ገሥ፡ ቀርቶ፡ በቃውንም፡ ይነገራል። ይኸውም፡ ብላ፡ ብትላ፡ ባላላ፡ ባትላ፡ ... ይላል፤ ግለት፡ ነው።

አንደዚህም፡ ደገጥ፡ የሩቅ፡ ጎሳ፡ ለማድረግ፡ ብዬ፡ ብሆን፡ ነር፤ ብላህ፡ ቢሆን፡ ነር፤ አላላ፡ ቢሆን፡ ነር፤ አትላ፡ ቢሆን፡ ነር፤ አይላ፡ በጎሳ፡ ብዛ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ቢሆን፡ ነር፡ የሚል፡ ቃል፡ እየተጨመረበት፡ ይረባል።

አዋቂ፣ አንቀጽ፣ (ሰጣቂ)

የአዋጅ ገጽ ፡ አርባ ፡		የአሉታ ፡ አርባ ፡
ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡
		ብዙ ፡

2. የአሁን ፡

የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡

፩ — አል ፡ ዘንድ ፡	አንል ፡ ዘንድ ፡		፩ — አንዳል ፡	አንዳንል ፡
፪ — { ትል ፡ ዘንድ ፡	ትሉ ፡ ዘንድ ፡		፪ — { አንዳትል ፡	አንዳትሉ ፡
	{ ትዩ ፡ ዘንድ ፡			{ አንዳትዩ ፡
፫ — { ይል ፡ ዘንድ ፡	ይሉ ፡ ዘንድ ፡		፫ — { አንዳይል ፡	አንዳይሉ ፡
	{ ትል ፡ ዘንድ ፡			{ አንዳትል ፡

ግንባታዎቹ ፣ እንደ ስሜታቸው ፣ ረጅም ፣ ስ ፣ የሚል ፣ ተጨምሮ ፣ እንደዚያው ፣ ይረባሉ ፡ ይኸውም ፡ ልል ፣ ልትል ፣ ልልል ፣ ላትል ፣ ... ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

፪. ተምህራዊ ፡ አዋቂ ።

1. ጎሳሬ ፡ ጊዜያት ።

፩ — ባልሁ ፡ ነበር ፡	ባልን ፡ ነበር ፡	፩ — ባላሁም ፡ ነበር ፡	ባላንም ፡ ነበር ፡
፪ — { ባልሁ ፡ ነበር ፡	ባላችሁ ፡ ነበር ፡	፪ — { ባላሁም ፡ ነበር ፡	ባላችሁም ፡ ነበር ፡
	{ ባልሽ ፡ ነበር ፡		{ ባላሽም ፡ ነበር ፡
፫ — { ባለ ፡ ነበር ፡	ባሉ ፡ ነበር ፡	፫ — { ባላለም ፡ ነበር ፡	ባላሉም ፡ ነበር ፡
	{ ባለች ፡ ነበር ፡		{ ባላለችም ፡ ነበር ፡

2. የአሁን ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

፩ — አል ፡ ነበር ፡	አንል ፡ ነበር ፡	፩ — አልልም ፡ ነበር ፡	አንልም ፡ ነበር ፡
፪ — { ትል ፡ ነበር ፡	ትሉ ፡ ነበር ፡	፪ — { አትልም ፡ ነበር ፡	አትሉም ፡ ነበር ፡
	{ ትዩ ፡ ነበር ፡		{ አትዩም ፡ ነበር ፡
፫ — { ይል ፡ ነበር ፡	ይሉ ፡ ነበር ፡	፫ — { አይልም ፡ ነበር ፡	አይሉም ፡ ነበር ፡
	{ ትል ፡ ነበር ፡		{ አትልም ፡ ነበር ፡

(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ ፡

አርባ ፡ አንቀጽ ፡

የአዋጅ ገጽ ፡ አርባ ፡		የአሉታ ፡ አርባ ፡
ግለት ፡		አለግለት ፡
		ብዙ ፡ አንቀጽ ፡

ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
-------	------	-------	------

1. ጎሳሬ ፡ ጊዜያት ።

፩ — ብዩ ፡	ብለን ፡	፩ — አልብዩ ፡	አልብለን ፡
፪ — { ብለህ ፡	ብላችሁ ፡	፪ — { አልብለህ ፡	አልብለችሁ ፡
	{ ብለሽ ፡		{ አልብለሽ ፡
፫ — { ብሉ ፡	ብለው ፡	፫ — { አልብሉ ፡	አልብለው ፡
	{ ብላ ፡		{ አልብላ ፡

2. የአሁን ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

፩ — አል ፡	አንል ፡	፩ — አልል ፡	አንል ፡
፪ — { ትል ፡	ትሉ ፡	፪ — { አትል ፡	አትሉ ፡
	{ ትዩ ፡		{ አትዩ ፡
፫ — { ይል ፡	ይሉ ፡	፫ — { አይል ፡	አይሉ ፡
	{ ትል ፡		{ አትል ፡

ግሃዊ ፡ ቅጽል ።

1. ጎሳሬ ፡ ጊዜያት ።

፩ — ያልሁ ፡	ያልን ፡	፩ — ያላሁ ፡	ያላን ፡
፪ — { ያልህ ፡	ያላችሁ ፡	፪ — { ያላህ ፡	ያላችሁ ፡
	{ ያልሽ ፡		{ ያላሽ ፡
፫ — { ያለ ፡	ያሉ ፡	፫ — { ያላለ ፡	ያላሉ ፡
	{ ያለች ፡		{ ያላለች ፡

2. የአሁን ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

፩ — የምል ፡	የምንል ፡	፩ — የማልል ፡	የማንል ፡
፪ — { የምትል ፡	የምትሉ ፡	፪ — { የማትል ፡	የማትሉ ፡
	{ የምትዩ ፡		{ የማትዩ ፡
፫ — { የሚል ፡	የሚሉ ፡	፫ — { የማይል ፡	የማይሉ ፡
	{ የምትል ፡		{ የማትል ፡

3. ውስጠየ ።

አዎንታ፤	አሉታ፤
አልሁ፣ በይ፣	አሉተኛ፤
መበያ፤	

4. ዘርፍ ፣ ለበ.ዘር ።

ማለት፤	አለማለት፤
ባህል፣ አባባል፤	አሉታ፤

ገጽ፣ መልመኛ ።

1—አራቱን፣ የግሥ፣ ስልቶች፣ በጥቁር፣ ስሌዳ፣ ላይ፣ እንደሚከተለው፣ አድርገህ፣ ጻፍ ።

ዐበይ፣ አንቀጽ፣	ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣	አዋቀይ፣ አንቀጽ፣	ንኡስ፣ አንቀጽ፣

2—የግሥ፣ ክፍል፣ የሆኑትን፣ ቃላት፣ ከዚህ፣ በታች፣ ከተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ውስጥ፣ እየመረጥህ፣ ተናገር ። ክፍላቸውም፣ ከየትኛው፣ የግሥ፣ ስልት፣ እንደሆነ፣ እያመለከትህ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ በተመለከተው፣ በየስልቱ፣ አግርጌ፣ ጻፋቸው ።

የትምህርት፣ ሰዓት፣ ደረሰ፤
 አስተማሪ፣ መጽሐፉን፣ ያዘ ።
 ተማሪ፣ ይማር፣ ጀመር ።
 መጽሐፉ፣ ትልቅ፣ ነበር ።
 ትምህርት፣ መልካም፣ ነው ።
 ሥራ፣ ያስከብራል ።
 ሰንፍፍ፣ ያስንቃል ።
 እገርህን፣ ውደድ ።
 ንጉሥህን፣ አክብር ።
 ጠላትህን፣ ደል፣ እድርግ ።

አብርሃም፣ ቢመጣ፣ ኖሮ፣ ይግር፣ ነበር፤
 እኔ፣ ቀርቼ፣ ቢሆን፣ ኖሮ፣ በተመቃሁ፣ ነበር ።
 መሐንዲስ፣ እንደሆነ፣ እመኛለሁ ።
 ጀምረኩትን፣ አግር፣ ዘንድ፣ አስባለሁ ።
 አጥቶ፣ ማግኘት፣ ደስ፣ ያሰኛል ።
 አግኝቶ፣ ማጣት፣ ግን፣ ያሰዘኛል ።
 መሻት፣ ከለ፣ ሁሉ፣ ይገኛል ።
 በጎ፣ አድራጊ፣ ዋጋውን፣ ያገኛል ።
 ክፍ፣ ለክፍ፣ ቀን፣ ይሆናል ።
 ከአንጋገር፣ ይፈረዳል፣ ከአያያዝ፣ ይቀየራል ።

3—ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፈውን፣ እያነበብህ፣ አንቀጾችን፣ በየጊዜያቸው፣ እየለየህ፣ ተናገር ። ይኸውም—“ነላፊ፣ የአሁን—የትንቢት፣” ጊዜያት፣ አያልህ፣ ግለጽ፣ ማለት፣ ነው ። ክፍላቸውም፣ ከየትኛው፣ ስልት፣ እንደሆነ፣ ተናገር ።

ይግለጹ፣ ቤትን፣ ሠራ ።
 ልጆች፣ በመስክ፣ ላይ፣ ይሜወቃሉ ።
 ከብቶቹ፣ በሚዳው፣ ተሰማርተዋል ።
 ጊዜው፣ ሊመሽ፣ ነው ።
 እኔ፣ በማለዳ፣ እንግሰሁ ።
 ወደ፣ ቤት፣ እንገባ ።
 አንተ፣ መጽሐፍህን፣ አንግ ።
 እርሱ፣ እንዲከተለን፣ ይሁን ።
 ትምህርት፣ ተጀምሮ፣ ይሆናል ።

ገበሬ፣ እርሻውን፣ ያለሰልሳል ።
 ክረምት፣ ሊመጣ፣ ነው ።
 ክረምት፣ ገባ ።
 መክር፣ ደረሰ ።
 እህሉ፣ ይታጨዳል ።
 የሰው፣ ክፋቱ፣ ከአንደበቱ፣ ነው ።
 ኃጢአት፣ በይፍር፣ ሞት፣ ባልነበረም ።
 ከመሞት፣ መሰንበት፣ ይሻላል ።
 አንድ፣ ይወልድ፣ አንድ፣ ይፈረድ ።

ምዕራፍ፣ ፯ ። ተውሳክ ግሥ ።

መግለጫ ።

ተውሳክ ግሥ፣ የሚባለው፣ ከግሥ፣ በፊት፣ እየገባ፣ የአንቀጽን፣ ጠበይ፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ ነው ። ከዚህም፣ የተነሣ፣ ተውሳክ ግሥ፣ ተባይል ። ትርጓሜው፣ የግሥ፣ ጭማሪ፣ ማለት፣ ነው ። ዳሩ፣ ግን፣ የግሥን፣ ጠበይ፣ ብቻ፣ ሳይሆን፣ ከሌሎችም፣ የንግግር፣ ክፍሎች፣ የአንዳንዶችን፣ ጠበይ፣ እየገለጸ፣ ሲገባ፣ ይገኛል ። ይህን ኑሎም፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን ።

- (ሀ) በግሥ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ —
 ፈለቀ፣ በትጋት፣ (ወይም፣ ተግቶ፣) ይማራል ።
 ፈለቀ፣ ክፉኛ፣ ታሟል ።
- (ለ) በቅጽል፣ ላይ፣ ሲገባ፣ —
 የገጠነህ፣ ልብስ፣ ፈጽሞ፣ ንጹሕ፣ ነው ።
 እርሱ፣ በጣም፣ አጭር፣ ነው ።
- (ሐ) በተውሳክ ግሥ፣ ላይ፣ ሲገባ ። —
 አስተማሪው፣ ሁልጊዜ፣ ተገቶ፣ ያስተምራል ።
 እንግዲህ፣ በጣም፣ እንተዋወቀ ።

- (መ) ከመስተዋድድ፣ ጋር፣ ሲገባ ።
እርሱ፣ በቀጥታ፣ ወደ፣ እኔ፣ መጣ ።
የዐባይ፣ ወንዝ፣ ልክ፣ በሐምሌ፣ ወር፣ ይሞላል ።
- (ሠ) በመስተዋድድ፣ ላይ፣ ሲገባ ።
እውነተኛ፣ ደስታ፣ ጤንነት፣ ሲገኝ፣ ብቻ፣ ነው ።

228

የተወሰኑ ግሥ፣ ክፍሎች ።

ተወሰኑ ግሥ፣ በ፫፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ይመደባል ።

- (ሀ) የዋህ፣ ተወሰኑ ግሥ ።
- (ለ) መጠይቅ፣ ተወሰኑ ግሥ ።
- (ሐ) ከባዝ፣ የሚገኝ፣ ተወሰኑ ግሥ ።

እነዚህ፣ ደግሞ፣ በልዩ ልዩ፣ ንኡሳን፣ ክፍሎች፣ ይከፈላሉ ። በተወሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ የሚነገሩት፣ ቃላት፣ አንዳንዶቹ፣ በመስተዋድድና፣ በመስተዋድድ፣ ክፍል፣ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቅ፣ የአገባባቸውን፣ ስልት፣ በማወቅ፣ ነውና፣ በየፀታው፣ ጠንቅቆ፣ መመልከት፣ ነው ።

— 229 —

(ሀ) የዋህ፣ ተወሰኑ ግሥ ።

የዋህ፣ ተወሰኑ ግሥ፣ « የጊዜ፣ -የቦታ፣ -የግብር፣ -የቁጥር፣ -የመጠን፣ -የምክንያት፣ -የአዎንታኛ፣ የአሉታ፣ » ተብሎ፣ ይመደባል ። የዋህ፣ ማለት፣ ገር፣ ወይም፣ ቀላል፣ ማለት፣ ነው፣ ብለን፣ ከሁን፣ በፊት፣ ተናግረናል ። (ቁ. 173 እይ ።) በዚህ፣ ክፍል፣ የሚነገሩትም፣ የተወሰኑ ግሥ፣ ቃላት፣ በቀላል፣ የሚታወቁ፣ ወይም፣ በግልጽ፣ የሚታዩ፣ ስለሆኑ፣ በዚህ፣ ስያሜ፣ ተሰይመዋል ። ከእነርሱም፣ ዋና፣ ዋናቸውን፣ ከዚህ፣ በታች፣ ለምሳሌ፣ በየክፍሉ፣ ጽፈናል ።

- 1. የጊዜ፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« ዳሮ፣ -ጥንት፣ -ቀድሞ፣ -አስቀድሞ፣ -አሁን፣ -በቅርቡ፣ -በፍጥነት፣ -አንግዲህ፣ -ሁልጊዜ፣ -ሁልቀን፣ -ዕለት፣ ዕለት፣ -በየዕለቱ፣ -ትናንት፣ -ዛሬ፣ ነገ፣ -በነጋው፣ -በማግሥቱ፣ -በፊት፣ -በኋላ፣ -ወዲያው፣ -ዕለቱን፣ -ቶሎ፣ »

- 2. የቦታ፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« እዚህ፣ -እዚያ፣ -እዚያሃች፣ -ወዲህ፣ -ወዲያ፣ -ወዲያሃች፣ -በላይ፣ -በታች፣ -በራስጌ፣ -በግርጌ፣ -በውስጥ፣ -በውጭ፣ -ወዲያው፣ -በስጊያው፣ -

- 3. የግብር፣ ወይም፣ የዓይነትና፣ የአኳኋን፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« አንዲህ፣ -አንዲያው፣ -ድንገት፣ -ፈጽሞ፣ -ከቶ፣ -በቀጥታ፣ -ከፋኛ፣ -በዝግታ፣ -በጸጥታ፣ -እርስ፣ በርስ፣ -ቀስ፣ በቀስ፣ -ላይ፣ በላይ፣ -ፊት፣ ለፊት፣ -እንደ፣ -ይመስል ። »

- 4. የቁጥር፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« መጀመሪያ፣ -ጸግመኛ፣ -አንደገና፣ -አንደዩ፣ -ሁለተዩ፣ -አንድ፣ በአንድ፣ -እያንዳንድ፣ -በሁለት፣ በሁለት፣ -በተለይ፣ -ለብቻ፣ -በዘንብረት፣ »

- 5. የመጠንና፣ የግባላት፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« እጅግ፣ -በጣም፣ -በብዙ፣ -በጥቂት፣ -በመጠን፣ -ፈጽሞ፣ -በጭራሽ፣ -አንዳች፣ -አብዛኛው፣ -እምብዛም፣ -እኩል፣ በኩል፣ -መሳለመሳ፣ -ግማሽ፣ በግማሽ፣ -ጥቂት፣ በጥቂት፣ -በየጥቂቱ፣ »

- 6. የምክንያት፣ ተወሰኑ ግሥ ።
« ስለዚህ፣ -እንደዚህ፣ -እንደ፣ -መጠን፣ »

- 7. የአዎንታኛ፣ የአሉታ፣ ተወሰኑ ግሥ ።
አዎን፣ -አሺ፣ -ባዕ፣ -እውነት፣ -አርግጥ፣
እንኳን፣ -እንቢ፣ -አሌ፣ -አንጃ፣

230

(ለ) መጠይቅ፣ ተወሰኑ ግሥ ።

መጠይቅ፣ ተወሰኑ ግሥ፣ የተባለው፣ በተወሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ ጥያቄን፣ ለማቅረቢያ፣ የሚጠቅም፣ ቃል፣ ነው ። ይህም፣ እንደላይኛው፣ በየክፍሉ፣ ተዘርዝሮ ይነገራል ።

- 1. -የጊዜተ. ግ. ። « መቼ - ምንጊዜ - ምንዩ - ለምንጊዜው - ተመቺው » . . .
- 2. -የቦታተ. ግ. ። « ወደት - የት » . . .
- 3. -የግብርተ. ግ. ። « አንደት - አንደምን » . . .
- 4. -የቁጥርተ. ግ. ። « ስንት፣ ጊዜ - ስንትዩ » . . .
- 5. -የመጠንተ. ግ. ። « ምን፣ ያህል - የቶን፣ ያህል » . . .
- 6. -የምክንያትተ. ግ. ። « ስለምን - ለምን - በምን - » . . .
- 7. -የአዎንታኛ፣ የአሉታተ. ግ. ። በውኑ፣ እስቲ ።

በመጠይቅ፣ ተወሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ ከሚነገሩት፣ ቃላት ። ለምሳሌ፣ በቃላት፣ በሌላም፣ ክፍል፣ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቅ ። ለምሳሌ፣ ለፊት፣ ነገ፣ አኳኋን፣ ነው ።

— 231 —

(ሐ) ከዐዝ፡ የሚገኙ፡ ተውሳክ፡ ግሥ ።

ከግሥ፡ ክፍል፡ የሚገኙ፡ በዝ፡ አንቀጽ፡ በተውሳክ፡ ግሥነት፡ ይገባል ። ላግ መኖሩ፡ ከመስተገምር፡ ክፍል፡ የሚሆኑ፡ ና—እየ— በግሥ፡ ላይ፡ አየተሚት፡ ሲገቡ፡ የዐዝን፡ ምግባር፡ ይዘው፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ይገነቡ ። እነዚህን፡ ሁሉ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።

እርሱ፡ ፈርቶ፡ ሸሸ ።

እርሱ፡ ፈረፍ፡ ሸሸ ፤ (ፈርቶ፡ ወይም፡ ስለ፡ ፈረ ።)

እርሱ፡ አየርጠ፡ ሄደ፡ (ርጠ ።)

— 232 —

የግወዳደር፡ ወይም፡ የግንጸጸር፡ ደረጃ ።

ከተውሳክ፡ ግሥ፡ አንዳንዶቹ፡ ቃላት፡ እንደ፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ የግወዳደር ደረጃ፡ አላቸው ። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።

ተገቶ፡ ይግራል ፤ .. .. . (ተንጻጻሪ፡ ደረጃ ፤)

በጣም፡ ተገቶ፡ ይግራል ፤ .. .. . (አብላጭ፡ ደረጃ ፤)

እጅግ፡ በጣም፡ ተገቶ፡ ይግራል ። .. (አበላላጭ፡ ደረጃ ።)

— 233 —

የተውሳክ፡ ግሥ፡ አመዳደብ ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ ባዕድ፡ መነሻ፡ ወይም፡ ባረድ፡

ጨመረበት

ከላይ፡ ላይ፡ ቃል፡ ላይ፡ ይመደባል ። ይህንኑም፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።

ባዕድ፡ መነሻ፡

ተውሳክ፡ ግሥ፡

ለ —	ለጊዜው፡ ለይስሙላ ፤ ላመሉ ፤ ለላመት ፤
በ —	በፍጥነት ፤ በድንገት ፤ በግደታ ፤ በግጥታ ፤ በራስጌ ፤ በብዙ ፤ በጥቂቱ ፤
በየ —	በየሰፍራው ፤ በየጊዜው ፤ በየቀኑ ፤
በስተ —	በስተ ፡ ላይ ፤ በስተ ፡ ራስጌ ፤ በስቲያው ፤
እንደ —	እንዲያው ፤ እንደገና ፤ እንደተግላ ፤ እንደጊዜው ፤

ባዕድ፡ መድረሻ፡

- ና፡ ተግረፍ ፤ ይግርፍ ፤
- ኘ፡ ክፉኛ ፤ ሰው ፤ ሰውኛ ፤
- ው፡ ወዲያው ፤ ለጊዜው ፤
- ኘ፡ ዕለቱን ፤ ያንጊዜውን ፤ ግታውን ፤
- ኘ፡ ያኔውን ፤ ግታውን ፤ ሌሊቱን ፤

— 234 —

ተደጋግመው፡ ወይም፡ ተሟናረው፡ የሚነገሩ፡ ቃላት፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ተገጣጥመው፡ በተነገሩ፡ ጊዜ፡ የተውሳክ፡ ግሥን፡ መደብ፡ ይይዛሉ ።

ምሳሌ ። ልጅ፡ «ጥቂት፡ በጥቂት፡» ያደጋል ።

በእርፍ፡ «በቀን፡ በቀኑ፡» ይለዋወጣል ፤

ሽግግሌ፡ «ቀስ፡ በቀስ፡» ይሟዋቃል ።

ኃጥእ፡ ሰው፡ ከፋትን፡ «በላይ፡ በላይ፡» ይጨምራል ፤

ተግሪዎች፡ «ፊትና፡ ኋላ፡» ይሄዳሉ ፤

«የግታ፡ ግታ፡» ድሉ፡ የኛ፡ ነው ።

ጥጋባኛ፡ «ለይኛ፡ ታች፡» ይረግጣል ፤

ሥራ፡ ፈት፡ «ወዲያና፡ ወዲህ፡» ይዘራል ።

ያገራ፡ ጫዳ፡ «በሄዱት፡ በሄዱት፡» አያልቅም ።

የሳኦል፡ ቤት፡ «እያነሰ፡ እያነሰ፡» ሄደ፡

«ውሉ፡ ውሉ፡» ከቤት፡ «ኖር፡ ኖር፡» ከመሪት፡ ነው ።

235 —

ከግሥ፡ ክፍል፡ የማይገኙ፡ መይም፡ የሚገኙ፡ ቃላት፡ አጋኖች፡ ከመሆን፡ ግሥ፡ ጋር፡ አየተዋሐዱ፡ ሲገቡ፡ የተውሳክ፡ ግሥነትን፡ ምግባር፡ ይይዛሉ ።

(ሀ) ከግሥ፡ ክፍል፡ የማይገኙ፡ የተባሉት፡ ለምሳሌ፡ «ለጥ፡ — ብቅ፡ — ቀጥ፡ — ተግ፡ — ችል፡ ክፍ፡ — ዝግ፡ — ጽብ፡ — ጸጥ፡ — ፈቀቅ፡» ... ናቸው ። የመሆን፡ ግሥ፡ አዕግድ፡ «አለ፡ አደረገ፡ አሰኘ፡» — በሁሉም፡ ወይም፡ በያንዳንዱ፡ አየተጨመሩላቸው፡ ግሥን፡ አክለው፡ መስለው፡ ይወጣሉ ።

እጅ	ቃል፡ ላይ	ግሥ፡ «አለ፡»	ግሥ፡ «አደረገ፡»	ግሥ፡ «አሰኘ፡»
ለጥ፡	ለጥ፡ አለ፡	ለጥ፡ አደረገ፡	—	—
ብቅ፡	ብቅ፡ አለ፡	ብቅ፡ አደረገ፡	ብቅ፡ አሰኘ፡	—
ክፍ፡	ክፍ፡ አለ፡	ክፍ፡ አደረገ፡	ክፍ፡ አሰኘ፡	—
ዝግ፡	ዝግ፡ አለ፡	ዝግ፡ አደረገ፡	ዝግ፡ አሰኘ፡	—

(ለ) ከግሥ፡ ክፍል፡ የሚገኙ፡ የተባሉት፡ ለምሳሌ፡ — ላላ፡ ሞቅ፡ — ሩቅ፡ — ለብ፡ ሳቅ፡ — ቀመስ፡ — ብትን፡ — ትርፍርፍ፡ — ትኛት፡ — ትውት፡ ነቅነቅ፡ ንቅንቅ፡ — ጨበጥ፡ — ጭበጥ፡» እነዚህን፡ የመሰሉ፡ ሁሉ፡ ናቸው ። በዚህ፡ ዓይነት፡ የሚነገሩ፡ ቃላት፡ በጣም፡ ብዙ፡ ናቸው ። እነርሱም፡ እንደላይኛው፡ ከመሆን፡ ግሥ፡ ጋር፡ አየተዋሐዱ፡ ይገባሉ ።

አጅ.	ግሥ	ቃለ፡አጋፍ	ግሥ፡(አለ)	ግሥ፡(አደረገ)	ግሥ፡(አሰኘ)
መላላት	ላላ	ላላ፡አለ	ላላ፡አለ	ላላ፡አደረገ	—
መሞቅ	ሞቅ	ሞቅ፡አለ	ሞቅ፡አለ	ሞቅ፡አደረገ	—
መራቅ	ራቅ	ራቅ፡አለ	ራቅ፡አለ	ራቅ፡አደረገ	—
መሳም	ሳም	—	ሳም፡አለ	ሳም፡አደረገ	—
መሳብ	ሳብ	ሳብ፡አለ	ሳብ፡አለ	ሳብ፡አደረገ	—
መተው	ተውት	—	ተውት፡አለ	ተውት፡አደረገ	—
መኛት	ትኛት	ትኛት፡አለ	—	—	—

— 236 —

ከዚህ በላይ፡ ቁ. 0235፡ (ለ)፡ የተነገሩት፡ ቃላት፡ የማብሰጥና፡ የማሳክ፡ ደረጃ፡ ይታይባቸዋል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው። አሳና፡ ደረጃ፡ በአርአዕት፡ ላይ፡ መስተዋድድ፡ እንደ፡ እየተሰረዘበት፡ ይገባል።

አጅ.	ግሥ	አብላጭ	አሳናኸ
መላላት	ላላ፡አለ	—	እንደ፡ መላላት፡ አለ
መሳቅ	ሳቅ፡አለ	—	እንደ፡ መሳቅ፡ አለ
መሳብ	ሳብ፡አደረገ	—	እንደ፡ መሳብ፡ አደረገ
መተው	ተውት፡አደረገ	—	እንደ፡ መተው፡ አለ

የቀረውንም፡ በዚህ፡ አካሄድ፡ ይመለከታል።

— 237 —

ና፡ በሌላ ሁኔታ፡ እነዚህ፡ ቃላት፡ ለግሥ፡ መምጣትና፡ ለግሥ፡ ግለት፡ ትእዛዝ፡ እንቅጽቶች፡ ናቸው። ግን፡ እንዳንድ፡ ጊዜ፡ የግሥነት፡ ጠበያቸውን፡ እየተወ፡ በቃለ፡ አጋፍ፡ ወይም፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። በዚያን፡ ጊዜም፡ በትእዛዝ፡ ስልት፡ የቦታን፡ ወይም፡ የጊዜን፡ አካሄድን፡ ይገልጻሉ።

- ፍ፡ ሂድ፡ (=ከዚህ፡ ወግድ)
- ና፡ ገባ፡ (=አሸ፡ ገባ)
- በሌላ ሁኔታ፡ (=አሁኑን፡ ሂድ)
- በሌላ ግብ፡ (=አሸ፡ ገባ)

ገገርግ ፡ መልመጃ ።

ከዚህ በታች፡ ከተጻፉት፡ ፀረፍተ፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ተውሳክ፡ ግሥትን፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

ሁልጊዜ፡ እውነትን፡ ተናገር፡ — ሐሰትን፡ ፈጽሞ፡ አትናገር፡ — የሐሰትን፡ ክፍኛ፡ ቃጭል፡ — ዛሬ፡ ከሆስፒታል፡ ገባ፡ — በሌላ ላይ፡ ትኛት፡ ብሏል፡ — ሕመሙን፡ ከቶ፡ አላወቀውም፡ — ሽማግሌ፡ በገግታ፡ ይረመዳል፡ — ወጣት፡ ዱብ፡ ዱብ፡ ይላል፡ — ተግግጽ፡ ለጊዜው፡ ያላገኘል፡ — የኋላ፡ ኋላ፡ ደስ፡ ያሰኛል፡ — ሥልጡን፡ ልጅ፡ እሺ፡ በጀ፡ ይላል፡ — በላይ፡ እንቢ፡ ግለትን፡ ያዘወትራል፡ — ግጥም፡ ሰው፡ ለይሰሙላ፡ ይናገራል፡ — ቃሉንም፡ በቀን፡ በቀኑ፡ ይለዋውጥላል፡ — መጽሐፍህን፡ አስቲ፡ ሰጠኝ፡ ? — እንኳን፡ አልሰጥህም፡ — አባክህ፡ አንደዱ፡ ሰጠኝ ? እኔ፡ በመጽሐፈ፡ እያነበብሁ፡ አጠናቀሁ፡ — እርሱ፡ መጽሐፉን፡ ገለጠኝ፡ እነበብ፡ — መጽሐፉን፡ ይገለጥና፡ ያነብብ፡ — ትምህርቱን፡ ቀስ፡ በቀስ፡ ያጠናል፡ — ልጆች፡ እንዳንድ፡ እያሉ፡ ተሰበሰቡ፡ — እርስ፡ በርሳቸው፡ ይጫወታሉ፡ — ወደቤታቸው፡ ያንጊዜውን፡ ተመለሱ፡ — ነገ፡ (አግር፡ መንገድን፡ አይሃሉ፡ — በሽተኛውን፡ በስቲያው፡ እንጉበኛለን፡ — እንገደህ፡ በየቤታችን፡ እንገባ፡ — በሌላ ላይ፡ እደር ።

ምልራፍ፡ ፤ መስተዋድድ፡

— 238 —

መግለጫ፡ —

መስተዋድድ፡ በስም፡ ወይም፡ ስምን፡ መስለው፡ በሚገኙ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ ጉብቶ፡ በፀረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። የመስተዋድድ፡ ትርጓሜ፡ አስማሚ፡ ወይም፡ አዋዋጅ፡ እንደ፡ ግለጹ፡ ነው።

ምሳሌ፡ — እርሱ፡ በቆላ፡ መታኝ።

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ።

እርሱ፡ ከልጁ፡ ጋር፡ ይጫወታል።

እነሆ፡ በዚህ፡ በተሰጠው፡ ምሳሌ፡ መስተዋድድቸው፡ በ I በ II — ላይ ከ — ጋር፡ ናቸው። የፊተኛው፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ የኋለኞቹ፡ በመነሻም፡ በመድረሻም፡ ገብተው፡ ተሰቢዎቹን፡ ከአንቀጾቹ፡ ጋር፡ አስማምተዋቸዋል። መስተዋድድቸው፡ ሳይጨመሩ፡ (እርሱ፡ ቆላ፡ መታኝ፡ — እርሱ፡ ወንበር፡ ተቀምጧል፡ — እርሱ፡ ልጁ፡ ይጫወታል) ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ትክክለኛ፡ ንግግር፡ ሊሆን፡ ባልቻለም፡ ነበር። ስለዚህም፡ መስተዋድድ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። መስተዋድድ፡ የሚያርፍበትም፡ ስም፡ የመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተንገር፡ ይባላል።

የመስተዋድድ ስሙዳድብ

መስተዋድድች በየሙያቸው ሲነገሩ እንደሚከተለው ይመደባሉ።

- (ሀ) መነሻ = ከ...
አጅ ስንገደር ማጣ።
- (ለ) መገሰገሻ = ወደ ለ...
አጅ ወደ ቤቱ አሄዳለሁ።
- (ሐ) መድረሻ = እስከ ፣ ድረስ። (ወይም እስከ... ድረስ)።
አጅ እስከ መቼ (ወይም እስከ መቼ ድረስ) አታገባለሁ?
- (መ) ማድረጊያ = በ...
አጅ በዳላ መታኝ።
- (ሠ) አሚፋሪ = ከ... ጋር።
አጅ እርሱ ከልጁ ጋር ይሚወቃል።
- (ረ) ማንጸሪያ = እንደ...
አጅ አገሪቱ መልካም ናት ፣ ነገር ግን እንደ ግብጽ አይደለችም።
ማስገንዘቢያ = ከዚህ በላይ የተጻፉት ምዳቤዎች በቅኔ ትምህርት ቤት የተለመዱ ስለሆኑ የጥንቱን ለማሳየት ስንል ድፈናዎቻል። ከነዚህም በቀር ሌላ አቀባይ - የዘርፍ አያያዥ... የሚባሉ አሉ።
በአዲሱ አካሄድ ግን «የቦታ - የጊዜ - የምክንያት...» እየተባሉ ይመደባሉ። (በአገባብ ተመልክት።)

የመስተዋድድ ቃላት አብዛኞቹ ከዚህ በታች የተጻፉት ናቸው።
 በስተ መነሻ የሚገቡት - ለ - በ - ተ - ከ - ወደ - እ - እስከ - እንደ - ስለ - በስተ - ሃለ - ... ናቸው።
 ምሳሌ - መጽሐፍ ለ በቀለ ሰጠው።
 ከንገደር (ወይም ተንገደር) ማጣ።
 ወደ ቤቱ (ወይም እቤቱ) ገባ።
 እኔ እስከ ጎጃም አሄዳለሁ።
 አካንተም እንደእኔ ቅዱሳን ሁኑ።
 እርሱ ስለ አብ ይናገራል።
 ፀሐይ በስተ ምሥራቅ ትወጣለች።
 ያለ አባቴ የሚያስብልኝ የለም።

ተሳቢውን፣ ወይም ተገንጠውን ቃል በመክከል አድርገው በመነሻና በመድረሻ የሚገቡ መስተዋድድች ብዙ ናቸው። በስተ መነሻ ከሚገኙት ዋናዎቹ በከተማዎች ይገኙ ለምሳሌ በሚከተለው እናሳያለን።
 የቦታ መስተዋድዶች (ይህ ምልክት ያለባቸው ቃላት እንደደፊ የቦታ እንደደፊ የጊዜ ለመሆን የሚችሉ ናቸው።)

በ... ላይ።	ከ... ላይ።	ከ... በላይ።	ከ... በስተ ላይ።	ወደ... ላይ።
በ... ሥር።	ከ... ሥር።	ከ... በታች።	ከ... በስተ ታች።	ወደ... ውስጥ።
በ... ውስጥ።	ከ... ውስጥ።	ከ... በውጭ።	ከ... በስተ ውስጥ።	ወደ... አጠገብ።
በ... ውጭ።	ከ... ውጭ።	ከ... በአፍኦት።	ከ... በስተ ውጭ።	ወደ... ዘንድ።
በ... አጠገብ።	ከ... አጠገብ።	ከ... በፊት።	ከ... በስተ ፊት።	ወደ... ጋ።
በ... ዘንድ።	ከ... ዘንድ።	ከ... አስቀድሞ	ከ... በስተ ጎሳ።	ወደ... ጎሳ።
በ... ጋ።	ከ... ጋ።	ከ... በጎሳ።	ከ... በስተ ጎሳ።	ወደ... ማዶ።
በ... ፊት።	ከ... ፊት።	ከ... በኩል።	ከ... በስተ ማዶ።	(ይህን የመለከት ሁኔታ)
በ... ጎሳ።	ከ... ጎሳ።	ከ... ጎን።	ከ... ጀምሮ።	
በ... አቅራቢያ	ከ... አቅራቢያ	ከ... በሻገር።	ከ... ቀጥሎ።	
በ... መካከል	ከ... መካከል	ከ... ማዶ።	ከ... ለጥፍ።	

የምክንያትና የአካሄድ መስተዋድዶች።
 ስለ... ነገር ፣ ከ... በቀር ፣ ከ... ጋር ፣
 በ... ነገር ፣ ከ... በስተቀር ፣ ከ... ሌላ ፣

ከዚህ በላይ (ቁ. 241) የተነገሩት መስተዋድዶች አንዳንድ ጊዜ መነሻ ናቸው እየቀረ፣ በዘልማድ መድረሻቸው ብቻ ይነገራል።
 አጅ - እርሱ አገሩ ላይ ተሾሞአል። (= በአገሩ ላይ)።
 እርሱ አባቱ ዘንድ ተቀመጠ። (= ከአባቱ ዘንድ)።
 ዛሬ ችሎት ላይ አየሁት። (= በችሎት ላይ)።

ከ... ጋር - የተባለው ቃል በግዕዝ ስዋሰው ምስለ የሚባለው ነው። ወደ አማርኛም ሲገለበጥ ጋራ ይባላል።
 አጅ - እሱን ተዋጊዎች ምስለ ደቂቅ = ከልጆች ጋራ አትጫወት። አሁን ግን ጋራ የሚለው ጋር እንዲባል ወስነናል። ምክንያቱም ጋራ አንዳንድ ጊዜ በተፈራሪነት ስለሚነገር የቃሉን ምክንያት ለመለየት ሲባል ነው።

— 244 —

ከወደ ፡ አቅጣጫን ፡ የሚያመለክት ፡ ድርብ ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ —ከወደ ፡ ጎንደር ፡ መጣ ። = ከጎንደር ፡ በኩል ፡ መጣ ።
ሌሎችም ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚህ ፡ ተደራርበው ፡ ሲገቡ ፡ ይገኛሉ ።

— 245 —

ጋ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ።
ትርጓሜው ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ እዛፉ ፡ ጋ ፡ (=እዛፉ ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡) ተቀምጧል ።

ጋ ፡ የተባለውን ፡ ቃል ፡ በንግግር ፡ የሚያዘወትሩ ፡ የሸዋ ፡ በላገሮች ፡ ናቸው ።
ምሁራኑም ፡ እንደ ፡ ጸያፍ ፡ ያዩባቸዋል ። ጸሩ ፡ ግን ፡ ጋ ፡ ጸያፍ ፡ ሊባል ፡ አይቻልም ።
ሩሲያ ፡ እግር ፡ አንገት ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ጌ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡
እንደሆነ ፡ አሁንም ፡ «እዛፉ ፡ ጋ ፡» ወይም ፡ «ከዛፉ ፡ ጋ ፡» ባለ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡
የሚያመለክት ፡ ነው ።

— 246 —

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መሰለው ፡ የሚገኙ ፡ ነገሮች ፡ የ ፡ በሚባል ፡ ቃል ፡
ተገጣጥመው ፡ ይነገራሉ ። የ ፡ የሚወድቅበትም ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።
(ቁ. 43 ፡ አይ ።)

አጅ ፡ —የሰማይ ፡ ከከብ ፡ ያበራል ።
የምድር ፡ በቡር ፡ ሊጣን ፡ ነው ።
የአንግሊዝ ፡ አገር ፡ ደሴት ፡ ነው ።

— 247 —

ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ የ ፡ ሌሎች ፡ መስተዋድዶች ፡ በተደረጉበት ፡ ጊዜ ፡ ተውጦ ፡
ይቀራል ።

አጅ ፡ ለሰማይ ፡ ከከብ ፡ ሰገደ ።
በምድር ፡ በቡር ፡ ተሳፈረ ።
ወደ ፡ እንግሊዝ ፡ አገር ፡ ሄደ ።

ሌሎችም ፡ በመነሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚህ ፡ እየተደረጉ ፡
በገቡ ፡ ቁጥር ፡ የ ጋ ፡ ውጤት ፡ ያስቀሩታል ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ የ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ተብሎ ፡
ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

— 248 —

«ለገላገል ፡ በገላገል ፡ በገላገል ፡ በአደር ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተወሰደ ፡ በግሥ ፡
መድረሻ ፡ ላይ ፡ ይገባሉ ። (ቁ. 72 ፡ አይ ።)

ለ ፡ የበጎ ፡ የክፍ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናሉ ። ሁሉም ፡ የምክንያት ፡ መስተዋድዶች ፡
ናቸው ።

አጅ ፡ መጣለት ፡ መጣላት ፡ መጣልኝ ፡ . . . . .
መጣበት ፡ መጣባት ፡ መጣብን ፡ . . . . .

— 249 —

መስተዋድድና ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ያው ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ እንደ ፡ መስተዋድድ ፡ ወይም ፡
እንደ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ ከአብርሃም ፡ በፊት ፡ ይሄድ ፡ ነበር ፡ (መስተዋድድ)
እርሱን ፡ በፊት ፡ (=ዱር ፡) አላወቀውም ፡ ነበር ፡ (ተውላክ ፡ ግሥ)

— 250 —

የመስተዋድድ ፡ ተሰቢዎች ።

መስተዋድድ ፡ ከስምና ፡ ከተውላጠ ፡ ስም ፡ ሌላ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ሌሎችንም ፡
የንግግር ፡ ክፍሎች ፡ ሲሰብ ፡ ወይም ፡ ሲገዛ ፡ ይገኛል ። በዚህ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገሩትም ፡
ቃላት ፡ ስም ፡ መሰሎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ይህንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

ቅጽል ።

ክፍን ፡ በክፍ ፡ አትቃወሙት ።
ላለፈ ፡ ከረምት ፡ ቤት ፡ አይሠራም ።

ተውላክ ፡ ግሥ ።

ለሁልጊዜ ፡ አትለዩኝ ።
ለወደፊት ፡ እንተዋወቅ ።

ግሥ ።

በጠገብሁ ፡ (=ጠገብሁ ፡ በማለት ፡) ጠብ ፡ የለም ።
በይመስላል ፡ (=ይመስላል ፡ በማለት) አይፈረድም ።
ሰው ፡ ሁሉ ፡ ለመስማት ፡ የፈጠነ ፡ ለመናገር ፡ የዘገየ ፡ ይሁን ።

ገጽ ፩ ፡ መጠን

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ መስተጻጻፍን ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

በወንበር ፡ ላይ ፡ ተቀመጠ ። መጽሐፉን ፡ ለልጁ ፡ ሰጠ ። በዳላ ፡ መታኝ ። በዛፍ ፡ ሥር ፡ ዐረፈ ። ትምህርቱን ፡ በክወር ፡ ውስጥ ፡ እጨርሳለሁ ። ትምህርት ፡ በሰነድች ፡ ዘንድ ፡ የተጠላ ፡ ነው ። በሰውር ፡ ፊት ፡ ዕንቅፋትን ፡ አታድርግ ። ለጅ ፡ በአባቱ ፡ አጠገብ ፡ ይቀመጣል ። እውነቱን ፡ አይቻለሁ ። ሴቱ ፡ በገበያ ፡ አቅራቢያ ፡ ነው ። በሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተናገረ ። ከመረት ፡ ላይ ፡ ወደቀ ። ከአናቱ ፡ ዘንድ ፡ መጣ ። ከሰው ፡ በታች ፡ ሆነ ። ከራሱ ፡ በላይ ፡ ነፋስ ፡ ነው ። እግዚአብሔርን ፡ የግያም ፡ ከሃይማኖት ፡ በአፍኦ ፡ ያሉ ፡ ናቸው ። ከአብርሃም ፡ ፊት ፡ ቆሞ ፡ እየሁት ። ከክፍ ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ እመለሳለሁ ። ከሴቱ ፡ ጎን ፡ ዛፍ ፡ አለ ። ከሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተመረጠ ። ከወንዝ ፡ በኋላ ፡ (ወይም ፡ ግዶ ፡) መጣ ። ወንድሜን ፡ ከሸለቆው ፡ በስተላይ ፡ እየሁት ። ገበየሁ ፡ ከሴቱ ፡ በስተ ፡ ውስጥ ፡ ነበረ ። እኔ ፡ ከአጀቡ ፡ በስተ ፡ ፊት ፡ እሄድ ፡ ነበር ። ከአንድ ፡ ዓመት ፡ ጀምሮ ፡ እንተዋወቃለን ። ከውጭ ፡ ሸት ፡ ተጥሎ ፡ ገጣንህ ፡ ቆሟል ። ከጅሩ ፡ ለጥቆ ፡ ላምዋሽ ፡ ይገኛል ። ወደ ፡ ዛፍ ፡ ላይ ፡ ሲወጣ ፡ እየሁት ። ወደ ፡ እናቱ ፡ ዘንድ ፡ እሄዳለሁ ። ስለ ፡ ፈለቀ ፡ ነገር ፡ የግውቀውን ፡ ልንገርህ ። እርሱ ፡ በትምህርት ፡ ነገር ፡ ትጉህ ፡ ነው ። ከገጣንህ ፡ በቀር ፡ የሚበልጠው ፡ የለም ። ከኃጢአት ፡ በስተቀር ፡ ሁሉን ፡ ፈጽመ ። ከተማሪው ፡ ጋር ፡ መጣ ። ከየሐንስ ፡ ሌላ ፡ ዘመድ ፡ የለውም ።

(ለ) ከዚህ ፡ በታች ፡ በተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘውን ፡ በዶ ፡ በዶ ፡ ውን ፡ ስፍራ ፡ በተስማሚው ፡ መስተጻጻፍ ፡ እየሞላህ ፡ ተናገር ።

መኩንን ። ሎንዶን ፡ መጣ ። ፈረሱ ። ሜዳ ፡ ይሮጣል ። ፈረሱን ። አለንጋ ፡ መቃው ። እጁን ። ጠረኢዛ ። አኖረ ። እኔ ። እባቱ ። እሄዳለሁ ። ግታ ። ሴቱ ። እመለሳለሁ ። ሕስተማሪው ። ኢትዮጵያ ። ይተርካል ። እርሱ ። ተማሪዎቹ ። ሽልማትን ፡ ይሰጣል ። ለጅ ። አባቱ ። ይኖራል ። ሰውር ። መሪው ። አይሄድም ። ለትጉህ ። ለጅ ። ራት ። ዳረጎት ፡ ይጨመርላታል ።

፡ ፡ ፡ መስተጻጻፍ ።

መግለጫ ።

መስተጻጻፍ ፡ የሚበለው ፡ ታላትንና ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለማያያዝ ፡ ወይም ፡ ለማጣመር ፡ የሚጠቅም ፡ ቃል ፡ ነው ። መስተጻጻፍ ፡ በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ እያረፈ ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰሪያነት ፡ ያስቀረጣል ።

- ምሳሌ ።
  - (ሀ) እርሱ ፡ ይሄወታል ፤ እርሱም ፡ ትዘፍናለች ።
  - ነገ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ሴት ፡ እሄዳለሁ ። ወይም ፡ ከሴቱ ፡ እውላለሁ ።
  - አባቱ ፡ ይቀጣኛል ፤ ይሁን ፤ እንጂ ፡ በጣም ፡ ያዝንልኛል ።
  - (ለ) የመጣህ ፡ እንደሆን ፡ አብረን ፡ እንሄዳለን ።
  - ቢፈልግ ፡ ይስጠኝ ፡ ባይፈልግ ፡ ይተወው ።
  - መጨረሻውን ፡ ሳላይ ፡ አልቀየምም ።

እነሆ ፤ ሆ ፤ ወይም ፤ ይሁን ፤ እንጂ ፤ የ ። እንደሆን ፤ ቢ ፤ በ ፤ ሳ ፤ የተባሉት ፡ ቃላት ፡ መስተጻጻፍን ፡ ናቸው ። በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ (ሀ) በሚለው ፡ ላይ ፡ እንደተመለከተው ፡ በየፈላጊው ፡ ሲነገሩ ፡ የሚችሉትን ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መስተጻጻፍ ፡ እንዲያያዙ ፡ አድርገዋቸዋል ። (ለ) በሚለውም ፡ ክፍል ፡ እንደተመለከተው ፡ መስተጻጻፍ ፡ በየአንቀጹ ፡ ላይ ፡ ተጥኝው ፡ ማሰሪያነትን ፡ እያስቀሩ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሩን ፡ አያይዘውታል ።

መስተጻጻፍ ፡ በሁለት ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላል ። እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

- (ሀ) ወደረኛ ፡ መስተጻጻፍ ።
- (ለ) ጥገኛ ፡ መስተጻጻፍ ።

እነዚህ ፡ ደግሞ ፡ እንደገና ፡ በንኡለን ፡ ክፍሎች ፡ እየተከፋፈሉ ፡ ይነገራሉ ።

(ሀ) ፡ ወደረኛ ፡ መስተጻጻፍ ።

ወደረኛ ፡ ማለት ፡ ተተካካይ ፡ ወይም ፡ ተመሳሳይ ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ ክፍል ፡ የሚነገረው ፡ ቃል ፡ ያለ ፡ መስተጻጻፍ ፡ ቢነገር ፡ ፍር ፡ መደበኛውን ፡ ቃል ፡ በማዕርግ ፡ የሚተካከለው ፡ ስለሆነ ፡ ወደረኛ ፡ ተብሎአል ። እነሆ ፡ ከላይ ፡ ቁ. 251 (ሀ) ለምሳሌ ፡ የተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ያለ ፡ መስተጻጻፍ ፡ ሲነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ። አርሱ ፣ ይጫወታል ። አርሱዋ ፣ ትዘፍናለች ።

ነገ ፣ ወደ ፣ ተማሪ ፣ ቤት ፣ እሄዳለሁ ። ከቤቱ ፣ እውላለሁ ።

አበቱ ፣ ይቀጣኛል ። በጣም ፣ ያዝንልኛል ።

እነሆ ፣ እያንዳንዳቸው ፣ ራሳቸውን ፣ ችለው ፣ የዐረፍተ ፣ ነገርነትን ፣ ምግባር ፣ እንደያዙ ፣ አስተውል ።

— 254 —

ወደረኛ ፣ መስተጻምር ፣ በአራት ፣ አካሄድ ፣ ይመደባል ።

(1) አጫፋሪ ፣ ወይም ፣ አዳጋሚ ።

(2) አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ።

(3) አፍራሽ ፣ ወይም ፣ ተቃራኒ ።

(4) ምክንያታዊ ።

እነዚህንም ፣ በያንዳንዳቸው ፣ እየዘረዘርን ፣ እንጽፋለን ።

— 255 —

(1) አጫፋሪ ፣ ወይም ፣ አዳጋሚ ።

አጫፋሪ ፣ የተበሰው ፣ አንዳንድ ፣ ሌላውን ፣ ቃል ፣ የሚያጋጥም ፣ ነው ። ይኸውም ፣ በግዕዝ ፣ ሰዋሰው ፣ ዋይ ፣ የሚባለው ፣ ነው ።

አዳጋሚ ፣ የሚባለውም ፣ ዐረፍተ ፣ ነገር ፣ አንድ ፣ ሆኖ ፣ ሳለ ፣ በመስተጻምር ፣ ሲያገም ፣ ነው ። ሁሉንም ፣ በሚከተለው ፣ እናሳያለን ።

አጅ ። “ና” ። — አብርሃኖ ፣ አጽብሐ ፣ የአክሱም ፣ ነገሥታት ፣ ናቸው ።

ግሰንገበያ ። ከመምህራን ፣ ወገን ፣ እና ፣ ተብሎ ፣ አንዳዳፍ ፣ የሚወስኑ ፣ አሉ ።

ይኸውም ፣ — አብርሃ ፣ እና ፣ አጽብሐ ፣ ተብሎ ፣ አንዳዳፍ ፣ ማለት ፣ ነው ።

“ም” ። አርሱ ፣ ይወደኛል ፣ ያከብረኛልም ።

ጌታሁንና ፣ ተፈራ ፣ ውብሸትም ፣ ይጫወታሉ ።

ነቢያት ፣ ስለክርስቶስ ፣ ትንቢትን ፣ ተናገሩ ፣ ሐዋርያትም ፣ አስተማሩ ።

“ም” — ም ። — አርሱም ፣ እኔም ፣ በአንድነት ፣ እንግር ፣ ነበር ።

አርሱ ፣ ቂስም ፣ ደብተራም ፣ ነው ።

“ደግሞ” ። — አርሱ ፣ ብልህ ፣ ነው ፣ አንተ ፣ ደግሞ ፣

“አንድ ፣ ሁሉ” ፣ ገብራ ፣ እንደ ፣ ገርማነህ ፣ ሁሉ ፣ የተማሪ ፣ ነው ።

“በዚያውም ፣ ላይ” ፣ — እኔና ፣ ፈለቀ ፣ ጓደኞች ፣ ነን ፣ በዚያውም ፣ ላይ ፣ እንዳመዳለን ።

“ከዚያውም ፣ ዘንድ” ። ኢትዮጵያዊ ፣ ነኝ ፣ ከዚያውም ፣ ዘንድ ፣ ገንደራ ፣ ነኝ ።

“ሳ ፣ ስ” ። — ከበደ ፣ ወደ ፣ ተማሪ ፣ ቤት ፣ ይሄዳል ፣ አንተሳ ፣ (አንተስ) ፣ ወደት ፣ ትሄዳለህ ፣

ግሰንገበያ ፣ በዚህ ፣ ንግግር ፣ ጥያቄው ፣ “ወደት” ፣ መሆኑንና ፣ “ስ ፣ ሳ” ፣ እንዳልሆኑ ፣

አስተውል ። ትርጓሜያቸውም ፣ « ደግሞ ፣ » እንደማለት ፣ ዓይነት ፣ ነው ።

— 256 —

(2) አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ።

በአንድ ፣ ነገርና ፣ በአንዳች ፣ ነገር ፣ መካከል ፣ የሚገረጥ ፣ ወይም ፣ የሚወላወል ፣ አኳኋን ፣ በተገለጠ ፣ ጊዜ ፣ መስተጻምር ፣ አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ፣ ይባላል ።

አጅ ። — “ወይም” ፣ — ዛሬ ፣ ወይም ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ። (አወላዋይ ፣)

እርሳሱን ፣ ወይም ፣ ቀለሙን ፣ ስጠኝ ፣ (አማራጭ ፣)

“ወይም ፣ — ወይም” ፣ — ወይም ፣ ዛሬ ፣ ወይም ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ።

ወይም ፣ እርሳሱን ፣ ወይም ፣ ቀለሙን ፣ ስጠኝ ።

“ወይ ፣ — ወይ” ። — ወይ ፣ ዛሬ ፣ ወይ ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ።

“ወይ ፣ — ወይ ፣ — ወይ” ፣ — አርሱ ፣ ወይ ፣ አልተማረ ፣ ወይ ፣ አላረሰ ፣ ወይ ፣ አልነገደ ፣ በምን ፣ ትዳር ፣ ሊኖር ፣ ነው ፣ ? ።

“ወይም ፣ — ወይንም” ። — ትጉህ ፣ ተማሪ ፣ ዜማ ፣ ወይም ፣ ቅኔ ፣ ወይንም ፣ ትርጓሜ ፣ ይግራል ።

“አለሁያም ፣ — አለበለሁያም” ። — ትምህርታችንን ፣ እናጥና ፣ አለሁያም ፣ (አለበለሁያም) ፣ እንጫወት ።

“ሆነ” ። በሞት ፣ ሆነ ፣ በሕይወት ፣ የሰው ፣ ክብር ፣ አገሩ ፣ ነው ።

“ይሁን” ። ወንድሜ ፣ ዛሬ ፣ ይሁን ፣ ነገ ፣ በባቡር ፣ ይመጣል ።

“ቢሆን” ። ሕይወት ፣ ቢሆን ፣ ሞት ፣ ቢሆን ፣ የክርስቶስን ፣ ፍቅር ፣ የሚያስተወኝ ፣ የለም ።

— 257 —

(3) አፍራሽ ፣ ወይም ፣ ተቃራኒ ።

አፍራሽ ፣ የሚባለው ፣ የነገሩን ፣ አኳኋን ፣ በአፍራሽነት ፣ ወይም ፣ በተቃራኒነት ፣ የሚገልጽ ፣ ቃል ፣ ነው ።

አጅ ፣

“ነገር ፣ ግን” ፣ — እኔና ፣ አብርሃም ፣ በውልደት ፣ እኩዮች ፣ ነን ፣ ነገር ፣ ግን ፣ አብርሃም ፣ በቁመት ፣ ይበልጠኛል ።

“ግን” ። እኔ ፣ አጭር ፣ ነኝ ፣ አብርሃም ፣ ግን ፣ (ወይም ፣ ግን ፣ አብርሃም) ፣ ረጅም ፣ ነው ።

“ዳሩ ፣ ግን” ። — ብዙ ፣ መጽሐፍ ፣ አንብቤ ፣ ነበር ፣ ነፍሱ ፣ ግን ፣ አላስታውሰውም ።

“ስ” ። — እውነትን ፣ መናገር ፣ ያስከብራል ፣ ሐሰትስ ፣ ያዋርዳል ።

አርሱ ፣ ይመጣ ፣ አይመለስኝም ፣ ከመጣስ ፣ (= ከመጣ ፣ ግን ፣ ወይም ፣ ነገር ፣ ግን ፣ ከመጣ) ፣ እቀበለዋለሁ ።

“ይሁን ፣ እንጂ ፣ ይሁንና ፣ የሆነ ፣ ሆኖ ፣ ቢሆንም” ። ሥራህን ፣ መልካም ፣ ትወራለህ ፣ ይሁን ፣ እንጂ ፣ (ወይም ፣ ይሁንና ፣ ...) በሥራህ ፣ አትመክ ።

ግና ፡ ቢሆን ፡ — አርሱ ፡ በደላኝ ፡ ይለኛል ፡ ግና ፡ ቢሆን ፡ አልበደላሁትም ፡

“እንዴ” ፡ ወደ ፡ መከራ ፡ አታገባን ፤ ከከፋ ፡ አድነን ፤ እንዴ ፡

እድናለሁ ፡ እንዴ ፡ አልሞትም ፡

“ብቻ” ፡ “ብቻ” ፡ — አይዘህ ፡ ገንዘብህን ፤ እክፍልሃለሁ ፡ ብቻ ፡ ታገወኝ ፡

“ሆኖም ፡ ብሎም” ፡ — ዘለቀ ፡ ብለው ፡ ነው ፤ ሆኖም ፡ (ወይም ፡ ብሎም ፡) ሆደ ፡ ገር ፡ ነው ፡

—258—

(4) ምክንያታዊ ፡

(ሀ) ምክንያትን ፡ ሰጧ ፡

“ና” ፡ — ለሰው ፡ ትሰግሥት ፡ ይገባዋል ፤ ክብር ፡ የሚገኝ ፡ በትሰግሥት ፡ ነውና ፤

ከዚህ ፡ የተነሣ ፡ — ታደሰና ፡ ዘለቀ ፡ ጓደኞች ፡ ናቸው ፡ ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ይፋቀራሉ ፡

(ለ) ምክንያትን ፡ ተርጓሚ ፡ (ወይም ፡ ምኞትና ፡ ጸጸት ፡)

“እንዲሁ ፡ ከሆነ” ፡ ሐግን ፡ ያልጠበቀ ፡ ይፈረድበታል ፡ እንዲሁ ፡ ከሆነ ፡ ሐግን ፡ እንጠብቅ ፡

“እንግዲያ” ፡ ጊዜው ፡ መሸቀቅል ፤ እንግዲያ ፡ በየቤታችን ፡ እንግባ ፡

ታዲያ ፡ እኔ ፡ ማደሪያ ፡ የለኝም ፡ ታዲያ ፡ ከምን ፡ ታድራለህ ? ፡

ማስገንዘቢያ ፡ እነዚህ ፡ ቃላት ፡ ስ ፡ የሚለው ፡ አፍራጅ ፡ መስተጻምር ፡ እየ ፡

እየተጨመረላቸውና ፡ እያጋናካቸው ፡ ይነገራሉ ፡ ይኸውም ፡ «እንዲሁስ ፡

ከሆነ ፡ እንግዲያስ» ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ፡

“እገኪያ” ፡ አርሱ ፡ ብዙ ፡ መጽሐፍ ፡ አለው ፡ እንዚያ ፡ ስምን ፡ አይማርም ? ፡

“እንግዲያማ” ፡ አሁን ፡ ገንዘብ ፡ የለኝም ፤ እንግዲያማ ፡ እሰጥህ ፡ ነበር ፡

—259—

(ለ) ጥገኛ ፡ መስተጻምር ፡

ጥገኛ ፡ ማለት ፡ ራሱን ፡ ያልኮለ ፡ ወይም ፡ ከሌላው ፡ በታች ፡ ሆኖ ፡ የሚያደር ፡

ማለት ፡ ነው ፡ በዚህ ፡ ክፍል ፡ የሚነገረው ፡ የሰዋሰው ፡ ቃል ፡ ከመደበኛው ፡ ሀረፍተ ፡

ነገር ፡ እየተጠጋ ፡ የሚነገር ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ጥገኛ ፡ ተብሏል ፡

ምሳሌ	ጥገኛ	መደበኛ
	ዓለም ፡ እንደ ፡ ተፈጠረ ፡	በሃይማኖት ፡ እናውቃለን ፡
	አስተማሪውን ፡ ስለ ፡ ፈራ ፡	ጠንክሮ ፡ ይማራል ፡
	ገንዘቤን ፡ በሰጠኝ ፡	እቀበላለሁ ፡
	ብወድቅም ፡ እንኳ ፡	እነማለሁ ፡

ጥገኛ ፡ መስተጻምር ፡ ሁሉን ፡ በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጫነ ፡ መግባት ፡ አለበት ፡

ካሁን ፡ በፈት ፡ በቅጽልና ፡ በአዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡ ክፍል ፡ ተነግረው ፡ ከነበሩትም ፡ ቃላት ፡

አንዳንዶቹ ፡ በየጠበያቸው ፡ ከዚህ ፡ ይገኛሉ ፡

—260—

በጥገኛ መስተጻምር ክፍል ከሚነገሩት ቃላት ዋናዎቹ እንደነበሉ ሲባሉ ከዚህ ጋር የተዛዘሙ ፡
በአገልግሎት የሚሰጡ ቃላት ፡ በተከተላቸው ፡ ቀጥሮ ፡ መድረሻቸው ፡ ወደ ፊት ፡ ብሪት ፡ ይለወጣል ፡

አንጻር ፡ ወይም ፡ ማንጸሪያ ፡

እንደ ፡	ፈቃድህ ፡ በሰማይ ፡ እንደሆነ ፡ እንዲሁም ፡ በምድር ፡ ይሁን ፡
	ዓለም ፡ እንደተፈጠረ ፡ በሃይማኖት ፡ እናውቃለን ፡
እንዲ ፡	እንደ ፡ ሰማን ፡ ሁሉ ፡ እንዲሁ ፡ አየን ፡
	አባት ፡ ለልጁ ፡ እንዲፈራ ፡ እግዚአብሔርም ፡ ለወዳጆቹ ፡ እንዲሁ ፡
	ይፈራላቸዋል ፡
	ክርስቶስ ፡ በምስጋና ፡ እንዲመጣ ፡ እናምናለን ፡
እንዳ ፡	በዚህ ፡ ነገር ፡ እንዳልገባሁበት ፡ በእውነት ፡ እናገራለሁ ፡
	ነገሩ ፡ ሳይገለጽ ፡ እንደማይቀር ፡ አምናለሁ ፡

ምክንያትን ፡ አመልካች ፡

ስለ ፡	አስተማሪውን ፡ ስለፈራ ፡ ተግባሩ ፡ የማራል ፡
	አስተማሪውን ፡ ስለሚፈራ ፡ ተሰራ ፡ ተሰራ ፡ ያጠናል ፡
ና ፡	ትምህርትን ፡ ፈልጎልኝ ፡ ከተማሪ ፡ ቤት ፡ አይለይም ፡
	ትምህርትን ፡ ይፈልጋልኝ ፡ ያጠናል ፡
ከ—ዘንድ ፡	ትምህርትን ፡ ከወደደ ፡ ዘንድ ፡ ማግኘት ፡ ይገባዋል ፡

ሁኔታን ፡ አመልካች ፡

አየ ፡ እያ ፡	በየከፍራው ፡ እየቆመ ፡ ይሄዳል ፡
	እየጮኸ ፡ ይናገራል ፡ እያንበበ ፡ ያጠናል ፡
ሲ ፡ ስ ፡	ሲማር ፡ ዋለ ፡
	ስትማር ፡ ዋለች ፡

ውስታን ፡ አመልካች ፡

ኅ—እንደሆነ ፡	መጽሐፈን ፡ የሰጠኝ ፡ እንደሆነ ፡	እርሳሱን ፡ አመልካች ፡
	መጽሐፈን ፡ የሚሰጠኝ ፡ እንደሆነ ፡	
ከ	መጽሐፈን ፡ ከሰጠኝ ፡	
የሚ ፡ ከ	መጽሐፈን ፡ የሚሰጠኝ ፡ ከሆነ ፡	
ቢ	መጽሐፈን ፡ ቢሰጠኝ ፡	
የሚ ፡ ቢ	መጽሐፈን ፡ የሚሰጠኝ ፡ ቢሆን ፡	
ቢ—ኖሮ	እዚህ ፡ ቢመጣ ፡ ኖሮ ፡	እንዲወት ፡ ነበር ፡
ቡ—ኖሮ	እዚህ ፡ ብትመጣ ፡ ኖሮ ፡	

ድርድርን ለጭጭ ወይም ለወላዳ

ብ፡
 እንደሆነ፡
 ብ—ም
 ቢ—ም
 ቢ—ስ
 ሆነ፡
 ሆነ—ሆነ

ነገ፡ ብትመጣ፡ እጠብቅሃለሁ ።
 ትመጣ፡ እንደሆነ፡ ልጠብቅህ ።
 ያልመጣህ፡ እንደሆነ፡ አገናኛለሁ ።
 ብመጣም፡ ብቀርም፡ አስታውቅህአለሁ ።
 ቢመጣም፡ ቢቀርም፡ እጠብቅሃለሁ ።
 ቢመጣስ፡ (=የመጣ፡ እንደሆነ፡) አቀበለሃለሁ ።
 ወንድሜ፡ ነገ፡ ያመጣ፡ አይመጣ፡ አላውቅም ።
 ይብዛም፡ ይነስ፡ ግብግ፡ አደርጋለሁ ።
 ያም፡ ሆነ፡ ይህ፡ ለኔ፡ እኩል፡ ነው ።
 ያም፡ ሆነ፡ ያም፡ ሆነ፡ ለእኔ፡ እኩል፡ ነው ።

አጋናኝ

ምንም፡ እንኳ፡
 እንኳ፡
 ምንም፡
 እኮ
 ብያ

አባቴ፡ ምንም፡ እንኳ፡ ቢመታኝ፡ ይወድደኛል ።
 አባቴ፡ ቢመታኝም፡ እንኳ፡ ያገዝታልኛል ።
 ምንም፡ ብደኸይ፡ ታማኝ፡ ነኝ ።
 ብወድቅም፡ እኮ፡ እነሣለሁ ።
 ብወድቅም፡ ብያ፡ እነሣለሁ ።

ጊዜን አመልክኛ

እንደ፡
 ሲ፡
 ሳ፡
 ስ፡
 እስከ—ድረስ፡
 እስከ፡ እስከ፡
 እስከ ፣ እስከ፡
 እስከ፡ እስከ፡
 ከ፡
 ሳለ፡
 በ—ጊዜ፡
 ከ—በኋላ፡
 ከ—ጀምር፡
 ከ

ደወሉ፡ እንደ፡ ተደወለ፡ ደረሰሁ ።
 ደወሉ፡ ሲደወል፡ አልነበርሁም ።
 በሰር፡ ሲመጣ፡ እሳፈራለሁ ።
 በሰር፡ ሳይመጣ፡ እንሰነባበት ።
 ስመለስ፡ እጠይቅሃለሁ ።
 ሜልክል፡ እስከ፡ ሞተኝ፡ ድረስ፡ አልወለደኝም ።
 ተማሪ፡ ቤት፡ እስከ፡ ከፈት፡ (ወይም፡ እስከ፡ ከፈት)፡ አጠናለሁ ።
 ትምህርቱን፡ እስክጨርስ፡ (እስከ፡ ጨርስ)፡ አማራለሁ ።
 ይህ፡ ቤት፡ ከተሠራ፡ ቆይቷል ።
 አባት፡ ሳለ፡ አጊጥ፡ ፀሐይ፡ ሳለኝ፡ ሩጥ ።
 በተማርሁ፡ ጊዜ፡ (=በምግርበት፡ ጊዜ)፡ አልጫወትም ።
 ከተማርሁ፡ በኋላ፡ እጫወታለሁ ።
 ከተወለድሁ፡ ጀምሮ፡ (ወይም፡ አንሥቶ)፡ እዚሁ፡ ነኝ ።
 ጅብ፡ ከሄደ፡ (=ከሄደ፡ በኋላ)፡ ውሻ፡ ጮኸ ።

አመዛኛ

ከ
 ኪ
 ከ
 ከ—ይልቅ፡
 እንደ—መጠን፡
 በ—መጠን፡
 እንደ—ያህ፡
 ከ—ቁጥር፡

ከተማረ፡ የተመረመረ፡ ይበልጣል፡ (ይልቅ፡)
 ጅብ፡ ኪበላህ፡ (=ከሚበላህ፡ ይልቅ)፡ ገድለኸው፡ ተቀደሰ ።
 እኔ፡ ከሞት፡ ጠላቱ፡ ይሙት ።
 ከአለፈው፡ ይልቅ፡ የሚመጣው፡ ይበልጣል ።
 እንደ፡ አሰብሁት፡ መጠን፡ ሳይሆንልኝ፡ ቀረ ።
 በተሞላኝ፡ መጠን፡ እረዳሃለሁ ።
 ያልተማረ፡ ሰው፡ እንደሞተ፡ ያህል፡ ነው ።
 በሰው፡ ላይ፡ የዛተ፡ ከእደረገው፡ ቁጥር፡ ነው ።

— 261 —

ግልጽ ፣ «የ» ፣ ቅጽል

በዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ እየተጨመሩ፡ አንቀጹን፡ ወደ፡ ቅጽልነት፡ የሚለው
 ጠት፡ “የ፡ የም”፡ መደበኛው፡ ከመስተጻግር፡ ነው ። እንደ፡ ጊዜ፡ ግብራቸውም፡
 እንደደ፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ በሌላም፡ ጊዜ፡ መስተጻግራዊ፡ ቅጽል፡ ተብለው፡ ነበር፡
 ቁ. 93፡ (መ)፡ 199፡ እይ ።) አሁን፡ ደግሞ፡ በደንበኛ፡ ስፍራቸው፡ ከዚህ፡ ይነገራሉ ።
 የአ፡ ፈደል፡ ሲከተላቸው፡ ወደራብዕነት፡ እየተለወጡ፡ “ያ፡ የማ”፡ ይሆናሉ ። ይ፡
 የሚል፡ ፈደል፡ ሲከተላቸው፡ “የሚ”፡ ይሆናል ።

- ምሳሌ ። «የ» — የገደለ ፣ የፈለገ ። —
- «ያ» — ያወቀ ፣ ያደረገ ፡ (=የዐወቀ ፣ የአደረገ ።)
- «የም» — የምትገድል ፣ የምትፈልግ ።
- «የሚ» — የሚፈልግ ፣ የሚገድል ። (=የምደፈልግ ፣ የምይገድል ።)
- «የማ» — የማይፈልግ ፣ የማይገድል ። (=የምአይፈልግ ፣ የምአይገድል ።)

ገላኛ ፣ መልመኝ

(ሀ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ መስተጻግሮቹን፡ እየለየህ፡
 አመልክት ።
 እኔና፡ እርሱ፡ እንጽፋለን ፣ እርስዎም፡ ታነባለኝ ። እኔም፡ እርሱም፡ እርስ
 ዎም፡ እንማራለን።—እስተማሪው፡ ይወድደኛል ፣ ያገዝታልኛልም ፣ ይሁን፡ እንጂ፡
 ከትምህርት፡ ስቀር ፣ ይገሥጻል ።—ወላዳችን፡ እወዳለሁ ፣ ቢሆንም፡ ትምህ
 ርቱን፡ አጠናለሁ ።—በፈተና፡ ግን፡ እንደሚበልጥ፡ አላውቅም ፣ ወይ፡ እኔ፡
 ወይ፡ እርሱ፡ እንሸለማለን ።—ያም፡ ሆነ፡ ያም፡ ሆነ፡ ወደፈት፡ ይታያል ።—
 ጓደኛ፡ ኪበልጥ፡ ተገቶ፡ መግር፡ ይሻላል ።

(ለ) ወይረኛ፡ የተበለጠጠ፡ ጥገኛ፡ የተበለጠ፡ መስተፃምር፡ በምሳሌ፡ አመልክት፡—*የመስተፃምር፡ ቃላት፡ ጸፍ፡ አነርሱንም፡ በሀረፍተ፡ ነገር፡ እየጥላህ፡ ተናገር* ።

ምዕራፍ፡ ፱፡ ቃላት ስርዓት ።

መግለጫ ።

ቃላት ስርዓት፡ ከሌሎች፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ ጋር፡ ግንኙነትን፡ አያደርግም፤ በአላብ፡ የሚሰማ፡ አንዳች፡ ነገርን፡ በግንጋንን፡ ድምፅ፡ እየገለጸ፡ በገዛ፡ ራሱ፡ ጸንቶ፡ ይነገራል ።

ስለዚህም፡ ቃላት ስርዓት፡ አንዳች፡ ነገር፡ በግንጋንን፡ ድምፅ፡ የሚገለጽበት፡ ቃላት ነው ።

የቃላት ስርዓት፡ ዓይነቶች ።

የአማርኛ፡ ቃላት ስርዓት፡ በጣም፡ ብዙ ነው፤ አጠቃላይውም፡ የጌደል፡ ምልክት፡ ሳይኖረው፡ በድምፅ፡ ብቻ፡ ስለሚሰማ፡ ዓይነቱን፡ ለመወሰን፡ አስቸጋሪ፡ ይሆናል ። የሆነ፡ ሆኖ፡ ቀንኞቹን፡ ክፍሎች፡ ከዚህ፡ በታች፡ ጽፈን፡ እንመድባለን ።

አክብሮት፡—«*ሆይ!* አቤቱ!»

መገረም፡ መደንቅ ።—«*ሆሆይ!* ጉድ! ወጥ! ወይጉድ! እረጉድ! እረግኝ!—

ጉድ፡ ነው! ግሩም፡ ነው!»

ድንጋጤ ።—«*ውይ!* ወይኔ! ወይዛሬ!»

ደስታ ።—«*እሰይ!* አልል! አሰይ! አሰይ! አልል! አልል! አልል! አልል...

ትክክል፡ ወይም፡ ግዘን ።—«*አይ!* አይጉድ! አህህ!»

ጩኸትና፡ ልቅሶ ።—«*አይ!*... አይደ! ውይ! ውይ!»

ዕረፍት ።—«*አይይ!*—ተመስገን!»

ሰላምታ ።—«*ጤና!* ደስጥልኝ!»

መሳቅ ።—«*ሀሀሀ!* ሀሀሀ!»

ትዝታ ።—«*እኸ!* አህ! እረግ!»

ዛቻ ።—«*ቆይ!* ቆይ! ብቻ! ግደየለም!»

ማገላመስ ።—«*ጉኸ!* ውኸን! አበጀህ! ያላድግህ!»

ማረጋገጥ ።—«*አንድታ!* ለከ!»

ጥቆማ ።—«*እነሆ!* ይኸው! ይኸውና! ያውና!»

ማስፈራራት ።—«*ዋ!* ጉድ! ፈላ! መጣልሃ! ይኸውልሃ!»

አጠራጣሪ ።—«*እንጃ!* ይሆናላ ።

ንቀት፡ ወይም፡ ብስጭት ።—«*ኤዲያ!* (=ወዲያ) ኤጭ! አይ! አይወዲያ»

ጥሪ ።—«*አሎ!* አረበል! አረገሌ! (=እገሌ፡ ሆይ)»

የጥሪ፡ መልስ ።—«*አቤት!* አሜት! (=አመቤት)»

ከነዚህም፡ የሚበዙ፡ ሌሎች፡ ቃሎች፡ ይገኛሉ ።

ቃላት ስርዓቶች፡ እንደ፡ ፀረፍተ፡ ነገር፡ የንግግርን፡ ስሜት፡ እየሞሉ፡ ሊያስረጹ፡ ይችላሉ ። በዚህም፡ ጊዜ፡—(ሀ) አንዳንዶቹ፡ «ለ» የሚለውን፡ መስተዋድድ፡ ትራስ፡ እያደረጉ፡ ወይም፡ ሳያደርጉ፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በፎታ፡ መደቦች፡ ሲሀረዝሩ፡ ይገኛሉ ። (ለ) አንዳንዶቹም፡ ራሳቸው፡ ሳይዘረዝሩ፡ ሌላውን፡ ተዘርዝሩ፡ ቃላት፡ እያስከተሉ፡ ወይም፡ እየተከተሉ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ ። (ሐ) የቀሩት፡ ደግሞ፡ የዘርዘርን፡ ምግባር፡ ሳይጅ፡ በአግካይ፡ ቃላት፡ ብቻ፡ ይነገራሉ ።

ምሳሌ ። (ሀ) ወጥ= | ወጥልኝ | ወጥልህ | ወጥላቸው | . . .

አንጃ! = አንጃልህ | አንጃሰት | አንጃላቸው! . . .

አይዘህ = አይዘኸ | አይዘአችሁ! . . .

ያውልህ! — ያውልኸ | ያውላችሁ! . . .

ይኸውልህ! — ይኸውልኸ | ይኸውላችሁ! . . .

(ለ) እንኳን፡ ደገና፡ ገባህ! እንኳን፡ ደገና፡ ገባችሁ! . . .

ደገና፡ ሁን | ደገና፡ ዋሉ! . . .

(ሐ) ሃይማኖት፡ ያውርድ | ሹመት፡ ያዳብር፡ . . .

ጉድ፡ እኮ፡ ነው | ይገርማል፡ እኮ! . . .

ሌሎቹ፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ በፀረፍተ፡ ነገር፡ እየተሳኩ፡ ተነግረው፡ እንደ፡ ነገሩ፡ አኳኋን፡ ቃላት ስርዓት፡ ሲሆኑ፡ ይገኛሉ ። ከነርሱም፡ አንዳንዶቹ፡ ቃላት ጥያቄ፡ እንዲከተላቸው፡ ይፈልጋሉ ። እነሆ | ሁሉንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን ። ስም ። እናንት፡ ሰነፎች፡ የገላትያ፡ ሰዎች | ለጽድቅ፡ እንዳትታዘዙ፡ ግን፡ አታለላችሁ? ለጀ | ምንዋ? ።

ተውላጠ፡ ስም ። ድሀው፡ ከማግሌ፡ ከመንገድ፡ ሳይ፡ ወድቋል፡ እኔን | ወዴት፡ ለውሰደው፡ ይሆን?

የዘመኑ፡ ሰው፡ ሲያቀርቡት፡ ይርቃል | ሲያፈቅሩት፡ ይጠላል | ወይ፡ እንተ | ከቶ | ምን፡ ማድረግ፡ ይሻላል?

ግሥ = "ዐቢይ አንቀጽ" = አንዳንድ ሳንደዘው፣ ከረጅሞቹ መጣልሃ! እንግዲህ ምን ይበጀናል?

ተመስገን፣ ጊታዬ፣ አንተ፣ ታውቃለሃ!

«ትእዛዝ፣ አንቀጽ» ፡ ራስን ፣ ማመስገን ፣ የሚገባ ፣ ከሆነ ፣ ራሳችንን ፣ ማመስገን ፣ እንጀምራ!

አሁን ፣ ምን ይደልሁህ? — እግዚአብሔር ፣ ይደልሃ!

"ዐዝ አንቀጽ" = ጉድ ፣ ፈልቀ! አንተን ፣ ማን ፣ ጠየቀህ?

መስተጻፍር = አንተም ፣ የመጣኸው ፣ ለትግር ነው? — እንደታ!

ማስገንዘቢያ = ዐቢይ አንቀጽ ፣ ትእዛዝ ፣ አንቀጽ ፣ መድረሻውን ፣ ወደ ፈቃድነት ፣ ለውጦ ፣ በተነገረ ፣ ጊዜ ፣ ቃል ፣ አጋኖ ፣ ወይም ፣ ጥያቄ ፣ ይሆናል = ልዩነቱ ፣ የሚታወቀውም ፣ እንደ አነጋገሩ ፣ አገባብ ነው = አንቀጽ ፣ ጥንቅን ፣ በራሱ ፣ የሚጨርስ ፣ ሲሆን ፣ ጥያቄነቱ ፣ ወይም ፣ ቃል ፣ አጋኖነቱ ፣ የሚታወቀው ፣ በድምፅ ፣ ወይም ፣ በምልክቶች ፣ (!?) ብቻ ነው =

ከድምፅ ፣ የተነሳ ፣ ተመሥርተው ፣ የሚነገሩ ፣ ቃላት ፣ ክፍላቸው ፣ ከቃል አጋኖ ነው =

አጅ ፣ — ሻው ፣ — ግው ፣ — ድው ፣ — ኳ ፣ — ኳኳ ፣ — እገጭ ፣ — እም በጭ ፣ — እርጭ ፣ — ን ፣ — ንን ፣ — እኒህን ፣ የመሰሉ ፣ ሁሉ ፣ ናገው = እንደነዚህ ያሉት ፣ ቃላት ፣ የመሆን ፣ ግሥን ፣ ተከትለው ፣ ሲገቡ ፣ እንደ ግሥ ፣ ሁሉ ፣ ይሆናሉ = ምሳሌ ፣ — ሻው ፣ አለ ፣ — ግው ፣ አለ ፣ — እም በጭ ፣ አለ ፣ — . . . አ. ግ. ነው =

ስለዚህም ፣ በድምፅ ፣ የሚታወቁ ፣ ነገሮች ፣ ሁሉ ፣ ብቻቸውን ፣ ሲነገሩ ፣ ቃል አጋኖ ፣ ይበላሉ = ከመሆን ፣ ግሥ ፣ ጋር ፣ ሲነገሩ ፣ ግን ፣ በግብራቸው ፣ ተውሳክ ፣ ግሥ ፣ ወይም ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ ይበላሉ = (ቁ. 168 | 234. እይ.)

መጠይቃን ፣ ወይም ፣ ቃላት ፣ ጥያቄ =

መጠይቃን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ አብዛኞቹ ፣ በየቦታው ፣ እንደ ጊዜ ፣ ግብራቸው ፣ ተነገረዋል ፣ ይሁን ፣ እንጂ ፣ ጠቅላላ ፣ መደባቸው ፣ ከዚህ ፣ ስለሆነ ፣ አሁን ፣ ደግሞ ፣ በየስልታቸው ፣ እንደፋቸዋለን =

መጠይቃን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ (1) ፈደላውያን ፣ (1) ድምፃውያን ፣ ተብለው ፣ በዩ ፣ ክፍል ፣ ይመደባሉ = ከአውሮፓውያን ፣ የወረሰነው ፣ የጥያቄ ፣ ምልክት ፣ (?) ለሁሉም ፣ ይደረግላቸዋል =

(1) ፈደላውያን ፣ መጠይቃን ፣

ፈደላውያን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ እንደተጻፈው ፣ ይከፈላሉ =

(ሀ) በዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ ላይ ፣ የሚውሉ ፣ መጠይቃን = "ን ፣ ወይ ፣ ፣

- (1) የክርስቶስን ፣ ፍቅር ፣ ግን ፣ ያስተወናል?
- ጎዘን ፣ ነውን? — መክራ ፣ ነውን? ፣ መሰደድ ፣ ነውን?
- ወይም ፣ ጎዘን ፣ ነው? — መክራ ፣ ነው? — መሰደድ ፣ ነው?

(2) ፈልጎ ፣ ነበርን? — ፈልጎ ፣ ጥሯልን? — ይፈልጋልን? = ይፈልግን?

ወይም ፣ ፈልጎ ፣ ነበር ፣ ወይ? — ፈልጎ ፣ ናርአል ፣ ወይ? = ይፈልጋል ፣ ወይ? ይፈልግ ፣ ወይ?

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) «ን ፣ ወይ ፣ ፣ በስም ፣ ላይ ፣ ሲገቡ ፣ የመሆንን ፣ ግሥ ፣ ውስጠ ፣ ታዋቂ ፣ አድርገው ፣ ይነገራሉ = ሲሆንም ፣ ጥያቄነታቸው ፣ የሚታወቀው ፣ በድምፅ ፣ ምልክት ፣ ስለሆነ ፣ አዲሱ ፣ ምልክት ፣ (?) ሊኖርላቸው ፣ አስፈላጊ ነው =

አጅ — ለመኖሪያህ ፣ የትኛውን ፣ ትመርጣለህ? — አንከበርን ፣ ጎንደርን ፣ (= አንከበርን ፣ ነውይ ፣ ወይስ ፣ ጎንደርን ፣ ነውይ.)

(ለ) ከመምህራን ፣ ወገን ፣ «ን ፣ ወይ ፣ ፣ በሚገቡበቸው ፣ ቃላት ፣ አዲሱ ፣ ምልክት ፣ (?) ሊደረግባቸው ፣ አያስፈልገም ፣ እነርሱ ፣ ምልክቶች ፣ ናቸው ፣ ብለው ፣ የሚወስኑ ፣ አሉ = ነገሩ ፣ እውነት ነው = ይሁን ፣ እንጂ ፣ ን ፣ በተጠቃሽነት ፣ "ወይ ፣ ፣ በመስተጻፍርነት ፣ ከሌላ ፣ ጉዳይ ፣ የሚገቡበት ፣ ጊዜያት ፣ ስለሚገኝ ፣ በሞክሮ ፣ እንደ ያሳስቁ ፣ ምልክቱ ፣ (?) ምንጊዜም ፣ እንዲደረግ ፣ ወስነናል =

በአዋዋይ ፣ አንቀጽ ፣ በንኡስ ፣ አንቀጽ ፣ ላይ ፣ የሚውሉ ፣ መጠይቃን = "ስ ፣ ሳ" ፣ በመጣስ ፣ ? በመጣሳ?

- መጥቶ ፣ እንደሆነስ? መጥቶ ፣ እንደሆነሳ?
- በመጣ ፣ ናርስ? በመጣ ፣ ናርሳ?

እነዚህንም ፣ በዐረፍተ ፣ ነገር ፣ ስንገልጻቸው ፣ እንደሚከተለው ፣ ይሆናሉ = አጅ ፣ ትምህርት ፣ ሳናጠና ፣ አስተማሪው ፣ በመጣስ? (በመጣሳ?) =

ወደሚቀታ እንሂድ ፣ አስተማሪው ፣ መጥቶ እንደሆነስ? (መጥቶ እንደሆነሳ?) ትናንት ፣ አላጠናንም ፣ ነበር ፣ አስተማሪው ፣ በጠይቀን ፣ ናርስ? (በጠይቀን ፣ ናርሳ?)

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) "ስ ፣ ሳ" ፣ ጥያቄ ፣ ከመሆናቸው ፣ በላይ ፣ የሚገኝም ፣ ጠባይ ፣ ይገኛቸዋል ፣ ይኸውም ፣ የሚታወቀው ፣ በአነጋገሩ ፣ ድምፅ ፣ ነው =

(ለ) አንቀጽ፣ ሳይከተሉ፣ በስም፣ ላይ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ የአዳጋሚነት፣ ግብረ-
 ቸውን፣ ሳይተዉ፣ ጥያቄዎች፣ ይሆናሉ፣ አንቀጹም፣ ውስጠ፣ ታዋቂ፣ ሆኖ፣ ይቀራል።
 ምሳሌ፡ አገርሃም፣ የአገዛዚአብሔር፣ ባለግል፣ ነው።

ይስሐቅስ? — ያዕቆብስ?
 ወይም፣ ይስሐቅሳ? — ያዕቆብሳ?

እነሆ፣ በዚህ፣ አንገር፣ ሩስ፣ ሳ፣ የተባሉት፣ ቃላት፣ ሊነገር፣ የሚገባውን፣
 አንቀጽ፣ ውስጠ፣ ታዋቂ፣ እድርገው፣ አስቀርተው፣ እነርሱ፣ ተተክተዋል። ቢገለጽ፣
 ኖሮ፣ ይስሐቅስ፣ ያዕቆብስ፣ ወይም፣ ይስሐቅሳ፣ ያዕቆብሳ፣ የአገዛዚአብሔር፣ ባለግል፣
 አይደሉም? ። የግሌ፣ ቃል፣ ይጨመርበት፣ ነበር። እንደዚህም፣ ሆኖ፣ ቢነገር፣ ኖሮ፣
 ሳስ፣ ሳ፣ አዳጋሚ፣ ይባላሉ፣ እንጂ፣ ጥያቄ፣ ባልተባሉም፣ ነበር። (ቁ. 255 እይ።)

— 270 —

በተውላጠ፣ ስም፣ በቅጽል፣ በተውላክ፣ ግሥ፣ ላይ፣ የሚውሉ፣ መጠይቃን።
 እነርሱም፣ ግን፣ ምን? የቀ? ስንት? እንዴት? ወደት? ለምን? ስለምን? ...
 እኒህን፣ የመሰሉ ሁሉ፣ ናቸው። እነዚህ፣ ቃላት፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ ተሳክተው፣ ወይም፣
 በየራሳቸው፣ ፀንተው፣ ቢነገሩ፣ ጥያቄ፣ ይሆናሉ። (ቁ. 76፣ 229፣ እይ።)

— 271 —

(2)፣ ድምፃውያን፣ መጠይቃን።

ድምፃውያን፣ የተባሉት፣ የጥያቄ፣ ቃላት፣ ስለጥያቄው፣ የፈጸሙ፣ ምልክት፣
 የሌላቸውና፣ በድምፅ፣ ብቻ፣ የሚታወቁ፣ ናቸው።

እነሆ፣ ከዚህ፣ በቃች፣ ምሳሌውን፣ በጥያቄና፣ በመልስ፣ እናሳያለን።

ጥ —	አገርህ፣ የት፣ ነው። —	ም —	እንከበር፣
»	መቼ፣ መጣህ። —	»	ትናንት፣
»	ዝናም፣ ዘንጦ።	»	አዎን፣ ዘንግል፣
»	አባትህ፣ ይመጣሉ። —	»	እንኳን፣ አይመጡም፣

እነሆ፣ በዚህ፣ በሰጠው፣ ምሳሌ፣ የፈተኞች፣ ሁለቱ፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች (የት፣
 መቼ፣) የግሌ፣ የጥያቄ፣ ቃል፣ ስላልባቸው፣ ጥያቄነታቸውን፣ በገዛ፣ ረሳቸው፣ ያስረ-
 ገሉ። — የታችኞቹ፣ ጸቱ፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ግን፣ በድምፅ፣ ፀቻ፣ (በዜግ፣ በተ

ነገሩ፣ ጊዜ፣) ይታወቃሉ፣ እንጂ፣ በተረፈ፣ ምንም፣ ምልክት፣ የለባቸውም። ነገሩን፣
 ለመለየት፣ ብንፈልግ፣ እንደሚከተለው፣ ማድረግ፣ አለብን።

ዝናም፣ ዘንጦ? ። አባትህ፣ ይመጣሉ?
 ወይም፣ ዝናም፣ ዘንጦ፣ ወይ? አባትህ፣ ይመጣሉ፣ ወይ፣
 ወይም፣ ዝናም፣ ዘንጦ? አባትህ፣ ይመጣሉን፣

ስለዚህም፣ የጥያቄው፣ ምልክት፣ (?) በማንኛውም፣ ጥያቄ፣ ላይ፣ ቢሆን፣ እን-
 ዲደረግ፣ ወስነናል።

፲፯ኛ፣ መልመጃ።

(ሀ) ከዚህ፣ በቃች፣ በጥያቄና፣ በመልስ፣ ከተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ቃላት፣ አጋ-
 ኖቹን፣ እየለየህ፣ አመልክት።

ታደሰ! — አቤት! — ዛሬ፣ ገና፣ ነው፣ እኮ! — እረ! እውነትህን፣ ነው? —
 ዛሬ፣ ብዙ፣ ጨዋታ፣ አለን፣ ገና፣ ማወቃ፣ ታውቃለህ? — እንዴታ! — እነሆ! ልጆች
 ይጫወታሉ። — አዕይ፣ እኔም፣ ልጫወት፣ — አይጉድ! ጉላይን፣ እረስቼዋለሁ። —
 ኡዲያ! የት፣ ረሳኸው? — እዚህ፣ ይውን፣ እዚያ፣ አላውቀውም። — ይገርማል፣ እኮ!
 እንዴት፣ አታውቀውም? — እስቲ፣ ሳስታውሰው? — አኸ! ከቤቱ፣ ጓሮ፣ ነው። —
 እንግዲህ፣ እንጫወት። — ውበሽት፣ ኳሲን፣ አነጉጻት። — ሆሆይ! እግራን፣ ሊሰነክሰኝ፣
 ነበር። — እርይ፣ እናቲ፣ ደክመኝ። — ሀሀሀ! መድከምህ፣ ነወይ? — ለክ፣ ሊደክመኝ፣
 ይብቃ። እንግዲህ፣ በየቤታችን፣ እንግባ። — ጤና፣ ይስጥልኝ! — ደገና፣ አደር።

(ለ) በቃል፣ አጋኖ፣ ደንብ፣ የሚገቡ፣ ፲፪፣ ቃላትን፣ ጻፍ፣ — እነርሱንም፣ በም-
 ሳሌ፣ እያደረገህ፣ አመልክት። — የጥያቄ፣ ቃል፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ እስረኛ። —
 ፈደላውያን፣ መጠይቃን፣ የተባሉትን፣ ጻፍ። — ድምፃውያን፣ መጠይቃን፣ የተባሉት
 ንም፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ እየሞላህ፣ አምስት፣ ምሳሌ፣ አምጣ።

ሁለተኛ ፡ ታላቅ ፡ ክፍል ።

አ ገ ባ ብ ።

ምዕራፍ ፡ 1 ። ዕረፍተ ፡ ነገር ።

- 272 -

መግለጫ ።

ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ግለት ፡ የነገር ፡ ግላረፊያ ፡ ወይም ፡ ግቆሚያ ፡ ወይም ፡ መግቻ ፡ ግለት ፡ ነው ። ታላቅ ፡ በየብዳቸው ፡ ሲነገሩ ፡ የየራሳቸውን ፡ እንጂ ፡ የንግግሩን ፡ ስሜት ፡ ሊገልጹ ፡ አይችሉም ። በዘንብረት ፡ ተቀንብረው ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ ንግግሩን ፡ ፍጹማዊ ፡ ያደርጉታል ።

ስለዚህም ፡ የንግግርን ፡ ስሜት ፡ ፍጹም ፡ የሚያደርገው ፡ «የታላቅ ፡ መተበበር ፡ በሰዋሰው ፡ ደንብ ፡ ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

አጅ ፡ — ፀሐይ ፡ — ወጣ ።

ከበደ ፡ — ወደ ፡ — ቤቱ ፡ — ሄደ ።

በከተማ ፡ — የሚኖር ፡ — ሰው ፡ — እንደ ፡ — በላገር ፡ አይደለም ።

እነሆ ፡ እነዚህ ፡ ታላቅ ፡ በየብዳቸው ፡ ሲነገሩ ፡ የገር ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ ፍጹም ፡ ባልሆነም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በዘንብረት ፡ ስለተነገሩ ፡ ንግግሩ ፡ ፍጹምነትን ፡ አግኝቷል ።

- 273 -

ዕረፍተ ፡ ነገርን ፡ በፀ ፡ አካሄድ ፡ ልንለየው ፡ ወይም ፡ በፀ ፡ ዓይነት ፡ ለንመድ ፡ በው ፡ እንችላለን ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ግናቸውም ፡ ንግግር ፡ በአዎንታ ፡ ሆነ ፡ በአሉታ ፡ ሲነገር ፡ ንግግሩ ፡ በጥያ ቆና ፡ በትእዛዝ ፡ ወይም ፡ በማጋነን ፡ ድምፅ ፡ የማይነገር ፡ ከሆነ ፡ ሐተታዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ንባባዊ ፡ እንለዋለን ። ትርጓሜው ፡ ነገርን ፡ አመልካች ፡ ወይም ፡ ተራኪ ፡ እ. ማ. ነው ። አብዛኛው ፡ ንግግር ፡ ከሌሎቹ ፡ ይልቅ ፡ በዚህኛው ፡ ክፍል ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ፡	} አዎንታ ፡
ነገ ፡ ትምህርትን ፡ እንማራለን ፡	
ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ አልሄደም ፡	} አሉታ ፡
የትምህርት ፡ ሰዓት ፡ አልደረሰም ፡	

(ለ) የግዘዝ ፡ ወይም ፡ የመከልከል ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ትእዛዛዊ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይባላል ። የምጥትና ፡ የፍላጎት ፡ የልመናና ፡ የምልጃ ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ታል ፡ ሁሉ ፡ ወደዚህ ፡ ክፍል ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ሁሉም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንዲነገሩ ፡ መሆን ፡ አለባቸው ።

አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ይሄድ ፡	} አዎንታ ፡
አባትህንና ፡ እናትህን ፡ አክብር ፡	
ገንዘብ ፡ አበድረኝ ፡	
አቤቱ ፡ ተነሥ ፡ ጠላቶችህም ፡ ይበተኑ ።	
ሲሆን ፡ የማይወድ ፡ አይባል ፡	} አሉታ ፡
ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አይሄድ ፡	
ወደ ፡ ፈተና ፡ አታግባን ፡	
እንደ ፡ ግብዝች ፡ አትሁን ።	

(ሐ) የጥያቄ ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ጥያቄያዊ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይባላል ።	} አዎንታ ፡
አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደወደ ?	
ሥራውን ፡ ጨርሶአል ፡ ወይ ?	
ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አልሄደም ?	
የሞተ ፡ ዳግመኛ ፡ አይነግም ?	} አሉታ ፡

(መ) በአሳብ ፡ የሚታወቅ ፡ የአንክር ፡ አካሄድ ፡ ሲነገርበት ፡ አጋኛ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይባላል ።

አጅ — እንደት ፡ ያለህ ፡ ሰነፍ ፡ ኖረሃል ?

አንዳን ፡ ሳንይዘው ፡ ጊዜው ፡ አለፈላ ?

እነዚህም ፡ አራቱ ፡ ዓይነቶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ንግግሩ ፡ አካሄድ ፡ እርሱ ፡ በራሳቸው ፡ ሲወራረሱም ፡ ይገኛሉ ።

- 274 -

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ።

ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ በሁለት ፡ ነገሮች ፡ የተቋቋመ ፡ መሆኑን ፡ ግወቅ ፡ አለብን ። እነርሱም ፡ ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ ናቸው ።

እነሆ ፡ «ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡» ብለን ፡ ስንናገር ፡ በዕረፍተ ፡ ነገር ፡ የተቀነ ባበረና ፡ ሙሉ ፡ ስሜት ፡ ያለው ፡ አንድ ፡ ንግግር ፡ መናገራችን ፡ ነው ። ይህንንም ፡ ዕረፍተ ፡ ነገር ፡ ከሁለት ፡ ላይ ፡ ብንመድበው ፡

(ሀ) ..ከበደ ፡ የተባለው ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ነው ። እርሱም ፡ ባለቤት ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

(ለ) .. ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡ የሚለውም ፡ ታል ፡ ስለ ፡ ከበደ ፡ የተነገረው ፡ ነው ። እርሱም ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ሰለዘሀም፣ በዕረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ ከሚገለጸው፣ ንግግር፣ ጅኛው፣ ወገን፣ በላይት፣ ይኛው፣ ወገን፣ አንቀጽ፣ ተብሎ፣ ይመደባል። ምንም፣ እንኳ፣ ተሳሳቢ፣ በዝቶ፣ ዕረፍተ፣ ነገሩ፣ በረከም፣ ጠቅላላ፣ ምዳቤው፣ ከነዚህ፣ ከሁለቱ፣ አይወጣም።

- 275 -

ሐረግ።

በዕረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ ሐረግ፣ የሚባል፣ አነስተኛ፣ ክፍል፣ እናበጃለን። ለእርሱም፣ ደግሞ፣ ሀቢይ፣ ንኡስ፣ የሚል፣ ደረጃ፣ ይደረግለታል።

«ዕረፍተ፣ ነገር» የንግግርን፣ አሳብ፣ በሙሉ፣ መግለጫ፣ ነው።

«ዐቢይ፣ ሐረግ» የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበት፣ የዕረፍተ፣ ነገሩ፣ ትንሽ፣ ክፍል፣ ነው።

«ንኡስ፣ ሐረግ» የአንቀጽ፣ ቃል፣ ሳይኖረው፣ ትንሽ፣ ንግግር፣ ያለበት፣ የዐቢይ፣ ሐረግ፣ ትንሽ፣ ክፍል፣ ነው።

ሐረግ፣ የተባለው፣ ስም፣ በቅኔ፣ ተግሪ፣ ቤት፣ ከሌት፣ መምቻ፣ በፊት፣ የሚገኝና፣ የስንኝ፣ መክፈያ፣ መደልደያ፣ ሆኖ፣ በመኖር፣ የታወቀ፣ ቃል፣ ነው።

ሐረግ፣ እርስ፣ በርሱ፣ ተሳሳቢ፣ እንደሆነ፣ ንግግርም፣ በዕረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ እርስ፣ በርሱ፣ ይሳሳባልና፣ በዚያው፣ ተምሳሌት፣ ሐረግ፣ ብለን፣ ሰይመነዋል።

- 276 -

ሐረግ፣ ብለን፣ የሰየምነው፣ የዕረፍተ፣ ነገር፣ ክፍል፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የማይገኝበት፣ ሲሆን፣ ንኡስ፣ ሐረግ፣ ይባላል፤ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበት፣ ሲሆን፣ ግን፣ ዐቢይ፣ ሐረግ፣ ይባላል። ብለናል። ስለዚህም፣ ሁሉም፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ የሌላውና፣ ንግግሩን፣ ፍጹም፣ የማያደርጉ፣ ናቸው።

እጅ፣ ንኡስ፣ ሐረግ፣

ዐቢይ፣ ሐረግ፣

በአሸዋ፣ ላይ፣

በአሸዋ፣ ላይ፣ የተሠራ፣

ከብዙ፣ ጊዜ፣ በኋላ፣

ከብዙ፣ ጊዜ፣ በኋላ፣ የመጣ

በክፉ፣ ዘመን፣

በክፉ፣ ዘመን፣ የተገኘ፣

እነዚህ፣ ንኡስ፣ ሐረግና፣ ዐቢይ፣ ሐረግ፣ እንደት፣ እንደሆኑ፣ ምሳሌውን፣ በተላሉ፣ አሳይተናል። ንኡስ፣ ሐረግም፣ ወደ፣ ዐቢይ፣ ሐረግነት፣ እንደተጠቀለለ፣ አስተውል። ዐቢይ፣ ሐረግም፣ እንዲሁ፣ ወደ፣ ዕረፍተ፣ ነገርነት፣ ይጠቀሳላል። ይኸውም፣ በአሸዋ፣ ላይ፣ የተሠራ፣ ቤት፣ ቶሎ፣ ይፈርሳል፤ እ.ኛ. ነው። አሁን፣ የንግግሩ፣ ስሜት፣ እንደ፣ ተሟላ፣ አስተውል።

- 277 -

የዕረፍተ፣ ነገር፣ አመዳደብ።

ነጠላ፣ ዕረፍተ፣ ነገር።

አንድ፣ በላይትና፣ አንድ፣ አንቀጽ፣ ብቻ፣ የሚነገሩበት፣ ዕረፍተ፣ ነገር፣ ነጠላ፣ ይባላል። ምክንያቱም፣ በአንድ፣ በላይትና፣ በአንድ፣ አንቀጽ፣ ብቻ፣ የንግግሩን፣ አሳብ፣ በሙሉ፣ የሚያስረዳ፣ ስለሆነ፣ ነው። በባለቤት፣ ላይ፣ የሚጨመር፣ ዘርፍ፣ ወይም፣ ቅጽል፣ እንደዚህ፣ ደግሞ፣ የአንቀጽ፣ ተገኝ፣ የሆነ፣ ተሳቢ፣ ወይም የመስተዋድድ፣ ተገኝና፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ተጨምሮ፣ ቢነገር፣ በነዚህ፣ ክፍሎች፣ ተጠቅልሎ፣ ይነገራል።

አጅ፣ ፀሐይ፣ ወጣ። - ዝናም፣ ዘነመ።

ከበደ፣ ወደ፣ ቤቅ፣ ሄደ። - ብርሃኔ፣ ነገ፣ ይመጣል።

አባት፣ ልጁን፣ ይወድዳል። - ላም፣ ወተቅን፣ ትሰጠላች።

ረራ፣ ሰው፣ ምክንያትን፣ ያበዛል።

የከበደ፣ ቤት፣ ትልቅና፣ ሰፊ፣ ነው።

- 278 -

ነጠላ፣ ዕረፍተ፣ ነገር፣ የሚመደብባቸው፣ ክፍሎች፣ ቋንቋዎች፣ አራት፣ ናቸው። ቃሉ፣ በሚፍታታበት፣ ጊዜያት፣ ግን፣ እነርሱ፣ እንደገና፣ የውስጥ፣ ክፍል፣ ሲያበጁ፣ ይገኛሉ።

(ሀ)፣ በላይት፣

(ለ)፣ የባለቤት፣ ዘርፍ፣ ወይም፣ ተቀጣይ።

(ሐ)፣ አንቀጽ። (አንዳንድ፣ ጊዜም፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ ይባላል)።

(መ)፣ የአንቀጽ፣ ተሳቢ፣ ወይም፣ ተጨማሪ።

ከነዚህ፣ ከአራቱ፣ ክፍሎች፣ መጀመሪያውና፣ ስለተኛው፣ ክፍል፣ (እነርሱም፣ በላይትና፣ አንቀጽ፣ ናቸው)፣ የዕረፍተ፣ ነገር፣ ምሳሌች፣ ይባላሉ። ምክንያቱም፣ ዕረፍተ፣ ነገር፣ ያለእርሱ፣ ሊቋቋም፣ የማይችል፣ በላሆነ፣ ነው። ይኛውና፣ ይኛው፣ ክፍሎች፣ ግን፣ የእነርሱ፣ ተጨማሪዎች፣ ናቸው።

አንቀጽ፣ ገቢር፣ ሲሆን፣ ተሳቢ፣ እንዲኖረው፣ ያስፈልጋል። ተገብሮ፣ ከሆነ፣ ግን፣ በባለቤትና፣ በአንቀጽ፣ ብቻ፣ ቢነገር፣ የንግግሩን፣ አሳብ፣ አያታደለውም። ወይም፣ የመስተዋድድ፣ ተገኝ፣ ይታከልለታል። ይኸውም፣ - «ፀሐይ፣ ወጣ።» ወይም፣ «ፀሐይ፣ በስተምሥራቅ፣ ወጣ።» እንደ፣ ግለት፣ ያለ፣ ነው።

(ሀ) ባለቤት ።

ባለቤት ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ መሰሉ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ ነው ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ መጣ ። (እነሆ ፡ ስለከበደ ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
አንበሳው ፡ አገጣ ። (እነሆ ፡ ስለ አንበሳው ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
ነጋሪቱ ፡ ይገባል ። (እነሆ ፡ ስለ ነጋሪቱ ፡ አኳኋን ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።

ባለቤት ፡ ከልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ የንግግር ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ ከላይ ፡ እንደተባለው ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ የሚገኝ ፡ ቃል ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — ስም ። — ከበደ ፡ መጣ ።

- ተውላጠ ፡ ስም ። አርሱ ፡ ይጽፋል ።
- አርእስት ። — መቀመጥ ፡ ስውን ፡ ያለለቻል ።
- ዘር ፡ — ሥራ ፡ ስውን ፡ ያስከብራል ።
- በቁ ፡ ቅጽል ። ቀይ ፡ ይደምቃል ። (ውስጠ ፡ የ) ።
- » » የሂደ ፡ አይመለስም ። (ግልጽ ፡ የ) ።

ማስገንዘቢያ ፡ እነሆ ፡ « ቀይ ፡ » « የሂደ ፡ » ባለ ፡ ጊዜ ፡ « ስው ፡ » የሚለው ፡ ቃል ፡ ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ሆኖ ፡ ሳይነገር ፡ ቀርቷል ። ትርጓሜውም ፡ ቀይ ፡ ስው ፡ የሂደ ፡ ስው ፡ ማለት ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ማለት ፡ ነገር ፡ በአእምሮ ፡ ታውቆ ፡ በንግግር ፡ ሳይገለጽ ፡ የሚቀርፍ ፡ በጅ ፡ ቃል ፡ ውስጥ ፡ ተሰውሮ ፡ ስሜቱን ፡ የሚያስታውቅ ፡ ማለት ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ውስጠ ፡ ቃዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። ምሥጢሩ ፡ ያው ፡ ነው ።

(ለ) የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ።

የባለቤቱን ፡ አኳኋን ፡ ለመግለጽ ፡ የሚጨመረው ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ቅጽል ፡ ወይም ፡ የቅጽልን ፡ ምግባር ፡ ይዘ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ በጠቅላላው ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ሊጠራ ይገባል ። አጅ ፡ — 1. ስም ።

- የሳኦል ፡ መንግሥት ፡ ወደቀ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)
- የከበደ ፡ መጽሐፍ ፡ አዲስ ፡ ነው ። »
- የገዢን ፡ ጥርስ ፡ በላብዙ ፡ ዋጋ ፡ ነው ። »
- የወርቅ ፡ ሰዓት ፡ ይወደዳል ። (ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ቅጽል ፡)
- የግንብ ፡ ቤት ፡ ይጠነክራል ። »

2. ተውላጠ ፡ ስም ።

የእርሱ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)
ወንድምህ ፡ (= የአንተ ፡ ወንድም ፡) ይጠራል ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

3. ቅጽል ።

አጭር ፡ ፈረስ ፡ ፈጣን ፡ ነው ። (ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)
እውነተኛ ፡ ሰው ፡ ይከበራል ።
የአለፈ ፡ ነገር ፡ አይቂቂህ ። (ግልጽ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)
የማዋት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ። »

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ባለቤት ፡ የተባሉት ፡ « መንግሥት ፡ — መጽሐፍ ፡ — ጥርስ ፡ — ሰዓት ፡ — ቤት ፡ ልብስ ፡ ወንድም ፡ — ፈረስ ፡ — ሰው ፡ — ነገር ፡ — ሽማግሌ ፡ » ናቸው ። በስተግርጌ ፡ የቀረጡት ፡ ምልክት ፡ (መስመር ፡) የተደረገባቸው ፡ ቃላት ፡ በባለቤቶቹ ፡ ላይ ፡ እንደተጨመሩባቸው ፡ አስተውሎ ፡ እነርሱም ፡ የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣዮች ፡ የሚባሉት ፡ ናቸው ።

በአገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ በአገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ እምብዛም ፡ ሩቅ ፡ አይደለም ። — አንድ ፡ ዘርፍ ፡ ደንብ ፡ የ ፡ በግልጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ (የእርሱ ፡ ልብስ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ። በዘርፍ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ (ወንድምህ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ።

(ሐ) አንቀጽ ፡

አንቀጽ ፡ የሚባለው ፡ ስለባለቤት ፡ የሚነገር ፡ የንግግር ፡ አላብ ፡ የሚፈጸምበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ማሰሪያ ፡ የሚሆኑ ፡ የአንቀጽ ፡ ዓይነቶች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

1. ፀቢይ ፡ አንቀጽ ፡
ከበደ ፡ መጣ ። (መጥቷል ፡ — መጥቶ ፡ ነበር ።)
ከበደ ፡ ይመጣል ። (ሲመጣ ፡ ነው ፡ — ይመጣ ፡ ይሆናል ።)
2. ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡
ከበደ ፡ ይምጣ ። (እንዲመጣ ፡ ይሁን ።)
3. ተምኔታዊ ፡ አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡
ብልክበት ፡ ፍሮ ፡ ከበደ ፡ በመጣ ፡ ነበር ፡ (ይመጣ ፡ ነበር ።)
4. የመሆን ፡ አንቀጽ ፡
የሐንስ ፡ አፍጣ ፡ ነው ።

የመተንተን ሰሌዳ

ዕረፍተ-ነገር	(ሀ) ባለቤት	(ለ) ዘርፍ	(ሐ) አንቀጽ		(መ) ተውሳክ፣ ግዛዊ፣ መሙሊያ፣ (ለማስረጃ፣ አንቀጽ)
			ማስረጃ፣ አንቀጽ	ድርጊት፣ የሚገለጽበት ተባብሮ	
(1)	አስተማሪ	ብለሀ፣	የስተምራል፣	(1) ልጁን፣ (2) ስዋሰው፣	በትጋት፣
(2)	አጼ፣ ምኒልክ	የኢትዮጵያ፣ ንጉሠነገሥት	ተባሉ፣	ታላቁ፣ ምኒልክ፣	(1) ኢጣልያኖችን፣ በአድዋ፣ ላይ፣ ደል፣ ከነሱ፣ በኋላ፣ (2) በሕዝብ፣ አፍ፣
(3)	ሱሌ፣	ሰጌታው፣ ታማኝ፣ የሆነ፣	ያገኛል፣	የአገልግሎትን፣ ሞገ፣	ከጌታው፣ ዘንድ፣
(4)	ኢትዮጵያ	አዲስዋ፣	አገኘች፣	የነፃነት፣ ዕድል፣	በንጉሠነገሥትዋ፣ በቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ መሪነት፣
(5)	አርበኞች	(1) የንጉሣዊውን፣ ፈቃድ፣ የሚፈጽሙ፣ (2) የኢትዮጵያ	ድል፣ አደረጉት፣	የገንታቸውን፣ ለመድረር፣ የመጣውን፣	(1) በየተራራውና፣ በየሽሎቆው፣ ሆነው፣ (2) ፍ፣ ነመት፣ ሙሉ፣ ተዋግተው፣
(6)	ሁ (—አኒ)		ዋል (ሀ)	ሀ (—አንተን)	ትናንት፣ ስፈልግ(ሀ)

ድርብ፣ ዕረፍተ ነገር

በአንድ፣ ሙሉ፣ ንግግር፣ ውስጥ፣ ከአንድ፣ የሚበልጥ፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበትና፣ ሐረግ፣ የረዘመ፣ ሲሆን፣ ድርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ይባላል። ይህን፣ አንጂ፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ በሙስተግምር፣ ከማስረጃነት፣ የታገደ፣ መሆን፣ አለበት።

አጅ፣ - የዕረዳ፣ ልጅ፣ ጻዊት፣ የአግቢአብሔር፣ መንፈስ፣ ያደረበትና፣ ኃይል፣ የተሰጠው፣ ጀግና፣ ስለነበረ፣ ፍልስጥኤማዊውን፣ ጎልያድን፣ በወንጭ፣ ድንጋይ፣ መትቶ፣ ገደለው፣ ራሱንም፣ በዕይፍ፣ ቆረጠው።

እነሆ፣ በዚህ፣ በተሰጠው፣ ማስረጃ፣ የነገሩ፣ ፍሬ፣ ጻዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ፣ ራሱንም፣ ቆረጠ፣ የሚለው፣ ቃል፣ ነው። የተረው፣ ግን፣ ተሳሳቢና፣ መሙሊያ፣ ወይም፣ ተጨማሪ፣ ነው። ድርብ፣ መበሉም፣ ስለዚህ፣ ነው።

ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር

ተሳሳቢው፣ ሲረዝምና፣ ራሱን፣ የቻለው፣ ዕረፍተ ነገር፣ በአጻጋሚ፣ መስተግምር፣ እየተነበበረና፣ በዋዌ፣ እየተደጋገመ፣ ሲነገር፣ «ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ይባላል። ይህንና፣ የንግግሩ፣ ባለቤት፣ ያው፣ የፈተኛው፣ ሆኖ፣ በዋዌ፣ እንዲተሳለፍ፣ መሆን፣ ይገባዋል።

አጅ፣ «የዕረዳ፣ ልጅ፣ ጻዊት፣ በጉልግላነቱ፣ የበጎች፣ ጠባቂ፣ ላለ፣ እስራኤል፣ በፍልስጥኤማዊያን፣ ጭፍሮች፣ እንደ፣ ተከበቡ፣ ባየ፣ ጊዜ፣ የሚጠብቃዎትን፣ በጎች፣ ለሌላ፣ ጠባቂ፣ ትቶ፣ ወደ፣ እስራኤል፣ ሰፈር፣ ሄደ፣ በእስራኤል፣ ንጉሥ፣ በሳኦል፣ ፊት፣ የጀግንነት፣ ቃሉን፣ ከሰጠ፣ በኋላም፣ ፍልስጥኤማዊ፣ ጎልያድ፣ ምንም፣ እንኳ፣ ጥሩር፣ ለብሰ፣ የኖሰ፣ ቀር፣ ደፍቶ፣ ሰይፍ፣ ይዘ፣ ቢጭየው፣ የአሸናፊውን፣ የአግቢአብሔርን፣ ስም፣ ጋሻ፣ ከለላ፣ አድርጎ፣ በወንጭ፣ ድንጋይ፣ ከግምባሩ፣ ላይ፣ መታው፣ ሰይፍንም፣ ከአርቱ፣ አውጥቶ፣ ትብቸውን፣ ቆረጠው።»

እነሆ፣ በዚህ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ፍሬ፣ ነገሩ፣ ጻዊት፣ ወደ፣ እስራኤል፣ ሰፈር፣ ሄደ፣ ጎልያድን፣ በድንጋይ፣ መታው፣ ትብቸውን፣ ቆረጠው። የሚለው፣ ቃል፣ ነው። የተረው፣ ግን፣ ተሳሳቢና፣ ተጨማሪ፣ ነው።

ስለዚህም፣ ተሳሳቢና፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ በዋዌ፣ ተደጋግሞ፣ በጅ፣ ባለቤት፣ ሲነገር፣ ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ተብሎ፣ ይጠራል።

ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ በየሐረጉ፣ እየተመደበ፣ የመተንተን፣ ሰሌዳ፣ ይደረግለታል። የአተናተኑም፣ ሥርዓት፣ ካሁን፣ በሬት፣ ስለ፣ ነጠላ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ካሳየው፣ ምሳሌ፣ ይልቅ፣ የተጠነቀቀና፣ በልዩ፣ ልዩ፣ ምጻቤ፣ የተጻፈ፣ መሆን፣ አለበት። የሕጻናትን፣ አእምሮ፣ እንዳያሰለች፣ በማለት፣ ሰሌዳውን፣ አሁን፣ በዚህች፣ በትንሽዋ፣ መጽሐፋችን ከመጻፍ፣ ታግሠናል።

ገጽ 168 ስም

(ሀ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ ምን፡ ማለት፡ ነው? — የዐረፍተ፡ ነገር፡ ስልቱ፡ ወይም ግደነቱ፡ ስንት፡ ነው? — ከያይነቱ፡ ሸ፡ ሸ፡ ምሳሌ፡ አምጣ ።

(ለ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ የሚሆነው፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ቃላት፡ ሲገኙበት፡ ነው?፡ በለቤት፡ የሚሆነው፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው? ባለቤት፡ ለዐረፍተ፡ ነገር፡ ምን፡ ሥራ፡ ይይዝለታል? — ለዐረፍተ፡ ነገር፡ የአንቀጽ፡ ጥቅሙ፡ ምንድን፡ ነው?፡

(ሐ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ ሆኖ፡ በንኡስ፡ ክፍል፡ ይከፈላል? — ሐረግ፡ ማለት፡ ትርጓሜው፡ ምንድን ነው? — ንኡስ፡ ሐረግ፡ የተባለውን፡ በምሳሌ፡ አሳይ። ፲፡ ዐረፍተ፡ ነገሮችን፡ ለምሳሌ፡ ጻፍ፡ እነርሱንም፡ በዐቢይ፡ ሐረግና፡ በንኡስ፡ ሐረግ፡ ለመክፈል፡ ይቻላል፡ እንደሆነ፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

(መ) ነጠላ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ ፩፡ ምሳሌ፡ ጻፍ፡ እነርሱንም፡ በመተንተኛ፡ ሰሌዳ፡ ከየሰፍራው፡ እያስገባህ፡ ጻፍ፡ ድርብ፡ ወይም፡ ድርብርብ፡ የሚባለው፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ በምሳሌ፡ አስረጃ ።

(ሠ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ በለቤትንና፡ በርፍን፡ ወይም፡ ተቀጣይን፡ እንደዚህ፡ ደግሞ፡ አንቀጽንና፡ ተሳቢን፡ ተውላክ፡ ግጥሞ፡ መሙሊያ፡ የተባለውንም፡ በየግብሩ፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

የሰው፡ ልጆች፡ የሚኖሩበት፡ ምድር፡ በጠቀላላው፡ ዓለም፡ ተብላ፡ ትጠራለች ። — ዓለም፡ በጅ፡ ታላላቅ፡ ክፍሎች፡ ትከፈላለች ። — ከጅቱ፡ የዓለም፡ ክፍሎች፡ አንደኛው፡ አፍሪካ፡ ወይም፡ አፍሪቃ፡ ይባላል ። — በአፍሪካ፡ ምሥራቅ፡ ኢትዮጵያ፡ የምትባል፡ አገር፡ ትገኛለች ። — በቀድሞ፡ ዘመን፡ ወርደና፡ ቁመቷ፡ በጣም፡ ሰፊ፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ፡ በዳር፡ ዘመን፡ ባለፈው፡ አሁን፡ ነበረች ። — በአጼ፡ ካሌብ፡ ጊዜ፡ በገጸ፡ አሁን፡ ተከፍላለች፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ፡ በአሁኑ፡ ዘመን፡ በ፲፪፡ ቃላት፡ አሁን፡ ተከፍላለች ። በዳር፡ ዘመን፡ የኢትዮጵያ፡ የባሕር፡ ጠረፎች፡ ዋነኞቹ፡ ምድር፡ ዘይላ፡ ናቸው ። በምድቅ፡ አጠገብ፡ ቀድሞ፡ ድኸኖ፡ የሚባል፡ ዋና፡ ጠረፍ፡ ነበር ። — የኢትዮጵያ፡ ንጉሥ፡ አጼ፡ ካሌብ፡ ወታደሮቹን፡ ወደ፡ የመን፡ ግዛቱ፡ ወደ፡ ናግራን፡ ከተማ፡ ሲልክ፡ የነበረበት፡ ጠረፍ፡ ይህ፡ ድኸኖ፡ ነው ። አጼ፡ ካሌብ፡ መርከቦች፡ ነበሩት ። በሁኑ፡ ዘመን፡ ከ፲፪፡ የኢትዮጵያ፡ አሁን፡ ሐረር፡ የተባለው፡ ክፍለ፡ ሀገር፡ በጣም፡ ሰፊ፡ ነው ። በምሥራቃዊ፡ ደቡብ፡ በኩል፡ ውጋደን፡ የተባለ፡ ሰፊ፡ አውራጃ፡ ይገኛለታል ። በውጋደን፡ ሰጣንና፡ ከርቤ፡ ሙጫ፡ ከገዛቱ፡ ላይ፡ እየተቀረፈ፡ ይለቀማል ። — ያገሩ፡ ሰዎች፡ በዘላንነት፡ የሚኖሩ፡ የውጋደን፡ ልጆች፡ ናቸው ። — ከውጋደን፡ ስለተወለዱ፡ ውጋደኖች፡ ይባላሉ ። በውጋደን፡ ውስጥ፡ ወልቀል፡ የሚባል፡ ስፍራ፡ ይገኛል ። — በርሱም፡ ከመቶ፡ የሚባለው፡ የውሀ፡ ጉድጓዶች፡ ይገኙበታል ። እነዚህ፡ የውሀ፡ ጉድጓዶች፡ በዳር፡ ዘመን፡ የተቋረፉ፡ ናቸው ። የጉድጓዶቹ፡ ጥልቀት፡ በአንጻንጻ፡ ላይ፡ እስከ፡ ፪፡ ከንድ፡ ይረገማል ። — እነዚህን፡ ጉድጓዶች፡ ያስቆፈሩ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሥ፡

አጼ፡ ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡ ናቸው፡ ብለው፡ በላገርቹ፡ ውጋደኖች፡ ይተርካሉ ። ወልቀል፡ በጎጃር፡ ሸ፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፯፡ ዓ፡ ም፡ ለተደረገው፡ ለኢትዮጵያና፡ ለኢጣሊያ፡ ግጭት፡ ምክንያት፡ የሆነው፡ ስፍራ፡ ነው ። በውጋደን፡ ወንዝ፡ በዋቢ፡ ሸባል፡ ጻር፡ ለጻር፡ በአርቫ፡ የሚኖሩ፡ ልዩ፡ ዘርች፡ ይገኛሉ፡ እነርሱም፡ በአጼ፡ ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡ ዘመን፡ የተመሩ፡ ገዢዎችና፡ ዘላኛች፡ መሆናቸው፡ ይተረክላቸዋል ።

ምዕራፍ ፡ ፲፩ ።

የቃላት አገባብ ።

— 293 —

መግለጫ፡

ቃላት፡ በንግግር፡ ተሰክክተው፡ እንድ፡ ዐረፍተ፡ ነገርን፡ ለመሆን፡ እንዴት፡ እንደሚችሉ፡ የምናስታውቅበት፡ የሰዋሰሙ፡ ክፍል፡ አገባብ፡ ይባላል ።

በአገባብ፡ ሶስት፡ ዋናች፡ ነገሮች፡ ይገኙበታል ።

- 1. ተስማሚውን፡ መወሰን፡
2. ተላላቢውን፡ መወሰን፡
3. ቅደም፡ ተከተሉን፡ መወሰን፡

ተስማሚውን፡ መወሰን፡ ማለት፡ አንድና፡ ብዙን፡ ሴትና፡ ወንድን ፤ ሩቅና፡ ቅርብን፡ መለየት፡ ነው ። ተላላቢን፡ መወሰን፡ ማለት፡ አንዱ፡ ቃል፡ በሌላው፡ ላይ፡ የሚሠለጥንበትን፡ አኳኋን፡ በየሙያው፡ ማደራጀት፡ ነው ። — ቅደም፡ ተከተልን፡ መወሰን፡ ማለት፡ ቃላት፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚገኙበትን፡ ስፍራንና፡ ተራ፡ መለየት፡ ነው ።

— 294 —

ባለቤትና፡ አንቀጽ ።

ባለቤትና፡ አንቀጽ፡ በቀጥርም፡ በጸታም፡ በመደብም፡ መመላሰል፡ አለባቸው ።

(ሀ) ባለቤቱ፡ ተባብሮታይ፡ ቢሆን፡ አንቀጹም፡ ተባብሮታይ፡ መሆን፡ አለበት ። ባለቤቱ፡ አንስታይ፡ ቢሆን፡ አንቀጹም፡ አንስታይ፡ መሆን፡ አለበት ። (ለ) ባለቤት፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ቢነገር፡ አንቀጹም፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ መነገር፡ አለበት ። (ሐ) አንቀጹ፡ በተነገረበት፡ መደብ፡ ባለቤቱም፡ ተስማሚ፡ መሆን፡ አለበት ።

Table with 2 columns: አጅ (Left) and ያልታረመ (Right). Rows list grammatical terms like የታረመ፡ ንግግር፡ ገግግነህ፡ መጣ፡ ገግግነሽ፡ መጣ፡ ከበደ፡ መጣ፡ ከበደና፡ ገግግነህ፡ መጣ፡ እኔ፡ መጣሁ፡ አንተ፡ መጣህ፡ እርሱ፡ መጣ፡ ያልታረመ፡ ንግግር፡ ገግግነህ፡ መጣች፡ ገግግነሽ፡ መጣ፡ ከበደ፡ መጠ፡ (ተቁ. 306 እያ)፡ ከበደና፡ ገግግነህ፡ መጣ፡ እኔ፡ መጣህ፡ አንተ፡ መጣ፡ እርሱ፡ መጣሁ፡

—295—

ባለቤት፣ ከአንቀጽ፣ አስቀድሞ፣ ይገባል ። አንቀጽም፣ ከባለቤት፣ በኋላ፣ ይገባል ። ይህንንም፣ በሚከተለው፣ ምሳሌ፣ እናሳያለን ።

የታረመ፣ ንግግር፣

ገጥሟል፣ መጣ፣
በቡር፣ መጣ፣
ዳዊት፣ ጎልድን፣ ገደለ፣

ያልታረመ፣ ንግግር፣

መጣ፣ ገጥሟል፣
መጣ፣ በቡር፣
ገደለ፣ ዳዊት፣ ጎልድን፣

—296—

ባለቤት፣ በግጥም፣ ሆኖ፣ ሲነገር፣ ከአንቀጽ፣ በኋላ፣ ሲገባ፣ ይገኛል ።

አጅ፣ አባብ፣ ሆነ፣ ውቤ፣ ሰውነቱን፣ ትቶ፣
ሊነክስ፣ ነው፣ አሉ፣ ከቡን፣ ተጠግቶ ፤

እነሆ፣ በዚህ፣ በግጥም፣ ቃል፣ አንቀጽ፣ «ሆነ» ቀድሞአል፣ ባለቤቱ፣ ውቤ፣ ከአንቀጽ፣ በኋላ፣ ገብቷል ።

—297—

ባለቤት፣ የሚገኝ፣ ከስምና፣ ከተውላጠ፣ ስም፣ ወይም፣ እነሱን፣ መስለው፣ ከሚነገሩ፣ ቃላት፣ ነው፣ አንቀጽም፣ በጅቱ፣ መደቦች፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ እየረዘ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ በገዛ፣ ራሱ፣ ዝርዝር፣ ባለቤትን፣ ያመለክታል ። ባለቤት፣ ቢኖረው፣ አንቀጽ፣ የሚያመለክተው፣ ቃል፣ ዝርዝር፣ ይባላል ። ባለቤት፣ ባይኖረው፣ ግን፣ ያው፣ ዝርዝር፣ የባለቤት፣ ምትክ፣ ይሆናል ።

አጅ፣ (ሀ) እኔ፣ ከቤቴ፣ መጣሁ፣
እርሰዋ፣ ወደ፣ ቤትዋ፣ ሄደች፣
እኛ፣ ምሳችንን፣ በላን ።

አጅ፣ (ለ) ከቤቴ፣ መጣሁ፣
ወደቤትዋ፣ ሄደች፣
ምሳችንን፣ በላን ።

እነሆ፣ (ሀ) በተባለው፣ ማስረጃ፣ ባለቤቶቹ፣ «እኔ፣ እርሰዋ፣ እኛ» የተባሉት፣ ተውላጠ፣ ስሞች፣ ናቸው፣ በየአንቀጹ፣ መድረሻ፣ ላይ፣ የተጨመሩት፣ «ሁ» ት፣ ን፣ በዚህ፣ ጊዜ፣ ዝርዝሮች፣ ናቸው ። (ለ) በሚለው፣ ማስረጃ፣ ግን፣ ተውላጠ፣ ስሞቹ፣ «እኔ፣ እርሰዋ፣ እኛ» አልተነገሩም ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ዝርዝሮቹ፣ «ሁ» ች፣ ን፣ በተውላጠ፣ ስሞች፣ ምትክ፣ ሆነው፣ የባለቤትነት፣ ሙያ፣ ስለያዙ፣ ባለቤቶች፣ ይባላሉ ።

—298—

ባለቤትን፣ ለማወቅ፣ የሚቻለው፣ ለተነገረው፣ አንቀጽ፣ ግን? — ወይም፣ ምን?፣ የሚል፣ ጥያቄን፣ በማቅረብ፣ ነው ።

አጅ፣ — «መጣ»፣ የሚል፣ አንቀጽ፣ የተነገረ፣ አንደኛው፣ ግን?፣ ወይም፣ ምን?፣ ተብሎ፣ ይጠየቃል ። በመልሱም፣ ባለቤቱ፣ ይታወቃል ። ይኸውም፣ ገጥሟል፣ መጣ፣ ባህር፣ መጣ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው ።

—299—

የባለቤት፣ ዘርፍ፣ ወይም፣ ተቀጣይ ።

ዘርፍችና፣ ተቀጣዮች፣ ከባለቤት፣ ይቀድማሉ ። የማዕርግ፣ ስሞችም፣ ይህንን፣ ደንብ፣ ይከተላሉ ። ይህንንም፣ በሚከተለው፣ ምሳሌ፣ እናሳያለን ።

የታረመ፣ ንግግር ።

ዘርፍ ። የሰማይ፣ ወፍ፣ በረረች፣
የከበደ፣ ልብስ፣ ተቀደደ፣
ቅጽል ። አጭር፣ ፈረስ፣ ጠንካራ፣ ነው ።
ትጉህ፣ ተማሪ፣ ሰዋስውን፣ ይማራል፣
የማዕርግ፣ ስም ።

ያልታረመ፣ ንግግር ።

ወፍ፣ የሰማይ፣ በረረች፣
ልብስ፣ የከበደ፣ ተቀደደ፣
ፈረስ፣ አጭር፣ ጠንካራ፣ ነው ።
ተማሪ፣ ትጉህ፣ ሰዋስውን፣ ይማራል፣
ዘርፍ፣ ያዕቆብ፣ አጼ ።

አጼ፣ ዘርፍ፣ ያዕቆብ፣
የአልጋ፣ ወራሽ፣ አሰፋ፣ ወሰን፣ መንገድ፣
የደጃዝማች፣ አፈወርቅ፣ መንገድ፣
አቶ፣ አቦዬ ።

የአሰፋ፣ ወሰን፣ አልጋ፣ ወራሽ፣ መንገድ፣
የአፈወርቅ፣ ደጃዝማች፣ መንገድ፣
አቦዬ፣ አቶ ።

—300—

ዘርፍ፣ ወይም፣ ተቀጣይ፣ የሚሆነው፣ ቃል፣ የፈረስ፣ ስም፣ ሲሆን፣ ከባለቤቱ፣ ቢቀድም፣ ወይም፣ ቢከተል፣ አያስከለክልም ።

አጅ፣ — ጎበኛ፣ አባ፣ ዳጪው፣ (ወይም፣ አባ፣ ዳጪው፣ ጎበኛ)፣ ከአማን፣ እስከ፣ አቢጋር፣ ያለውን፣ አገር፣ አቀኑ፣ እርሳሃውም፣ በ፲፰፻፳፩፣ ዓ፡ ም፣ ሰኔ፣ ፳፯፣ ቀን፣ ሞተው፣ ደብረ፣ ሊባኖስ፣ ተቀበሩ ።

—301—

ተቀጣይ፣ ወይም፣ ዘርፍ፣ ከአመልካች፣ ቅጽል፣ ጋር፣ ሆኖ፣ ከባለቤት፣ በኋላ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ተጠግሮ፣ ባለቤት፣ ይባላል ። ይኸውም፣ አንደኛው፣ ከተለው፣ ነው ።

ራስ፣ መኩንን፣ የጦር፣ አባጋዙ፣ በ፲፰፻፳፩፣ ዓ፡ ም፣ ጎዳር፣ ፳፰፣ ቀን፣ አምባላጌ፣ ላይ፣ የጠላትን፣ ጦር፣ ድል፣ አደረጉ ።

የጎንደሩ፣ ንጉሥ፣ ኢያሱ፣ አድያም፣ ሰገድ፣ በ፲፰፻፺፯፣ ዓ፡ ም፣ ጨለያንና፣ ጉድሩን፣ እናርያንም፣ አስገበሩ ።

አቶ፣ ገጥሟል፣ አናጢው፣ ወደ፣ ቤታችን፣ መጣ ።

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ሁሉ ፡ ጊዜ ፡ ከአንቀጽ ፡ በፊት ፡ ከባለቤት ፡ በኋላ ፡ ይገባል ። ይኸውም ፡ ርዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለል ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተሳቢ ፡ እንደ ፡ ባለቤት ፡ ሁሉ ፡ ዘርፍ ፡ ቅጽል ፡ እያስከተለ ፡ ሊነገር ፡ ይችላል ። አገባቡም ፡ ከላይ ፡ ስለባለቤት ፡ እንደተነገረው ፡ ዳይነት ፡ ነው ። (ቁ. 299 ፡ እይ ፡)

ተሳቢው ፡ በገቢር ፡ አንቀጽ ፡ የሚገዛ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ “ን” ፡ የሚል ፡ መጥቀሻ ፡ ይጨምርበታል ። ተሳቢውም ፡ ባለ ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቅጽል ፡ ሲሆን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በዋናው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ መሆኑ ፡ ቀርቶ ፡ በዘርፉ ፡ ወይም ፡ በቅጽሉ ፡ ላይ ፡ ይሆናል ። ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቅጽሉ ፡ ሌላ ፡ ተዋጣይ ፡ ቢኖረው ፡ ግን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” በሁሉም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

- አጅ ፡ ዠማነህ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።
- ዠማነህ ፡ ነጭ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።
- ዠማነህ ፡ ነጩን ፡ ልብሱን ፡ ለበሰው ።
- ዠማነህ ፡ የከበደን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ።
- ፈርዖን ፡ የያዕቆብን ፡ ልጅ ፡ ዮሴፍን ፡ አከበረ ።

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የሆነ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዋጭ ፡ ተጫፍሮ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የብዙ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ይኸውም ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጡ ፡ ቢል ፡ እንጂ ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጣ ፡ አይልም ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከግብር ፡ ስሞች ፡ ወገን ፡ አንዳንዶቹ ፡ በዋጭ ፡ ተጫፍረው ፡ ሳለ ፡ በነጠላ ፡ አንቀጽ ፡ ሲነገሩ ፡ ይገኛሉ ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በምሥጢር ፡ ተጫፋሪዎች ፡ አይደሉም ። ለምሳሌ ፡ “ተድላና ፡ ደስታ ፡ በቤታችን ፡ በዛ” ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ምሥጢሩ ፡ ተድላ ፡ ከደስታ ፡ ጋር ፡ በቤታችን ፡ በዛ ፡ ማለት ፡ ነው ።

ተውላጠ ፡ ስም ፡

ተውላጠ ፡ ስም ፡ ምትክ ፡ የሚሆንለትን ፡ ስም ፡ በጸታም ፡ በቁጥርም ፡ በመደብም ፡ መምሰል ፡ አለበት ።

- አጅ ፡— በላይነህ ፡ ወዴት ፡ ነው ፡ ?— አርሱ ፡ ከቤት ፡ ነው ።
- ወርቅነሽ ፡ ምን ፡ ትወራለች?— አርሰዋ ፡ ትማራለች ።
- ልጆች ፡ ምን ፡ ያደርጋሉ?— እነርሱ ፡ ይጫወታሉ ።

ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ እርስ ፡ በርላቸው ፡ ወይም ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ በዋጭ ፡ ተጫፍረው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አንቀጻቸው ፡ በሚከተለው ፡ ደንብ ፡ ይነገራል ።

(ሀ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ መሆን ፡ አለበት ።

- አጅ ፡ እኔና ፡ አንተ ፡ (ወይም ፡ እንተና ፡ እኔ ፡) ጓደኞች ፡ ነን ።
- እኔና ፡ እርሱ ፡ እንማራለን ።
- እኔና ፡ ከበደ ፡ እንጫወታለን ።

(ለ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ (ነገር ፡ ግን ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ባይኖር ፡ ነው ፡) አንቀጽ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ እንዲሆን ፡ ያስፈልጋል ።

- አጅ ፡ አንተና ፡ እርሱ ፡ (ወይም ፡ እርሱና ፡ አንተ ፡) ነገ ፡ እንድትመጡ ።
- አንቺና ፡ እርሰዋ ፡ ትምህርታችሁን ፡ አጥኑ ።
- አንቺም ፡ እርሱም ፡ ወደ ፡ ቤታችሁ ፡ ሂዱ ።
- አንተና ፡ ከበደ ፡ ነገ ፡ ልብላችሁን ፡ እንድታጥቡ ፡ ይሁን ።

(ሐ) ተጫፋሪዎቹ ፡ በጀኛው ፡ መደብ ፡ ያሉት ፡ ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞች ፡ ብቻ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆኑ ፡ ግን ፡ ያው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ አንቀጽ ፡ በብዙ ፡ ይነገራል ።

- አጅ—እርሱም ፡ እርሰዋም ፡ የአንድ ፡ አገር ፡ ስሞች ፡ ናቸው ።
- እርሱና ፡ ከበደ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሚነገበት ፡ ጊዜ ፡ «አንተ ፡ አንቺ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ እርሰዎ ፡ ይላል ። አንቀጽ ፡ ግን ፡ የሶስተኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ይሆናል ። ይኸውም ፡ እርሰዎ ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እርሱ ፡ እርሰዋ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ ስለ አክብሮት ፡ እርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጽም ፡ እንደራሳቸው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ነው ። ይኸውም ፡ እርሳቸው ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እነርሱ ፡» የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በአክብሮት ፡ ሲሆን ፡ እነእርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጽም ፡ እንደዚያው ፡ እንደራሳቸው ፡ ነው ።

ማስገንዘቢያ ፡ የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሸዋ ፡ አማርኛ ፡ ጥቂት ፡ ተለይቶ ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ በልማድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ጸያፍ ፡ መስሎ ፡ በታይ ፡ ሥረ ፡ ነገሩን ፡ የተከተለ ፡ ስለሆነ ፡ አንዳንድ ፡ መምህራን ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ፡ ብለው ፡ ይቀበሉታል ። «አንተ ፡ አንቺ ፡» የሚለውን ፡ አንተ ፡ ይላል ። አንተታ ፡ የሚባለውም ፡ ሥረዩ ፡ ቃል ፡ ከዚህ ፡ ይገኛል ። አንቀጽም ፡ ያው ፡ የራሱ ፡ መደብ ፡ ይነገርለታል ።

- አጅ ፡ አንቱ ፡ ምን ፡ ታደርጋለሁ ። አንቱ ፡ መጽሐፉን ፡ አንሁ ። .....

ቅጽል =

ቅጽል፡ በባለቤት፡ ወይም፡ በተሳቢ፡ ወይም፡ በዘርፍ፡ ላይ፡ እየተወሰደ፡ ይገባል። በቀጥር፡ ከሚጨመርበት፡ ቃል፡ ጋር፡ መመሳሰል፡ ይገባል። በጸታ፡ ግን፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ወይም፡ ግዕዝ፡ ቀመስና፡ ግዕዝ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ክልሉን፡ በቀር፡ ባለቤቱን፡ ለመምሰል፡ ግዴታ፡ የለበትም። ይኸውም፡ ሌትንና፡ ወንድን፡ አይለይም፡ ማለት፡ ነው። ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሚባለው፡ ከግዕዝ፡ የተወረሰ፡ ቃል፡ ነው። ግዕዝ፡ አስተኔ፡ የሚባለው፡ ግን፡ ቃሉ፡ ከግዕዝ፡ የተገኘ፡ ሳይሆን፡ በግዕዝ፡ ደንብ፡ የሚገኘር፡ ሲሆን፡ ነው።

አጅ፡ (ሀ) የዓይነትና፡ የግብር፡ ቅጽል = አጅ፡ (ለ) ግዕዝ፡ ጠቀሱ፡ ወይም፡ (አስተኔ) ቅጽል

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ተዐ.) ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ርገርገ፡ አባት	ርገርገች፡ አባቶች
አጌ.) ቀይ፡ ላም	ቀዮች፡ ላሞች	ርገርገት፡ እናት	ርገርገች፡ እናቶች
ተባ.) አውነተኛ፡ አባት	አውነተኞች፡ አባቶች	መንፈሳዊ፡ ወንድም	መንፈሳዊያን፡ ወንድሞች
አገ.) አውነተኛ፡ እናት	አውነተኞች፡ እናቶች	መንፈሳዊት፡ እገት	መንፈሳዊያት፡ እገቶች
ተባ.) ክፍ፡ ወንድም	ክፍዎች፡ ወንድሞች	እንግሊዛዊ፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያን፡ ሐኪሞች
አገ.) ህፉ፡ እገት	ህፍዎች፡ እገቶች	እንግሊዛዊት፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያት፡ ሐኪሞች

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ (ሀ)፡ በተባለው፡ ማስረጃ፡ የአማርኛው፡ ቅጽል፡ የፊትንና፡ የወንድን፡ ጸታ፡ ሳይሰይ፡ ገብቷል። ይኸውም፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀይ፡ ላም፡ ተብሏል፡ ማለት፡ ነው። አንዳንድ፡ ሰዎች፡ ጸታውን፡ ለመለየት፡ ቀይት፡ ላም፡ ያሰኛል። ብለው፡ ይደነግጋሉ። ቢሆንም፡ አብዛኛው፡ ልማድ፡ ሲያጸድቀው፡ አይገኝም። (ለ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሆነው፡ ቅጽል፡ «መንፈሳዊ፡ መንፈሳዊት፡ እያለ፡ የሌትንና፡ የወንድን፡ ጸታ፡ ለይቶ፡ አሳድቷል።

ቅጽል፡ የማንጻጸር፡ ወይም፡ የማወጃደር፡ ደረጃ፡ እንዳለው፡ ካሁን፡ በሬት፡ አስታውቀናል፡ (ተ፡ ቁ፡ 117፡ እይ) ከእርሱም፡ በቀር፡ ሌላ፡ ማንጻጸፊያ፡ አለ። ይኸውም፡ ክፍ፡ ብሎ፡ የክፍ፡ ክፍ፡ ደግ፡ ብሎ፡ የደግ፡ ደግ፡ ፈጣን፡ ብሎ፡ የፈጣን፡ ፈጣን፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው።

የማግረጥንና፡ የማመሳሰልን፡ ግብር፡ ለመግለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ቀያይ፡ ጥቋቀር፡ አጫጭር፡ ተብሎ፡ ይነገራል። ይህን፡ የመሳሰለው፡ ቃል፡ አማራጭ፡ ይባላል። እንጂ፡ አብገር፡ እንዳልሆነ፡ ተመልክት።

አጅ፡ ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ቀያይ፡ በሬ	ቀያዮች፡ በሬዎች
ደግ፡ ሰው	ደጎች፡ ሰዎች	ደጋግ፡ ሰው	ደጋጎች፡ ሰዎች
አጭር፡ ፈረስ	አጭሮች፡ ፈረሶች	አጫጭር፡ ፈረስ	አጫጭሮች፡ ፈረሶች

«ቀያይ፡ ደጋግ፡ አጫጭር፡» . . . እኒህን፡ የመሰሉ፡ ቃላት፡ ምንም፡ እንኳ፡ በዘልማድ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ቢመሰሉ፡ መደባቸው፡ ከነጠላ፡ ቁጥር፡ መሆኑን፡ እንወስናለን።

አኅዝ፡ ቅጽል፡ ከ፩፡ በላይ፡ ሲሆን፡ የብዙ፡ ቅጽል፡ መሆን፡ ይገባል። ዳሩ፡ ግን፡ የብዙው፡ ቁጥር፡ አኅዝ፡ ለነጠላ፡ ስም፡ ቅጽል፡ እየሆነ፡ ተለምዶ፡ ስለ፡ ኖረ፡ ይህ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ ስሚታውን፡ ሳያስቅቀው፡ አይቀርም። የሚከተለውን፡ ምሳሌ፡ ተመልክት።

በልማድ፡ የኖረው፡	አዲሱ፡ ውሳኔ፡
ኢየሱስ፡ በጅ፡ እንጅሬና፡ በዪ፡ ዓሣ፡ ጅ፡ ሺህ፡ ሰውን፡ አጠገበ።	ኢየሱስ፡ በጅ፡ እንጅሮችና፡ በዪ፡ ዓሣች፡ ጅ፡ ሺህ፡ ሰዎችን፡ አጠገበ።
ዪ፡ ፈረስ፡ በግ፡ ብር፡ ገዛሁ።	ዪ፡ ፈረሶችን፡ በግ፡ ብሮች፡ ገዛሁ።
ዪ፡ ልብስ፡ ያለው፡ አንዱን፡ ለሌላው፡ ይስጥ።	ዪ፡ ልብሶች፡ ያሉት፡ አንዱን፡ ለሌላው፡ ይስጥ።
ዪ፡ አግር፡ እለኝ፡ ብሎ፡ ከዪ፡ ዛፍ፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም።	ዪ፡ አግሮች፡ አሉኝ፡ ብሎ፡ ከዪ፡ ዛፍች፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም።

ማስገንዘቢያ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ በወጣቶች፡ ዘንድ፡ እስኪሰመድ፡ ድረስ፡ በልማድ፡ እንደኖረው፡ ሆኖ፡ ቢጻፍ፡ ከጻፍ፡ አይቋጠርም።

ውስጠ፡ ብዛት፡ ያላቸው፡ ቅጽሎች፡ ቃላቸውን፡ ሳይለውጡ፡ ለነጠላ፡ ወይም፡ ለብዙ፡ ቅጽል፡ እየሆኑ፡ ይገባሉ። ከእነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ሁሉ። — እነሆ፡ ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (ነጠላ፡ ቁ.)

ሰዎች፡ ሁሉ፡ ለትምህርቱ፡ ይሳሳሉ። (የብዙ፡ ቁ.)

አንዳንድ። — አንዳንድ፡ ልጅ፡ ጨዋታን፡ ብቻ፡ ይወድዳል፡ (ነጠላ፡ ቁ.)

አንዳንድ፡ ልጆች፡ ለትምህርት፡ ይተጋሉ። (የብዙ፡ ቁ.)

ተውሳክ፡ ግሥ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ አብዛኛውን፡ ጊዜያት፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ በአጠገብ፡ እየሆነ፡ ይገባል። ተውሳክ፡ ግሥ፡ የቁጥር፡ የጸታ፡ ሥርዓት፡ የለውም። ያው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ለወንድ፡ ወይም፡ ለሴት፡ ጸታ፤ በነጠላ፡ ወይም፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ለሚገኘር፡ አንቀጽ፡ መግለጫ፡ ይሆናል።

አጅ ፡ ከዐደ ፡ ክፋኛ ፡ ታግል ፡

ተዋበች ፡ ክፋኛ ፡ ታግለች ፡

ከዐደና ፡ ተዋበች ፡ ክፋኛ ፡ ታመዋል ።

— 312 —

መስተዋድድ ።

መስተዋድድ ፡ በስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መስሰው ፡ በሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ላይ ፡ እየተጫነ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ስሞችን ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ ተገዥ ፡ ያደርጋቸዋል ። መስተዋድድ ፡ በሚገዛቸው ፡ ቃላት ፡ በመነሻ ፡ ወይም ፡ በመነሻና ፡ በመድረሻ ፡ እየገባ ፡ ይነገራል ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ ወደ ፡ ጎንደር ፡ ሄደ ፡

እርሱ ፡ በወንበር ፡ ላይ ፡ ተቀመጠ ።

— 313 —

ቅርብና ፡ ሩቅ ።

ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ የሚባሉት ፡ አመልካቾች ፡ ቅጽሎች ፡ “ይህ ፡ ይህች ፡ ያ ፡ ያች” የሚገለጹባቸው ፡ ቃሎች ፡ ናቸው ። “ይህ—ይህች ፤” የቅርብ ፤ “ያ ፤ ያች” የሩቅ ፡ ቅጽሎች ፡ (ወይም ፡ አገባቦች) ፡ ይባላሉ ። እነዚህ ፡ ቃላት ፤ (ሀ) በባለቤት ፡ ላይ ፡ ሲቀጸሉ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆነው ፡ በባለቤት ፡ ስፍራ ፡ ሲነገሩ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጾቻቸው ፡ ከገኛው ፡ መደብ ፡ ግሥ ፡ ይገኛል ። (ለ) በተሳቢ ፡ ላይ ፡ ሲቀጸሉ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆነው ፡ በተሳቢ ፡ ነት ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ በማንኛውም ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ያሳስራሉ ። የሚከተለውን ፡ ማስረጃ ፡ ተመልከት ።

አጅ ፡ (ሀ)	አጅ ፡ (ለ)																
ይህ ፡ በፊ ፡	<table border="0"> <tr> <td>ይህን ፡ ወይም ፡ ያን ፡</td> <td rowspan="4"> <table border="0"> <tr> <td>ተጥልለው ፡</td> <td>(ተጥረናል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td>(ተጥረኛል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td>ያ ፡ በፊ ፡</td> <td>ይህን ፡ ወይም ፡ ያንን ፡</td> </tr> <tr> <td>ይህች ፡ ላም ፡</td> <td>አንቀጫ ፡</td> </tr> <tr> <td>ያች ፡ ላም ፡</td> <td></td> </tr> </table>	ይህን ፡ ወይም ፡ ያን ፡	<table border="0"> <tr> <td>ተጥልለው ፡</td> <td>(ተጥረናል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td>(ተጥረኛል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> </table>	ተጥልለው ፡	(ተጥረናል ፡)	ተጥረኛል ፡	(ተጥረኛል ፡)	ተጥረኛል ፡		ተጥረኛል ፡		ያ ፡ በፊ ፡	ይህን ፡ ወይም ፡ ያንን ፡	ይህች ፡ ላም ፡	አንቀጫ ፡	ያች ፡ ላም ፡	
ይህን ፡ ወይም ፡ ያን ፡		<table border="0"> <tr> <td>ተጥልለው ፡</td> <td>(ተጥረናል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td>(ተጥረኛል ፡)</td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ተጥረኛል ፡</td> <td></td> </tr> </table>		ተጥልለው ፡	(ተጥረናል ፡)	ተጥረኛል ፡	(ተጥረኛል ፡)	ተጥረኛል ፡		ተጥረኛል ፡							
ተጥልለው ፡				(ተጥረናል ፡)													
ተጥረኛል ፡				(ተጥረኛል ፡)													
ተጥረኛል ፡																	
ተጥረኛል ፡																	
ያ ፡ በፊ ፡	ይህን ፡ ወይም ፡ ያንን ፡																
ይህች ፡ ላም ፡	አንቀጫ ፡																
ያች ፡ ላም ፡																	

እነሆ ፡ (ሀ) በተባለው ፡ ማስረጃ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የገኛው ፡ መደብ ፡ ግሥ ፡ ብቻ ፡ ሆኖአል ። (ለ) በተባለውም ፡ ማስረጃ ፡ በማንኛውም ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ሲያሳስር ፡ እንደሚችል ፡ አስረድተናል ።

— 314 —

ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ በአመልካች ፡ ቅጽል ፡ ክፍል ፡ ወይም ፡ አመልካቹ ፡ ቅጽል ፡ በወደቀበት ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ብቻ ፡ ይታወቃል ። በተውላጠ ፡ ስምና ፡ በግሥ ፡ መደቦች ፡ ላይ ፡ ግን ፡ ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ የለም ። በዘልማድ ፡ “አንተ ፡ አንቺ” የሚያሰኘው ፡ ተውላጠ ፡

ስምና ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ የቅርብ ፡ እርሱ ፡ እርሱዋ ፡ የሚያሰኘው ፡ ተውላጠ ፡ ስምና ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ የሩቅ ፡ ተብሎ ፡ ይነገር ፡ ነበር ። ዳሩ ፡ ግን ፡ እንዲህ ፡ አይደለም ፤ የቅርብም ፡ የሩቅም ፡ “እርሱ ፡ እርሱዋ” ፡ በሚያሰኘው ፡ በገኛው ፡ መደብ ፡ ብቻ ፡ ይነገራል ። ለዚሁም ፡ አጭር ፡ ማስረጃ ፡ “ይህ ፡ ሰው ፡ ሄደ ፡ ያ ፡ ሰው ፡ መጣ” ፡ ተብሎ ፡ በገኛው ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ይነገራል ፡ እንጂ ፡ “ይህ ፡ ሰው ፡ ሄደ ፡ ያ ፡ ሰው ፡ መጣህ” ፡ ተብሎ ፡ በገኛው ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ አይነገርም ።

ገዛኛ ፡ መልመኛ ፡

(ሀ) ፡ አገባብ ፡ የሚባለው ፡ ምን ፡ የሚደረግበት ፡ ክፍል ፡ ነው?—በአገባብ ፡ እንደት ፡ ያሉ ፡ ውሳኔዎች ፡ ይገኛቸዋል?—በለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ እንደት ፡ ባለ ፡ አኳኝ ፡ ይሰማሉ?—በለቤትን ፡ ለማገኘት ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ጥያቄን ፡ ታቀርባለህ?—

(ለ) “እኔ ፡ እኛ” ፡ የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ከሌላ ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ በዋዊ ፡ ሲጫረር ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ከየትኛው ፡ መደብ ፡ ይሆናል?—“አንተ ፡ አንቺ ፡ እናንተ” ፡ የሚለው ስ ፡ ከሌላ ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ ሲጫረር ፡ አንቀጽ ፡ ከየትኛው ፡ መደብ ፡ ይሆናል?—ለዚህ ፡ ነገር ፡ ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ ዐሥር ፡ ቃላትን ፡ አምጣ—ስለ ፡ በለቤትና ፡ ስለ ፡ ተሳቢ ፡ ስለ ፡ ዘርፍና ፡ ስለ ፡ ቅጽል ፡ ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ ጅ ፡ ቃላትን ፡ አቅርቦህ ፡ ምሳሌውን ፡ እያሰናዳህ ፡ ተናገር ።

ምዕራፍ ፡ ፲፪ ።

የቃላት ፡ መወራረስ ፡

— 315 —

በአንድ ፡ ክፍል ፡ የተነገረው ፡ ቃል ፡ ደግሞ ፡ በሌላው ፡ ክፍል ፡ እየገባ ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ። ይህንኑም ፡ ለማስረጃት ፡ ጥቂቶቹን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ በረደል ፡ ተራ ፡ ጽጌን ፡ በምሳሌ ፡ እየገለጽን ፡ እናስረዳለን ።

ቃሎች ፡	የንግግር ክፍሎች ፡	ማስረጃ ፡
ሁሉ ፡	ቅጽል (የመጠን) ፡ > (ስለ ፡ ስም ፡ የገባ) ፡ > ፡ ፡ ተ ፡ ስ ፡	ዓለም ፡ ሁሉ ፡ ተከተለው ፡ (የባለቤት ፡ ቅጽል) ፡ ሁሉ ፡ የየራሱን ፡ ጉዳይ ፡ ያስበል ። (በቂ ፡ በለቤት) ፡ ሁሉን ፡ መርምሩ ፡ የተሻለውንም ፡ አጽኑ ፡ (በቂ ፡ ተሳቢ) ፡ ፈረሰኞችና ፡ አግረኞች ፡ ሲጫወቱ ፡ ውለው ፡ ሁሉም ፡ ሳይሆኑ ፡ ሸናፊ ፡ ገዡ ።
ሆነ ፡	ግሥ ፡ መጣ (፡ ወይም) ፡	ከንድር ፡ የጅዝመራ ፡ ጊዜያት ፡ ሆነ ። ፡ ሕይወት ፡ ሆነ ፡ ሞት ፡ በእግዚአብሔር ፡ ፈቃድ ፡ ነው ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ሌላ	መዋ. (= በቀር) ቅጽል	ከመከፈን ሌላ የሚበልጠኝ የለም ። ዛሬ ሌላ መጽሐፍን ተቀበልሁ ።
ልክ	ቅጽል ተ. ግ.	እርሱ ልክ ቃልን ይናገራል ። እኔኛ እርሱ ልክ ደረሰን ።
መጀመሪያ	ቅጽል > (ሰለሰም፣ የገባ) ተ. ግ.	መጀመሪያው ማዕርግ ከቡር ነው ። የጥበብ መጀመሪያ ለግዚአብሔርን መፍራት ነው ። ሽማግሌ መጀመሪያ (በመጀመሪያ) ይናገራል ።
ሰለ	መዋ. መግ.	አስተማሪው ሰለ ኢትዮጵያ ይናገራል ። እርሱ ደገኛ ለደርጎ ስለተማረ ሽልማትን አገኘ ።
በቀር	መዋ. መግ.	ከብሽተኛ በቀር ሁሉም ይሥራ ። ከብቶቹ ሲጠፋብኝ በቀር እኔ ደገኛ ነኝ ።
ብቻ	ቅጽል ተ. ግ. መግ.	እኔ ትምህርትን ብቻ ለወድጻለሁ ። ትጉህ ስለሆንህ በዚህ ብቻ ትበልጠኛለህ ። ለዛሬው ምሪሃለሁ ብቻ ለወደፊት ተጠንቀቅ ።
ና	ግሥ (ትእዛዝ) መግ. (አጫፋሪ) ተ. ግ. (በዝ)	ወደዚህ ና ። ከበደ ና ገማንህ ይጫወታሉ ። ቤተን ከፈተና (ከፍቶ) ገባ ።
ን	ቅጽል (ጠቃሽ) ተ. ስ.	ጻዊት ጎልጾችን ገደለ (። ምን ጎልጾች) ። ወደ ቤት ገባን (። እኛ) ። ወደ ቤቱ ወሰደን (። እኛን) ። መጽሐፍን ስጠን (። ስለኛ) ።
አንዳች	ቅጽል ተ. ግ. (= ምንም)	ነገ ትመጣለህን? ልጆቼ የምንበላው አንዳች እንጀራ አላችሁን?
አንድ	ቅጽል (የተወሰነ) .. (ያልተወሰነ)	በዚህ ነገር አንዳች አላውቅም ። አንድ ፈረስ አለኝ ። አንድ አምስት ፈረሶች አሉኝ (። የሀል) ።
አንደ	መዋ. መግ.	አንደ አብርሃም ፣ ቸር የለም ። ዓለም አንደ ተፈጠረ በሃይማኖት እናውቃለን ።
አንጂ	መግ. ..	ወደ ፈተና አታገባን ከከፋ አድንን እንጂ ። አድናለሁ እንጂ አልሞትም ።
አጅ	ቃ. አ. (= አከ) ሰም ተ. ግ.	ትናንት የመጣው እርሱ እንጂ ነው ። አጅ ያለው ሠርቶ ይብላ ። ጻድቃን በመንግሥተ ሰማይ ከፀሐይ ፤ እጅ ያበራሉ ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ከ	መዋ. ተ. ግ.	ከጎንደር መጣ ። የግይወራ ከሙት ይቁጠራል ።
ከ-ጀምር	መዋ. መግ.	ከጎንደር ጀምሮ ተከትሎኝ መጣ ። ከመጣሁ ጀምሮ አላገኘሁትም ።
የ	መዋ. (ዘርፍ) መግ.	የጻዊት ቤት እየሰፋ ሄደ ። በአሸዋ ላይ የተሠራ ቤት ፈጥኖ ይፈርሳል ።
የሀል	ቅጽል .. ተ. ግ.	አምስት የሀል መጽሐፍ ተምራለሁ ። አንተን የሀል ልጅ ወልጃለሁ ። በልንጅራህን የራስህን የሀል ውደደው ።
ይልቅ	መግ. (ጥገኛ) .. (ወደረኛ)	ከጫወታ ይልቅ ትምህርትን ለመርጣሁ ። ገንዘብ በማጣትህ አትዘን ይልቅ ጠንክረህ ሥራ ።
ወደ	መዋ. መግ.	ወደ አገሩ ሄደ ። ነፋስ ወደ ወደደው ይነፍሳል ።
ወዲያ	መዋ. ተ. ግ.	ከወንዙ ወዲያ ዛሬ አለ ። ከፊት ወዲያ ሄድ ።
ጥቂት	ቅጽል ተ. ግ.	ጥቂት ገንዘብ አለኝ ። አባዘህ ጥቂት ታገወኝ ።
ፈጽሞ	ግሥ (በዝ) ተ. ግ.	ጌታችን በጌኛው ቀን ሥራውን ፈጽሞ ዐረፈ ። አናንተን ፈጽሞ አላውቃችሁም ።

ምዕራፍ ፲፫ ።

የቃላት ስርዓት አፈታት ።

መግለጫ ።

በወረዳተ ነገር ተቀንብረው የሚገኙ ቃላት በየግይዘታቸው እየተፍታቱ የሚነገሩባቸው ዋና ዋናዎቹ እርእስተ ነገሮች ከዚህ በታች በየክፍሉ ተለይተው ተጽፈዋል ። በየአንጻሩም የየነገሩ ማስረጃ በምሳሌ እየተጻፈ ተገልጾበታል ።

— 317 —

ስም ፡

ማንኛውንም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ወይም ፡ በጥቅል ፡ አድርጎ ፡ ለመጥሪያ ፡ የሚሰጥ የመው ፡ ስያሜ ፡ « ስም » ይባላል ።

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ የመሰሉ ፡ ነገሮች ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ ይፈታሉ ።

የስም ፡ ግዛቶች ።	1—የተጻውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ አንድ ፡ የታወቀ ፡ ነገር ፡ በልዩ ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ገበየሁ ፡ ጎበኛ ፡ ውጋዲን ፡ ገቤ ፡ ጣና ፡ . . . . . ድርብ ፡ የተጻውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማዕርግ ፡ ወይም ፡ የአክብሮት ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አጼ ፡ ለቴጌ ፡ ደጃዝማች ፡ አቶ ፡ አባባ ፡ አማማ ፡ . . . . .
	2—የወል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ግዴታ ፡ ስያሜ ፡ ለሆነ ፡ ሁሉ ፡ በዝግብረት ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አገር ፡ ወንዝ ፡ ተራራ ፡ አንበሳ ፡ ስንዴ ፡ . . . . .
	3—የጥቅል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የግሳብር ፡ ወይም ፡ የነገድ ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ሠራዊት ፡ እንስሳ ፡ እንጨት ፡ እህል ፡ . . . . .
	4—የቂሳቀሱ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ለሰው ፡ አገልግሎት ፡ የሚገባ ፡ የቤት ፡ ዕቃ ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ልብስ ፡ አልጋ ፡ መጽሐፍ ፡ ቤት ፡
	5—የነገር ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማይታይ ፡ ወይም ፡ የማይሳሰስ ፡ የነገር ፡ የግብር ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ብርሃን ፡ ጨለማ ፡ ክፋት ፡ ደግነት ፡ ሕልም ፡

የታላቅ ፡ ወገን ፡	1—ተባዕት ፡ (ወንድ ፡) — አባት ፡ ወንድም ፡ በሬ ።
	2—እንስት ፡ (ሴት ፡) — እናት ፡ እናት ፡ ላም ።
	3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡) — ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ።
	4—ግዑዝ ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ ያልሆነ ፡) — ጠረጴዛ ፡ ቤት ፡ ከከብ ። ማስገንዘቢያ ፡ በወል ፡ ጾታ ፡ የሚነገር ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጾታ ፡ መውረስ ፡ አለበት ። እንሆ ፡ ለምሳሌ ፡ አስተማሪ ፡ ቤትም ፡ ወንድም ፡ የሚጠራበት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ተባላል ። በንግግር ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ አስተማሪ ፡ ይናገራል ። የተባለ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ተባዕት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ ተባዕት ፡ ይባላል ። አስተማሪ ፡ ትናገራለች ፡ የተባለ ፡ እንደሆነም ፡ አንቀጽ ፡ እንስት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ እንስት ፡ ይባላል ። ግለት ፡ ነው ።

— 318 —

ተውላጠ ፡ ስም ።

የስም ፡ ምትክ ፡ ሆኖ ፡ የሚነገር ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ተውላጠ ፡ ስም ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈታል ።

የተውላጠ ፡ ስም ፡ ግዛቶች ።	1—ምድብተኛ ፡ ስም ፡ (ወንድ ፡) — አንተ ፡ እርሱ ፡ እኛ ፡ . . . . . ድርብ ፡ ተ.ስ. — እኔ ፡ ራሴ ፡ አንተ ፡ ራስህ ፡ እኔ ፡ በገዛ ፡ እኛ ፡ . . . . . መዘክር ፡ ተ.ስ. — አገሌ ፡ አገሌ ፡ እንትን ፡ እንተን ፡ . . . . . አጻፋ ፡ — ይህ ፡ ያ ፡
	2—አልመከችተኛ ፡ ስም ፡ (ሴት ፡) — ሆ ፡ ሆ ፡ ሽ ፡ ሆ ፡ . . . . . አገናዛቢ ፡ — ሆ ፡ ሽ ፡ ሆ ፡ (— ቤት ሆ ፡ ቤት ሽ ፡ . . . . .)
	3—መጠይቅ ፡ ተ.ስ. — ግን ፡ ምን ፡ የቆ ፡

አቶ ፡	1—ተባዕት ፡ (ወንድ ፡) አንተ ፡ እርሱ ፡ እገሌ ፡ . . . . .
	2—እንስት ፡ (ሴት ፡) አንቺ ፡ እርስዋ ፡ እገሊት ፡ . . . . .
	3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡) እኔ ፡ እኛ ፡ አናንተ ፡ እንእርሱ ፡ እርስዎ ፡ እንተን ፡

ማስገንዘቢያ ፡ የወል ፡ ተ.ስ. — ከሁን ፡ በሬት ፡ በስም ፡ ክፍል ፡ እንደተነገረው ፡ አኳኋን ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጾታ ፡ ይወስዳል ።

መደብ፡	ጃኛ፡ መደብ፡—እኔ፡ እኛ፡ ጂኛ፡ መደብ፡—አንተ፡ አንቺ፡ እናንተ፡ እርሶም፡ እንተን፡ እንትን፡ ጊኛ፡ መደብ፡—እርሱ፡ እርሷም፡ እነርሱ፡ እንተን፡ እንትን፡
ቁጥር፡	1—ነጠላ፡—እኔ፡ አንተ፡ እርሱ፡ እገሌ፡ እንተን፡ እንትን፡ 2—የብዙ፡—እኛ፡ እናንተ፡ እነርሱ፡ እነእገሌ፡ እነእንተን፡ እንትኖች፡
መያ፡	1—ባለቤት፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ባለቤት፡—“እርሱ፡” ሄደ፡ ልብስዎን፡ ለበሰ “ኛ” ቦ—ሰሚ፡ ባለቤት፡—አንተ፡ ወደቤት፡ ግባ፡ ሐ—ተጣጣሪ፡ ባለቤት፡—እኔ፡ ራሴ፡ አይቸዋለሁ፡ 2—ተሳቢ፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ተገዥ፡—ከበደ፡ “እኔን፡” ጠራኝ፡ ከበደ፡ መታ “ኛ” ተጣጣሪ፡ ተገዥ፡—እርሱን፡ ራሱን፡ አይቸዋለሁ፡ ለ—የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ሰጠኝ፡ ተጣጣሪ፡ ተገዥ፡—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ለራሴ፡ ሰጠኝ፡ ሐ—ቤተኛ፡ ተሳቢ፡—ልብስን፡ ለበሰ፡ (መልበስን፡ ለበሰ፡) 3—ዘርፍ፡ ሀ—የባለቤት፡ ዘርፍ፡—የእርሱ፡ ቤት፡ ታንጾ፡ ተጣጣሪ፡ የባ፡ ዘ፡—የእርሱ፡ የራሱ፡ ቤት፡ ታንጾ፡ ለ—የተሳቢ፡ ዘርፍ፡—ከበደ፡ የእኔን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ፡ ተጣጣሪ፡ የተ፡ ዘ፡—ከበደ፡ የእኔን፡ የራሱን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ፡

— 319 —
ግሥ፡

የንግግር፡ አላብ፡ የሚጠቀሙት፡ የማድረግና፡ የመደረግ፡ ምግባርም፡ የሚገለጹት፡ ቃል፡ ግሥ፡ ይባላል፡ ግሥ፡ በሚከተሉት፡ አርአኑቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል፡

የግሥ፡ አሰማድ፡	1—አደራጊ፡—(ራሱ፡ የሚያደርግ)፡—ገደለ፡ ፈለገ፡ ተወ፡ አዘገመ፡ 2—አስደራጊ፡—(ሌላውን፡ የሚያስደርግ)፡ አስገደለ፡ አስፈለገ፡ 3—አደራ-ራጊ፡ (ምክንያት፡ ሆኖ፡ አንዱንና፡ ሌላውን፡ የሚያደራርግ)፡ አጋደለ፡ አፈላለገ፡ አማግለ፡ 4—አዳራጊ፡ (ረዳት፡ ሆኖ፡ አንዱን፡ ከሌላው፡ ጋር፡ የሚያዳርግ)፡ አጋደለ፡ አፋለገ፡ አጋጠመ፡ 5—ተደራጊ፡—(ራሱ፡ የሚደረግ)፡ ተገደለ፡ ተፈለገ፡ ግለ፡ ዘገመ፡ 6—ተደራ-ራጊ፡ (እርስ፡ በርስ፡ መደራረግ)፡ ተገደለ፡ ተፈላለገ፡ ተግለለ፡ 7—ተዳራጊ፡ (አንዱን፡ ሌላውን፡ መደራረግ)፡ ተጋደለ፡ ተፋለገ፡
------------	---

ግድታት፡	1—ተሻጋሪ፡—(ድርጊቱ፡ ወደሌላ፡ የሚያልፍ)፡—ገደለ፡ ፈለገ፡ አስተማረ፡ 2—የግድባር፡—(ድርጊቱ፡ በራሱ፡ የሚፋር)፡—ሄደ፡ ለበሰ፡ ወረሰ፡ 3—የግሥ፡ ረዳት፡—አል፡ ነበር፡ ጀመር፡
ጠባይ፡	1—ገቢር፡—ፈለገ፡ አስፈለገ፡ አፈላለገ፡ አፋለገ፡ 2—ተገብር፡—ተፈለገ፡ ተፈላለገ፡ ተፋለገ፡
ጽታ፡	1—ተባዕት፡—(ለወንድ፡ የሚነገር)፡ ፈለገህ፡ ፈለገ፡ 2—እንስት፡—(ለሌት፡ የሚነገር)፡ ፈለግሽ፡ ፈለግሽ፡ 3—የወል፡—(ለሴትም፡ ለወንድም፡ የሚነገር)፡ ፈለግሁ፡ ፈለግን፡ ፈለጋችሁ፡ (ፈለጉ፡ “ለአክብሮት፡”) 4—ሰያፍ፡ (ጸታ፡ ሳይሆን፡ የሚነገር)፡ ይፈልጋል፡ ይመለከቷል፡ ይጋል፡
መደብ፡	ጃኛ፡ መደብ፡—ፈለገሁ፡—ፈለግን፡ ጂኛ፡ መደብ፡—ፈለገህ፡ ፈለግሽ፡ ፈለጋችሁ፡ (እርሶም፡ ፈለጉ፡) ጊኛ፡ መደብ፡—ፈለገ፡ ፈለግሽ፡ ፈለጉ፡
ቁጥር፡	1—ነጠላ፡—ፈለገሁ፡ ፈለገህ፡ ፈለግሽ፡ ፈለገ፡ ፈለግሽ፡ 2—የብዙ፡—ፈለግን፡ ፈለጋችሁ፡ ፈለጉ፡
ጊዜያት፡	1—ጎላፈ፡ ጊዜያት፡ { የዋህ፡ ጎላፈ፡—ፈለገ፡ ተፈለገ፡ የቅርብ፡ ጎላፈ፡—ፈልጎአል፡ ተፈልጎአል፡ የፋቅ፡ ጎላፈ፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ተፈልጎ፡ ነበር፡ 2—የአሁን፡ ጊዜያት፡—ነኝ፡ ነህ፡ ነሽ፡ ነው፡ አለሁ፡ አለህ፡ 3—የአሁንና፡ የትንቢት፡ { የዋህ፡—ይፈልጋል፡ ጊዜያት፡ { የቅርብ፡—ለፈልግ፡ ነው፡
ስልት፡	1—ዐቢይ፡ አንቀጽ፡—ፈለገ፡ ፈልጎአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልጋል፡ 2—ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡—ፈለግ፡ ይፈልግ፡ እንዲፈልግ፡ ይሁን፡ 3—አዋዋይ፡ { መስተጻምራዊ፡—በፈልግ፡ኖር፡ፈልጎቢሆን፡ኖር፡ ተምኔታዊ፡—ይፈልግ፡ ነበር፡ በፈለግ፡ ነበር፡ ምክንያታዊ፡—(ዘንድ፡ አንቀጽ፡ ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 320 እይ፡) 4—ገዕዝ፡ አንቀጽ፡—(ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 321 እይ፡)

ዘንድ፡ አንቀጽ፡

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በአዋቂ፡ ክፍል = "ውለተኛ፡ ምክንያተኛ"፡ ተብሎ፡ እንደ ሚናገር፡ ከሁን፡ በፊት፡ አሳይተናል፡ (ገጽ፡ ፪፻፳፡ እይ) = አሁንም፡ ከግሥ፡ የሚሰይዙትን፡ ሙያ፡ በሚከተለው፡ አናሳያለን።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጸታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ ቃላትንም፡ ሲሰብ፡ ይገኛል። ነገር፡ ግን፡ በሙያ፡ የሚከተለውን፡ ሥርዓት፡ ይከተላል።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በምሥጢር፡ ከአርአስት፡ ይተባበራል፡ በጠባይም፡ ወደ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚሰብዙት፡ ጊዜ፡ ይገኛል።

ሙያ	1—ውለተኛ = "ዘንድ" — ገበሬ ምግብን ያገኛ፡ ዘንድ፡ (=አገኛ፡ ብሎ) ይሠራል። ልብሌን፡ አጥብ፡ ዘንድ፡ (=አጥብ፡ ብዬ) ሳሙና፡ ገዛሁ።
	2—ምክንያተኛ፡ — "አንዲ" — ገበሬ ምግብን አንዲ ያገኛ (=ለማግኘት፡ ሲል) ይሠራል። "አንዳ" — ከንደኞቹ፡ አንዳ ላንስ፡ (=ላለማንስ፡ ስል) አጠናሁ። "አንድ" — አገሬን፡ አንድ ሄድ፡ (=ላሂድ፡ ብዬ) ተሰናብቻለሁ። "ሊ" — እርሱ፡ ታሞ፡ ሊሞት፡ በጭንቅ፡ ዳን። "ላ" — እርሱ፡ በጭንቅ፡ ታሞ፡ ላይሞት፡ ዳን። "ል" — ሥራህን፡ ከጨረሰህ፡ ልትሄድ፡ (=መሄድን) ትችላለህ።

ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ዘር፡ የሚባለው፡ በስም፡ ደንብ፡ ስለሚነገር፡ ከዚህ፡ አናገራውም = አሁን፡ የምንጽፈው፡ (ሀ) ስለ፡ (አርአስት)፡ (ለ) ስለ፡ ቦጧ፡ (ሐ) ስለ፡ ሳቢ፡ ዘር፡ (መ) ስለ፡ ግግጫ፡ ቅጽል፡ ነው።

(በ) አርአስት =

አርአስት፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ በግሥ፡ ደንብ፡ የሚነገሩት፡ (ጸታ፡ መደብ፡ ቁጥር፡ ጊዜያት)፡ በአርአስት፡ ላይ፡ አይገኝም። እንደ፡ ግሥ፡ ኃይል፡ ቃላትን፡ ይሰባል።

አርአስት፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የስም፡ ሙያዎችን፡ ይዘ፡ ይገኛል። ስም፡ እንደሚዘረዝርም፡ ይዘረዘራል። ይኸውም፡ መፈለጊ፡ መፈለግህ፡ መፈለግህ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው። ሙያውን፡ በሚከተለው፡ ተመልከት።

ሙያ	1—የአንቀጽ፡ ባለቤት = «ማየት»፡ ከመስማት፡ ይበልጣል። ዝ.ክ. «መሄድ»፡ ሁሉን፡ ያሳያል። ዝ.ክ. ከፋን፡ «መስማት»፡ ያሳዝናል።
	2—የአንቀጽ፡ ተሳቢ = እርሱ፡ ማስተማርን፡ ይወድዳል። ዝ.ክ. የአባቱን፡ መሞት፡ ገና፡ አልሰማም።
	3—የመስተዋድድ፡ ተገኝ = ለመስማት፡ የፈጠንህ፡ ለመናገር፡ የዘገየህ፡ ሁን። ዝ.ክ. በመቆም፡ መሞት፡ አለ። ዝ.ክ. መከራን፡ በመታገሥ፡ ክብር፡ ይገኛል።
	4—የአንቀጽ፡ መሙሊያ = በቡሩ፡ እንደ፡ መቆም፡ አለ፡ ተጓዥ። ቀኑ፡ እንደ፡ መምሸት፡ ብሏል። ጠንክር፡ እንደሥራት፡ ይግግጣል።

(ለ) ቦጧ፡ አንቀጽ፡

ቦጧ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ «በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጸታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ በጊዜያት፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም። አሁን፡ የምናሳየው፡ ሙያውን፡ ብቻ፡ ነው።

ሙያ	1—የግሥ፡ ረዳት፡ (አል፡ ነዘር፡ ጀመር፡ . . . ይጨመሩበታል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይሆናል።) ፈልጎአል፡ ይፈልግአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልግ፡ ነበር።
	2—መሙሊያ፡ — (በፎቱም፡ መደቦች፡ እየረባ፡ ይገባል።) ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈተ፡ በኋላ) ገባ። ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈትሁ፡ በኋላ) ገባሁ።
	3—ምክንያትን፡ ሰጭ፡ (ይኸውም፡ በገኛው፡ መደብ፡ እርሱ፡ በሚለው፡ ብቻ፡ ይነገራል። መርቶ፡ መብላት፡ (=እየወሩ፡ መብላት) ያስመለግናል። እውነትን፡ ተናግሮ፡ (=እየተናገሩ) ከመሸበት፡ ያድሯል። ለፍቶ፡ ለፍቶ፡ መና፡ መቅረት፡ ያሳዝናል።

(ሐ) ግሣዊ ፡ ቅጽል ።

ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ በሥረ ፡ ነገር ፡ የግሥ ፡ ወገን ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ በአፅንፍ ፡ በዓይነት ፡ በጠባይ ፡ በጸታ ፡ በመደብ ፡ በቀጥር ፡ በጊዜያት ፡ «ከዋናው ፡ ከእናቱ ፡ ግሥ ፡ ልዩነት ፡ የለውም ።»

ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ በግብር ፡ የቅጽል ፡ ወገን ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ የቅጽልን ፡ ደንብ ፡ ይከተላል ። የመስተጻፍር ፡ ቃል ፡ «የ» ፡ ስለሚጨመርበትም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መስተጻፍራዊ ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ውስጠ ፡ የ ፡ የሚባለው ፡ ቅጽል ፡ የግሥ ፡ ወገን ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ ተሳቢን ፡ ሲሰጥ ፡ ይገኛል ። በአፈታት ፡ ግን ፡ የቅጽልን ፡ ደንብ ፡ ብቻ ፡ ይከተላል ። ስለዚህም ፡ ውስጠ ፡ የ ፡ ከዚህ ፡ አልተነገረም ። —አሁን ፡ የምንጽፈው ፡ ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ የሚገባበትን ፡ አኳኝን ፡ ለማሳየት ፡ ብቻ ፡ ነው ።

የአኳኝ ፡ አኳኝ ፡	1—ተከታይ ፡ — የአለፈ ፡ ክረምት ፡ እይመስሰም ።
	ገ.ከ. የተጀመረ ፡ ነገር ፡ መረጸው ፡ አይቀርም ።
የአገባቡ ፡	ገ.ከ. የሚሞት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ።
	2—በቂ— ውኃን ፡ የተጠጣ ፡ (ሰው) ፡ መጥቶ ፡ ይጠጣ ።
	ገ.ከ. ብልህ ፡ ሰው ፡ ያለፈውን ፡ (ነገር) ፡ አይዘንጋም ።
	ገ.ከ. የሚሄድ ፡ (ሰው) ፡ ይሂድ ።
	3—አረጋጋጭ ፡ (ይሽውም ፡ በመሆን ፡ ግሥ ፡ የሚያሳስር ፡ ሲሆን ፡ ነው ።) ወደ ፡ ሰማይ ፡ ያረገው ፡ ከሰማይ ፡ የወረደው ፡ ነው ።

(መ) ሳቢ ፡ ዘር ።

ሳቢ ፡ ዘር ፡ በሥረ ፡ ነገር ፡ የግሥ ፡ ወገን ፡ እንደ መሆኑ ፡ መጠን ፡ ተሳቢን ፡ ሲሰጥ ፡ ይገኛል ። ነገር ፡ ግን ፡ «በአፅንፍ ፡ በዓይነት ፡ በጠባይ ፡ በጸታ ፡ በመደብ ፡ በጊዜያት» የግሥን ፡ ደንብ ፡ ፈጽሞ ፡ አይከተልም ። በሌላውም ፡ ግብር ፡ የሰም ፡ ወገን ፡ ነው ። የአንድና ፡ የብዙ ፡ ቅጥር ፡ አለው ። በሙያም ፡ እንደሚከተለው ፡ ሆኖ ፡ ይነገራል ።

ሙያ ፡	1—ባለቤት— የሽማግሌ ፡ «አካሄድ ፡» በዝግታ ፡ ነው ።
	2—ተሳቢ— ብልህ ፡ ሰው ፡ «አንጋገርን ፡» ያውቃል ። የጎንደር ፡ ደብተራ ፡ «ዘቅ ፡ አወራረድን ፡» ያላምራል ።
	3—ዘርፍ— ለክህናት ፡ «የአጽጻፍ ፡» ተራ ፡ አላቸው ። የአጽጻፍ ፡ ሥርዓትን ፡ «ሰሳሌ ፡ ላይ ፡ ተግርሁ» ።
	4—መሙሴያ— ለአካሄድ ፡ ቁጥጥ ፡ አለው ። ከአንጋገር ፡ ይፈረዳል ፤ ከአያያዝ ፡ ይቀደዳል ።

ቅ ጽ ል ።

በስጥኙ ፡ ወይም ፡ ስጥኙን ፡ መስለው ፡ በሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ የነገሩን ፡ ተግባርና ፡ ዓይነት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ «ቅጽል» ፡ ይባላል ። ቅጽል ፡ በሚከተሉት ፡ አርአከቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈታል ።

ዓይነት ፡	1—የዓይነት ፡ ቅጽል ፡	{ ዓይነት ፡ — “ቀይ ፡ ጥቁር ፡ ረጅም ፡ አጭር” ። ግብር ፡ — “መልክም ፡ ጥር ፡ ክፉ ፡ እውነተኛ” ። ወገን ፡ — “እስራኤላዊ ፡ ተጉለቴ ፡ አግርኛ” ። የተወሰነ ፡ አገዝ ፡ — “አንድ ፡ ሁለት ፡ ሸኛ ፡ ሸኛ” ። ያልተወሰነ ፡ አገዝ ፡ — “አያሌ ፡ ጥቂት ፡ ሁሉ” ። የተወሰነ ፡ — “ይህ ፡ ያ ፡ ያሃች ፡ ይሽኛው ፡ ያኛው” ። ያልተወሰነ ፡ — “ምንም ፡ ግንኛውም ፡ አንዳች ፡ ሌላ” ። ጠቃሽ ፡ “ን” ፡ መጽሐፍን ፡ ያዘ ። መስተጻፍራዊ ፡ — የወደቀ ፡ ሰው ፡ ይነሣል ።
	ግዕዝ ፡	1—ተንጸጸሪ— (ቀላል ፡ ቅጽል) ፡ — “ብዙ ፡ ጥቂት ፡ ክፉ” ።
		2—አብላጭ— እጅግ ፡ ብዙ ፡ እጅግ ፡ ጥቂት ፡ እጅግ ፡ ክፉ” ። ወይም ፡ “የብዙ ፡ ብዙ ፡ የጥቂት ፡ ጥቂት ፡ የክፉ ፡ ክፉ” ።
3—አበላላጭ— “እጅግ ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ እጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቂት” ። ወይም ፡ “በጣም ፡ የብዙ ፡ ብዙ ፡ በጣም ፡ የጥቂት ፡ ጥቂት” ።		
የአገባቡ ፡ አኳኝ ፡	1—ተከታይ— “እውነተኛ ፡ ሰው ፡ የተከበረ ፡ ነው ።»	
	2—በቂ— “እውነተኛ ፡ ይወደዳል ፡”	
	3—አረጋጋጭ— (በመሆን ፡ ግሥ ፡ የሚያሳስር ፡ ነው ።) “አባቴ ፡ ርገሩን ፡ ነው ።” ። “መጽሐፌ ፡ አዲስ ፡ ነው ።” ።	

ተውሳክ ፡ ግሥ ።

በግሥና ፡ በቅጽል ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ የንግግሩን ፡ ስሜት ፡ እያጉላ ፡ የሚገለጸው ፡ ቃል ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ይባላል ። ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ በሚከተሉት ፡ አርአከቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈታል ።

ዓይነት	<p>1—የጊዜ፣ ተ. ግ. = (ጊዜን፣ የሚያመለክት)፣ አሁን፣ እንግዲህ፣ ትናንትና፣</p> <p>2—የቦታ፣ ተ. ግ. = (ወይንትን፣ የሚያመለክት)፣ እዚያ፣ እዚያሃች፣ በላይ፣ በታች፣</p> <p>3—የግብር፣ ተ. ግ. = (አንድነትን፣ የሚያመለክት)</p> <p>በቀጥታ፣ በገገታ፣ ክፍኛ፣</p> <p>4—የቁጥር፣ ተ. ግ. = አንድ፣ ሁለት፣ ስግመኛ፣ በጎብረት፣ በተለይ፣</p> <p>5—የመጠንና የግብረሰብ፣ ተ. ግ. = እጅግ፣ በጣም፣ በጥቂት፣ እንደግን፣</p> <p>6—የጥርጥር፣ ተ. ግ. = ምናልባት፣ እንደተቻለ፣ ያህል።</p> <p>7—የአዎንታ፣ ተ. ግ. = አዎን፣ በእርግጥ፣ በእውነት፣</p> <p>8—የአሉታ፣ ተ. ግ. = እንዲህ፣ እንዲሁ፣</p> <p>9—ተጣጣሪ፣ ተ. ግ. = ቀስ፣ በቀስ፣ ጥቂት፣ በጥቂት፣ ፊት፣ ለፊት፣ መላ፣ ለመላ፣ ግግሽ፣ በግግሽ፣ ቀን፣ በቀን፣ . . .</p>
የግብር ስርዓት	<p>1—ተነጻጻሪ = (ቀላል፣ ተ. ግ.) ክፍኛ፣ ታላላቅ = በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>2—አብላጭ = በጣም፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ = በጣም፣ በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>3—አበላላጭ = እጅግ፣ በጣም፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ = እጅግ፣ በጣም፣ በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>ማስገንዘቢያ ፣ አብዛኞቹ ተውሳክ ግሎች፣ የመወዳደር፣ ደረጃ፣ ሳይፈልጉ፣ እንዲያው፣ በቀላሉ፣ ይነገራሉ።</p>
የስም ስርዓት	<p>1—ተከታይ፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ፣ በእርግጥ፣ አይቻልም፣ ፈርቶ ሸሸ።</p> <p>2—አረጋጋጭ፣ (በመሆን፣ ግሎች፣ የሚያሰኩ፣ ነው።)</p> <p>የምመስክረው፣ በእውነት፣ ነው። የታመመው፣ ክፍኛ፣ ነው።</p>

መስተዋድድ ።

ስምችና፣ ተውላጠ፣ ስምች፣ ከሌላው፣ ቃል፣ ጋር፣ የሚዛመዱበት፣ ወይም የሚዋዋቱበት፣ ቃል፣ መስተዋድድ፣ ይባላል።
 መስተዋድድ፣ በሚከተሉት ሳይነት፣ ይዘረዘራል።

ዓይነት	<p>1—የዋህ፣ መዋ፣</p> <p>2—ተደራራቢ፣</p>	<p>ሀ—መነሻ፣ —ከ፣</p> <p>ለ—መገሰነሻ፣ —ወደ፣ እ፣</p> <p>ሐ—መድረሻ፣ —እስከ፣</p> <p>መ—ማድረጊያ—በ፣</p> <p>ሠ—ማንጸሪያ—እንደ፣</p> <p>ረ—አቀባይ፣ —ለ፣</p> <p>ሀ—በመነሻ፣ የሚገባ፣ —ከወደ፣</p> <p>ለ—በመነሻና በመድረሻ የሚገቡ፣ ከ—ጋር፣ በ—ላይ።</p>
------	-----------------------------------	---

መስተዋድድ ።

ሐረጎች፣ ወይም፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ የሚያያዙበት፣ ቃል፣ መስተዋድድ፣ ይባላል። መስተዋድድ፣ በሚከተሉት ሳይነት፣ ይዘረዘራል።

ዓይነት	<p>1—ወደረፍ፣ መግ. — (ም፣ ፍ፣ ነገር፣ ግን)፣ ወይም፣ ይሁን፣ እንጂ፣</p> <p>አጅ. እርሱ፣ ጎበዝ፣ ነው፣ ይሁን፣ ንንጂ፣ አቅድ፣ አያውቅም፣</p> <p>2—ጥገኛ፣ መግ. (ሰለ)፣ እንደ፣ ከ፣ ቢ፣ ሲ፣ እስከ—ድረስ፣</p> <p>አጅ. ተማሪ፣ ቤት፣ ስለተከፈተ፣ ደስ፣ ብሎኛል፣</p>
------	--

የአፈታት ምሳሌ ።

የአፈታት፣ አኳኋን፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ በሚከተለው ምሳሌ እናሳያለን።
 (ሀ)፣ በደቡብ፣ ላይ፣ የተሠራ፣ ቤት፣ ከባድ፣ ዝናም፣ ሲዘንም፣ /ወዲያው፣ በቀሉ፣ ይፈርሳል።

በደቡብ ላይ፣	<p>(1) በ—ላይ፣ ተደራራቢ፣ መስተዋድድ፣ ነው። ደቡብ፣ የሚለውን፣ ስም፣ ተገዥ፣ አድርጎ፣ በመከከሉ፣ ይዘ፣ ገብቶ፣ «የተሠራ» ከሚለው ግግጥ፣ ቅጽል፣ ጋር፣ አዛም ይዳል።</p> <p>(2) ደቡብ፣ — የወል፣ ስም፣ ነው። ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ነው። ሙያው፣ ተሳቢ፣ ነው። መስተዋድድ፣ በ—ላይ፣ በመነሻውና በመድረሻው፣ ገብቶ፣ ተገዥ፣ አድርጎታል። «የተሠራ» ለሚለውም፣ ግግጥ፣ ቅጽል፣ “እርቀዕ፣ ተሳቢ”፣ ሆኖአል።</p>
የተሠራ፣	<p>ግግጥ፣ ቅጽል፣ ነው። በተከፈተ፣ ጸታ፣ በነጠላ፣ ቁጥር፣ በጎሳፈ፣ ጊዜያት፣ ተነግሮአል። «ቤት» በሚለው ስም፣ ላይ፣ ተከታይ፣ ውስጠ፣ የ፣ ሆኖ፣ ተቀጽሎአል። «በደቡብ ላይ» የሚለውም፣ የመስተዋድድ፣ ተገዥ፣ አድርጎ፣ ተሳቢ፣ ሆኖታል። — በግሥነት፣ ባሕርይም፣ —ተደራራቢ፣ ዐምድ፣ የማይሻገር፣ ዓይነት፣ ተገብሮ፣ ጠባይ፣ ነው።</p>
ቤት፣	<p>የቂሳቀስ፣ ስም፣ ነው። በግዑዝ፣ ጸታ፣ በነጠላ፣ ቁጥር፣ ተነግሮአል። ሙያው፣ ባለቤት፣ ነው። ባለቤትነቱም፣ ለማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ ለ «ይፈርሳል» ነው።</p>
ከባድ፣	<p>የግብር፣ ቅጽል፣ ነው። በነጠላ፣ ቁጥር፣ ተነግሮአል። ዝናም፣ በሚለው ስም፣ ላይ፣ ተከታይ፣ ውስጠ፣ የ፣ ሆኖ፣ ተቀጽሎአል። ቅጽል፣ ተቀባይ፣ «ዝናም» በወንድ፣ አንቀጽ፣ ከመነገሩ፣ የተነሣ፣ የቅጽሉ፣ ጸታ፣ ተባዕት፣ ነው። ይባላል።</p>

ገናኖ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ነው ። በግዕዝ ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ተነግሮአል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱም ፡ መስተጻፍር ፡ ለተግባሩ ፡ ፤ ይዘንም ፡ ፤ ለሚለው ፡ ለባዙ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ።

ሲዘንም ፡ (1) "ሲ" ፡ (= ስ) ጊዜን ፡ የሚያመለክት ፡ ግንኙ ፡ መስተጻፍር ፡ ነው ። ይዘንም ፡ በሚለው ፡ ትንቢታዊ ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ገብቶአል ። ግንኙም ፡ ይዘንም ፡ የሚለውን ፡ «ቤት ፡ ይፈረሳል ።» የሚለውን ፡ ሐረግ ፡ አያይዘአል ። «ሱ» የነበረው ፡ መሠረታዊ ፡ ቃሉ ፡ «ይ» የሚለውን ፡ የአርባታ ፡ መሪ ፡ ውጤ ፡ «ሲ» ተብሏል ። ስለዚህም ፡ ስይዘንም ፡ በመባል ፡ ፈንታ ፡ «ሲዘንም ፡» ተብሏል ።

(2) "ይዘንም" ፡ ትንቢታዊ ፡ ቦዝ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በገኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ተነግሮአል ። መስተጻፍሩ ፡ «ሱ» ወደቆበት ፡ «ሲዘንም ፡» ተብሎ ፡ ተነግሮአል ።

(1) ወዲያው ፡ የጊዜ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ነው ። ተደረሰ ፡ ተነግሮ ፡ የማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የያዘረሰላን ፡ ፤ ሁኔታ ፡ ገልጿል ።

(2) በቶሎ ፡ ይፈረሳል ፡ ግሥ ፡ ነው ። ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በገኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በአውን ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ የተነገረ ፡ ሀቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። «ቤት ፡» ለሚለው ፡ ለዐረፍተ ፡ ነገሩ ፡ ባለቤት ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ሆኖ ፡ ተነግሮአል ።

(A) ያለ ፡ ሀገር ፡ /ሕይወታዊ ፡ ኑሮን ፡ ማግኘት ፡ /ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ /የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡ /ስንኳን ፡ እኛ ፡ /ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ ሊያውቀው ፡ ይችላልና ፡ /ስለ ፡ ሕይወት ፡ /ሕይወት ፡ ዘልተወዋ ፡ /ሕይወት ፡ አይገኝም ።

ያለ ፡ ሀገር ፡ (1) "ያለ" ፡ - የዋህ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ፡ የአሉታ ፡ ምግባር ፡ ይገለጽበታል ። "ሀገር" ፡ የሚለውን ፡ ስም ፡ "የማይገኝ" ፡ ከሚለው ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ ጋር ፡ አዛምዶታል ።

(2) "ሀገር" ፡ የወል ፡ ስም ፡ ነው ። -ግዕዝ ፡ ጸታ ፡ -ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ የመስተዋድድ ፡ ተገኝ ፡ ነው ። መስተዋድዱ ፡ "ያለ" ፡ በመነሻ ፡ ወደቆበት ፡ ተገኝ ፡ አድርጎታል ። "የማይገኝ" ፡ ለሚለውም ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ አርቶ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ።

ሕይወታዊ ፡ ተከታይ ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ። - ተባዕት ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። "ኑሮ" ፡ በሚለው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ተቀጽሎአል ።

ኑሮን ፡ (1) "ኑሮ" ፡ - የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። -ግዕዝ ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "ማግኘት" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ በመባልም ፡ ፈንታ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ቀጥተኛ ፡ ተሳቢ ፡ ይባላል ።

(2) "ን" ፡ በቅጽ ፡ ክፍል ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ ነው ። "ኑሮ" ፡ በሚለው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ ለግሥ ፡ አርእስት ፡ ለ"ማግኘት" ፡ ርቱ ፡ ተሳቢነቱን ፡ የሚያመለክት ፡ ሆኖአል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ይባላል ።

ማግኘት ፡ (1) "ማግኘት" ፡ የግሥ ፡ አገኘ ፡ አርእስት ፡ ነው ። በግብር ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ይባላል ። "ኛ" ፡ የሚለው ፡ ወደረኛ ፡ መስተጻፍር ፡ "መሆን" ፡ ከሚለው ፡ ከደኛው ፡ ሐረግ ፡ ጋር ፡ አያይዘታል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱም ፡ "የማይገኝ" ፡ ለሚለው ፡ ለግግዊው ፡ ቅጽ ፡ ነው ። በግሥነት ፡ ባሕርዩም ፡ አድራጊ ፡ ዐምድ ፡ ተሻጋሪ ፡ ዓይነት ፡ ገቢር ፡ ጠባይ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ "ሕይወታዊ ፡ ኑሮን" የሚለውን ፡ ቃል ፡ ቀጥተኛ ፡ ወይም ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ።

(2) "ኛ" ወደረኛ ፡ መስተጻፍር ፡ ነው ። በግብር ፡ አጫፍ ፡ ይባላል ። "ማግኘት" ፡ የሚለውን ፡ የፈተኛውን ፡ ሐረግ ፡ "መሆን" ፡ የሚለውን ፡ የደኛውን ፡ ሐረግ ፡ አያይዘአቸዋል ። ይህም ፡ መስተጻፍር ፡ በንባብ ፡ አጫፍ ፡ ሲመስል ፡ በምሥጢር ፡ አዳጋሚ ፡ ነው ። ትርጓሜውም ፡ "ወይም" ፡ ማለት ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ የቃሉኛ ፡ አንቀጽ ፡ በነጠላ ፡ ስለተነገረ ፡ ነው ።

ተጠቃሚ ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ የ ፡ የወል ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "መሆን" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ ተነግሮአል ። ይኸውም ፡ "ተጠቃሚ ፡ ስውን ፡ መሆን ፡ ሌላ ፡ በተገባው ፡ ነባር ፡ ግለት ፡ ነው ። የገቢሩ ፡ ምልክት ፡ "ን" ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቶአል ።

(ሰው) ፡ ተጠቃሚ ፡ በሚለው ፡ ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽ ፡ ላይ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቶአል ።

መሆን ፡ የግሥ ፡ ሆነ ፡ አርእስት ፡ ነው ። "ኛ" ፡ በሚለው ፡ ወደረኛ ፡ መስተጻፍር ፡ "ማግኘት" ፡ ከሚለው ፡ ከፍተኛው ፡ ሐረግ ፡ ጋር ፡ ተጨምሮ ፡ ተያይዞአል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱም ፡ «የማይገኝ» ፡ ለሚለው ፡ ለግግዊው ፡ ቅጽ ፡ ነው ። - በግሥነት ፡ ባሕርዩም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ገቢር ፡ ጠባይ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ "ተጠቃሚ" የሚለውን ፡ በቂ ፡ ቅጽ ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ።

የማይገኝ ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ ነው ። በአሉታ ፡ ተነግሮአል ። - ገልጻ ፡ የ ፡ ተባዕት ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "መሆኑን" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ ተነግሮአል ። ይኸውም ፡ «የማይገኝ ፡ ነገር ፡ ሌላ ፡» በተገባው ፡ ነባር ፡

ማለት ፡ ነው ። የገቢ ፡ ምልክት ፡ ለገንዘብ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ተርቶ አል ። — በግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ተደራጊ ፡ ፀምድ ፡ የግድግዳ ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ተባዕት ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ሕይወታዊ ፡ ኑሮን ፡ ማግኘትና ፡ ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ የተባሉት ፡ በመስተጻምር ፡ የተያያዙት ፡ የጽ ፡ የተሳቢ ፡ ሐረጎች ፡ ባለቤቶች ፡ ሆነው ለታላ ። «ያለ ፡ ሀገር ፡» የሚለውም ፡ የመስተጻምር ፡ ተገዥ ፡ አርቱዕ ፡ ተሳቢው ፡ ነው ።

(ነገር ፡) የማይገኝ ፡ በሚለው ፡ ግሳዊ ፡ ቅጽል ፡ ላይ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ።

መሆኑን ፡ 1 «መሆን ፡» የግሥ ፡ ሆነ ፡ አርአስት ፡ ነው ። በግብሩም ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። በስም ፡ ደንብ ፡ ስለተዘረዘረ ፡ ሳድስ ፡ የነበረው ፡ የቃሉ ፡ መድረሻ ፡ ክፍለ ፡ ሆኖ አል ። (ቁ. 180) እይ ፡ ገቢ ፡ የሚያደርገው ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካቹ ፡ ለገንዘብ ፡ ተጨምሮ በታላ ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። — «ሊያውቀው ፡» ለሚለው ፡ አዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። መስተጻምር ፡ «ና» (= ይችላልና) ፡ ለሚያያይዘው ፡ ለዋናው ፡ ሐረግ ፡ ቀጥተኛ ፡ ተሳቢው ፡ ይኸው ፡ ቃል ፡ (= መሆኑን ፡) ነው ። — የግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ከላይ ፡ አንድ ተነገረው ፡ ነው ። የግሥ ፡ ወገን ፡ ከመሆኑ ፡ የተነሣ ፡ «የማይገኝ ፡» የሚለው ፡ በቂ ፡ ቅጽል ፡ ከነገሱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ታላ ።

ስንኳን ፡ የምክንያት ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ የቀረውን ፡ የአዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ይገልጻል ። ይኸውም ፡ «ስንኳን ፡ እኛ ፡ ልናጣው ፡» ያሰኝ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ።

እኛ ፡ ምድብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ነው ። — የወል ፡ ጸታ ፡ — ጆደኛ ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። — ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ለቀረው ፡ አዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። ይኸውም ፡ «ስንኳን ፡ እኛ ፡ ልናጣው ፡» ያሰኝል ፡ ማለት ፡ ነው ።

ልናጣው ፡ ምክንያተኛ ፡ አዋቂ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ «ሊያውቀው ፡» በሚለው ፡ በተከታዩ ፡ ቃል ፡ ይታወቃል ።

ሌላውም ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ አምስት ፡ ቃላት ፡ ይገኙበታል ። (ሌላ — ው — ም — (ሰው) — ይሆን ።)

(ሀ) «ሌላ» ፡ — አመልካች ፡ ቅጽል ፡ ነው ። ጠያቂውን ፡ ስለተነገረ ፡ በቂ ፡ ሆኖአል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱ ፡ መስተጻምር ፡ ለተጫነው ፡ «ይሆን ፡» ለሚለው ፡ ለትንቢታዊው ፡ ጸዝ ፡ ነው ።

(ለ) «ው» ፡ — ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ ማንኛውም ፡ ማለት ፡ ነው ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ በተነገረው ፡ «ሌላ ፡» በሚለው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ሆኖአል ።

(ሰው) ፡

(ሐ) «—(ም)» ፡ — አዳጋሚ ፡ መስተጻምር ፡ ነው ። በግዕዝ ፡ ለዋሰው ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተለመደው ፡ ስሙ ፡ ዋዌ ፡ ይባላል ። «እኛ» በሚለው ፡ በፈተኛው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ይህ ፡ «ሌላ» የሚለው ፡ ቃል ፡ መደገሙን ፡ ያሳያል ።

(መ) «ሰው» ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ ሰላውም ፡ ሰው ፡ ቢሆን ፡ ያሰኝ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ። —

(ሠ) «ቢ» (ብ) አጋኛ ፡ መስተጻምር ፡ ነው ። «ይሆን» በሚለው ፡ በትንቢታዊ ፡ ጸዝ ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ገብቶአል ። «ብ» ያሰኝ ፡ የነበረው ፡ መሠረታዊ ፡ ቃሉ ፡ «ይ» የሚለውን ፡ የአርባታ ፡ መሪ ፡ ውጤት ማለት ፡ ሆኖ ፡ «ቢ» ተብሏል ። ስለዚህም ፡ ባይሆን ፡ በመባል ፡ ረንታ ፡ «ቢሆን» ፡ ተብሎ ፡ ተነግሮአል ። ይህ ፡ መስተጻምር ፡ አጋኛ ፡ መባሉ ፡ ስም ፡ ጠር ፡ «እንኳ» ፡ የሚል ፡ ስሜት ፡ ስለሚገኝበት ፡ ነው ። ይኸውም ፡ «ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ እንኳ» ፡ ያሰኝል ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ መስተጻምር ፡ «ስንኳን ፡ እኛ» ፡ የሚለውና ፡ «ሌላውም ፡ ቢሆን ፡» የሚለው ፡ ሐረግ ፡ ተያይዞበታል ።

(ረ) «ይሆን» ፡ ትንቢታዊ ፡ ጸዝ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በፈተኛ ፡ መደብ ፡ ተነግሮአል ። የግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ከላይ ፡ «መሆን» ፡ ከሚለው ፡ ላይ ፡ አንድ ፡ ተነገረው ፡ ነው ። «ሌላ» የሚለው ፡ በቂ ፡ ቅጽል ፡ ባለቤት ፡ ሆኖታል ። መስተጻምር ፡ «ብ» ስለተጫነውም ፡ የአርባታ ፡ መሪው ፡ ተውጦ ፡ «ቢሆን» ፡ ተብሎ ፡ ተነግሮአል ።

ሊውው

ምክንያተኛ ፡ አዋቂ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በፈተኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በትንቢታዊ ፡ ጊዜያት ፡ — ተነግሮአል ። በግሥነት ፡ በሕርድም ፡ አድራጊ ፡ ፀምድ ፡ ተገብሮ ፡ ዓይነት ፡ ገቢ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። «ሌላ» ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ባለቤት ፡ ሆኖታል ። «የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡» የሚለውንም ፡ ቃል ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ። የአገባቡ ፡ ሥርዓት ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ ስለሆነ ፡ ተሳቢዎቹን ፡ ጨምሮ ፡ «ይችላል» የሚለውን ፡ የአንቀጽ ፡ ተግባር ፡ ይገልጻል ። «ው» የሚል ፡ የተሳቢ ፡ ዝርዝር ፡ ተጨምሮበታል ። ዝርዝር ፡ የሚያሳየው ፡ ተሳቢውን ፡ «የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡» የሚለውን ፡ ቃል ፡ ነው ።

ይችላልና ፡

በዚህ ፡ ንግግር ፡ ይ ፡ ቃላት ፡ አሉ ። (ይችላል —ና ፡)

(ሀ) ይችላል ፡ በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በፈተኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የተነገረ ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። በአፅንዖት ፡ መደብ ፡ አድራጊ ፡ ፀምድ ፡ የማይገኝ ፡ ዓይነት ፡ ገቢ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። «ሊያውቀው ፡» የሚለው ፡ ምክንያተኛው ፡ አዋቂ ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ደንብ ፡ ገብቶ ፡ ተገብሮ ፡ ገልጸሏል ። «ና» የሚለውም ፡ መስተጻምር ፡ ስለመደቀበት ፡ ከማስረጃነት ፡ ታግዶአል ።

(ላ) «ና» ምክንያት ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ «ስለ» ፡ ማለት ፡ ነው ። (ይችላልና ። ። ስለሚችል) ይችላል ፡ በሚለው ፡ እንቀጽ ፡ ላይ ፡ ተዋዋ ፡ ማሰሪያነቱን ፡ አስቀርቷል ። ከዚህም ፡ በላይ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮቹን ፡ እንዲያያዙ ፡ አድርጎአቸዋል ። ይኸውም ፡ እንደዚህ ፡ ነው ። (ሀ) ፡ ያለ ፡ ሀገር ፡ ሕይወታዊ ፡ ነገርን ፡ ማግኘትና ፡ ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡ ስንኳን ፡ እኛ ፡ ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ ሊያውቀው ፡ ይችላል ። (ለ) ፡ «ስለሕይወት ፡ ሕይወት ፡ ካልተሠዋ ፡ ሕይወት ፡ አይገኝም» ፡ ተብሎ ፡ ቢነገር ፡ ፍር ፡ ዩ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መነገራቸው ፡ ነበር ። አሁን ፡ ግን ፡ መስተፃምር ፡ «ና» አያይዘ ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አድርጎታል ።

ስለ ፡ ሕይወት ፡ 1 «ስለ» ቀላል ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። «ሕይወት» ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ተገዥ ፡ አድርጎታል ። «ካልተሠዋ» ፡ ከሚለውም ፡ መስተፃምር ፡ ከወደቀበት ፡ ግሥ ፡ ጋር ፡ አዛምዶታል ።

2 «ሕይወት» የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። ከግሡ ፡ ጋር ፡ በመስማማት ፡ በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በጅኛ ፡ መደብ ፡ ተነግሮአል ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። በመስተፃምር ፡ «ስለ» ። «ተገዥ» ፡ ካልተሠዋ ። ለሚለው ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖአል ።

ሕይወት ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። አዘራዘሩ ፡ እንደ ፡ ላይኛው ፡ ነው ። ሙያው ፡ በለቤት ፡ ነው ። በለቤትነቱ ፡ «ካልተሠዋ» ለሚለው ፡ ነው ።

ካልተሠዋ ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ ዩ ፡ ቃሎች ፡ አሉ ። (ከ - አል - ተሠዋ ፡ በቀር) ፡

(ሀ) «ከ» ውለታን ፡ የሚያመለክት ፡ ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። «አ» የሚል ፡ ፊደል ፡ በስተፊቱ ፡ ስለገጠመው ፡ «አ» ን ፡ ውጤት ፡ «ከ» ተብሎ ፡ ተነግሮአል ። ካልተሠዋ ፡ የሚለውንም ፡ የአሉታ ፡ አንቀጽ ፡ ከማሰሪያነት ፡ አግዶታል ። «በቀር» ፡ የሚለው ፡ ዳደኛው ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ «ካልተሠዋ ፡ በቀር» ፡ ያሰኘ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ። ያህ ፡ መስተፃምር ፡ ለየፈሰቸው ፡ ለነገሩ ፡ የነበሩትን ፡ ዩ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ አያይዘዋቸዋል ። መስተፃምር ፡ በይፍር ፡ ፍሮ ፡ «ስለሕይወት ፡ ሕይወት ፡ ካልተሠዋም» ። «ሕይወት ፡ አይገኝም» ፡ በተባለ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ለ) «አል» በግሥ ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ የአሉታ ፡ በዕድ ፡ መነሻ ፡ ነው ። ተሠዋ ፡ በሚለው ፡ በአምንታው ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ አሉታ ፡ አድርጎታል ።

(ሐ) «ተሠዋ» በተባዕታይ ፡ ጸታ ፡ በጅኛው ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የተነገረ ፡ ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ ነው ። በአሰማድ ፡ መደብም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ።

«አል» የሚል ፡ በዕድ ፡ መነሻ ፡ ተጨምሮበት ፡ በአሉታ ፡ ተነግሮአል ።

በመስተፃምር ፡ ምክንያት ፡ ከአሉታው ፡ ደንብ ፡ የመድረሻው ፡ ቃል «ም» ጎድሎታል ። ይኸውም ፡ «አልተሠዋም» ፡ ላይባል ፡ ቀረ ፡ ማለት ፡ ነው ። «ከ» የሚል ፡ ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡ ስላረፈበት ፡ ከማሰሪያነት ፡ ታግዶአል ። «ሕይወት» የሚለው ፡ በአጠገቡ ፡ የሚገኘው ፡ ቃል ፡ የዚህ ፡ አንቀጽ ፡ በለቤት ፡ ነው ። በመስተፃምር ፡ የተገዛው ፡ «ስለ ፡ ሕይወት» የሚለውም ፡ ቃል ፡ ተሳቢው ፡ ነው ።

(በቀር) ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ።

ሕይወት ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። አዘራዘሩ ፡ እንደ ፡ ላይኛው ፡ ነው ። ሙያው ፡ በለቤት ፡ ነው ። በለቤትነቱ ፡ ለማሰሪያው ፡ አንቀጽ ፡ ለ «አይገኝም» ፡ ነው ። በዚህ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ሞኖው ፡ በለቤት ፡ ይኸው ፡ ብቻ ፡ ነው ።

አይገኝም ፡ ግሥ ፡ በአሉታ ፡ የተነገረ ፡ ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በጅኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በአሁንና ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ ተነግሮአል ። በአሰማድ ፡ መደብም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። በዚህ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ሞኖው ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ይኸው ፡ ብቻ ፡ ነው ። በለቤቱ ፡ በአጠገቡ ፡ የሚገኘው ፡ «ሕይወት» ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ነው ። — በመስተፃምር ፡ የሚላበት ፡ «ይችላልና» «ካልተሠዋ» ከተሳሳቢያቸው ፡ ለዚህ ፡ ለማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ «አል አይገኝም» ፡ መስተፃምረውያን ፡ መሙሊያዎች ፡ ሆነውታል ።

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ የሚገባው ፡ ከበለቤት ፡ በኋላ ፡ ነው ። ብለን ፡ ጠቅሳሳውን ፡ ውሳኔ ፡ ተናግረናል ። (ቁ. 302 ፡ እይ ። ይኸውም ፡ ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ በወንጌሩ ፡ ድንጋይ ፡ ገደለ ።) ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተውሳክ ፡ ግሥም ፡ ከሚገልጸው ፡ ቃል ፡ ሳይርቅ ፡ ይገባል ። ብለናል ። (ቁ. 311 ፡ እይ ።) ይኸውም ፡ «ወንድሜ ፡ ነን ፡ ይመጣል ።» ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

ነገር ፡ ግን ፡ ያህ ፡ ውሳኔ ፡ የሚጣሰበት ፡ ጊዜ ፡ ይገኛል ። የንግግር ፡ ኃይለ ፡ ቃል ፡ በተሳቢው ፡ ወይም ፡ በተውሳክ ፡ ግሡ ፡ ላይ ፡ እንዲገለጽ ፡ በተፈለገ ፡ ጊዜ ፡ ተሳቢው ፡ ወይም ፡ ተውሳክ ፡ ግሡ ፡ ከበለቤት ፡ አስቀድሞ ፡ እየገባ ፡ ይነገራል ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ቀጥተኛ ፡ ተሳቢ ፡ የኃይለ ፡ ቃል ፡ መግለጫ ፡ ሲሆን ፡

«ጎልያድን ፡ ዳዊት ፡ በወንጌሩ ፡ ድንጋይ ፡ ገደለ ።»

እነሆ (በዚህ ፡ ንግግር ፡ ሲገለጽ ፡ የተፈለገው ፡ ኃይለ ፡ ቃል ፡ የጎልያድ ፡ መገደል ፡ ነገር ፡ ነው ።

(A) የመስተዋድድ ተሳቢ፣ የኃይል፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

«በወንጭ፣ ድንጋይ፣ ዳዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይል፣ ቃል፣ «በወንጭ፣ ድንጋይ፣ የመግደል፣ ነገር፤» ነው።

(ሐ) ተውሳክ፣ ግሥ፣ የኃይል፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

ነገ፣ ወንድሜ፣ ይመጣል፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይል፣ ቃል፣ «ድርጊቱ፣ ነገ፣ የመሆኑ፣ ነገር፤» ነው።

ስለዚህም፣ ተሳቢና፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ከበለጩት፣ የሚቀድሙት፣ የንግግር፣ ኃይል፣ ቃል፣ በነሱ፣ እንዲገለጽ፣ አስፈላጊ፣ በሆነ፣ ጊዜ፣ ብቻ፣ ነው፣ ብለን፣ እንወስናለን።

ጸኛ፣ መልመጃ ።

የቃላት ግርዛር አፈታት፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ ከሚከተሉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ አንዳንዶቹን፣ እየዘረዘርህ፣ አስረጃ።

ሀ—ቀላል፣ ዐረፍተ፣ ነገር ።

- 1—አባት፣ ልጁን፣ ያስተምራል ።
- 2—ትጉህ፣ ልጅ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ዘወትር፣ ይሄዳል ።
- 3—ዳዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ ።
- 4—ትናንት፣ ያየሁት፣ ሰው፣ ይህ፣ ነው ።
- 5—እርሱ፣ በወንበር፣ ላይ፣ ተቀምጧል ።
- 6—ከብር፣ ያለ፣ ነፃነት፣ አይገኝም ።
- 7—በጥቂቱ፣ የታመነ፣ በብዙም፣ ይታመናል ።
- 8—በትሰግሥት፣ ሁሉ፣ ይገኛል ።

ለ—ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዐረፍተ፣ ነገር ።

- 1—ክፋ፣ ነገርን፣ ወርቆ፣ ክፋ፣ ነገር፣ አያገኘኝም፣ ማለት፣ ትልቅ፣ ስሕተት፣ ነው፣ በክፋ፣ ሥራቸው፣ የጠፋ፣ ብዙ፣ ፍቸውና ።
- 2—መክራና፣ ደስታ፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የተሰጠ፣ ወይም፣ በአንድ፣ ሰው፣ ብቻ፣ የመጠ፣ አይደለም ።

3—ደስ፣ መሰኘትና፣ መከፋት፣ ሲዘዋወሩ፣ ስልሚኖሩ፣ ደስ፣ ያለው፣ እንደሚከፋው፣ የከፋው፣ ደስ፣ እንደሚለው፣ አያጠረጠርም ።

4—በዕድሜ፣ መሰንበትና፣ ፈተናን፣ ሁሉ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ደኅና፣ ቀን፣ መድረስ፣ ብዙ፣ ጊዜ፣ መታደልና፣ መክበር፣ ነው ።

5—በእናት፣ ማኅበን፣ የተሰነሰ፣ ሰንሰ፣ ቀኑ፣ ሲደርስ፣ በማኅበን፣ ታግዶ፣ እንደማይቀር፣ ሥራም፣ በትጋት፣ ከተጀመረ፣ የሠራተኛው፣ አሳብ፣ ከወሰነው፣ ጊዜ፣ አያልፍም ።

6—ፍልስፍና፣ አድራሻ፣ የለውም፣ ያለ፣ ዕረፍት፣ ሲሄድ፣ የሚኖር፣ የምርመራ፣ አዎራ፣ ከመሆኑም፣ የተነሣ፣ ከሁሉ፣ ይደርሳል ።

7—ማወቅ፣ ጠጣም፣ ጠረጴሬ፣ ለመደንቅ፣ ብቻ፣ አይደለም፣ ስሕተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመሆንም፣ ነው፣ እንጂ ።

8—ሥጋ፣ በመንፈስ፣ እየተንቀሳቀሰ፣ ሞንፈስ፣ በሥጋ፣ እየተዳበሰ፣ ግዙፍነትንና፣ ረቂቅነትን፣ ለመግለጽ፣ መንፈስ፣ ወደ፣ መንፈሳዊነት፣ ሥጋም፣ ወደ፣ ሥጋዊነት፣ እያዘነበለ፣ በአንድ፣ ሰው፣ አካል፣ ሁለት፣ ኃይል፣ ሲሠራ፣ ይኖራል ።

ከወልደ፣ ገጥሪ፣ ወልደ፣ ጥላክ፣ (1—8)

9—ፈተናን፣ ያላለፈና፣ ወደቆ፣ ያልተነሣ፣ አንድ፣ አገር፣ ትግሉ፣ ተፈጽሞ፣ ጠደ፣ ትክክለኛ፣ አኗኗር፣ ሲደርስ፣ ለኑሮው፣ የበለጠ፣ ጣዕምን፣ ያገኛለታል ።

10—ሰው፣ ሁሉ፣ ምኞቱ፣ በፈጸምለት፣ ምኞትን፣ ይተክል፣ እንጂ፣ ቀደም፣ ብሎ፣ የነበረበትን፣ አያስተውልም ።

11—ሰው፣ ከሰው፣ ይበልጣል፣ ማለት፣ ሰው፣ ከሰው፣ ያንሳል፣ ማለት፣ አይደለም ።

12—ትግር፣ በሥራ፣ እንጂ፣ በምኞት፣ አይሸነፍም ።

13—አይወድህም፣ የሚሉህ፣ እትውደደው፣ ስሉ፣ ነው ።

ከሆደ፣ ግራጫ፣ ደስ፣ አለን፣ (9—13)

14—ሁሉ፣ የሆነና፣ የተመሳሰለ፣ ነው፣ እንጂ፣ አዲስ፣ ነገር፣ የለም፣ ተብሎ፣ እንደተነገረ፣ እውንም፣ ሁሉ፣ ተመሳሳይና፣ የሆነ፣ ነገር፣ ነው፣ እንጂ፣ ያልሆነ፣ ነገርን፣ የሚያሳይ፣ ጊዜ፣ እንዲልታላ፣ ለአዲስም፣ አይታዩም፣ ለከብርዎ፣ ማደሻ፣ ሲሆን፣ የተጀመረው፣ ይህ፣ አዲስ፣ ዘመን፣ ከመጀመሩ፣ አስቀድሞ፣ ለከብርዎ፣ መቀነሻ፣ አንዲሆን፣ ታስቦ፣ የነበረው፣ በዘመን፣ ፍ፣ ም፣ በሚያዝያ፣ ጸኒ፣ የዋለው፣ ቀን፣ ሲሆን፣ ለከብርዎ፣ ማደሻ፣ ሆኖ፣ የዋለው፣ በጳጳሪ፣ ፍ፣ ም፣ ሚያዝያ፣ ጸኒን፣ ቀን፣ መሆኑን፣ ሁሉም፣ ያውቀተልና፣ ጊዜና፣ ቀን፣ ማንኛውም፣ ግድነት፣ ቀለም፣ እንደሚሰማማው፣ እንደ፣ አዲስ፣ ልብስ፣ መሆናቸውን፣ ሁሉም፣ በየራሱ፣ አሳብ፣ ይመለከታቸዋል ።

ከሆደ፣ ግራጫ፣ ደስ፣ አለን፣

ጥቅም ጽሑፍ ፡ ፲፫ ።
ሰለ ፡ ላይ ፡ ላይ ፡ ነገሮች ።

ክፍል ፡ ፩ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ።

— 328 —

መግለጫ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡ የሚባለው ፡ በስተ ፡ መጀመሪያ ፡ እየተወሰነ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ። በዕድ ፡ መድረሻ ፡ የሚባለውም ፡ በስተ ፡ መወሰን ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ። በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ በነጥብ ፡ ሳይለይ ፡ ከዋናው ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ በአንድነት ፡ ይጻፋል ።

በዚህ ፡ ክፍል ፡ “በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ” የተባለውን ፡ ቃል ፡ ከሌሎች ፡ ወገን ፡ ሥረ ፡ ገባ ፡ ጫራ ፡ ገባ ፡ “በሰው ፡ የሚሰይሙ ፡ አሉ ። አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ “ቀድሞ ፡ ገባ ፡ ኋላ ፡ ገባ ፡” ባለው ፡ ይሰይሙታል ። የሁሉም ፡ አሳብ ፡ በምሥጢር ፡ የተባበረ ፡ ስለሆነ ፡ የተመሰገነ ፡ ነው ።

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ጥቂቶችን ፡ እንጽፋለን ።

— 329 —

(ሀ) በዕድ ፡ መነሻ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡	ተግባር ፡	ግስረጃ ።
ላ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ላላግ ፡ ላላድ ፡ ላግባ ፡
መ—	የግሥ ፡ አርእስት ፡	መላግ ፡ መሄድ ፡ መግባት ፡ ማየት ፡ ማወቅ ፡ (=መለየት ፡ መወወቅ ፡)
ተ—	የአዕማድ ፡ መነሻ ፡	ተገደለ ፡ ተላለገ ፡ ተገደለ ፡ ተጋደለ ።
ት—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ትሄድ ፡ ትሄጂ ፡ ትሄዱ ፡ (=ትሄዳለህ ፡ ትሄጃለህ ።)
አ—ም	አሉታ ፡	አይሄድም ፡ አትሄድም ፡ አላሄድም ፡ አንሄድም ።
አ—	የአዕማድ ፡ መነሻ ፡	አይሄድ ፡ አትሄድ ፡ አትሄጂ ፡ አላሄድ ፡ አንሄድ ።
አ—	»	አረዘመ ፡ አሰሰ ፡ አረዘዘም ፡ አገዳደል ።
አስ	»	አስገደለ ፡ አስገባ ፡ አስቀመጠ ።
አስተ	»	አስተዋወቀ ፡ አስታወቀ ፡ (=አስተዋወቀ ፡)
እ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	እሄድ ፡ እገባ ፡ እላለግ ፡ (=እሄዳለሁ ፡ እገባለሁ ።)
እን—	»	እንሄድ ፡ እንገባ ፡ እንሄድ ፡ እንገባ ፡
የም—	ቅጽል ፡	{የምላለግ ፡ የምሄድ ፡ (=የምላለግ ፡ የምሄድ ፡) {የሚላለግ ፡ የሚሄድ ፡ (=የምላለግ ፡ የምሄድ ፡) {የገላለግ ፡ የገሄድ ፡ (=የገላለግ ፡ የገሄድ ፡)
ይ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ይላለግ ፡ ይላለግ ፡

— 330 —

(ለ) በዕድ ፡ መድረሻ ።

በዕድ ፡ መድረሻ ፡	ተግባር ፡	ግስረጃ ።
—ሁ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	መጣሁ ፡ ላለግሁ ፡ ገባሁ ፡ (=እኔ ፡)
—ሀ ፡	»	ላለግህ ፡ ገደልህ ፡ ወደደህ ፡ መጣህ ፡ (=አንተ ፡) ላለግህ ፡ ገደልህ ፡ ወደደህ ፡ (=አንተን ፡)
—ሀ ፡	አገናዛቢ ፡	ቤትህ ፡ አባትህ ፡ ወንድምህ ፡ (=ያንተ ፡)
—ግ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ንገረውግ ፡ በለውግ ፡ ቄደግ ፡ (=እስቲ ፡)
—ግ ፡	ቅጽል ፡	ድንጋያግ ፡ ተራራግ ፡ ገብሰግ ፡ ዛጉልግ ።
—ም ፡	»	ድንጋያም ፡ ክፋታም ፡ እስከም ፡ ሀብታም ።
—ሽ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	{መጣሽ ፡ ሄድሽ ፡ ላለግሽ ፡ (=አንቺ ፡) {አገንሽ ፡ ላለግሽ ፡ ተከተለሽ ፡ (=አንቺን ፡)
—ሽ ፡	አገናዛቢ ፡	ቤትሽ ፡ ልብሽ ፡ አባትሽ ፡ (=ያንቺ ፡)
—ታ ፡	ስም ፡	ዝግታ ፡ ቀጥታ ፡ ጸጥታ ፡ (=ጸዋ ፡ ግለት ፡)
—ቲ ፡	ቅጽል ፡	ቀያቲ ፡ ነጫቲ ፡
—ት ፡	ስም ፡	ክፋት ፡ ጠላት ፡ ወጣት ፡ መግባት ፡ መብላት ፡ ግየት ፡
—ት ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ላለጉት ፡ ፀወቁት ፡ ተከተሉት ፡ (=እርሱን ፡)
—ች ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ላለጉች ፡ መጣች ፡ ገባች ፡ (=እርሷን ፡)
—ነት ፡	ስም ፡	ሰውነት ፡ ደግነት ፡ ክፋነት ፡ ጉልቅነት ፡ (=መሆን ፡)
—ን ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ላለጉን ፡ ገደልን ፡ መጣን ፡ (=እኛ ፡) ላለጉን ፡ ገደልን ፡ ፀወቀን ፡ (=እኛን ፡)
—ኛ ፡	ቅጽል ፡	እውነተኛ ፡ ኃጢአተኛ ፡ ወንጀለኛ ፡ ደመኛ ፡
—ኛ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ክፋኛ ፡ ሰው ፡ —ሰውኛ ፡
—ኝ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ላለጉኝ ፡ ላለጉኝ ፡ ላለጉኝኝ ፡ (=እኔን ፡)
—(አ)ት ፡	»	ላለጉት ፡ ላለጉት ፡ (=እርሱን ፡)
—(አ)ቸው ፡	»	ላለጉቸው ፡ ላለጉቸው ፡ (=እነርሱን ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ላለጉላችሁ ፡ መጣችሁ ፡ (=እኛንተ ፡)
—(አ)ቸው ፡	አገናዛቢ ፡	ቤታቸው ፡ በቅሉአቸው ፡ (=የእነርሱ ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ቤታችሁ ፡ በቅሉአችሁ ፡ (=የእኛንተ ፡)
—(አ)ችን ፡	»	ቤታችን ፡ በቅሉአችን ፡ (=የእኛ ፡)
—ቀ ፡	»	ቤትቀ ፡ ጌታቀ ፡ በቅሉቀ ፡ (=የእርሱን ፡)
—ቂ ፡	ቅጽል ፡	ኢትዮጵያቂ ፡ ወንጌላቂ ፡ (ተባ. ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ቂት ፡	»	ኢትዮጵያቂት ፡ ወንጌላቂት ፡ (አን. ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ውያን ፡	»	ኢትዮጵያውያን ፡ ወንጌላውያን ፡ (ተባ. ጸታ ፡ የብዙ ፡)

—ውያት፡	ገጽ	አገራዊ ጥያቄዎች፡ ወንጌላውያት፡ (አንድ ጾታ፡ የብዙ)
—ው፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ፈለገው፡ ሀወቀው፡ ተከተለው፡ (=አርባት፡)
—ው፡	አገናዛቢ፡	ጌታው፡ በቅሎው፡ (=የአርባት፡)
—ዎች፡	ስም፡	ገበሬዎች፡ በሬዎች፡ (ለማንኛውም ጾታ፡ የብዛት፡) ምልክት፡)
—ያ፡	ተ. ግ.	አንድያ፡ ሁለትያ፡ አምስትያ፡ ነፍስያ፡
—ዩ፡	አገናዛቢ፡	ጌታዩ፡ በቅሎዩ፡ አማማዩ፡ አባትዩ፡ ወንድምዩ፡ (=የእኔ፡)
—ዩ፡	ተ. ግ.	አንድዩ፡ ሁለተዩ፡ ሁለዩ፡ (=፩፡ ጊዜ፡ ፪፡ ጊዜ፡)

ክፍል ፡ ፪ ፡

ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ።

መግለጫ ።

አማርኛ ፡ ከግዕዝ ፡ የተወለደ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ በዙሪያ ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ወርሶአቸው ፡ ይገኛል ። የአወራረሱም ፡ ዓይነት ፡ በ፪ ፡ አካሄድ ፡ ይመደበል ።

ሸኛ ፡ የፊደላቸውን ፡ ዘር ፡ ላይለውጥ ፡ አማርኛ ፡ በቀጥታ ፡ የወረሰቸው ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ይገኛሉ ። ይኸውም ፡ «ዓይን ፡ እግር ፡ ምድር ፡ ቀደሰ ፡ ተቀበለ ፡ ተቀየመ ።» እንደማለት ፡ ያለው ፡ ነው ። ጸሩ ፡ ግን ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ንባባቸው ፡ በማጥበቅና ፡ በማላላት ፡ ድምፅ ፡ ልዩነትን ፡ ሊያደርግ ፡ ይገኛል ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ «ለጎመ» ፡ በረከ ፡ ፈጠረ ፡ እኒህን ፡ የመሰሉት ፡ ሁሉ ፡ በግዕዝም ፡ በአማርኛም ፡ የሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ። በማላላት ፡ ድምፅ ፡ ሲነገሩ ፡ ግዕዝ ፡ ይሆናሉ ። የመክከል ፡ ቀለማቸው ፡ በማጥበቅ ፡ ድምፅ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ አማርኛ ፡ ይሆናሉ ።

አጅ ፡ ፈጠረ ፡ ዓለመ ፡ (ግዕዝ ።)

ዓለምን ፡ ፈጠረ ፡ (አማርኛ ።)

ጸኛ ፡ የፊደላቸውን ፡ ዘር ፡ ጥቂት ፡ ጥቂት ፡ እየለወጠ ፡ አማርኛ ፡ የወረሰቸው ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ይገኛሉ ። ይኸውም ፡ መሐለ ፡ ያለውን ፡ ግለ ፡ — ጎደረ ፡ ያለውን ፡ አደረ ፡ — አድ ፡ ያለውን ፡ አጅ ፡ እያለ ፡ ወርሶታል ፡ ግለት ፡ ነው ።

ይህንንም ፡ ሁሉ ፡ በምሳሌ ፡ ለማሳየት ፡ ከያይነቱ ፡ ጥቂት ፡ ጥቂት ፡ ቃል ፡ በፊደል ፡ ተፈ ፡ እንጽፋለን ።

ንግግራቸው ፡ ሳይለወጥ ፡ እማርኛ ፡ በቀጥታ ፡ የወረሰቸው ፡ ቃላት ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ተጽፏል ። (*) ይህ ፡ ምልክት ፡ የሚገኝባቸው ፡ ቃላት ፡ «በፎተኛው ፡ መደብ ፡ በተባዕት ፡ ጾታ ፡ በነጠላ ፡ ቀጥሮ» ፡ የሚነገሩት ፡ ግሦች ፡ ናቸው ።

(ሀ)	ሐይወት፡	መንግሥት፡	ምዕራፍ፡
ሀገር፡	ሐግ፡	መንፈስ፡	ምድር፡
ሀብት፡	ሐግን፡	መካን፡	ምግብ፡
ሀኩት፡	(መ)	መኩንን፡	ምጽዋት፡
ሃይማኖት፡	*መለሰ፡	መኳንንት፡	*ሞተ፡
(ለ)	መልሐት፡	መፀልት፡	ሞተ፡
*ለመደ፡	መልአክ፡	መሳርግ፡	ሞገስ፡
*ለቀመ፡	መምህር፡	መዝሙር፡	(ሠ)
*ለበጠ፡	መሠረት፡	መዝገብ፡	ሠረጭት፡
*ለከፈ፡	መሥዋዕት፡	መድረክ፡	ዎልማን፡
*ለጉመ፡	*መረገ፡	መድኃኒት፡	ዎረዳ፡
ሊቅ፡	መሪር፡	*መገብ፡	ዎርገት፡
ላህይ፡	መሪት፡	መገባት፡	ዎቃዳ፡
ሌሊት፡	*መሰለ፡	መግባቅ፡	ዎፀል፡
ልማድ፡	መሰንቆ፡	መጽሐፍ፡	ዎጋ፡
ልብ፡	መስመር፡	መፀው፡	(ረ)
ልብስ፡	መስቀል፡	መፀው፡	ረቂቅ፡
ልቡል፡	መስከረም፡	መ-ጻይ፡	ረብብ፡ (ርብ)
ልደት፡	መስከት፡	ሚያዝያ፡	ረኃብ፡
ልገም፡	መስፍን፡	ሚኅሌት፡	*ረገመ፡
(ሐ)	መሰብ፡	ሚኅተም፡	*ረፈደ፡
ሐሜት፡	መሰብር፡	ሚኅበር፡	ረተሰ፡
ሐምሌ፡	መቅሠፍት፡	ሚፀድ፡	ረእፅ፡
ሐረግ፡	መቅደም፡	ምሐረት፡	ረእፅ፡
ሐተታ፡	መበለት፡	ምሥረቅ፡	ረገብ፡
ሐዋርያ፡	መብረቅ፡	ምረቅ፡	(ሰ)
ሐውልት፡	መናፍቅ፡	ምሳሌ፡	*ሰለብ፡
ሐልም፡	መንበር፡	ምስል፡	ሰላም፡
ሐንጻ፡	መንገድ፡	ምትሐት፡	ሰማይ፡
ሐብ፡	መንፈቅ፡	ምክንያት፡	*ሰረቀ፡
		ምዕራብ፡	ሰረገላ፡

ሰርክ፡	ቃል፡	ሰርዕ፡	ገመብ፡
*ሰብረ፡	ቀርፅ፡	ሰገኔ፡	ገዘን፡
*ሰብክ፡	ቀብጥት፡	ሰፀዕ፡	ገፅል፡
ሰኔ፡	ቀናት፡	(+)	ጋጢክት፡
ሰንበት፡	ቀንገት፡	*ተለመ፡	ጋጥእ፡
ሰኩና፡	ቀጽር፡	+ምኔት፡	ኅልፈት፡
*ሰወረ፡	*ቆመ፡	*ተረጉመ፡	*ተሰረት፡
ሰዋሰው፡	(ቁ)	*ተሳተፈ፡	ኅብር፡
ሰያፍ፡	ቁላ፡	+ስፋ፡	ኅብስት፡
*ሰደደ፡	ቁሳስል፡	*ተቀበለ፡	ኅዳር፡
*ሰገደ፡	ቀሩር፡	*ተቀየመ፡	ኅዳግ፡
ሰፍነግ፡	ቀሩርባን፡	*ተዳወመ፡	(ኅ)
ሰ.ባይ፡	(በ)	*ተበቀለ፡	ኅሐሌ፡
ሰም፡		*ተክለ፡	ኅቀዝ፡
ሰሐተት፡	በረከት፡	*ተክዘ፡	ኅበልባል፡
ሰርዮት፡	በቀል፡	+ክሊል፡	ኅባሪ፡
ሰብከት፡	በትር፡	+ክል፡	ኅባር፡
ሰካር፡	በክ፡	+ኩላ፡	*ኅደለ፡
ሰደት፡	*ሰየነ፡	*ተዋረደ፡	ኅደይ፡
ሰግደት፡	ሰድን፡	+ዋርዶ፡	*ኅገረ፡
ሰረ፡	ሰሩክ፡	*ተዘከረ፡	ኅገር፡
(ቀ)	ሰራኪ፡	+ገሠጸ፡	*ኅገደ፡
*ቀለመ፡	ሰሐር፡	+ግሣጽ፡	ኅገደ፡
ቀለም፡	ሰሐርይ፡	+ግባር፡	ኅገደ፡
*ቀሠፈ፡	*ሰረክ፡	+ቦት፡	ኅገደ፡
*ቀሰመ፡	ሰዕድ፡	+ኅሣሥ፡	ኅገደ፡
ቀሳጢ፡	ሴት፡	+ልም፡	ኅገደ፡
ቀብር፡	ሴት፡ መቀደስ፡	+ሐት፡	ኅገደ፡
ቀናና፡	ሴት፡ መንግሥት፡	+ሐትና፡	ኅገደ፡
*ቀደመ፡	ሴት፡ ክርስቲያን፡	+ምክሐት፡	ኅዛዜ፡
ቀጸላ፡	ሴት፡ ጸሎት፡	+ርገማ፡	ናዘዘ፡
ቀጠት፡	ሴዛ፡	+ንሣኤ፡	ንስር፡
ቀም፡	ሰላይ፡	+ቦቢት፡	ንብረት፡
	ሰርሃን፡	+ቦግሥት፡	ንዋይ፡

ንዘህላል፡	ክሐደት፡	ደመና፡	ጥምቀት፡
ንዲት፡	ክረምት፡	ደም፡	ጥረዝ፡
ንጉሥ፡	ክርታስ፡	ደረስ፡	ጥር፡
ንግሥት፡	ክሳድ፡	ደከመ፡	ጥብብ፡
(ከ)	*ክበብ፡	ደጠለ፡	ጥቅምት፡
ክለባ፡	ክቡር፡	ደጠል፡	ጥንቃቄ፡
ክሐዛብ፡	ክብር፡	ደዌ፡	ጥንት፡
ክሚን፡	ክገፍ፡	*ደገመ፡	ጥያቄ፡
ክረር፡	ክክብ፡	*ደፈረ፡	(ጸ)
ክረዌት፡	(ኩ)	ደ.ያፍን፡	ጸደስ፡
ክርእስት፡	*ኩኅነ፡	ደምር፡	ጸረቅሊጦስ፡
*ክሰረ፡	ኩኅኔ፡	ደርበት፡	(ያ)
ክስማት፡	(ወ)	ደንገድ፡	*ደለየ፡
ክበሳ፡	*ወለደ፡	ደጋም፡	ደሎት፡
ክባል፡	*ወሰደ፡		ደጋ፡
ክትርገስ፡	ወርቅ፡	(ገ)	ደደቅ፡
ክንበሳ፡	*ወቀረ፡	*ገሠጸ፡	ደንፍ፡
ክነት፡	*ወገረ፡	ገባር፡	ደደቅ፡
ክካል፡	*ወጠነ፡	ገነት፡	ደጋብ፡
ክክሊል፡	(ሀ)	ገውዝ፡	ደመ፡
ክውሉ፡	ዐሥረት፡	*ገደፈ፡	ደም፡
ክዘቀት፡	ዐሥር፡	ገደም፡	(ሀ)
ክዜብ፡	ዐረፍት፡	ገደል፡	ዐሐይ፡
ክየር፡	ዐቅል፡	ገዘ፡	ዐኅዳ፡
ክጽፍ፡	ዐውድ፡	ገብር፡	ዐደይ፡
ክፍ፡	*ዐጠነ፡	ገንቦት፡	ዐደል፡
ክጲስ፡ ቆይስ፡	ዐፀድ፡	ገዘረት፡	(ፈ)
ክልፍ፡	ዓመት፡	ገጻዌ፡	ፈላስፋ፡
ክሳት፡	ዓሣ፡	ገጽው፡	ፈረስ፡
ክስከ፡	ዐረፍት፡	(ኑ)	ፈረደ፡
ክሰነ፡ በረድ፡	ዐንቀሩ፡	*ኑለተ፡	*ፈቀደ፡
ክከይ፡	ዐጣን፡	*ኑደለ፡	ፈቃድ፡
ክገር፡	ዐፃ፡	ጉደሎ፡	*ፈጠረ፡
ክግጢክላቤር፡	(ዘ)	ጉደገጉጽ፡	*ፈጠረ፡
	*ክለፈ፡	ጉልት፡	ፈጣሪ፡
	ክለፋ፡	ጉሐለት፡	ፈጣሪ፡
*ክረመ፡	*ክመረ፡	ጉድፍ፡	ፍሥሳ፡
ክርዶ፡	ክቢብ፡	(ጠ)	ፍረ፡
ክበር፡	*ክፈነ፡	*ጠረዝ፡	ፍርዖት፡
*ክተረ፡	ክጉል፡	ጠረጴዛ፡	ፍርድ፡
ክገፈር፡	ከፍ፡	*ጠየቀ፡	ፍትሐ፡

*ከደገ፣	ዝግራ፣	*ጠፈራ፣	ፍትሕ፣ ብሔር፣
*ከፈገ፣	ዝናም፣	ጠፈር፣	ፍትሕ፣ ነገሥት፣
ከፈገ፣	(ደ)	ጣዕም፣	ፍዳ፣
ከላገ፣	ደመረ፣	ጣጥ፣	ፍጥረት፣

- 333 -

የየሬደላቸው፣ ዘር፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ እየተለወጠ፣ አጣርኛ፣ የወረሰቸው፣ የገወዝ፣ ቃላት፣ በጣም፣ ብዙ-ዎች፣ ፍቸው፣ ከነርሱም፣ ጥቂቶቹን፣ እነዚህ፣ ለምሳሌ፣ ከዚህ፣ በታች፣ ጽፈኛል፣ በአጣርኛ፣ ውስጥ፣ ከመቸው፣ ፮፣ ያህል፣ የሚሆነው፣ ቃል፣ ከገወዝ፣ በቀጥታ፣ ወይም፣ በዘወርዋራ፣ መንገድ፣ የተወረሰ፣ ነው፣ ተብሎ፣ በቅርብ፣ ግምት፣ ያገመታል።

ገወዝ፣	አጣርኛ፣
ፀጸት፣	አገት፣
ለብስ፣	ለብስ፣
ላህም፣	ላም፣
ላህብ፣	ሳብ፣
ላጸዩ፣	ላጩ፣
ሉስ፣	ለወሰ፣
ሐለመ፣	አለመ፣
ሐወዳዩ፣	አማ፣
ሐረቅ፣	አረቅ፣
ሐንከስ፣	አንከስ፣
ሐደስ፣	አደስ፣
ሐገመ፣	አገመ፣
ሐፍገ፣	አፍገ፣
መራ፣	መረረ፣
መርሐ፣	መራ፣
መኑ፣	ማገ፣
መከየድ፣	መሄጃ፣
መዋድህ፣	ዋድያት፣
መግር፣	ማር፣
መዝገሐ፣	መዝገያ፣
መጽወተ፣	መጻወተ፣
ማእሰር፣	ማሰሪያ፣
ምቅዳሐ፣	መቅዳ፣
ሠገለ፣	ሣለ፣
ሣሊመት፣	ሹመት፣
ሜሪህ፣	ሾህ፣

ገወዝ፣	አጣርኛ፣
ሦርው፣	ሦር፣
ሦክ፣	አሾህ፣
ሦዕ፣	ወዋ፣
ረቀዩ፣	ረቁ፣
ረድክ፣	ረዳ፣
ረጥብ፣	ረቆብ፣
ርጎዳ፣	ቀፋብ፣
ርእስ፣	ሩስ፣
ሰሐለ፣	ሳለ፣
ሰሐቀ፣	ሳቀ፣
ሰዕመ፣	ሳመ፣
ሰራውር፣	ሱራ፣
ሰአመ፣	ሳመ፣
ሰገዥ፣	ሰገን፣
ሰ.ሰት፣	ሸሰት፣
ሰንዳሌ፣	ሰንዶ፣
ሰዝር፣	ሰንዝር፣
ቀሊል፣	ቀለል፣
ቀረመ፣	ቃረመ፣
ቀርብ፣	ቀረብ፣
ቀብ፣	ቃብ፣
ቀያሕ፣	ቃያ፣
ቆቃሕ፣	ቆቃ፣
ቆለለ፣	ቆለለ፣
በል፣	በለ፣
በረቀ፣	ባረቀ፣
በርህ፣	በራ፣

ግዕዝ፣	አጣርኛ፣
በቀል፣	በቀሎ፣
በቂለ፣	በቀለ፣
በዝጎ፣	በዛ፣
በጥሐ፣	በጣ፣
ቤረሌ፣	ብርሌ፣
ብሩር፣	ብር፣
ተመነዩ፣	ተመን፣
ተመገገን፣	ተመሰገን፣
ተንሥኦ፣	ተነጣ፣
ተፀገሠ፣	ታገሠ፣
ተያፍን፣	ወያረን፣
ተግህ፣	ተጋ፣
ተጠብ፣	ተጠበበ፣
ተፍኦ፣	ተፋ፣
ትንንያ፣	ትንኛ፣
ትያጥርን፣	ትያትር፣
ነቅሐ፣	ነቃ፣
ነደ፣	ነደደ፣
ነድኦ፣	ነዳ፣
ነግሠ፣	ነገሠ፣
ነጸዩ፣	ነጪ፣
ነፍሐ፣	ነፋ፣
አምነ፣	አመነ፣
አብ፣	አባት፣
አጎዘ፣	ያዘ፣
አንጠረ፣	አንጠረ፣
ከየደ፣	ሄደ፣
ከፍኦ፣	ከፋ፣
ክር፣	ክርቃ፣
ከላያት፣	ከላላት፣
ከሐል፣	ከሐ፣
ወራሲ፣	ወራሽ፣
ወቅ፣	ወቃ፣
ወደቀ፣	ወደቀ፣

ግዕዝ፣	አጣርኛ፣
ወገዐ፣	ወጋ፣
ዋሕስ፣	ዋስ፣
ዐብደ፣	ዐበደ፣
ዐጠስ፣	ዐነጠስ፣
ዘርዕ፣	ዘር፣
ሀገራ፣	ሄገራ፣
ዘግባ፣	ዝግባ፣
ዝእብ፣	ኛብ፣
ደምሰስ፣	ደመሰስ፣
ደክመ፣	ደክመ፣
ደፍኦ፣	ደፋ፣
ደኅነ፣	ዳነ፣
ዶርሆ፣	ዶር፣
ገፍ፣	ገፋ፣
ገሚ፣	ገም፣
ጋይሶ፣	ጋሻ፣
ግፍዕ፣	ግፍ፣
ጎር፣	ጎረቤት፣
ጠቀበ፣	ጠቀመ፣
ጠብሰ፣	ጠበሰ፣
ጠፍኦ፣	ጠፋ፣
ጠስ፣	ጭስ፣
ጥጌያ፣	ጤያ፣
ጸልመ፣	ጨለመ፣
ጸረብ፣	ጠረብ፣
ጸደቀ፣	ጸደቀ፣
ጸጉር፣	ጠጉር፣
ጸሕም፣	ጠም፣
ጸርሰ፣	ጥርሰ፣
ጸፍር፣	ጥፍር፣
ራሐቀ፣	ሩቀ፣
ራትሐ፣	ራቃ፣
ፋጸዩ፣	አፍጥጤ፣
ፍሕም፣	ፍም፣

ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ።

መግለጫ ፡

በአሁኑ ፡ ዘመን ፡ ከላዩ ፡ ላዩ ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡ በአግርኛ ፡ ውስጥ ፡ እየገቡ ፡ ሲገኙ ፡ ይሰማሉ ። ወደፊትም ፡ አዲሱ ፡ የሥልጣኔ ፡ ትምህርት ፡ በአገራችን ፡ ላይ ፡ እየሰፋ ፡ በሄደ ፡ ቁጥር ፡ ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ የሚወረሰው ፡ ቃል ፡ እየበዛ ፡ መሄዱ ፡ የሚያቀርብ ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ ትምህርቱ ፡ የሚያስገኘው ፡ አዲስ ፡ አዲሱ ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ በሀገራችን ፡ ያልነበረና ፡ ስም ፡ ያልተሰየመለት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ የውጭ ፡ ቋንቋ ፡ ከመበደር ፡ ይልቅ ፡ በቋንቋችን ፡ አዲስ ፡ ስያሜን ፡ ብንፈጥርለት ፡ ብለው ፡ የሚመኙ ፡ አሉ ። ይህ ፡ አሳብ ፡ ስህተት ፡ ረገድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ደስ ፡ የሚያለኝ ፡ ዚህን ፡ አሁን ፡ ለጊዜው ፡ በትምህርት ፡ እንደንገፋ ፡ ጻ ፡ ያደርገናል ። ስለዚህም ፡ አዲሱ ፡ ዘመን ፡ የወለዳቸውን ፡ የጥበብ ፡ ትምህርት ፡ ያለባቸውን ፡ ቃላት ፡ ከውጭም ፡ ብንወርስ ፡ የሚጎዱ ፡ አለመሆኑን ፡ እንመለከታለን ።

ጻፍ ፡ ግን ፡ አንጋገሩን ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ መወሰን ፡ የተገባ ፡ ነው ። ማለት ፡ ሁሉም ፡ በየፊናው ፡ በላዩ ፡ ላዩ ፡ ቋንቋ ፡ የሚናገር ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ቅጥ ፡ አምላኩ ፡ የጠፋ ፡ እንዳይሆን ፡ ነው ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ «ዲሬክተር ፡» የተባለው ፡ ቃል ፡ በሀገራችን ፡ ከዛሬ ፡ ጽኑ ፡ ዓመት ፡ በፊት ፡ ጀምሮ ፡ ተለምዶአል ። በመጀመሪያው ፡ ጊዜ ፡ በሕዝብ ፡ አፍ ፡ «ድልክቴር ፡ ድርክቴርም ፡» ይባል ፡ ነበር ። አሁን ፡ ግን ፡ ዲሬክተር ፡ በጣ ባል ፡ የታወቀ ፡ ሆኖአል ። እንግዲህ ፡ እንግሊዝኛ ፡ የተማረው ፡ «ዲሬክተር» ፡ እጅ ስሁ ፡ ቢል ፡ ወይም ፡ ኢጣሊያንና ፡ በዋቂው ፡ «ዲሬቶራ» ፡ አላለሁ ፡ ቢል ፡ ተዘበራረቀ ፡ ማለት ፡ ነውና ፡ በ፩ ፡ ውሳኔ ፡ መጽናት ፡ አለብን ።

ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ ለንበደራቸው ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ቃላት ፡ ሁሉ ፡ «የመዝገብ ፡ ቃላት ፡ ደራሲው» ፡ በየጊዜው ፡ እየወሰነ ፡ በፊደል ፡ ተራ ፡ ይጽፋቸዋል ። ከየት ፡ መጣውንና ፡ ትርጓሜውንም ፡ በየፊቱ ፡ እየገለጸ ፡ ይጽፈዋል ። እንዲህ ፡ ከሆነ ፡ በኋላ ፡ ውሳኔውን ፡ ጠብቆ ፡ አስመናገር ፡ ተናጋሪውን ፡ ስለተታወቀ ፡ ያደርገዋል ።

በአግርኛችን ፡ ተለምደው ፡ ከቆዩት ፡ ከውጭ ፡ ሀገር ፡ ቃላት ፡ እነሆ ፡ ጥቂቶቻችን ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ በፊደል ፡ ተራ ፡ ጽፈን ፡ እናሳያለን ።

ፀሐፊታል ።	ባገን ፡	ኢንዱስትሪ ፡	ዩኒቨርስቲ ፡
ሀቴል ፡	ቤንዚን ፡	ኤሊስ ፡	ዲሬክተር ፡
ሊቶር ፡	የርጌስ ፡	ኤሌክትሪክ ፡	ዲፕሎማቲክ ፡
ሳጋር ፡	ቴሌፎን ፡	ኪሎሜትር ፡	ደክተር ፡
ሌጋሲዮን ፡	ቴሌግራም ፡	ኪሎ ፡ ግራም ፡	ጀምላትሪ ፡
ሉተሪ ፡	ትራንስፖርት ፡	ካሚዮን ፡	ጀምራራ ፡
ሚኒስቴር (ቤተ)	ቶርፕዶ ፡	ካርታ ፡	ሬዚክ ፡
ሚኒስትር (ሰ-ሙ)	አልጄብራ ፡	ካፒቲን ፡	ፋርማሲ ፡
ሚጀር ፡	አምባሳደር ፡	ኬሚስትሪ ፡	ፋብሪካ ፡
ሚቶር ፡	አናቶሚ ፡	ኮሌጅ ፡	ፎረንስ ፡
ሞቶር ፡	ኦሎምፒካድ ፡	ኮሎኔል ፡	ፓውንድ ፡
ቪሊንግ ፡	አይርፕላን ፡	ኮሙኒካሲዮን ፡	ፖሊስ ፡
ቢስክሌት ፡	አድሚኒስትራሲዮን ፡	ኮር ፡ ዲፕሎማቲክ ፡	ፕሮፊ ፡

ከፍል ፡ ር ፡ ነጥቦችና ፡ ምልክቶች ።

ነጥቦች ፡ (፡ ፡ ፡ ፡ ፡) የቃላትን ፡ ወሰን ፡ ድንበር ፡ በመለየት ፡ የሚያገለግሉ ፡ ናቸው ። ምልክቶችም ፡ የቃላትን ፡ ተግባር ፡ በመገለጽ ፡ ያገለግላሉ ። እነሆ ፡ ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ፡

ትርጓሜው ፡	ስማሚያው ፡	ውጭ ፡
፡	ነጥብ ፡	የቃል ፡ መለያ ፡ ነው ።
፡	ነጠላ ፡ ሠረዝ ፡	በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ እነስተኛ ፡ የቃል ፡ መክፈያ ፡ ማሳረፊያ ፡ ነው ።
፡	ድርብ ፡ ሠረዝ ፡	በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ከፍተኛ ፡ የቃል ፡ መክፈያ ፡ ምንም ፡ ማሳረፊያ ፡ ነው ።
፡	ሙሉ ፡ ነጥብ ፡	በሙሉ ፡ ቃል ፡ የሚነገር ፡ የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ መግቻ ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ። ነጥብ ፡ ይባላል ።
፡	ይዘት ፡	የክፍለ ፡ ቃል ፡ ነጥብ ፡ ነው ። አጅ ፡ ተ ፡ ስ ፡ = ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዚህ ፡ መጽሐፍ ፡ በስተራሲን ፡ እየዋለ ፡ ላዩ ፡ ሙያ ፡ ይዘ ፡ ይገኛል ። (በፊደላት ፡ ራሱንም ፡ እየዋለ ፡ የግጥብፊያ ፡ ምልክት ፡ እንዲሆን ፡ ሊቆ ፡ አለቃ ፡ ኪዳን ፡ ወልድ ፡ ክፍሌ ፡ ወስነዋል ።)
፡	ነጠብጣብ ፡	የተጀመረው ፡ ነገር ፡ መቀነሱን ፡ ወይም ፡ በውጥን ፡ መቅረቱን ፡ ያመለክታል ።
፡	ትእምርት ፡ ጥያቄ ፡	የጥያቄ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ አንጻር ፡	የአንጻር ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ ሥላቅ ፡	የነቀፋ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ ጥቅስ ፡	ትኩረት ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ቅንፍ ፡	የነገርን ፡ ፍ ፡ ች ፡ ያመለክታል ።
፡	ጭረት ፡	በቃልና ፡ በቃል ፡ መክከል ፡ ሲገባ ፡ «አስክ» ማለት ፡ ይሆናል ። በመሠረት ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ ተከታይ ፡ ቃል ፡ መኖሩን ፡ ያመለክታል ። በድን፣ ደን፣ ጭረት ፡ የሚባለው ፡ አፖስቶሎችና ፡ የመሳሰሉ ፡ ( ) በስተራሲን ፡ የሚውሉ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ንኡስ ፡ ጭረት ፡	ቃልንና ፡ ቃልን ፡ አጋጥሞ ፡ በአንድነት ፡ የሚያናገር ፡ ነው ። አጅ ፡ ላዩ ፡ ወለድ ፡ ሥራ ፡ ረት ፡ እ ፡ ማ ፡ = በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ነጥብ ፡ ከተጋጣሚው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ይቀራል ።

የአገባባቸውን ፡ አኳኋን ፡ በሚከተሉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ላይ ፡ ይመለከታል ።

ግ ስ ረ ጃ

ስትሰቢተኛ ፈላጊ፣ ትጉህ፣ ገበሬ፣ ይኸላል ማወቅ፣ ወገን፣ ወረደ፣ ለመደ ነቅ፣ ብቻ፣ አይደለም ፤ ስሌተኛ፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመምገም፣ ነው፣ እንጂ ማንፈላዊ፣ ኃይልን፣ የሚያደክሙት፣ ሐሰተኛነት፣ ፅብለተኛነት፣ ጨዋታነት፣ አድላዊነት፣ ናቸው ሰው፣ ከሌለት፣ ጥቅም፣ ይልቅ፣ ለዘላለም፣ ጥቅም፣ በያህዝብ ፍር፣ በተስፋ፣ የተቀመጠውን፣ ንግድ፣ ቅድሳት፣ (የተቀደሰ፣ ዋጋ)፣ ሊያገኝ፣ በቻሉ፣ ነበር ፣ ትጉህ፣ ገበሬ፣ ሆይ፣ የአዝመራህን፣ ወራት፣ አትዘንጋ ስራን፣ የሚዘንጋ፣ ማነው? ራሱን፣ የማይወድ፣ ስራ፣ ፈት፣ ይሆናል፣ ጊዜ፣ አይሥራብን፣ ጊዜን፣ ገን፣ እንሥራበት፣ እንደተባለው፣ ጊዜን፣ የሥራ፣ መሣሪያ፣ ማድረግ፣ አለብን ።

ከወለ፣ ጊዮርጊስ፣ ወለ፣ የላንብ፣ ተጠቀሰ ።

ከፍል፣ ፀ፣ የአግርኛ፣ መዝሙር ።

— 336 —

መግለጫ ፣

በግልዙ፣ የዜማ፣ ትምህርት፣ ደንብ ፤ መዝሙር፣ የሚባለው፣ ከቅኝቱ፣ አንሥቶ፣ እስከ፣ ጽፋቱ፣ ድረስ፣ በአሥሩ፣ አውታረ፣ መዝሙር፣ ምሳሌ፣ ፤ ጊዜ፣ በዜማ፣ የሚዘለ ቀው፣ ምስጋና፣ ነው ። እርሱም፣ “መዝሙር፣ ዘሌሊት፣ መዝሙር፣ ዘአርያም፣” ተብሎ፣ በሁለት፣ መደቦች፣ ይመደባል ።

አሁንም፣ “የአግርኛ፣ መዝሙር፣” የምንለው፣ የዜማው፣ በሀል፣ በመምህራን፣ ብያቱ፣ ተቀርጾ፣ በሕግ፣ በሥርዓት፣ ተወሰኖ ፤ በርጋታ፣ በጸጥታ፣ የሚነገረው፣ ምስጋና፣ ወይም፣ ጨዋታ፣ ነው ። አዲሱ፣ ዘመን፣ ያስገኘው፣ ይህ፣ የሥልጣኔ፣ አካሂድ፣ በትምህርት፣ ሚኒስቴር፣ ትጋት፣ እየተስፋፋ፣ ሊወፈ፣ ተጀምርክል ።

ጨዋው፣ ጀግና፣ ወጊው፣ እየቀሰቀሰውና፣ ሲታ፣ እየያዘው፣ በጉብዝና፣ መንፈስ፣ እየቀተራ፣ በዜማ፣ የሚገልጸው፣ ቃል፣ “ሸላላ፣” ወይም፣ “ቀረርቶ፣” ይባላል ። በትክክል፣ ወይም፣ በደስታ፣ ቀስ፣ ቀስ፣ እያለ፣ የሚያዘመውም፣ “እንጉርጉር፣” ይባላል ።

እንዳገር፣ ልማድ ፤ በእሌሊታ፣ በእስክስታ ፤ በአታሞ፣ በቻቻታ፣ የሚዜመው፣ ነገር፣ “ዘፈን፣” ይባላል ። ለእርሱም፣ ልዩ፣ ልዩ፣ ስልትና፣ ቤት፣ አለው ።

ጉልማሶች፣ በገና፣ ጨዋታና፣ በሌላም፣ በልዩ፣ ልዩ፣ ምክንያት፣ በዜማ፣ የሚጫወቱት፣ ነገር፣ “ሆታ፣” ይባላል ። አጫዋቾች፣ (ወይም፣ አዝማሪዎች፣) በመሰንቆ፣ በበገና ፤ በዋሽንት ፤ በእምቢልታ፣ የሚገልጹት፣ ነገር፣ “ጨዋታ፣” ወይም፣ “ምስጋና፣” ይባላል ።

እነዚህም፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የአግርኛ፣ መዝሙሮች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ ። ለያንዳንዱም፣ በየስልት፣ በየስልቱ፣ የግጥም፣ ቃል፣ እንደ፣ ደንቡ፣ ይገባለታል ።

— 337 —

መዝሙር፣ ወይም፣ ዘፈን፣ ማለት፣ የጨዋታው፣ ጠቅላላ፣ ስም፣ ነው ። በየዘፈኑ፣ ውስጥ፣ እንደ፣ ዚቅ፣ የሚገባውና፣ ቤት፣ እየተመታለት፣ የሚነገረው፣ ቃል፣ “ግጥም፣” ይባላል ። አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ ግጥም፣ በጉደሉ፣ ቤት፣ አይነገርም ፤ በደ፣ በደ፣ በደ፣ . . . ቤቶች፣ ይነገራል ። የቃል፣ ማሳረፊያውና፣ የዜማ፣ መግቻው፣ “ቤት፣” ይባላል ። በመጀመሪያ፣ የሚገኘው፣ የግጥሙ፣ ቤት፣ “ቤት፣ መምቻ፣” ይባላል ፤ የመጨረሻውም፣ “መድሬያ፣” ይባላል ።

በግጥም፣ ውስጥ፣ ቃላቶች፣ ተሰክክተው፣ የሚገለጹበት፣ ምግባር፣ “ስንኝ” ይባላል ። ከየቤቱ፣ በፊት፣ የሚገኘው፣ የሰንኝ፣ እኩሌታ፣ “ሐረግ፣” ይባላል ። ይዘውም፣ አነስተኛ፣ የቃል፣ መግቻ፣ ነው ።

የዘፈኑ፣ ቀንቃኝ፣ “አውራጅ” ይባላል ። “መሬ”፣ ቢሉትም፣ የተመቻ፣ ነው ። ዘፈኑን፣ እንደ፣ ተሰጥሞ፣ የሚቀበሉት፣ ሰዎች፣ “ተቀባዮች፣” ይባላሉ ። አውራጅ፣ በግጥም፣ መግጠሚያ፣ የሚያዘምተውና፣ ቃላት፣ ሳይለውጥ፣ የሚመላልሰው፣ ቃል፣ “አዝማች”፣ ይባላል ። ተቀባዮች፣ በዘንብረት፣ የሚሉት፣ ቃል፣ “በዘይብል፣ ወይም፣ መቀበያ”፣ ይባላል ። ዘፈኑ፣ ሲደምቅ፣ በዘንብረት፣ ተደጋግሞ ፤ የሚዜመው፣ ቃል፣ “ኑብቸቦ”፣ ይባላል ፤ የዚህን፣ ምሳሌ፣ “አይፈራም፣ ጋሚ”፣ በሚለው፣ ዘፈን፣ ይመለከታል ።

ስለመዝሙሮች፣ ሥርዓት፣ አሁን፣ የምንጽፈው ፤ ዓይነታቸውን ፣ በጭፍ፣ ለመገለጽ፣ ብቻ፣ ነው ። ዝርዝር፣ ሙያቸውን ፣ ግን፣ ለመዝሙር ፤ ደራሲ፣ ትተነው፣ እናላፋለን ።

— 338 —

የዜማ ፣ ስልት ፣

በሀገራችን፣ እንደቆየው፣ ትምህርት፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ ሶስት፣ ናቸው ። እነርሱም፣ (፩)፣ ግፅዝ፣ ዜማ፣ (፪)፣ አራራይ፣ ዜማ፣ (፫)፣ ፅዝል፣ ዜማ፣ ይባላሉ ። ምልክቶቻቸው፣ ግን፣ ብዙዎች፣ ናቸው ።

ከቅዱስ፣ ያሬድ፣ የተደረሱት፣ የዜማ፣ መጻሕፍት፣ በነዚህ፣ በ፫ቱ፣ የቆማ፣ ስልቶች፣ ጣፍጠው፣ ተቀምመው፣ ሲነገሩ፣ ይኖራሉ ። እነዚህም፣ ሶስቱ፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ በያንዳንድ፣ መዝሙር፣ ላይ፣ በተለይ፣ ይነገራሉ ። አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ደግሞ፣ በደ፣ በዘይብል፣ ላይ፣ ተቀላቅለው፣ ሲነገሩ፣ ይገኛሉ ።

— 339 —

የአግርኛ ፣ ዘፈን ፣

የአግርኛ፣ ዘፈን፣ ምንም፣ እንኳ፣ ዜማው፣ በቅሬዎችና፣ በደንገጥሮች፣ በአረሆችም፣ ቅጠጠነት፣ ከወሰን፣ ቢዘል ፤ ቢቀጥጥ ፤ ቢሸቀረቀር ፤ መደቡ፣ ከሶስቱ፣

የዜማ ስልቶች፣ አይወጣም የዜማና፣ የሙዚቃ፣ ዲጌክሲዮን፣ አሁን፣ እያሰናዳ፣ ያወጣቸው፣ ዘረፍች፣ በጣሪው፣ ዜማቸውና፣ በሥርዓታቸው፣ ውሳኔ፣ የተመሰገኑ፣ ሆነ ሞል። ወደፊትም፣ እየተሻሻለ፣ እንዲሠራ፣ ዲጌክሲዮኑ፣ አስቦበታል።

— 340 —

የአገር ስም ስርዓት

የአገር ስም ስርዓት፣ በሰብቱ፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ በግዕዝ፣ በአራራይ፣ በዕውቀት፣ እየተዘመነ፣ አዲሱን፣ የሥልጣን፣ አካሄድ፣ መከታተል፣ ጀምረዋል። የመጀመሪያዎቹ፣ የአገር ስም ስርዓት፣ በ፲፱፻፲፮፣ ዓ.ም.፣ ዘተፈረ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ በዜማ፣ የተዘመኑት፣ ናቸው። እነርሱንም፣ ከዚህ፣ በታች፣ መገኘት፣ መንሻቸውን፣ ብቻ፣ ጠቅሰን፣ እናሳያለን።

መዝሙር፣ ዘሥነ፣ በዓል፣ (ሐምሌ፣ ፲፯፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ዓ.ም.)

የኢትዮጵያን፣ ብርሃን፣
ዘለዓለም፣ ያኑርልን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘርእስ፣ ዐውደ፣ ዓመት፣ (መስከረም፣ ፩፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ዓ.ም.)

ለኢትዮጵያ፣ እናታችን፣
ለነፃነት፣ ትምክህታችን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘመስቀል፣ (መስከረም፣ ፲፮፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ዓ.ም.)

መስቀሉ፣ የጌታችን፣
መታሰቢያው፣ ያምላካችን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘበዓለ፣ ልደት፣ (ታኅሣሥ፣ ፳፱፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ዓ.ም.)

ከሰብቱ፣ አካል፣ አንዱ፣ አካል፣
መሬት፣ ወርዶ፣ ለኛ፣ ሲል፣ . . .

የሚባሉት፣ ናቸው።

ከዚህ፣ በኋላ፣ ግን፣ በጻግግጭ፣ ምኒልክ፣ ትምህርት፣ ቤትና፣ በየሌላውም፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ልዩ፣ ልዩ፣ መዝሙር፣ እየወጣ፣ ይዘመር፣ ጀመር። ይልቁንም፣ ከአቶ፣ የፍታሌ፣ ንጉሤና፣ ከአቶ፣ መልአክ፣ በጎ፣ ሰው፣ የተዘመኑት፣ መዝሙሮች፣ በጣም፣ የታወቁና፣ የተመሰገኑ፣ ሆኑ። በዚያውም፣ ላይ፣ የትምህርት፣ ሚኒስቴር፣ የዜማና፣ የሙዚቃ፣ ትምህርት፣ እንዲሰፋፋ፣ ስለተጋበዙት፣ የመዝሙሮች፣ ዜማ፣ በያይነቱ፣ ያፈለሰፍ፣ ጀመር።

የአገር ስም ስርዓት፣ ከሰብቱ፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ በገጽ፣ ብቻ፣ ወይም፣ በሰብቱ፣ ሁሉ፣ እየተዘመነ፣ ይነገራሉ። በግዕዝ፣ በአራራይ፣ በዕውቀት፣ ከተዘመኑት፣ መዝሙሮች፣ እነሆ፣ ለምሳሌ፣ አንዱን፣ ጠቅሰን፣ የንባቡን፣ ስልት፣ እንደፋለን። ስለዚህም፣ ምልክት፣ የተቀረጸ፣ ፊደል፣ ስለሌለ፣ አሁን፣ ለግላየት፣ አልቻልንም።

የሥነ፣ በዓል፣ መዝሙር፣ እንደ፣ መፋቂያ፣ . . .

ሞት፣ ቢፈረድበት፣ / ሕዋን፣ እንደዋዘ፣
መጣ፣ ተወለደ፣ / የወገኑ፣ ቤዛ፣
ሊያደን፣ ወገኖቹን፣ / ደሙን፣ እየነዘ፣
እናት፣ ኢትዮጵያ፣ / ደስታዋ፣ በዛ/ደስታዋ፣ በዛ፣

} በአራራይ፣ ዜማ፣

ያገራ፣ ጉበዝ፣ ያ፣ ክልፍልፋ፣ ያ፣ ክልፍልፋ፣
እንደ፣ መፋቂያ፣ / ጦር፣ ይዟል፣ በፋ፣

} በግዕዝ፣ ዜማ፣

ሂሮድስ፣ ሰማና፣ / ጌታ፣ መወለዱን፣
ከልደቱ፣ ይልቅ፣ / ጠላው፣ መሰደዱን፣
ሳይፈረድበት፣ / ተመልክቶ፣ ፍርዱን፣
ፈርሶ፣ ተልቶ፣ ሞተ፣ እያመመው፣ ሆዱን፣ እያ፣ ሆ።

} በዕውቀት፣ ዜማ፣

ከፍታሌ፣ ንጉሤ፣ ተዘመረ።

— 341 —

የዜማ ስም ስርዓት

በሀገራችን፣ የዜማ ስም ስርዓት፣ እሱ፣ በዱር፣ ዘመን፣ ማንኛውም፣ ዓይነት፣ ዜማ፣ ልዩ፣ ቅርፅ፣ በላቸው፣ በ፳፣ ምልክቶች፣ ብቻ፣ እየተቃኘ፣ ይዜም፣ እንደነበረ፣ ይነገራል። በኋላ፣ ዘመን፣ ግን፣ ደቀ፣ መዝሙር፣ ለጥናት፣ ማስታወሻ፣ እንዲሆነው፣ ከተመላለሱት፣ ታላት፣ አንዱን፣ ለሌሎቹ ምልክት፣ አያደረገ፣ ስለመደበው፣ ምልክቶች፣ እየበዙ፣ ይሄዱ። ጀመር። እነዚያም፣ የጥንቶቹ ምልክቶች፣ ተጨማሪ፣ ሆነው፣ አሁንም፣ በአንድነት፣ ሲያገለግሉ፣ ይኖራሉ። እነሆ፣ የስምንቱን ምልክቶች፣ ስምና፣ ቅርፅ፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

ቅናት፣ . . . . .)	ጥረት፣ . . . . .)
ድፋት፣ . . . . .)	ቅርፅ፣ . . . . .)
ደረት፣ . . . . .)	ርክርክ፣ . . . . .)
ይዘት፣ . . . . .)	ሂድ፣ (መንገድ) . . . . .)

ምልክቶች፣ ሁሉ፣ ከታላ፣ በስተራሽ፣ እየገቡ፣ ይውላሉ። (ከሌታውንት፣ ወገን፣ “ድርስ ለንብር”፣ የተባሉትን፣ ሁለት ምልክቶች፣ ጨምረው፣ የዱርምቹ፣ ምልክቶች፣ በሥር፣ ነበሩ፣ ብለው፣ የሚተርኩ አሉ።) እነዚህም፣ ምልክቶች፣ በግዕዝም፣ በአራራይም፣ በዕውቀትም፣ የሚገቡ ናቸው።

- ለአገር ስም ስርዓት፣ ስለምልክቶች፣ ነገር፣ የሚታሰቡ ሁለት አሳቦች አሉ።
- (ሀ) የአገር ስም ስርዓት፣ የድጋውን ምልክት፣ እንዲወርስ፣ የሚፈቅዱ አሉ። ምክንያቱም፣ የድጋ፣ ዜማ፣ በአጼ፣ ገብረ፣ መስቀል፣ ዘመን፣ (በ፳፻፱፣ ዓ.ም. ያህል) ከያሬድ፣ ተጀምሮ፣ በሀገራችን፣ የኖረ፣ የከተታችን ምልክት፣ ስለሆነ፣ ነው፣ ብለው፣ ያስረዳሉ።
  - (ለ) ለዘመኑ ሥልጣን፣ እንዲሰማማ፣ ነገር፣ ከአውሮፓውያን፣ የዜማ፣ መጽሐፍ፣ የሚገኘውን ምልክት፣ (ኖታ)፣ እንዲወርስ፣ የበየኑ አሉ።

አንድም፡ ነት፡ አጥቼ፡ ከንተ፡ ቤት፡ / እንዲት፡ ወደቀ፡ ልቅር፤
 ከባዶ፡ መሬት፡ በቆረቆር፤
 ወእር፡ ኢታገብሶ፡ ሲተ፡ / ለምድረ፡ ጎንደር፤
 ግሳፀንተ፡ ለበኛክ፡ ምድር።

(A) ጥንቦር፡ ደባተሩ፡ ለወሀ፡ ቤት፡ እክኛ፡ ወልደ፡ ዳድቅ፡ በጋልኛ፡ የተተኘው፡ (ከውጥ፡ ጸጸጸጸ፡ ጎ፡ ም፡ ፡ ለሀል፡ ይመስላል።)

ናገርሲሲ፡ ከራ፡ ሐዘሎ፡ / ጂኛ፡ ምኒልክ፡ ወልደ፡ ደድቅ፤
 አኒ፡ ቤኬ፡ ኢንጅሩ፡ ጎፍታክ፡ / ከራ፡ ሐዘሎ፡ ሁንዲማ፤
 ጽቢን፡ ኬቲ፡ ዳዲ፡ / አፋን፡ ኬቲ፡ ደማ፤
 ሴንጫ፡ ጎፍታክ፡ / አርካ፡ ምኒልክ፡ ይልማ፤
 ወረሞ፡ አቡልቱ፡ ምስለ፡ ሲዳማ፤
 ጂኛ፡ ጎፍታ፡ ኬኛ፡ ከጥቲ፡ / ቢፍቱ፡ ዲረማ፤
 አዕይንተ፡ ይሰብር፡ በግርማ።

የአማርኛ፡ መወደስ፡

(B) ተንሳሕ፡ በው፡ የተተኘው።

እግዚአብሔር፡ አንተን፡ በመበደል፡ ጊዜ፡ /
 የሚያህለኝ፡ የለም፡ እኔን፡ / ከፈጠርኸው፡ ሁሉ፡ ፍጡር፤
 እመስላለሁና፡ መቼም፡ / ይሁዳን፡ ወንድሜን፡ በግብር፡
 ምንም፡ ብበልጠው፡ በጥበብ፡ በነውር፡
 ከባቲ፡ ከነዌ፡ ጋር፡
 የተከከልሁ፡ ነኝ፡ እኔም፡ / ወርቅና፡ ብርን፡ በማፍቀር፡
 እንብላ፡ እንብላ፡ ሲሉ፡ በምች፡ / ሥጋ፡ መልከኛው፡ ቢቀር፡
 ቆርጠው፡ የሄዱ፡ ብዙ፡ ናቸው፡ / እኔን፡ ጨልሞኝ፡ ስድበረበር፡
 ከነጋም፡ ወዲያ፡ እንዳልሄድ፡ / እኔያ፡ በሄዱበት፡ አገር፡
 ይጠብቀኛል፡ በኋላይ፡ / የሁሉ፡ ጠላት፡ መቃብር።

(A) አቶ፡ ጥፍታሌ፡ ገንጭ፡ በጸጸጸጸ፡ ጎ፡ ም፡ ለካርቶም፡ ሳሉ፡ ለኢትዮጵያ፡ ጉዳይ፡ በጀኔብ፡ ላይ፡ ቀርቦ፡ ነገ፡ ተነገ፡ ወዲያ፡ እየተባከ፡ በመዘገፍት፡ እያዘኑ፡ የዘረፉት፡ መወደስ፡ ምሥጢሩ፡ እጂ፡ ነገ፡ ወደ፡ ጂኔብ፡ ሄደ፡ ከራይትን፡ ተምርን፡ እፍተር፡ ተምርን፡ ወለደኛ፡ ግለት፡ ነው። (ከራይት፡ እጂ፡ ተምር፡ ፡ ነገ፡ እፍተር፡ ተምር፡ ፡ ተነገ፡ ወዲያ።)

ምንተ፡ ንግበር፡ የዐመፅ፡ ልጆች፡ /
 ለእመ፡ ዐረፍት፡ ይአቲ፡ / ቃለ፡ አፋን፡ ወስላታ፡
 ወተድባበ፡ ብናር፡ ልብነ፡ / ስታጫውተን፡ ጨዋታ፡
 ንግበር፡ ማለያ፡ / ቃለ፡ ጽድቅ፡ ወቃለ፡ ሐሰት፡ ወአኩ፡ ባሕቲታ፡
 ወዲያና፡ ወዲህም፡ ሳትንገላታ፡
 በየበራችን፡ ለትቁም፡ / የዝግብ፡ ሣንቃ፡ ይሉንታ፡
 በጀኔብሂ፡ እመ፡ ተፀንሰ፡ / ከአትዮጵያ፡ አለኝታ፡
 የቱሞሮ፡ እናት፡ እሺ፡ ነገ፡ / ለብሂላ፡ አራይት፡ ወለደታ፡
 ወእሺ፡ ነገ፡ እሳትነ፡ / እምድጎረ፡ ወለደት፡ መንታ፡
 ሕማማ፡ ኢትዜክር፡ / ወእፍተር፡ ቱሞሮ፡ ተቀበለታ፡

ምሳሌ፡ (ተረት፡)

በአማርኛ፡ ከቀድሞ፡ ጀምሮ፡ ከአበው፡ ሲያያዝ፡ የመጣ፡ ብዙ፡ የምሳሌ፡ ንግግር፡ አለ። ከሚግሌምቻችን፡ “እከሥት፡ በምሳሌ፡ አፋዩ” ያለውን፡ ሲገልጡ፡ ነገር፡ በምሳሌ፡ ጠጅ፡ በብርሌ፡ ብለው፡ ይተርታሉ። በግብሩ፡ ምሳሌ፡ ይበላል፤ በጥንታዊነቱም፡ ተረት፡ ይበላል። በእርሱም፡ ሕግና፡ ምክር፡ ሌላም፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ዓይነት፡ ትምህርት፡ ይገኛበታል። የሕግ፡ ትምህርት፡ ከመሆኑ፡ የተነሣ፡ በዳር፡ ዘመን፡ ጨዋው፡ ሲተችና፡ ሲፈርድ፡ ለነገሩ፡ የሚሰማውን፡ አንዳንድ፡ ምሳሌ፡ እየጨመረ፡ ይናገር፡ ነበር። ይኸውም፡ አንቀጽ፡ ጠቅሶ፡ እንደ፡ መፍረድ፡ መሆኑ፡ ይመስላል።

ለፍርድ፡ ጉዳይ፡ ሲጠቀሱ፡ ከነበሩት፡ ምሳሌዎች፡ አብዛኞቹ፡ ከፍርድ፡ መጻሕፍት፡ ጋር፡ በምሥጋር፡ የተባበሩና፡ የተሰማሙ፡ ናቸው። እነሆ፡ ስለ፡ ሕግ፡ ከሚጠቀሱት፡ ምሳሌዎች፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ ጽፈን፡ እናሳያለን።

ምሳሌ፡ (ተረት)

ጥቅስ፡

- ሸ — ሺ፡ በመክር፡ አንድ፡ በወረወር፡
- ፪ — ካያያዝ፡ ይቀደዳል፡ ከነጋገር፡ ይፈረዳል፤
- ፫ — ባንድ፡ ራስ፡ ሁለት፡ መላስ፤
- ፬ — ባፍ፡ ይጠፋ፡ በለፈለፋ፤
- ፭ — ሳይገድሉ፡ ጎረፈ፡ ሳያስረግጡ፡ ወሬ፤
- ፮ — ዓሣ፡ ጎርጎሪ፡ ዘንዶ፡ ያወጣል፡ የሰው፡ ፈላጊ፡ የራሱን፡ ያጣል፤
- ፯ — ለወሬ፡ የለው፡ ፍሬ፡ ላበባ፡ የለው፡ ገለባ፤
- ፰ — ደባ፡ ራሱን፡ ስለት፡ ድጉሉን፤
- ፱ — ተልጅ፡ አትጫወት፡ ይወጋሃል፡ በንጨት፤
- ፲ — ተዋጊ፡ በሬህን፡ ተናክሽ፡ ውሳህን፡ (ያዝ)
- ፲፩ — አንድ፡ አያንድ፡ አንድ፡ አይፈርድ፤
- ፲፪ — በፈሳ፡ ይታፈሳል፡ በነጠር፡ ይመሰሳል፤
- ፲፫ — የአባት፡ ፅዳ፡ ለልጅ፡ የአፍንጫ፡ እድፍ፡ ለአጅ፡ (ቢወርስ፡ ነው።)
- ፲፬ — ከኩግ፡ የተገኘህ፡ ሰሊጥ፡ አብረህ፡ ተወቀህ፤
- ፲፭ — የሌባ፡ ዋሻ፡ የቀማኛ፡ መሸሻ፤

